

De onderwijsvisitatie Architectuur

Een evaluatie van de kwaliteit van de bachelor-, master- en master na masteropleidingen Architectuur aan de Vlaamse Universiteiten

De onderwijsvisitatie Architectuur

Een evaluatie van de kwaliteit van de bachelor-, master- en master na masteropleidingen Architectuur aan de Vlaamse Universiteiten

De onderwijsvisitee Architectuur

Een gedrukte versie van dit rapport kan tegen betaling bekomen worden op:
VLIR-secretariaat, Ravensteingalerij 27, 1000 Brussel
T +32 (0)2 792 55 00 - F +32 (0)2 211 41 99
administratie@vlir.be

Het rapport is elektronisch beschikbaar op www.vlir.be

Wettelijk depot: D/2011/2939/10

Voorwoord van de voorzitter van de VLIR

Dit rapport bevat de bevindingen van de visitatiecommissie die de academische opleidingen Architectuur aan de Vlaamse universiteiten geëvalueerd heeft. Dat initiatief kadert in de opdracht die de Vlaamse overheid gaf aan de Vlaamse universiteiten en aan de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) betreffende de externe kwaliteitszorg van het academisch onderwijs. De commissie heeft in de periode van oktober 2010 tot december 2010 de verschillende opleidingen bezocht.

De commissie heeft de visitatieprocedure gevolgd zoals die is vastgelegd in de 'Handleiding Onderwijsvisitaties VLIR/VLHORA' (Brussel, 2008). Naast relevante aanbevelingen in het kader van de verbetering van het academisch onderwijs, formuleert de commissie beoordelingen van de gevisitieerde opleidingen en geeft zij een score aan de zes onderwerpen en de onderliggende facetten zoals opgemaakt in het accreditatiekader van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO). Samen met deze beoordelingen vormen die scores in de opleidingsrapporten een belangrijk element ten behoeve van de accreditatiebesluiten van de NVAO.

Het visitatierapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleidingen en in het bijzonder gericht op de handhaving en verbetering van de kwaliteit ervan. Daarnaast beoogt het rapport ook de samenleving objectief in te lichten over de kwaliteit van de geëvalueerde opleidingen. Daartoe zijn de visitatierapporten publiek gemaakt op de webstek van de VLIR (www.vlir.be).

De lezer moet er rekening mee houden dat het visitatierapport een momentopname is en slechts één fase vertegenwoordigt in het proces van permanente zorg voor onderwijskwaliteit. Al na korte tijd kunnen de opleidingen immers grondig zijn gewijzigd en verbeterd, mee in antwoord op de resultaten van interne onderwijsbeoordelingen door de universiteiten zelf of als reactie op aanbevelingen van de betrokken visitatiecommissie.

Graag dank ik op de eerste plaats de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de tijd die zij geïnvesteerd hebben in de doorlichting van de opleidingen, maar ook voor de grote deskundigheid waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd.

Deze visitatie was enkel mogelijk dankzij de inzet van velen die binnen de universiteiten betrokken waren bij de voorbereiding en uitvoering ervan. Ik ben hen daarvoor zeer erkentelijk. Het is mijn hoop dat zij de positieve opmerkingen van de visitatiecommissie mogen ervaren als een bevestiging van hun inspanningen en tevens een bijkomende stimulans vinden in de geformuleerde aanbevelingen tevens ten einde de kwaliteit van het academisch onderwijs verder te verbeteren en te versterken.

Voorwoord van de voorzitter van de visitatiecommissie

Een departement burgerlijk ingenieur-architect heeft als opdracht het onderwijs en het onderzoek te organiseren in de domeinen van de architectuur. Architectuur is immers een richting die wordt onderwezen aan de universiteit en moet steunen op de ontwikkeling van het onderzoek. Het cruciale belang van de maatschappelijke en socio-culturele uitdagingen die zijn verbonden aan de concrete modaliteiten inzake de ontplooiing van gebieden (op kleine en grote schaal), pleit bovendien voor deze ontwikkeling van het onderzoek op het vlak van architectuur.

Binnen de departementen burgerlijk ingenieur-architect richt het onderzoek zich in de eerste plaats op de coherente integratie van onderzoeken over menselijke nederzettingen in hun materiële en socio-culturele dimensies op basis van twee krachtlijnen: analytisch en projectgericht. Voorts vormt de uitbreiding van de kennis, op een kritische en creatieve manier, de hoeksteen van deze onderzoeken.

Deze hoofdrichting wordt dan opgesplitst in secundaire motivaties:

- Nodige interactie van ruimtelijke schalen: gebouwen, eilanden, stad/platteland, vervoerinfrastructuur, territoria.
- Nodige interactie van tijdsschalen: continuïteit, evolutie en wijziging van mid-delen en praktijken.
- Nodige complementariteit van de inhoud van het onderzoek: fundamenteel/toegepast, technisch/socio-cultureel.
- Nodige complementariteit van de gevraagde disciplines ten opzichte van de beoogde schalen en inhoud: architectuur, architecturale en stedelijke engineering, stedenbouw, ruimtelijke ordening, geografie, agronomie, antropologie/sociologie, economie, cultuur- en kunstwetenschappen, recht en filosofie.

Het gemeenschappelijke doel van deze onderzoeken bestaat tot slot in het aanleren van de concrete competenties via:

- de retroactieve en proactieve analyse van de ontwerp- en verbouwingsprocessen;
- de disciplinaire vraagstelling als voorwaarde en drijfveer van de ontwerpprocessen;
- de methodologische ondersteuning van de ontwerp- en verbouwingsprocessen;
- de ondersteuning van fundamenteel ethisch denken;
- de ontwikkeling van hulpmiddelen bij het nemen van beslissingen en het opzetten van projecten;
- de ontwikkeling van architecturale, stedelijke, buitenstedelijke en landelijke projecten.

Op het vlak van onderwijs moet eraan worden herinnerd dat de architectuuropleiding een verworvenheid is die tijd vraagt, en dat de kennis over architectuur niet onmiddellijk wordt aangeleerd. Wat architectuur betreft, gebeurt de opleiding aan de hand van het project. Via de architectuurprojecten leert men:

- voorstellen doen in een welbepaalde situatie;
- uiteenlopende onderwerpen, vragen, kennis samen te vatten.

Hierdoor onderscheidt de opleiding via het architectuurproject zich van andere opleidingen.

Aan de universiteit worden de opleidingen ondersteund door een constante ontevredenheid die verplicht tot het permanent in vraag stellen van de verworven kennis.

Uit de bezoeken, rapporten en ontvangen reacties kan worden opgemaakt dat het onderwijs en het onderzoek in de architectuurdepartementen van de universiteiten van de Vlaamse Gemeenschap van hoge kwaliteit zijn.

Uit de verschillende opgestelde rapporten komen de volgende erg positieve punten naar voor:

- De bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur van de UGent worden als uitstekend beoordeeld op het vlak van hun niveau en oriëntatie.
- De master burgerlijk ingenieur-architect van de VUB wordt als uitstekend beoordeeld op het vlak van beoordeling en toetsing.
- De commissie vindt de kwaliteit van het personeel van de master burgerlijk ingenieur-architect en de master of Science in Urbanism & Strategic Planning van de K.U.Leuven uitstekend.
- De bachelor burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven wordt op het vlak van studiebegeleiding als uitstekend beschouwd.
- De master of Science in Human Settlements van de K.U.Leuven krijgt op het vlak van de toelatingsvoorwaarden een uitstekende beoordeling.

Zoals de vorige visitatiecommissie 9 jaar geleden deed, moet de aandacht van de autoriteiten van de universiteiten worden gevestigd op de volgende punten:

- Alle bezochte opleidingen hebben onvoldoende personeel om het onderwijs met de gewenste kwaliteit te blijven verzorgen, uitgezonderd de 3 master na masteropleidingen van de K.U.Leuven.
- De huisvesting en materiële voorzieningen worden als onvoldoende beoordeeld voor de opleidingen van de UGent en de 3 master na masteropleidingen van de K.U.Leuven.

In naam van de visitatiecommissie wil ik de leden van de drie bezochte departementen bedanken voor de kwaliteit van het geleverde werk en onze vruchtbare ontmoetingen. Daarnaast wil ik ook in eigen naam alle leden van de commissie bedanken voor de kwaliteit van uw deelname, het belang van uw inbreng en de gezellige sfeer tijdens de hele duur van onze werken. De weinige opmerkingen die wij hebben gekregen over onze rapporten, zijn daarvan het bewijs.

Prof. dr. ir. arch. André De Herde
 Voorzitter Visitatiecommissie Architectuur

Inhoud

Voorwoord van de voorzitter van de VLIR	3
Voorwoord van de voorzitter van de visitatiecommissie	5

Deel 1 Algemeen deel 9

<i>I. De visitatie Architectuur</i>	11
<i>II. Het referentiekader</i>	17
<i>III. De opleidingen in vergelijkend perspectief</i>	27
<i>IV. Tabellen met scores, onderwerpen en facetten</i>	41

Deel 2 Opleidingsrapporten 47

<i>Universiteit Gent</i>	49
<i>I. Bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur</i>	49
<i>II. Master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning</i>	79
<i>Vrije Universiteit Brussel</i>	103
<i>III. Bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur</i>	103
<i>Katholieke Universiteit Leuven</i>	129
<i>IV. Bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur</i>	129
<i>V. Master of Science in Human Settlements, master of Science in Urbanism and Strategic Planning en master of Science in Conservation of Monuments and Sites</i>	157

Bijlagen

Bijlage 1: Personalia van de leden van de visitatiecommissie	206
Bijlage 2: Bezoekschema's	212

Deel 1 Algemeen deel

De onderwijsvisitatie Architectuur

Inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie Architectuur verslag uit van haar bevindingen over de academische opleidingen in het domein van de Architectuur aan de Vlaamse universiteiten, zijnde de Universiteit Gent (UGent), de Vrije Universiteit Brussel (VUB) en de Katholieke Universiteit Leuven (K.U.Leuven), die zij in de periode oktober 2010 tot december 2010, in opdracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), heeft bezocht.

Dit initiatief kadert in de werkzaamheden van de VLIR inzake externe kwaliteitszorg, waarmee de Vlaamse universiteiten gevolg geven aan de decretale verplichtingen terzake.

1 | De betrokken opleidingen

De visitatie Architectuur omvat in totaal 10 opleidingen. Ingevolge haar opdracht heeft de visitatiecommissie de volgende opleidingen bezocht:

- van 26 oktober t.e.m. 28 oktober en op 23 december 2010: UGent
 - bachelor of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur
 - master of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur
 - master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning (maSRP)
- van 1 t.e.m. 3 december 2010: VUB
 - bachelor of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur
 - master of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur

- van 6 t.e.m. 9 december en op 22 december 2010: K.U.Leuven
 - bachelor of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur
 - master of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur
 - master of Science in Human Settlements (maHS)
 - master of Science in Urbanism & Strategic Planning (maUSP)
 - master of Science in Conservation of Monuments and Sites (mCMS)

De volgorde van de bezoeken is veelal bepaald door overwegingen van pragmatisch-organisatorische aard. De commissie is zich ervan bewust dat deze volgorde, zij het impliciet, een invloed kan hebben gehad op de visitatie. Zij heeft er evenwel zorgvuldig over gewaakt dat in alle opzichten vergelijkbare beoordelingen en adviezen tot stand kwamen.

2 | De visitatiecommissie

2.1. Samenstelling

De visitatiecommissie Architectuur, werd bekrachtigd door de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs bij besluit van 5 juli, 1 september en 22 november 2010. De commissie werd ingesteld door de VLIR op 2 september en 8 november 2010.

De commissie, zoals ingesteld door de VLIR, werd als volgt samengesteld:

- Prof. dr. ir. arch. André De Herde (voorzitter)
- Prof. dr. Koos Bosma (domeinexpert)
- Ir. arch. Dirk Jaspaert (domeinexpert)
- Ir. arch. Michiel Riedijk (domeinexpert)
- Prof. dr. Jan Masschelein (onderwijskundig lid)

- Prof. dr. Iain Low (toegevoegd expert voor de maHS, K.U.Leuven)
- Ir. arch. Dirk Sijmons (toegevoegd expert voor de maSRP, UGent en maUSP, K.U.Leuven)
- Prof. dr. Marieke Kuipers (toegevoegd expert voor de mCMS, K.U.Leuven)
- Dr. Eva Beuselinck (ontwikkelingsexpert voor de maHS, K.U.Leuven)

- Mevr. Esmá Islamaj (student-lid voor de bezoeken aan de UGent en K.U.Leuven)
- Dhr. Sam Lanckriet (student-lid voor het bezoek aan de VUB)

De personalia van de commissieleden zijn in bijlage opgenomen.

Dr. Dieter Cortvriendt, stafmedewerker kwaliteitszorg verbonden aan de VLIR, trad op als secretaris van de visitatiecommissie.

2.2. Taakomschrijving

De opdracht aan de visitatiecommissie die in het instellingsbesluit is omschreven, luidt als volgt:

- a. een gemotiveerd en onderbouwd oordeel te geven over de zes onderwerpen en bijhorende facetten uit het accreditatiekader en – in voorkomend geval – over de bijzondere kwaliteitskenmerken;
- b. een integraal oordeel te geven over de opleiding waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie;
- c. aanbevelingen te formuleren om waar mogelijk te komen tot kwaliteitsverbetering.

2.3. Werkwijze

2.3.1. Voorbereiding

Ter voorbereiding van de visitatie werd aan de instellingen gevraagd een zelfevaluatie-rapport op te stellen. De Cel Kwaliteitszorg van de VLIR heeft hiervoor een visitatieprotocol ter beschikking gesteld, waarin de verwachtingen ten aanzien van de inhoud van het zelfevaluatie-rapport uitgebreid zijn beschreven. Het zelfevaluatie-rapport volgt het accreditatiekader. Naast feitelijke beschrijvingen per onderwerp en per facet van het accreditatiekader wordt aan de opleidingen ook gevraagd hun toekomstperspectieven kenbaar te maken en een kritische sterkte/zwakteanalyse op te nemen in het zelfevaluatie-rapport. Daarnaast worden een aantal verplichte bijlagen opgenomen.

De commissie ontvangt de zelfevaluatie-rapporten een aantal maanden voor de eigenlijke bezoeken, waardoor zij de gelegenheid krijgt deze documenten vooraf zorgvuldig te bestuderen en het bezoek grondig voor te bereiden. Deze zelfevaluatie-rapporten fungeren als eerste bron van informatie voor de leden van de visitatiecommissie.

De commissieleden worden bovendien verzocht een tweetal masterproeven te selecteren uit een lijst van recente masterproeven. De geselecteerde masterproeven worden eveneens een aantal maanden voor het eigenlijke bezoek door de Cel Kwaliteitszorg aan de commissieleden bezorgd. Elk commissielid heeft bijgevolg per opleiding minstens twee masterproeven grondig gelezen vooraleer het bezoek plaatsvindt.

De visitatiecommissie hield haar installatievergadering op 3 september 2010. Op dit moment hadden de commissieleden het visitatieprotocol reeds in hun bezit. Tijdens deze vergadering werden de commissieleden verder ingelicht over het visitatieproces en hebben zij zich concreet voorbereid op de af te leggen bezoeken. Verder heeft de commissie tijdens deze vergadering haar referentiekader geformuleerd.

Daarnaast werd, in overleg met de betrokken opleidingen, het programma van de bezoeken opgesteld. De bezoekschema's zijn als bijlage opgenomen.

2.3.2. Bezoeken

Een tweede bron van informatie wordt gevormd door de gesprekken die de commissie tijdens haar bezoeken aan de opleidingen heeft gevoerd met alle geledingen die betrokken zijn bij het onderwijs. Ook wordt aan de instellingen gevraagd – als een derde bron van informatie – om documenten ter inzage te leggen ten behoeve van de commissie. Tijdens de bezoeken is voldoende tijd uitgetrokken om de commissie de gelegenheid te geven deze documenten grondig te bestuderen. De documenten die typisch ter inzage van de commissie worden gelegd, zijn: het leermateriaal, verslagen van de belangrijke beleidsvormende of beleidsoptvolgende organen, documenten die betrekking hebben op de interne kwaliteitszorg, documenten aangaande de procedures van curriculumherzieningen, voorbeelden van informatieverstrekking, etcetara. Bovendien werden nog een tiental masterproeven bijkomend ter inzage gelegd.

Het bezoekschema voorziet – naast gesprekken met het bestuur van de faculteit, de opleidingsverantwoordelijken, de studenten, de assistenten, de docenten en beleidsmedewerkers – steeds in een bezoek aan de faciliteiten (inclusief bibliotheek, ateliers en computerfaciliteiten), een gesprek met de afgestudeerden van de opleidingen en een spreekuur waarop de commissie bijkomend leden van de opleiding kan uitnodigen of waarop personen op een vertrouwelijke wijze door de commissie kunnen worden gehoord.

De gesprekken die de commissie heeft gevoerd, waren zeer verhelderend en vormden een uitstekende aanvulling bij de lectuur van het zelfevaluatierapport en de ter inzage gelegde documenten. Aan het einde van elk bezoek werden, na intern beraad van de commissie, de voorlopige bevindingen mondeling aan de gevisiteerde opleidingen meegedeeld.

De visitatiecommissie dankt bestuurders, medewerkers, studenten en afgestudeerden van de betrokken opleidingen die door hun inspanningen tijdens de voorbereiding en de open dialoog tijdens de bezoeken hebben bijgedragen aan het welslagen van deze visitatie.

2.3.3. Rapportering

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de commissie haar bevindingen, beoordelingen, conclusies en aanbevelingen in voorliggend rapport vastgelegd. Bovendien geeft zij, overeenkomstig de bepalingen voor de visitaties in het kader van de accreditatie, een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader volgens

een binaire beoordelingsschaal positief/negatief en een integraal oordeel over de betrokken opleidingen.

De opleidingsverantwoordelijken van de betrokken opleidingen werden in de gelegenheid gesteld om op het concept van het rapport te reageren. De commissie heeft de reacties van de opleidingen in de mate dat zij er zich in kon vinden in het rapport verwerkt.

3| Opzet en indeling van het rapport

Het voorliggend rapport bestaat uit twee delen. In het eerste deel van het rapport beschrijft de commissie in hoofdstuk II het referentiekader van waaruit zij de gevisiteerde opleidingen heeft beoordeeld. In hoofdstuk III worden de beoordelingen en conclusies van de commissie per facet vergelijkenderwijs weergegeven. In hoofdstuk IV worden de toegekende scores in tabelvorm samengevat.

In het tweede deel van het rapport brengt de commissie verslag uit over de verschillende opleidingen die zij heeft doorgelicht. De aanbevelingen die de commissie doet ten aanzien van de gevisiteerde opleidingen worden in deze deelrapporten achteraan opgenomen. De deelrapporten werden geordend naar de chronologische volgorde van de bezoeken.

Het domeinspecifiek referentiekader van de visitatiecommissie Architectuur

Inleiding

Bij de beoordeling van de opleidingen Architectuur is de visitatiecommissie uitgegaan van de doelstellingen die de verschillende opleidingen zichzelf hebben gesteld. Respect voor de eigenheid van een opleiding en voor de diversiteit van diezelfde opleiding over de verschillende universiteiten heen veronderstelt immers dat in de eerste plaats wordt nagegaan of elke opleiding erin slaagt de eigen doelstellingen te realiseren. Dit neemt echter niet weg dat van elke opleiding Architectuur mag verwacht worden dat zij een aantal minimumeisen verwezenlijkt. Daarom heeft de commissie de door de opleidingen gestelde doelstellingen ook getoetst aan de door haar geformuleerde minimumeisen, welke in onderstaand domeinspecifiek referentiekader worden weergegeven.

Voor het beoordelen van de kwaliteit van het aangeboden onderwijs gaat de visitatiecommissie uit van een referentiekader waaraan naar haar oordeel een academische opleiding, zijnde een bachelor of een master in het domein van de architectuur dient te voldoen. De commissie kan immers niet volstaan met het geven van oordelen, maar moet ook aangeven waarop deze oordelen gebaseerd zijn.

Bij het opstellen van onderstaand domeinspecifiek referentiekader heeft de commissie Architectuur zich gebaseerd op het referentiekader zoals gehanteerd bij de vorige visitatie Architectuur¹, de doelstellingen die de opleidingen hebben geformuleerd in hun zelfevaluatierapporten, het Vlaams structuurdecreet (2003)² en het

1| De onderwijsvisitatie Architectuur, VLIR, april 2003.

<http://www.vlir.be/media/docs/Visitatierapporten/ronde1/architectuur.pdf>

2| Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (4 april 2003).

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13425>

accreditatiekader van het Nederlands-Vlaams Accreditatie Orgaan (NVAO)³ waarin een aantal minimumeisen worden vooropgesteld die zijn gebaseerd op de internationaal aanvaarde Dublin-descriptoren, alsook de Europese richtlijnen die ten aanzien van elke Academische opleiding architectuur gelden.

Onderstaand domeinspecifiek referentiekader omvat (1) algemene uitgangspunten, zijnde de Dublin-descriptoren, (2) domeinspecifieke uitgangspunten, welke het domein Architectuur preciseert, (3) de Europese richtlijnen die ten aanzien van een academische opleiding Architectuur gelden, en (4) een aantal onderwijskundige uitgangspunten, geïnspireerd op de lijst zoals geëxpliciteerd in de Handleiding onderwijsvisitaties VLIR/VLHORA.

Het referentiekader Architectuur is opgemaakt voor de bachelor en master of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur, master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning (Universiteit Gent); de bachelor en master of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur (Vrije Universiteit Brussel); en de bachelor en master of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur, master of Science in Human Settlements (maHS), master of Science in Urbanism & Strategic Planning (maUSP), master of Science in Conservation of Monuments and Sites (Katholieke Universiteit Leuven).

De commissie heeft het domeinspecifiek referentiekader overgemaakt aan de opleidingen voordat ze deze bezocht heeft.

Bij de beoordeling van de opleidingen, zal de visitatiecommissie de richtlijnen van het VLIR/VLHORA visitatieprotocol volgen.

1 | Algemene uitgangspunten

Voor de omschrijving van de algemene (minimale) doelstellingen van een academische opleiding baseert de visitatiecommissie zich op vijf Dublin-descriptoren met name (1) kennis en inzicht, (2) toepassen van kennis en inzicht, (3) oordeelsvorming, (4) communicatie, en (5) leervaardigheden.⁴

De descriptoren omschreven in onderstaande tabel dienen begrepen te worden als globaal te verwerven eindkwalificaties voor een academische bachelor- of masteropleiding. De visitatiecommissie verwijst eveneens naar artikel 58 van het Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (4 april 2003).

3 | Het accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs in Vlaanderen, NVAO, 14 februari 2005. <http://www.nvao.net/accreditatiekaders-vlaanderen>

4 | Het accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs in Vlaanderen, NVAO, 14 februari 2005.

	Kwalificatie bacheloropleiding	Kwalificatie masteropleiding
A. Kennis en inzicht	Heeft aantoonbare kennis en inzicht van/ in een vakgebied, waarbij wordt voortgebouwd op het niveau bereikt in het voortgezet (secundair) onderwijs en dit wordt overtroffen; functioneert doorgaans op een niveau waarop met ondersteuning van specifieke leermiddelen, enige aspecten voorkomen waarvoor kennis van de laatste ontwikkelingen in het vakgebied vereist is.	Heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op het verworven niveau van de bachelor en die deze overtreffen of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.
B. Toepassen van kennis en inzicht	Is in staat om zijn/haar kennis en inzicht op verantwoorde wijze in de beroepsuitoefening toe te passen, en beschikt verder over competenties voor het opstellen en verdiepen van argumentaties en voor het oplossen van problemen in een breed georiënteerd vakgebied.	Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een brede multidisciplinaire context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan.
C. Oordeelsvorming	Is in staat om relevante gegevens te verzamelen en te interpreteren (meestal op het vakgebied) met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van cultureel, sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.	Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met culturele, sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.
D. Communicatie	Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten en niet-specialisten.	Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten en niet-specialisten.
E. Leervaardigheden	Bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie die een hoog niveau van autonomie veronderstelt aan te gaan.	Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.

2 | Domeinspecifieke uitgangspunten

De commissie wenst, ter aanvulling van bovenstaande algemene uitgangspunten, ook een aantal domeinspecifieke uitgangspunten te formuleren, die het domein van de Architectuur trachten te preciseren. De bachelor- en masteropleidingen die in de visitatie Architectuur worden beoordeeld, hebben immers als doel de studenten op te leiden tot een elementair (bachelor) of gevorderd (master) academisch niveau in het domein van de architectuur, ruimtelijke planning, stedenbouw of erfgoed. Als dusdanig dienen de begrippen architectuur en architect ruim opgevat te worden. Het 'ruimtelijk ontwerpen' verbindt de verschillende specialisaties met elkaar.

Architectuur is de kunst de ruimte te organiseren, de grenzen ervan aan te geven en ze op duurzame (zowel op korte als lange termijn) wijze bewoonbaar te maken.

Kortom, de architectuur is het domein van het duurzaam inrichten van de fysieke leefomgeving van de mens. Bij architectuur gaat om het oordeelkundig aanwenden van ruimtelijke elementen teneinde te voldoen aan de materiële, sociale, esthetische en morele behoeften van de mens.

Architectuur is niet alleen een product, maar ook een proces; het omvat het onderzoeken, ontwerpen, construeren en sturen van de bebouwde omgeving op alle mogelijke schaalniveaus, gefundeerd op een gedegen kennis en inzicht, het kunnen toepassen, en oplossingsgericht aanwenden, van die verworven kennis- en inzichtcomponenten, daarbij rekening houdend met de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie, en gekenmerkt door een attitude van levenslang leren.

De architect, maar evengoed een ruimtelijk planner, een stedenbouwkundige of een specialist erfgoed, verenigt de eigenschappen van een humanist en technicus, beeldend kunstenaar en beheerder in zich. Hij of zij heeft tot taak een combinatie van esthetisch streven, technische noden, maatschappelijke context en materiële opties te verwezenlijken.

De architect combineert verbeelding, know-how en ervaring om het globale architecturale proces tot een goed einde te brengen. De bouwende architect beheerst alle ontwerpfasen van een bouwproject en is in staat de verschillende uitvoeringsfasen ervan te leiden en te controleren. Degene die zich bezighoudt met de voorbereiding van het feitelijke bouwen – de ruimtelijke planner, stedenbouwkundige, specialist erfgoed – is in staat de verschillende planningsfasen te overzien, met elkaar in verband te brengen, en verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen planproduct.

De architect heeft bovendien in deze samenleving in wording een maatschappelijke en intellectuele opdracht. Hij of zij draagt bij tot de verwezenlijking van een duurzame levenswijze die is afgestemd op de evolutie van de maatschappelijke (economische, politieke en culturele) context.

Een bacheloropleiding Architectuur biedt een algemene edoch grondige basisopleiding en leidt tot een elementair academisch niveau. Een masteropleiding Architectuur (of Ruimtelijke Planning, Stedenbouw of Erfgoed) biedt differentiatie en specialisatie (in de diepte en of breedte) aan en leidt tot een gevorderd academisch niveau, gekenmerkt door een kritische blik, analytisch vermogen, experimentele durf en creatief denken, opdat hij of zij oplossingsgericht, op een wetenschappelijk onderbouwde wijze, de fysieke leefomgeving van de mens kan inrichten, rekening houdende met de bestaande fysieke leefomgeving en de (soms snel) veranderende maatschappelijke context.

3 | Europese richtlijnen⁵

In het kader van bovenstaande uitgangspunten is de commissie van mening dat met het oog op het realiseren van een kwaliteitsvolle academische opleiding Architectuur de opleidingen minimaal de verwerving moeten waarborgen van:

1. het vermogen tot architectonische vormgeving die zowel aan esthetische als aan technische eisen voldoet;
2. passende kennis van de geschiedenis en de theorie van de architectuur en aanverwante kunstvormen, technologische vakken en menswetenschappen;
3. kennis van beeldende kunsten voor zover deze van invloed kunnen zijn op de kwaliteit van de architectonische vormgeving;
4. passende kennis van stedenbouwkunde, planologie en de daarbij gebruikte technieken;
5. inzicht in de relatie tussen mensen en architectonische constructies en tussen architectonische constructies en hun omgeving, alsmede in de noodzaak om architectonische constructies en de ruimten daartussen af te stemmen op menselijke behoeften en maatstaven;
6. inzicht in het architectenberoep en de rol van de architect in de maatschappij, met name bij het maken van projecten waarin rekening wordt gehouden met sociale factoren;
7. inzicht in de methoden van onderzoek en van voorbereiding bij het maken van projecten;
8. inzicht in de problemen op het gebied van het constructief ontwerp, de constructie en de civiele bouwkunde in verband met het ontwerpen van gebouwen;
9. passende kennis van de natuurkundige en technologische vraagstukken, alsmede van de functie van het gebouw met het oog op het verschaffen van comfort en bescherming tegen weersomstandigheden;
10. technische bekwaamheid als ontwerper teneinde, binnen de door begrotingsfactoren en bouwvoorschriften gestelde grenzen, te kunnen voldoen aan de eisen van de gebruikers van het betrokken gebouw;
11. passende kennis van de industrieën, organisaties, voorschriften en procedures die een rol spelen bij de omzetting van ontwerpen in gebouwen en het inpassen van plannen in de planologie.

Aansluitend wil de commissie aanstippen dat bovenstaande richtlijnen toegespitst zijn op de opleidingen Architectuur, en minder op de opleidingen Ruimtelijke Planning, Stedenbouw of Erfgoed. De commissie meent echter dat deze richtlijnen, die enerzijds generiek van aard zijn en anderzijds niet exhaustief, enige nuancering behoeven om voor alle 'ruimtelijke ontwerpers' van toepassing te zijn.

5] Richtlijn 2005/36/EG Van het Europees Parlement en de raad van 7 september 2005 betreffende de erkenning van beroepskwalificaties

Verder, zo merkt de commissie op, dient naast kennis en inzicht – welke in bovenstaande richtlijnen een prominente plaats innemen – ook ruime aandacht geschonken te worden aan de te verwerven vaardigheden, het ‘ambachtelijke’ – eigen aan het domein architectuur.

De commissie wil nogmaals benadrukken dat in de opleidingen Architectuur zowel de wetenschappelijke als maatschappelijke relevantie gegarandeerd dient te worden. Het spreekt vanzelf dat actuele ontwikkelingen binnen het vakgebied en het werkveld in relatie tot hun wetenschappelijke en maatschappelijke achtergrond, en het omgaan met de bestaande fysieke omgeving, voldoende aandacht verdienen. Als dusdanig wil de commissie de humanistische kant van het academisch architectuuronderwijs benadrukken.

Last but not least, bepalend voor de kwaliteit van de programma’s Architectuur zijn de aanwezige specialisaties binnen de staf welke beperkingen maar ook extra mogelijkheden voor de opbouw van het programma bieden.

4| Onderwijskundige uitgangspunten

De commissie wenst ten slotte een aantal onderwijskundige uitgangspunten te formuleren, welke geïnspireerd zijn op de lijst zoals geëxpliciteerd in de Handleiding onderwijsvisitaties VLIR/VLHORA.⁶

De doelstellingen en eindtermen van het programma zijn gebaseerd op wettelijke bepalingen, zoals de Europese richtlijnen, recente ontwikkelingen in het domein van de Architectuur en geven blijk van aandacht voor de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie. De doelstellingen en eindkwalificaties zijn helder geformuleerd en concretiseren het niveau en de oriëntatie van de opleiding. De doelstellingen en eindkwalificaties geven tevens richting aan de inhoud en vormgeving van het programma en de leerdoelen van de verschillende opleidingsonderdelen.

Het karakter van het programma wordt in hoge mate bepaald door de te realiseren doelstellingen en eindkwalificaties, door de vormgeving van het feitelijke leerproces af te stemmen op de inhoud, en door de wijze waarop de voortgang van de studie wordt begeleid door momenten van beoordeling en toetsing. Het programma dient een waaier aan competenties te realiseren alsook voor de studenten inzichtelijk te zijn.

De opleidingen zijn verantwoordelijk voor de wetenschappelijke en maatschappelijke alsook beroepsvoorbereidende relevantie van het programma. Ze dienen daarbij

6| Handleiding onderwijsvisitaties, VLIR/VLHORA, bijlage 6.4, september 2008, Brussel

zeker ook voldoende aandacht en zorg te besteden aan de effectiviteit en efficiëntie van het programma. Het programma moet aansluiten bij de algemene uitgangspunten (met name de Dublin-descriptoren) en de Europese richtlijnen zoals hierboven geformuleerd. Onontbeerlijk is dat het programma (over bachelor en master heen) een goede samenhang vertoont, waarbij de algemene, grondige bacheloropleiding de nodige basiscompetenties bijbrengt die een zekere differentiatie en specialisatie (zowel in de breedte als in de diepte) tijdens de masteropleiding mogelijk maken, zonder evenwel het zicht op de totaliteit van het domein Architectuur te verliezen.

Daarnaast hanteert de commissie als uitgangspunt dat, op een academisch niveau, naast de opleidingsverantwoordelijken het onder meer de student is die de verantwoordelijkheid draagt voor de kwaliteit en de voortgang van zijn/haar studie. dienen de opleidingen alles in het werk te stellen om aan de studenten de gelegenheid te geven verantwoordelijkheid op te nemen bij het tot stand brengen van een naar vormgeving en inhoud kwalitatief hoogstaand aanbod, onder andere door hen de nodige inspraak in de onderwijsorganen te garanderen en hen te betrekken bij onderwijsbeoordelingen.

Het programma dient zowel te beantwoorden aan de eisen die aan een academisch programma in het algemeen kunnen worden gesteld, met name eisen betreffende de te realiseren leerdoelen welke de vormgeving en de inhoud van het feitelijk leerproces expliciteren en de eisen betreffende de beoordeling en toetsing, als aan de domeinspecifieke eisen die met betrekking tot het vakgebied voorstaan.

Wat de leerdoelen van de opleidingsonderdelen betreft staat de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie voorop. Deze relevantie kan worden afgewogen aan de wetenschappelijke actualiteitsgehalte en de beroepsvoorbereidende kwaliteit. Een opleiding dient bovendien van meet af aan de eind- en intermediaire leerdoelen van de afzonderlijke opleidingsonderdelen aan de student bekend te maken, en dit in relatie tot de toelatingseisen en de vereiste voorkennis, en reeds verworven competenties en of kwalificaties.

Met betrekking tot het feitelijke leerproces, zijn drie aspecten beslissend. Elke docent is bekwaam een kwaliteitsvol onderwijsaanbod te doen, dat getuigt van zijn/haar diepgaande kennis van het vak en van zijn/haar vakdidactische competenties, maar ook van zijn/haar diepe betrokkenheid bij de zaak die hij/zij onderwijst. Docenten kennen niet enkel hun vak, maar geven er ook op een persoonlijke, geëngageerde wijze gestalte aan. Bepalend voor de kwaliteit van het programma is ook de onderzoekdeskundigheid en de wetenschappelijk kritische instelling van de staf. Voor een bachelor- en masteropleiding geldt dat het aangeboden onderwijs duidelijk linken vertoont met het onderzoek van de staf. Ten tweede genereert de inhoud van het programma eisen naar de kwaliteit van het beschikbare studie- en

onderwijsmateriaal en de bredere documentaire ondersteuning van het leerproces, evenals naar de coherentie van de gehanteerde werkvormen waarmee het feitelijk leerproces de doelstellingen dekt. Een gevarieerd gebruik van aangepaste werkvormen (individueel of collectief) en een efficiënte en effectieve begeleiding ervan met relevante technologieën zijn van groot belang. Dit alles dient de student te motiveren, activeren, en stimuleren. Hierbij dient ook in hoefde van de student te worden gekeken naar de studiebelasting en het goed gebruik van zijn of haar studietijd. Bovendien is van belang of in de mate van het mogelijke rekening wordt gehouden met individuele verschillen, onder meer in studietempo. Dit laatste kan bijvoorbeeld blijken uit de nodige differentiatie binnen het programma, zowel op individueel en collectief niveau. Ten derde kunnen er eisen worden gesteld in verband met de gebruikte werkvormen, en meer bepaald de ondersteuning ervan met gepaste communicatie- en informatietechnologieën, de beschikbare infrastructuur, enzovoort. Het leerproces dient met name ondersteund te worden door een moderne didactische uitrusting en door goed aansluitend studie- en onderwijsmateriaal, dat in voldoende mate voor de studenten beschikbaar is.

De belangrijkste eis ten aanzien van de beoordeling en toetsing is dat de vorm en inhoud hiervan moeten overeenstemmen met de vooropgestelde leerdoelen van de opleidingsonderdelen en de eindkwalificaties van de opleiding en de wijze waarop deze vertaald worden in het leerproces. De exameneisen en -vormen dienen vooraf aan de studenten duidelijk bekend te worden gemaakt. De beoordeling vindt plaats op basis van vastgelegde beoordelingscriteria. Voorts dient ook aandacht te worden besteed aan aspecten als de billijkheid van het evolutieproces, de betrouwbaarheid van de beoordeling en toetsing en de kwaliteit van de geleverde feedback.

Wat de masterproef betreft meent de commissie dat deze het sluitstuk is van elke masteropleiding. Met de masterproef tonen de studenten aan dat ze de nodige competenties verworven hebben, en dus kritisch, analytisch en creatief zijn. Het spreekt voor zich dat de voorbereiding, begeleiding en beoordeling adequaat moeten zijn. De programma's faciliteren internationale mobiliteit, uitwisseling en samenwerking.

Wat de inzet van het personeel betreft dient naast de hierboven reeds vermelde kwaliteitseisen van de staf, ook het gevoerde personeelsbeleid, met inbegrip van een professionaliseringsbeleid, de kwaliteit van de opleidingen actief te ondersteunen.

Naast aangepaste voorzieningen die het leerproces bevorderen moet de opleiding voorzien in een systeem van studie-informatie en -begeleiding dat gericht is op het voorkomen, signaleren en oplossen van studieproblemen (zoals studieovertraging en -staking).

De opleidingen beschikken over een duidelijk omschreven systeem van interne kwaliteitszorg, dat zich zowel richt op preventie, borging en verbetering. De opleidingen worden regelmatig geëvalueerd opdat de kwaliteit van het onderwijs duurzaam verankerd is. De opleiding betreft staf, studenten, alumni en vertegenwoordigers van het werkveld in haar kwaliteitszorgsysteem.

Wat de resultaten betreft ten slotte gaat de opleiding systematisch na of de doelstellingen, eindkwalificaties en leerdoelen wel effectief en efficiënt bereikt zijn. De opleiding buigt zich tevens over de oorzaken van studiestaking en studieachterstand en tracht het studierendement te optimaliseren.

De opleidingen Architectuur in vergelijkend perspectief

Inleiding

In dit hoofdstuk geeft de commissie in vergelijkend perspectief een overzicht van de bevindingen over de opleidingen Architectuur die aangeboden worden aan de Universiteit Gent (UGent), zijnde de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur en de master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning (maSRP)¹; de Vrije Universiteit Brussel (VUB), zijnde de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur; en de Katholieke Universiteit Leuven (K.U.Leuven), zijnde de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur, en de master of Science in Human Settlements (maHS), master of Science in Urbanism & Strategic Planning (maUSP) en master of Science in Conservation of Monuments and Sites (mCMS).

De commissie wil in dit hoofdstuk voornamelijk aandacht schenken aan elementen die haar het meest in het oog zijn gesprongen of die zij belangrijk acht, en aan opvallende overeenkomsten dan wel verschillen tussen de gevisitierde opleidingen. Per onderwerp geeft de visitatiecommissie haar bevindingen weer en verwijst hierbij naar de toestand binnen de verschillende opleidingen. De wijze van voorstellen geeft de opleidingen de mogelijkheid zich, althans voor wat betreft de aangehaalde punten, ten opzichte van elkaar te positioneren. Het is geenszins de bedoeling van de commissie om de individuele opleidingsrapporten in detail te herhalen. Voor een volledige onderbouwing van de oordelen en de scores van de commissie, verwijst de commissie naar de deelrapporten.

¹ De maSRP (UGent) is een startende en bovendien nog kleine opleiding die een aantal groepijnen vertoont maar volgens de commissie veel potentieel heeft.

Onderwerp 1 Doelstellingen

Facet 1.1. Niveau en oriëntatie

Alle opleidingen worden qua niveau en oriëntatie als goed beoordeeld door de commissie, met uitzondering van de maSRP van de UGent die als voldoende wordt beoordeeld en de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur van de UGent die als excellent beoordeeld is.

Alle opleidingen hebben duidelijke en realistische doelstellingen geformuleerd, die op een competentiegerichte wijze verder gespecificeerd zijn. De commissie stelt dat aan alle instellingen de doelstellingen van de opleidingen afdoende gekend zijn door de betrokkenen.

Alle opleidingen stellen expliciet dat het ontwerpen de ruggengraat is van het aangeboden Architectuuronderwijs.

Alle bacheloropleidingen voldoen ruimschoots aan de vereisten betreffende niveau en oriëntatie, met inbegrip van het beheersen van algemene en algemene wetenschappelijke competenties. De gevisiteerde bacheloropleidingen beogen het verwerven van kennis en inzicht eigen aan de discipline van de Architectuur en hebben de ambitie om recente ontwikkelingen binnen het domein aan te reiken alsook om een aantal onderzoeksvaardigheden en -attitudes bij te brengen.

De doelstellingen van alle masteropleidingen zijn gericht op het bijbrengen van algemene en algemene wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau alsook op het kunnen leveren van een originele bijdrage in het domein van de Architectuur. Ze beogen het verwerven van kennis en inzicht eigen aan de discipline van de Architectuur en leggen veel nadruk op recente ontwikkelingen binnen het domein. De opleidingen leggen tevens uitdrukkelijk de focus op het bijbrengen van onderzoeksvaardigheden en -attitudes.

De maSRP van de UGent krijgt een voldoende op dit facet. De commissie stelt dat de opzet van de opleiding nog beter (en misschien minder ambitieus) omschreven dient te worden. De commissie acht het dan ook noodzakelijk dat alle lesgevers (vanuit de verschillende faculteiten) die de maSRP verzorgen grondig reflecteren over de doelstellingen. De commissie gelooft dat een aantal keuzes zich opdringt.

De bachelor- en masteropleiding burgerlijk ingenieur-architect van de UGent krijgen een excellent op dit facet, gegeven dat de doelstellingen van de opleiding getuigen van een unieke globale visie die enerzijds gedragen wordt door de hele staf die sterk betrokken is bij het onderwijs en die anderzijds van een grote mate van 'creativiteit' of 'poëtië' getuigt.

Voor alle gevisiteerde opleidingen geldt dat de doelstellingen nog meer de nadruk moeten leggen op het verwerven van competenties die aansluiting hebben met een steeds veranderende maatschappelijke en professionele context. Actuele thema's, zoals bijvoorbeeld duurzaamheid, dienen ook explicieter vermeld te worden.

Facet 1.2. Domeinspecifieke eisen

Met uitzondering van de maSRP van de UGent en de maUSP en mCMS van de K.U.Leuven die als voldoende beoordeeld worden, worden alle opleidingen wat hun domeinspecifieke eisen betreft als goed beoordeeld.

De doelstellingen van de verschillende opleidingen sluiten goed aan bij de eisen van (binnen- en buitenlandse) peers. In mindere mate hebben de opleidingen hun doelstellingen afgestemd op de wensen en behoeften van het beroepenveld. Met de stafleden die instaan voor de ontwerp-opleidingsonderdelen van de verschillende opleidingen komt de 'wereld' van de architectuur de verschillende opleidingen binnen.

De commissie wil aanstippen dat de inbreng van de buitenwereld algemeen nog beperkt is bij het definiëren van de domeinspecifieke eisen.

Wat de maSRP van de UGent betreft stelt de commissie dat de domeinspecifieke eisen matig overeenstemmen met wat men algemeen (binnen en buiten de academische wereld) verwacht van een masteropleiding in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning. De commissie stelt dat dit een opleiding met veel potentieel is, maar dringt er op aan dat de maSRP een meer eigen profiel aangemeten krijgt.

Alle drie de Engelstalige masteropleidingen te Leuven zijn sterk internationaal en interdisciplinair georiënteerd. De mCMS overstijgt het domein van de Architectuur en heeft aldus een uniek karakter. Wat de maUSP en mCMS van de K.U.Leuven betreft stelt de commissie dat de domeinspecifieke eisen niet precies genoeg geformuleerd zijn opdat alle betrokkenen een goed zicht hebben op de 'scope' van de opleidingen, en dat beide opleidingen meer dan nu het geval is de nadruk moeten leggen op verschillende (lokale) contexten.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1. Relatie tussen doelstellingen en inhoud

De commissie beoordeelt dit facet als goed voor alle opleidingen met uitzondering van de mCMS van de K.U.Leuven die als voldoende beoordeeld wordt en de maSRP van de UGent die een onvoldoende beoordeling krijgt.

Alle programma's vertonen een mix van onder meer theorie en praktijk, onderzoek en ontwerp, en schenken de nodige aandacht aan het aanbrengen van discipline-overschrijdende elementen. De commissie wil ook aanstippen dat de sterke band die er te Brussel en Leuven bestaat tussen de Ingenieursdomeinen Bouwkunde en Architectuur de opleidingen een grote meerwaarde geeft.

Met uitzondering van de maSRP van de UGent zijn alle programma's een adequate concretisering van de doelstellingen en beoogde competenties van de betreffende opleidingen qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. De commissie meent dat het programma van de maSRP van de UGent te weinig de doelstellingen reflecteert.

Voor de opleiding mCMS van de K.U.Leuven stelt de commissie dat de relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma voldoende aangetoond is maar dat het programma nog te weinig oog heeft voor de herbestemming van erfgoed.

Met uitzondering van de maSRP van de UGent biedt de inhoud van de verschillende programma's de studenten de mogelijkheid om de geformuleerde doelstellingen te bereiken. Het programma van de maSRP van de UGent biedt, aldus de commissie, niet alle studenten de mogelijkheid om de vooropgezette doelstellingen te bereiken. Het programma, zo stelt de commissie, reflecteert op onvoldoende wijze de domeinspecifieke eisen. Er dringt zich een inhoudelijke versterking op, aldus de commissie.

* * *

Voor alle programma's geldt dat de afstemming tussen theorie en praktijk, tussen onderzoek en ontwerp nog beter kan.

Facet 2.2. Academische en professionele gerichtheid van het programma

Alle programma's worden betreffende dit facet als goed beoordeeld, met uitzondering van de opleidingen van de UGent en de mCMS van de K.U.Leuven die als voldoende beoordeeld worden.

Alle opleidingen leggen de nodige klemtoon op de interactie tussen het onderwijs en het onderzoek. De zogenaamde academische gerichtheid voldoet ruimschoots voor alle van de bezochte opleidingen. De verschillende programma's hebben afdoende oog voor de recente ontwikkelingen in het brede domein van de Architectuur, aldus de commissie.

Alle programma's vertonen tevens in mindere en meerdere mate aansluiting met de actuele beroepspraktijk. De programma's te Gent, zo stelt de commissie, hebben echter nog te weinig aandacht voor het aanbrengen van competenties die relevant zijn voor de beroepspraktijk. Wat de mCMS van de K.U.Leuven betreft meent de commissie dat de professionele gerichtheid van het programma wel voldoende is, maar dat bijkomende inspanningen kunnen geleverd worden omtrent de opbouw van een breder theoretisch reflectiekader.

Facet 2.3. Samenhang van het programma

Alle opleidingen worden als goed beoordeeld inzake hun samenhang, met uitzondering van de maHS en maUSP van de K.U.Leuven die als voldoende beoordeeld worden en de maSRP van de UGent die als onvoldoende beoordeeld wordt.

Alle programma's vertonen weinig of geen overlap. De bachelorprogramma's zijn inzichtelijk en worden gekenmerkt door een zeer beperkte mate van keuze. De masterprogramma's laten de nodige keuzemogelijkheden (diepte en breedte) toe.

Wat de programma's betreft die een goede beoordeling krijgen stelt de commissie dat hun samenhang (met inbegrip van de volgtijdelijkheid) grondig nagegaan is, wat duidelijk resulteert in een coherente en sequentiële opbouw. Bovendien geldt voor deze programma's dat de verticale en horizontale consistentie goed uitgetekend is, en dat de ontwerp-opleidingsonderdelen goed geïntegreerd zijn in het gehele curriculum.

Wat de maHS en maUSP van de K.U.Leuven betreft stelt de commissie vast dat de relatie tussen theorie en ontwerp nog niet goed genoeg is afgestemd. Als dusdanig beoordeelt ze de samenhang van deze programma's als voldoende.

De maSRP van de UGent vertoont geen goede verhouding tussen plicht- en keuzevakken, en vele van de keuzevakken zijn van beperkte toegevoegde waarde voor het programma, zo stelt de commissie. Ook de ontwerprij is niet afdoende geïntegreerd in het gehele curriculum. De maSRP voldoet dus niet aan de vereisten qua samenhang, zo concludeert de commissie.

* * *

Voor alle programma's geldt dat de samenhang tussen de verschillende 'pijlers' nog beter kan.

Facet 2.4. Studieomvang

Alle opleidingen voldoen aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5. Studietijd

De commissie beoordeelt alle opleidingen betreffende hun studietijd als voldoende, met uitzondering van beide masteropleidingen van de UGent en de opleidingen van de VUB die een goede beoordeling krijgen.

De commissie stelt dat alle programma's studeerbaar zijn en dat alle opleidingen de nodige inspanningen leveren om studiebelemmerende factoren weg te nemen. Voor alle opleidingen geldt dat de werkelijke studietijd min of meer aansluit bij de norm van 60 studiepunten per jaar.

Voor de opleidingen die als goed beoordeeld worden stelt de commissie dat de reële studietijd goed overeenstemt met de begrote studietijd. Voor de opleidingen die als voldoende beoordeeld worden meent de commissie dat de opleidingen er moeten op blijven toezien dat de studiedruk beheersbaar blijft en het aantal studiepunten in lijn is met de inspanning vereist door de ontwerp-opleidingsonderdelen.

Facet 2.6. Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Alle opleidingen worden als goed beoordeeld wat de afstemming vormgeving-inhoud betreft, uitgezonderd de opleidingen bachelor burgerlijk ingenieur-architect en maHS van de K.U.Leuven die als voldoende beoordeeld worden en de maSRP van de UGent die als onvoldoende beoordeeld wordt.

Alle opleidingen worden gekenmerkt door een variatie aan onderwijsvormen en vol- doen wat betreft de kwaliteit van de onderwijsmiddelen. De commissie stelt dat alle opleidingen, uitgezonderd de maSRP van de UGent, afdoende bewijs geleverd hebben dat de gehanteerde werkvormen aansluiten bij de doelstellingen en de inhoud van de verschillende programma's, de onderwijsvisie en de karakteristieken van de instromende studenten.

Voor de opleidingen die als goed beoordeeld worden stelt de commissie dat ze door- dachte en gemotiveerde keuzes hebben gemaakt wat hun werkvormen betreft, en dat vele van die werkvormen activerend zijn. Deze opleidingen tonen aan dat de vormgeving van de programma's gestoeld is op een duidelijke onderwijsvisie die gedragen wordt door alle stafleden.

Voor de bachelor burgerlijk ingenieur-architect en de maHS van de K.U.Leuven stelt de commissie dat er te weinig activerende werkvormen zijn en de vormgeving dus nog te 'klassiek' is.

Wat de maSRP van de UGent betreft stelt de commissie dat de werkvormen niet voldoende aansluiten bij de doelstellingen en de inhoud van het programma, noch bij de onderwijsvisie en de karakteristieken van de instromende studenten.

Facet 2.7. Beoordeling en toetsing

Alle opleidingen worden als goed beoordeeld wat hun beoordeling en toetsing betreft, met uitzondering van de master burgerlijk ingenieur-architect van de VUB die als excellent beoordeeld wordt en de mCMS van de K.U.Leuven die als voldoende beoordeeld wordt.

De organisatie van de beoordeling en toetsing voldoet voor alle opleidingen. De evaluatieprocedures zijn bij de verschillende actoren afdoende bekend. De examenvragen weerspiegelen op een adequate wijze het niveau en de kwaliteit van de opleidingen.

Alle opleidingen hebben de evaluatievormen en -criteria goed afgestemd op de leerdoelen, leeractiviteiten en leerinhouden van de programma's.

Wat de mCMS betreft stelt de commissie vast dat sommige studenten geen duidelijk beeld hebben van wat er van hen juist verwacht wordt gedurende de evaluatiemomenten.

De masteropleiding burgerlijk ingenieur-architect van de VUB wordt een excellent toegekend, dit omdat de beoordeling en toetsing van de masterproef zeer goed georganiseerd en de evaluatievormen en -criteria zeer goed afgestemd zijn op de te verwerven competenties.

* * *

Voor alle opleidingen geldt dat er meer tussentijdse feedback-momenten dienen ingelast worden.

Facet 2.8. Masterproef

Het facet masterproef wordt voor alle opleidingen als goed beoordeeld. De masterproef heeft binnen alle masteropleidingen een omvang van ten minste één vijfde van het totale aantal studiepunten met een minimum van 15 studiepunten en een maximum van 30 studiepunten.

Aan alle opleidingen geven de ingekeken masterproeven blijk van een analytisch, synthetisch en zelfstandig probleemoplossend vermogen op een academisch niveau. Masterproeven zijn soms meer ontwerpmatig, soms meer onderzoeksmatig van aard. Mengvormen kunnen ook. Het werkstuk weerspiegelt de algemeen kritisch-reflecterende ingesteldheid van de studenten. De commissie stelde wel vast dat sommige opleidingen mild quoteren.

De voorbereiding en begeleiding lopen in alle opleidingen vlot. Veelal is er een duidelijke link tussen het werk dat uitgevoerd wordt in het kader van de masterproef en het onderzoek dat plaatsheeft binnen de verschillende onderzoekseenheden.

Facet 2.9. Toelatingsvoorwaarden

Alle opleidingen worden door de commissie als goed beoordeeld inzake hun toelatingsvoorwaarden, met uitzondering van de maSRP van de UGent die als voldoende beoordeeld wordt en de maHS van de K.U.Leuven die als excellent beoordeeld wordt.

Voor alle opleidingen geldt dat de programma's qua vormgeving en inhoud op een adequate wijze aansluiten bij de karakteristieken van de instromende studenten. Alle opleidingen hebben ook een goed beeld van de karakteristieken van de instromende studenten en trachten specifieke modaliteiten te ontwikkelen om de overgang van het secundair naar universitair onderwijs goed te laten verlopen. Ook de overgang van bachelor naar master verloopt overal goed. Verschillende masteropleidingen trachten tevens door middel van voorbereiding- en schakelprogramma's de instroom naar de masteropleidingen te optimaliseren.

De maSRP van de UGent, die als voldoende beoordeeld wordt, moet de toelatingsvoorwaarden beter formuleren en er op toezien dat voor alle instromende studenten het programma een meerwaarde kan bieden, zo meent de commissie.

Wat de maHS van de K.U.Leuven betreft, die als excellent beoordeeld wordt, wil de commissie benadrukken dat de toelatingsvoorwaarden rigoureuus opgemaakt zijn en dat de instroom zeer divers (qua gender, nationaliteit en opleiding) is, wat de kwaliteit van de opleiding ten goede komt.

Onderwerp 3 Inzet van personeel

Facet 3.1. Kwaliteit personeel

De commissie beoordeelt wat betreft de kwaliteit personeel de master burgerlijk ingenieur-architect en de maUSP van de K.U.Leuven als excellent, de overige opleidingen worden op dit facet als goed beoordeeld.

De commissie is van mening dat de vakinhoudelijke en vakdidactische expertise van de docenten, met inbegrip van de personeelsleden die instaan voor de ontwerpopleidingsonderdelen, van de verschillende gevisiteerde opleidingen goed is.

De aandacht voor onderwijskundige professionalisering is eerder beperkt, zo stelt de commissie vast. Dit is deels te verklaren door het feit dat de verschillende trainingen die de universiteiten aanbieden nog te weinig gericht zijn op de noden en wensen van het architectuuronderwijs.

De meeste studenten lieten verstaan dat ze de inzet van de personeelsleden, verbonden aan de verschillende bezochte opleidingen, sterk waarderen. Te Gent en Brussel is er een meer 'laagdrempelige' aanpak dan te Leuven, zo stelde de commissie vast.

Het gelijkekansenbeleid dat aan de verschillende instellingen gehanteerd wordt heeft nog niet overal geresulteerd in een meer evenwichtige samenstelling van de staf.

Wat de opleidingen master burgerlijk ingenieur-architect en maUSP van de K.U.Leuven betreft, die beide als excellent beoordeeld worden, stelt de commissie dat de variatie aan expertise van de docenten uitstekend wordt gereflecteerd in het aangeboden onderwijs.

* * *

De commissie wil er op wijzen dat de verschillende universiteiten en faculteiten er op moeten blijven toezien dat de specificiteit van het architectuuronderwijs bewaard wordt. Het personeelsbeleid moet expliciet gericht zijn op de realisatie van de doelstellingen.

Facet 3.2. Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie heeft alle opleidingen betreffende het facet eisen professionele en academische gerichtheid als goed beoordeeld.

In alle opleidingen wordt het onderwijs voor een groot deel verzorgd door onderzoekers en ontwerpers die een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van de discipline.

De commissie stelt dat de output van het academisch personeel aan alle bezochte opleidingen goed is. De opleidingen worden gekenmerkt door een waaier aan onderzoeks- en ontwerpspecialisaties.

De verschillende opleidingen hebben vele contacten binnen en buiten de academische wereld, wat rechtstreeks en/of onrechtstreeks bijdraagt tot de kwaliteit van het aangeboden onderwijs.

Facet 3.3. Kwantiteit personeel

Alle gevisiteerde opleidingen hebben onvoldoende personeel om het onderwijs met de gewenste kwaliteit te blijven verzorgen, uitgezonderd de masteropleidingen HS, USP en CMS van de K.U.Leuven, die een goede beoordeling krijgen.

Alle opleidingen zijn mede door hun specifieke onderwijsvorm zeer arbeidsintensief. Overal staat het personeel onder grote druk.

Met uitzondering van de masteropleidingen HS, USP en CMS van de K.U.Leuven acht de commissie een uitbreiding van het personeelskader wenselijk om de kwaliteit van de opleidingen duurzaam te verankeren.

De commissie steunt het voornemen van de K.U.Leuven om de drie Engelstalige masterprogramma's te Leuven te hervormen, zodat ze, zonder hun kwaliteiten te verliezen, beter kunnen beantwoorden aan de moeilijke financiële randvoorwaarden.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1. Materiële voorzieningen

De huisvesting en materiële voorzieningen worden als onvoldoende beoordeeld voor alle opleidingen van de UGent en de masteropleidingen HS, USP en CMS van de K.U.Leuven. De bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect van de VUB en de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven worden als goed beoordeeld.

De faciliteiten van de verschillende opleidingen zijn goed te bereiken. De onderwijsruimten zijn voldoende uitgerust en de studenten hebben overal toegang tot de nodige vakliteratuur. De bachelor en masterstudenten Architectuur van de K.U.Leuven en de VUB hebben duidelijk betere voorzieningen dan de andere studenten Architectuur te Vlaanderen. De materiële faciliteiten, en in het bijzonder de atelierruimtes, zijn voor deze opleidingen goed uitgerust en voldoen qua omvang.

Aan de UGent stelt er zich een probleem met de atelierruimtes, die te klein zijn voor de vele studenten en duidelijke onvolkomenheden vertonen in uitrusting en comfort.

De commissie stelde ook vast dat te Leuven, voor de studenten van de masteropleidingen HS, USP en CMS, de materiële voorzieningen erg bescheiden zijn. Ook hier zijn de atelierruimtes te klein en moet duidelijk meer aandacht worden besteed aan uitrusting en comfort, zoals het opleidingen met dergelijke internationale allure past.

Facet 4.2. Studiebegeleiding

De bachelor burgerlijk-ingenieur architect en de maSRP van de UGent worden als voldoende beoordeeld betreffende de studiebegeleiding, de bachelor burgerlijk ingenieur-architect te Leuven als excellent, alle andere opleidingen als goed.

Alle opleidingen, met uitzondering van de bachelor burgerlijk ingenieur-architect en de maSRP van de UGent, hebben volgens de commissie grote inspanningen geleverd om de studiebegeleiding goed af te stemmen op de wensen en behoeften van de studenten en hun studievoortgang. Vooral op het gebied van instroombegeleiding doen de opleidingen een grote inspanning.

Voor de eerstejaars bachelorstudenten te Leuven zijn de begeleidingsmodaliteiten zeer goed uitgebouwd, zo stelt de commissie.

Te Gent dient de studiebegeleiding een proactieve aanpak aangemeten te krijgen. De commissie meent dat er voor de eerstejaars bachelorstudenten nog te weinig specifieke begeleidingsmodaliteiten ontwikkeld zijn. Ook voor de maSRP dienen er voor de instromende studenten meer begeleidingsmodaliteiten ontwikkeld te worden.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1. Evaluatie resultaten

Alle gevisiteerde opleidingen krijgen met betrekking tot het facet evaluatie resultaten een goed. De commissie stelde vast dat alle opleidingen periodiek geëvalueerd worden.

Alle opleidingen leveren inspanningen (veelal door middel van studentenbevragingen) om de kwaliteit van hun onderwijs te bewaken en (indien nodig) te verbeteren. De commissie stelt vast dat de vigerende IKZ-procedures de opleidingen goed in staat stellen om tijdig problemen te detecteren en indien nodig gerichte verbetermaatregelen te kunnen nemen.

Facet 5.2. Maatregelen tot verbetering

Alle opleidingen worden als goed beoordeeld inzake verbetermaatregelen, uitgezonderd de maSRP van de UGent (wat nog een zeer jonge opleiding is) en de maHS en maUSP van de K.U.Leuven die als voldoende beoordeeld en de mCMS van de K.U.Leuven die als onvoldoende beoordeeld worden.

De commissie is van mening dat, met uitzondering van mCMS te Leuven, de uitkomsten van de evaluaties (intern en extern) bijdragen tot de kwaliteit van het aangeboden onderwijs. Wat de opleidingen betreft die een voldoende krijgen op dit facet meent de commissie dat extra inspanningen nodig zijn. Voor de opleidingen die goed beoordeeld worden stelt de commissie dat de staf grondig reflecteert over het onderwijs.

De bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect van de VUB hebben een enorme kwaliteitssprong gemaakt, zo heeft de commissie vastgesteld.

Voor alle opleidingen geldt dat ze gerichte verbetermaatregelen nemen, met uitzondering van de mCMS van de K.U.Leuven. Wat de opleiding mCMS betreft meent de commissie dat ze niet voldoende heeft aangetoond haar programma te hebben aangepast op basis van een diepgaande analyse van nieuwe trends in het domein.

* * *

De commissie stipt aan dat de zelfevaluatierapporten blijk gaven van de nodige zelfreflectie en dat ze de openheid waarin de gesprekken tijdens de visitaties hebben plaatsgevonden zeer heeft gewaardeerd.

Facet 5.3. Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Alle opleidingen krijgen een goede beoordeling inzake het betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld. Alle opleidingen hebben tal van acties ondernomen om deze actoren nauwer te betrekken bij de kwaliteitszorg van het onderwijs.

Te Gent bleken de studenten zeer sterk betrokken te zijn. Te Brussel en Leuven dienen de studenten wel meer betrokken te worden bij de meer beleidsmatige aspecten van het onderwijs.

* * *

Er dient opgemerkt te worden dat de alumni en het beroepenveld aan alle instellingen nog op een systematischere wijze kunnen betrokken worden.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1. Gerealiseerd niveau

Alle opleidingen, met uitzondering van de masteropleiding SRP van de UGent en de masteropleidingen HS, USP en CMS van de K.U.Leuven die als voldoende beoordeeld worden, worden als goed beoordeeld op dit facet. Met andere woorden: de commissie stelt dat de gerealiseerde competenties van deze opleidingen goed in overeenstemming zijn met de nagestreefde competenties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Met uitzondering van de masteropleidingen HS, USP en CMS van de K.U.Leuven die van nature een sterk internationaal profiel hebben en de master burgerlijk ingenieur-architect van de VUB blijft de studentenmobiliteit eerder gering, zo stelt de commissie.

Wat de vier masteropleidingen betreft die een voldoende quotatie krijgen stelt de commissie vast dat het gerealiseerd niveau wat onder de verwachtingen blijft, en dat er dringend acties ondernomen moeten worden om op een efficiëntere en effectievere wijze de doelstellingen te bereiken. De maHS, maUSP en mCMS van de K.U.Leuven moeten een grotere kwaliteitssprong realiseren ten overstaan van de intussen gegroeide master burgerlijk ingenieur-architect.

* * *

De commissie merkt op dat de opleidingen op een meer systematische wijze moeten nagaan of alle doelstellingen wel effectief bereikt worden.

Facet 6.2. Onderwijsrendement

Het onderwijsrendement is goed voor alle bezochte opleidingen.

Wat de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect betreft blijkt het eerste bachelorjaar overal selectief te zijn. De commissie stelde vast dat aan alle opleidingen van alle instellingen inspanningen geleverd worden om de slaagkansen te vergroten en de studieduur te beperken.

IV

Tabel met scores, onderwerpen en facetten

In de hierna volgende tabel wordt het oordeel van de commissie op de 6 onderwerpen en de 21 onderliggende facetten uit het accreditatie- en visitatiekader weergegeven. Per facet wordt in de tabel aangegeven of de opleiding hier volgens de commissie onvoldoende, voldoende, goed of excellent scoort. Op basis van de beoordelingen per facet geeft de commissie vervolgens een samenvattend oordeel op het niveau van de onderwerpen. Bij deze beoordeling maakt de commissie gebruik van de indeling voldoende/onvoldoende. Vanzelfsprekend moeten de tabel en de daar in opgenomen scores gelezen en geïnterpreteerd worden in samenhang met de oordelen in de tekst van de opleidingsrapporten.

Verklaring van de scores op de facetten (vierdelige schaal):

E	Excellent	kan (internationaal) als voorbeeld dienen voor andere opleidingen.
G	Goed	de kwaliteit stijgt uit boven de basiseisen.
V	Voldoende	voldoet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit.
O	Onvoldoende	voldoet niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit.
nvt	Niet van toepassing	

Verklaring van de scores op de onderwerpen (binaire schaal):

+	Voldoende	voldoet ten minste aan de minimumeisen voor basiskwaliteit
-	Onvoldoende	voldoet niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit.

Het facet 2.4. 'Studieomvang' wordt gescoord met 'ok', indien de opleiding voldoet aan de decretale eisen betreffende de studieomvang, uitgedrukt in studiepunten (Sp).

Legende tabel:

UGent:	Universiteit Gent
bA	bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur
mA	master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur
maSRP	master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning
VUB:	Vrije Universiteit Brussel
bA	bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur
mA	master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur
K.U.Leuven:	Katholieke Universiteit Leuven
bA	bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur
mA	master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur
maHS	master of Science in Human Settlements
maUSP	master of Science in Urbanism & Strategic Planning
mCMS	master of Science in Conservation of Monument and Sites

Architectuur	UGent			VUB		K.U. Leuven				
	bA	mA	maSRP	bA	mA	bA	mA	maHS	maUSP	mCMS
Onderwerp 1: Doelstellingen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 1.1 Niveau en oriëntatie	E	E	V	G	G	G	G	G	G	G
Facet 1.2. Domeinspecifieke eisen	G	G	V	G	G	G	G	G	V	V
Onderwerp 2: Programma	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 2.1. Relatie doelstellingen en inhoud	G	G	O	G	G	G	G	G	G	V
Facet 2.2. Eisen professionele en academische gerichtheid	V	V	V	G	G	G	G	G	G	V
Facet 2.3. Samenhang van het programma	G	G	O	G	G	G	G	V	V	G
Facet 2.4. Studieomvang	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok	ok
Facet 2.5. Studietijd	V	G	G	G	G	V	V	V	V	V
Facet 2.6. Afstemming vormgeving en inhoud	G	G	O	G	G	V	G	V	G	G
Facet 2.7. Beoordeling en toetsing	G	G	G	G	E	G	G	G	G	V
Facet 2.8. Masterproef	nvt	G	G	nvt	G	nvt	G	G	G	G
Facet 2.9. Toelatingsvoorwaarden	G	G	V	G	G	G	G	E	G	G

Architectuur	UGent			VUB		K.U. Leuven				
	bA	mA	maSRP	bA	mA	bA	mA	maHS	maUSP	mCMS
Onderwerp 3: Personeel	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 3.1. Kwaliteit personeel	G	G	G	G	G	G	G	E	E	G
Facet 3.2. Eisen professionele en academische gerichtheid	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G
Facet 3.3. Kwantiteit personeel	O	O	O	O	O	O	O	O	G	G
Onderwerp 4: Voorzieningen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 4.1. Materiele voorzieningen	O	O	O	G	G	G	G	G	O	O
Facet 4.2. Studiebegeleiding	V	G	V	G	G	G	E	G	G	G
Onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 5.1. Evaluatie resultaten	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G
Facet 5.2. Maatregelen tot verbetering	G	G	V	G	G	G	G	V	V	O
Facet 5.3. Betrekken van medewerkers, studenten, alumni, beroepenveld	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G
Onderwerp 6: Resultaten	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Facet 6.1. Gerealiseerd niveau	G	G	V	G	G	G	G	V	V	V
Facet 6.2. Onderwijsrendement	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G

Deel 2

Opleidingsrapporten

Inleiding

Dit opleidingsrapport behandelt de opleidingen bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur die worden verzorgd door de Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur (FEA) van de Universiteit Gent (UGent). De visitatiecommissie bezocht de opleidingen van 26 tot en met 28 oktober 2010.

De bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur vallen onder de verantwoordelijkheid van de OpleidingsCommissie Architectuur (OCA). De bachelor burgerlijk ingenieur-architect bestaat uit een driejarige opleiding (180 Sp) terwijl de master burgerlijk ingenieur-architect bestaat uit een tweejarige opleiding (120 Sp) met keuze uit twee afstudeerrichtingen: 'Architectuurontwerp en bouwtechniek' en 'Stadsontwerp en architectuur'. Beide opleidingen worden uitsluitend in het Nederlands aangeboden. Het onderwijs wordt voor het grootste deel verzorgd door de stafleden van de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw. Binnen de FEA wordt ook een master Stedenbouw en Ruimtelijke Planning (maSRP) aangeboden, welke in een ander opleidingsrapport uitvoerig behandeld wordt.

De commissie heeft een duidelijk beeld gekregen van de opleidingen bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur van de UGent. De commissie heeft haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie rapport, de ingekeken masterproeven, handboeken, syllabi en examenvragen, de gesprekken met de verschillende geledingen binnen de opleidingen en het overige ter inzage gelegde materiaal.

Per facet geeft de commissie aan of de opleiding hierop onvoldoende, voldoende, goed of excellent scoort. De beoordeling onvoldoende wijst er op dat de opleiding niet voldoet aan de basiseisen en dat beleidsaandacht op dit punt nodig is. De beoordeling voldoende houdt in dat de opleiding beantwoordt aan de basiseisen. De

beoordeling goed houdt in dat de kwaliteit van de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven de basiseisen. De beoordeling excellent houdt in dat een niveau wordt generaliseerd waardoor de opleiding (internationaal) als een voorbeeld van goede praktijk kan dienen. De commissie heeft daarbij inzichtelijk gemaakt hoe zij, rekening houdend met de bijbehorende criteria, tot een beoordeling per facet is gekomen, zodat duidelijk is waarop de beoordeling is gegrond. Op basis van de beoordelingen per facet geeft de commissie vervolgens een samenvattend oordeel op het niveau van de onderwerpen. Een positieve onderwerpscore houdt in dat voldaan is aan de minimumeisen voor basiskwaliteit. Een negatieve onderwerpscore houdt in dat niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit voldaan is. Ten slotte geeft de visitatiecommissie aan het eind van het rapport een eindoordeel over de basiskwaliteit van de opleiding

Onderstaande oordelen hebben betrekking op de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur en beide afstudeerrichtingen van de master, tenzij anders vermeld. De aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief zijn opgesomd aan het einde van dit opleidingsrapport.

Onderwerp 1 Doelstellingen

Het zelfevaluatie-rapport stelt dat het opzet van het gehele programma burgerlijk ingenieur-architect van vijf jaar (bachelor en master) het vormen is van breed-inzetbare burgerlijk ingenieur-architecten. Hierbij zetten de opleidingen het ontwerpen centraal. Het programma van de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect en de rijke leeromgeving, zo vermeldt het zelfevaluatie-rapport, bieden de student de mogelijkheden om zich te verdiepen in één van de aspecten van het vakgebied. Tegelijk moet de student het besef verwerven dat een architectuuropleiding, hoe breed ook, nooit 'volledig' kan zijn. Het behoort tot de centrale doelstelling van de opleiding dat de burgerlijk ingenieur-architect, als generalist, de complexiteit van de bouwtechniek en het stadsontwerp beseft, en bekwaam is om, via teamwerk, alle relevante vormen van kennis en competenties op elkaar te betrekken.

Het zelfevaluatie-rapport stelt dat het gehele bachelor- en masterprogramma burgerlijk ingenieur-architect kan omschreven worden als een ontwerpopleiding die duidelijk steunt op de aanpak van de ingenieursdiscipline. Dit houdt onder meer in dat zowel de contextualiserende vakken als de basiswetenschappelijke vakken gedoceerd worden door stafleden die werken binnen een lange traditie van onderzoeksgericht onderwijs. Het houdt ook in dat voor het atelier/ontwerponderwijs eminente ontwerpers worden aangetrokken met een zeer kwaliteitsvolle ontwerp-praktijk, en die in nauw contact staan met het beroepenveld. Het atelier/ontwerponderwijs is echter niet onmiddellijk beroepsgericht maar vooreerst onderzoeksgericht.

De algemene opleidingsdoelstelling wordt in het zelfevaluatierapport als volgt geformuleerd: de opleiding moet minimaal verzekeren: (1) een goede initiatie en leer-school in de praktijk, de middelen, en de voorstellingstechnieken van het architectonisch ontwerpen, en basiskennis van het stedenbouwkundig ontwerpen; (2) kennis van en inzicht in de constructieve en technische principes van het bouwen; (3) besef van de betekenis en het maatschappelijk belang van architectuur en de stedenbouw gevoed door historische en architectuurtheoretische kennis en reflectie; (4) training in het uitvoeren en presenteren van ontwerpgericht en van wetenschappelijk onderzoek; (5) kennismaking met de beroepspraktijk van de architect.

De opleidingen hebben bovenstaande opleidingsdoelstelling verder verfijnd door middel van het opstellen van bachelor- en masterspecifieke opleidingscompetenties. Deze zijn gegroepeerd in (1) kenniscompetenties, (2) wetenschappelijke competenties, (3) intellectuele competenties, (4) competenties in samenwerken en communiceren en (5) maatschappelijke competenties.¹ Deze competenties werden opgesteld rekening houdende met de Dublin-descriptoren, met artikel 58 van het Structuurdecreet voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen, met de onderwijsvisie en het competentiemodel van de UGent, met de generieke opleidingscompetenties van de ingenieursopleiding van de UGent en met het Voorstel van lijst van te verwerven competenties van de Nationale Orde van Architecten.

Facet 1.1. Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'Niveau en oriëntatie' van de bachelor en de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur als excellent.

De opleidingen hebben duidelijke en realistische doelstellingen geformuleerd, zo stelt de commissie, die zowel in de breedte als diepte toereikend zijn. Bovendien hebben de opleidingen hun doelstellingen op een competentiegerichte wijze verder gespecificeerd.

De doelstellingen en competenties sluiten goed aan bij het referentiekader van de commissie en stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen. Ze zijn tevens geïnspireerd op internationale standaarden en wettelijke bepalingen, met inbegrip van de Europese richtlijn betreffende de erkenning van beroepskwalificaties. Deze competenties zijn – aldus de commissie – concreet genoeg om alle betrokkenen een accuraat beeld te geven van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de UGent. De meeste betrokkenen, zo stelde de commissie vast, zijn goed op de hoogte van de doelstellingen en competenties van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

¹ | Voor meer informatie zie <http://www.architectuur.ugent.be/>

De doelstellingen en competenties van de opleidingen zijn gericht op het beheersen van algemene en algemene wetenschappelijke competenties en dit op een academisch niveau. Ze leggen, aldus de commissie, tevens de nodige nadruk op nieuwste ontwikkelingen in het domein van de architectuur (zijnde de bouwtechniek en of stadsontwerp) en stellen de studenten in staat om in bepaalde aspecten van het vakgebied een originele bijdrage te leveren.

In de doelstellingen en competenties is er ook afdoende aandacht voor het verwerven van vaardigheden en attitudes die de nodige aansluiting hebben met een steeds veranderde maatschappelijke en professionele context, zowel binnen als buiten de academische wereld. Als aandachtspunt stelt de commissie dat de doorwerking van de actualiteit in de te realiseren competenties explicieter in de doelstellingen aan bod moet komen.

De opleidingen besteden de nodige aandacht in de doelstellingen en competenties aan de internationale dimensie van de opleidingen. De commissie stipt aan dat het multidisciplinaire karakter van de opleidingen gegarandeerd is en dat de doelstellingen en competenties dit reflecteren.

De commissie wil ook benadrukken dat de doelstellingen van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de UGent getuigen van een unieke globale visie die enerzijds gedragen wordt door de hele staf die sterk betrokken is bij het onderwijs en die anderzijds van een grote mate van 'creativiteit' of 'poëतिक' getuigt. Als dusdanig beoordeelt de commissie dit facet als excellent voor beide opleidingen.

Facet 1.2. Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'Domeinspecifieke eisen' van de bachelor en de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur als goed.

De commissie stelt dat de afstemming van de doelstellingen op de eisen die worden gesteld door binnenlandse en buitenlandse vakgenoten en de wensen en behoeften van het beoogde beroepenveld aangetoond is.

De competenties zijn ontleend aan de eisen vanuit het wetenschappelijke domein en de professionele realiteit. Met de vele ontwerpdocenten en praktijkassistenten komt de 'wereld' van de architectuur de opleidingen binnen.

Het gehele programma (bachelor en master) burgerlijk ingenieur-architect is een volwaardige, brede ontwerpopleiding, gegroeid uit verschillende tradities. Er is een academische traditie van de Beaux-Arts, er is de kunst-ambachtelijke traditie, en er is de ingenieurstraditie. De commissie apprecieert het hoe de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de UGent deze toch sterk uiteenlopende tradities weten te combineren.

De opleidingen zijn qua niveau en oriëntatie goed vergelijkbaar met andere architectuuropleidingen aan binnenlandse en buitenlandse universiteiten, aldus de commissie. Met de zogenaamde te academiseren opleidingen Architectuur die door de hogescholen aangeboden worden in het kader van een associatie is er eveneens afdoende differentiatie, mede door de onderzoeksgerichtheid van het aangeboden onderwijs en de inbedding van het ontwerpen in contextualiserende en basiswetenschappelijke vakken.

Verder apprecieert de commissie de specifieke profilering van de opleidingen ten opzichte van andere (binnenlandse en buitenlandse) universitaire opleidingen Architectuur. De opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de UGent hebben er immers voor gekozen om een soort vrijplaats te zijn, waar er ruimte is voor het kwetsbare.

De commissie besluit dat de geformuleerde doelstellingen en competenties van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de UGent een goede afstemming vertonen met de eisen die gesteld worden door het academische en professionele veld.

Conclusie bij Onderwerp 1: Doelstellingen

De facetten 'Niveau en oriëntatie' en 'Domeinspecifieke eisen' worden voor de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect als positief beoordeeld. Derhalve wordt het onderwerp 'Doelstellingen' van de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen als positief beoordeeld.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1. Relatie tussen doelstellingen en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'Relatie doelstellingen en inhoud' als goed voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Het zelfevaluatierapport van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de UGent beschrijft de programma's. De programma's zijn raadpleegbaar op de studiekiezer-website van de UGent.² Het zelfevaluatierapport stelt dat de programma's bestaan uit drie evenwaardige componenten of pijlers: (a) ontwerpen, (b) bouwtechniek en (c) architectuurwetenschappen. Daarnaast beslaat het programma ook een introductie in (d) de beroepspraktijk en in (e) het wetenschappelijk onderzoek.

De opleidingen, zo werd reeds benadrukt, schenken ook veel belang aan de leeromgeving. De doelstellingen van de opleidingen worden, zo stelt het zelfevaluatierapport, gerealiseerd door enerzijds, het programma en anderzijds, door een stimulerende intellectuele en sociale leeromgeving.

2| <http://www.opleidingen.ugent.be/studiekiezer/nl/index.php>

De commissie looft het dat de opleidingen door het aanbieden van een creatieve, rijke en vrije leeromgeving, de vooropgestelde doelstellingen en competenties trachten te realiseren, en dit als een essentieel onderdeel beschouwen van een universitair-academische vorming. Hierbij horen, eigen aan deze onderwijsvisie, een intern sterk horizontale structuur en gepast informele omgangsvormen in het samenwerken, alsook het doorbreken van de jaargrenzen, de organisatie van de Jokerweek en steun aan verschillende initiatieven van de studentenorganisatie De Loeiende Koe.

Om de realisatie van de doelstellingen in de programma's begrijpelijk weer te geven hebben de opleidingen tevens een matrix opgesteld waarbij voor de verschillende competenties wordt aangegeven welke opleidingsonderdelen deze realiseren. De commissie stelt vast dat de opleidingen een verdienstelijke poging hebben ondernomen om de verbanden tussen de competenties en de opleidingsonderdelen van de opleidingen helder weer te geven. De commissie stelt dat deze matrices duidelijk maken dat nagenoeg alle competenties aan bod komen. De matrices tonen ook aan dat de verschillende opleidingsonderdelen een evenwichtig geheel van kennis en inzicht, vaardigheden en attitudes aanbrenge. Ook de verhouding plicht- en keuzevakken is goed, aldus de commissie. De inhoud van die keuzevakken moet wel helder zijn voor alle studenten, wat nu niet altijd het geval is.

De commissie meent tevens dat zowel in de bachelor als in de master voldoende disciplineoverschrijdende elementen aanwezig zijn. De internationale dimensie van het programma bestaat vooreerst uit de mogelijkheid van het opnemen van een Erasmus-programma of een kortere buitenlandse ervaring.

De studenten en afgestudeerden toonden een grote tevredenheid over de relatie tussen doelstellingen en inhoud van de programma's, aldus de commissie.

De keuze om twee afstudeerrichtingen in de master aan te bieden is een goede keuze. De afstudeerrichting Stadsontwerp en architectuur dient inhoudelijk wel verder uitgewerkt te worden. Niet alleen moet de stam (de plichtvakken) versterkt worden, ook de keuzevakken moeten meer toegespitst zijn op het uitdiepen van deze oriëntatie. Kortom, de afstudeerrichting Stadsontwerp en architectuur dient een meer eigen profiel aangemeten te krijgen, ondersteund met aangepaste ateliers, Bijzondere Vraagstukken en meer 'op maat' zijnde plicht- en keuzevakken. De commissie meent toch dat deze afstudeerrichting, gegeven de studenten van deze afstudeerrichting vele opleidingsonderdelen opnemen uit de andere afstudeerrichting, een coherent programma vormt. Bovendien zijn de program-maverantwoordelijken momenteel een substantiële inhoudelijke update van het programma van de afstudeerrichting Stadsontwerp en architectuur aan het doorvoeren welke de kwaliteit van het programma, en de relatie met de doelstellingen, aanzienlijk zal verbeteren.

Meer algemeen wil de commissie de opleidingen er op wijzen dat ze moeten nagaan hoe bepaalde actuele thema's (zoals duurzaamheid) beter verankerd kunnen worden in het curriculum. Ook de positie van de architect in de samenleving dient meer aandacht te krijgen binnen de opleidingen.

De commissie besluit dat de inhoud van de programma's en elk opleidingsonderdeel daarbinnen, mede door de aangereikte leeromgeving, de studenten de mogelijkheid biedt om de geformuleerde doelstellingen en competenties te bereiken. De commissie steunt de gekozen onderwijsvisie en kan alleen maar de intentie van de opleidingen om de verschillende pijlers beter met elkaar te verweven onderschrijven. Ze is er van overtuigd dat het ateliermodel een goed model is, en dat een grotere wisselwerking met de andere pijlers alleen maar het succes van dit model zal vergroten.

Beide programma's, zo besluit de commissie, zijn een adequate concretisering van de doelstellingen en competenties van de opleidingen, alsook van de gekozen onderwijsvisie, en dit qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Facet 2.2. Academische en professionele gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt de 'Academische en professionele gerichtheid van het programma' als voldoende voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Het zelfevaluatie rapport stelt dat de basis van het academisch onderwijs de betrokkenheid op het onderzoek en het besef van de plaats van de eigen discipline binnen het geheel van kennisverwerving is. Dit impliceert enerzijds, met betrekking tot het eigen domein, het besef dat kennis steeds voorlopig en bevragebaar is, en dat kennisaanspraken getoetst moeten worden vanuit een onderzoeksattitude; kennis is immers een product van een methodologisch gestoeld, kritisch, en reflexief proces. Het nabuurschap van en de dialoog met vele andere kennisdisciplines binnen één instelling inspireert, anderzijds, de zin voor complexiteit.

Deze onderwijsvisie, die zich vooreerst toespitst op kennisaccumulatie en het bijbrengen van onderzoekscompetenties vertaalt zich op voldoende wijze in de programma's, aldus de commissie. In de bachelor neemt de student via hoorcolleges kennis van de stand van de basiskennis van een discipline. De meeste hoorcolleges gaan gepaard met oefeningssessies. Via deze oefeningssessies doet de student tevens een aantal onderzoekscompetenties op, en leert hij of zij wat kritisch nadenken inhoudt. In de master wordt van de student grotere zelfstandigheid gevraagd in het ontwikkelen van de eigen interesses en het uitzetten van het eigen studietraject. Voornamelijk in de opleidingsonderdelen Bijzondere Vraagstukken en Masterproef wordt de student nauw betrokken bij de activiteiten van de onderzoeksgroepen, en dient hij of zij zelfstandig en in team onderzoekstaken te verrichten, en daarover mondeling en schriftelijk te rapporteren.

De commissie wil benadrukken dat het academisch karakter van de programma's ook verzekerd wordt door de leeromgeving, waar het atelier/ontwerpwerk gekaderd wordt binnen het brede project van een reflexief en kritisch (samen)leven en denken, en als participatie aan de intellectuele cultuur.

De commissie stelt dat de academische gerichtheid van de programma's goed is. Er is veel aandacht in de programma's voor kennisontwikkeling (welke gradueel wordt opgebouwd), het bijbrengen van onderzoekscompetenties, voor de aansluiting bij de recente ontwikkelingen in het domein van de architectuur en voor het bijbrengen van specifieke competenties eigen aan het domein.

De aansluiting van de programma's bij de actuele beroepspraktijk en het maatschappelijk functioneren is afdoende. De professionele gerichtheid van de programma's, zo meent de commissie, kan nog verder uitgewerkt worden.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden blijkt dat ze de academische gerichtheid van de programma's goed vinden. De professionele gerichtheid kan volgens de studenten en afgestudeerden echter nog versterkt worden. De commissie besluit dat er voldoende garanties in de programma's ingebouwd zijn wat hun academische en professionele gerichtheid betreft.

De commissie suggereert dat het onderzoek en de vele internationale contacten die er bestaan nog meer aangewend kunnen worden voor het onderwijs. Ook meent de commissie, in het kader van het verbeterperspectief, dat de programma's meer Engelstalige opleidingsonderdelen moeten aanbieden, dit om de professionele gerichtheid te versterken.

Facet 2.3. Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'Samenhang van het programma' voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

Beschrijving

De bacheloropleiding is een basisopleiding. De opleiding beoogt de student, van bij het begin, te wijzen op de complexiteit van het vakgebied en op de noodzaak vele kennisdisciplines te gebruiken. De bacheloropleiding reikt de basiskennis aan van de vakrelevante kennisdisciplines. Deze worden onderbouwd door basiswetenschappelijke en contextualiserende vakken.

In de masteropleiding verschuift het accent naar meer zelfstandige studie en zelfstandig wetenschappelijk onderzoek, en naar gerichte uitdieping van de basiskennis.

Het bachelor- en het masterprogramma bestaan elk, per jaar en als geheel genomen, uit een evenwaardig aandeel vakken uit de drie pijlers. Een goed overzicht van de opbouw van de programma's en de inhoudelijke samenhang is te vinden in de reeds vernoemde studiekiezer.

Beoordeling

De programma's vertonen een coherente en sequentiële opbouw, aldus de commissie. Ze hebben tevens weinig of geen inhoudelijke overlap.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden bleek dat ze tevreden zijn over de samenhang van de programma's; dat de opleidingsonderdelen goed op elkaar aansluiten, en dat de overgang van bachelor naar master vlot verloopt. De commissie spreekt zich lovend uit over de opeenvolging van de verschillende ontwerpvakken.

De studenten en afgestudeerden zijn in het algemeen tevreden over de samenhang binnen de pijlers en de verhouding die er is tussen de plicht- en keuzevakken. Wat de afstemming tussen de pijlers betreft meent de commissie, op basis van het zelfevaluatie rapport en de gesprekken met de verschillende geledingen, dat hier nog een betere afstemming wenselijk is. De kennis opgedaan in de andere pijlers dient nog beter weerspiegeld te worden in de ontwerprijler.

De opleidingen hebben de volgtijdelijkheid van de verschillende opleidingsonderdelen in detail nagegaan. Dit garandeert, aldus de commissie, dat studenten die kiezen voor een flexibele leerweg (een geïndividualiseerd leertraject) een samenhangend programma kunnen opnemen.

In het kader van het verbeterperspectief stelt de commissie dat de studiefiches beter beheerd moeten worden en dat de opleidingsverantwoordelijken een grondige evaluatie moeten maken van de toegevoegde waarde van een aantal opleidingsonderdelen, dit in relatie met het gehele curriculum.

Facet 2.4. Studieomvang

De bachelor- en masteropleiding burgerlijk ingenieur-architect voldoen met respectievelijk 180 Sp en 120 Sp aan de formele eisen met betrekking tot de 'Studieomvang'.

Facet 2.5. Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'Studietijd' voor de bachelor als voldoende en voor de master als goed.

De norm voor de totale studieomvang van de bacheloropleiding bedraagt 180 Sp. Voor de masteropleiding is dit 120 Sp. De opleidingen burgerlijk ingenieur-architect

worden opgedeeld in opeenvolgende modeltrajecten van 60 Sp. De totale studietijd beschouwt de in uren weergegeven tijd die van de gemiddelde student wordt vergegd om een opleidingsonderdeel met succes af te ronden. De begrote studietijd voor een gemiddelde student bedraagt maximaal 1800 uur per jaar.

De studietijd van de opleiding burgerlijk ingenieur-architect is gemeten tussen 2006 en 2009 door de afdeling Onderwijskwaliteitszorg van de Directie Onderwijsaangelegenheden (DOWA). De meting van de master is beperkt door een geringe deelname van de studenten. De meting van de bachelor levert wel voldoende betrouwbare informatie. Algemeen lijkt de totale reële studietijd groter dan de begrote. Het is vooral het vele atelier/ontwerpwerk dat bijdraagt tot een te grote studietijd. De overige vakken wijken amper af van wat er in de studiegids vermeld staat. De bacheloropleiding is, zo benadrukt de commissie, voor vele studenten te zwaar. Een aanzienlijk deel van de studenten kampt met stressgerelateerde problemen. Alhoewel geen detailanalyse van de masterjaren mogelijk is door de lage participatie meent de commissie te mogen besluiten dat de totale studietijd voor de masteropleiding wel binnen de normale range valt.

De studenten die de commissie heeft gesproken lieten verstaan dat de programma's studeerbaar zijn, maar ook zeer intensief. Samengevat: de bachelorjaren zijn erg veeleisend en vragen een volledig engagement van de studenten. De masterjaren worden als lichter ervaren dan de bachelorjaren. Het dient wel opgemerkt te worden dat ongeveer de helft van de masterstudenten de masterproef indient tijdens de tweede zitting. De reden die de studenten hiervoor opgeven is vooral dat ze zo rustiger de masterproef kunnen afwerken.

De commissie stelde vast dat de FEA en de Vakgroep het normale verloop van de studie trachten te stimuleren. De grootste factor die de studie onnodig verzwaart zijn echter de werkomstandigheden: teveel studenten op te weinig plaats in de atelierruimtes.

Vele studenten en afgestudeerden - zo lieten ze opmerken tijdens de gesprekken met de commissie - klagen over het feit dat hun vele werk niet altijd beloond wordt in een corresponderend aantal te verwerven studiepunten. De commissie stelt dat de opleidingsverantwoordelijken dit probleem snel dienen te remediëren.

De commissie besluit dat de programma's studeerbaar zijn, en dat de werkelijke studietijd min of meer aansluit bij de norm van 60 Sp per jaar.

In het kader van het verbeterperspectief suggereert de commissie dat de studeerbaarheid van het bachelorprogramma verbeterd kan worden door een preciezere afstemming tussen en roostering van de klassieke examens en de jury's. Dit zou de te grote druk die de studenten ervaren op piekmomenten moeten verlichten.

Facet 2.6. Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'Afstemming tussen vormgeving en inhoud' als goed voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Binnen de opleidingen wordt, aldus de commissie, een grote variatie aan werkvormen gebruikt. Velen van deze werkvormen zijn activerend. De gekozen werkvormen sluiten goed aan bij de vooropgezette doelstellingen en competenties en de inhoud van de programma's, zo stelt de commissie.

Voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect is de atelierbegeleiding wezenlijk, zo stelt het zelfevaluatie rapport. De commissie onderschrijft deze visie. Deze werkvorm wordt vanaf het eerste bachelorjaar gebruikt.

Het uitgangspunt van de atelierbegeleiding is, zo vermeldt het zelfevaluatie rapport, dat de student gerespecteerd, maar daarom niet beschermd hoeft te worden. Het atelier is de open leersituatie waar de student de kans krijgt te leren wat het ontwerpen is, in de nabijheid van ervaren ontwerpers. De werkvorm atelierbegeleiding is soms een harde leerschool, zo stelde de commissie vast.

Naast de atelierbegeleiding en de hoorcolleges en oefensessies zijn, en dan specifiek in de masterjaren, de opleidingsonderdelen Bijzondere Vraagstukken die in seminarievorm gegeven worden kenmerkend. Ook plaatsbezoeken, studiereizen, werf- en bedrijfsbezoeken worden georganiseerd.

De student kan - bij voorkeur in de zomervakantie tussen de twee masterjaren - een stage verrichten in een architectenbureau of een ander bedrijf. Deze wordt in het curriculum ingebracht equivalent aan een keuzevak (3 of 6 Sp). Een stage is praktijk- en/of ervaringsgericht, en het is de bedoeling de stage te laten verlopen buiten de 'vertrouwde' eigen universitaire omgeving.

Twee werkvormen verdienen bijzondere waardering, aldus de commissie. De Bijzondere Vraagstukken en de Jokerweek, welke samen met de ateliers, de hoekstenen vormen van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

De commissie stelt dat de opleidingsonderdelen Bijzondere Vraagstukken een goede formule zijn, en dat deze opleidingsonderdelen een duidelijke link leggen met het gevoerde onderzoek binnen de Vakgroep en actuele thema's verder uitdiepen. De Jokerweek, welke als een groot project opgevat is, is een zeer goed initiatief, en wordt door de studenten en afgestudeerden zeer gewaardeerd.

De studenten en afgestudeerden, zo stelde de commissie vast, zijn globaal tevreden over de onderwijsmiddelen. De elektronische leeromgeving (ELO) Minerva biedt de studenten de nodige ondersteuning in het leerproces, aldus de commissie.

De commissie besluit dat er voldoende verschillende en activerende werkvormen zijn, en dat deze goed aansluiten bij de karakteristieken van de studenteninstroom alsook bij de te realiseren competenties en doelstellingen. Bovendien, zo wil de commissie benadrukken, is de vormgeving van de programma's duidelijk gestoeld op de onderwijsvisie van de stafleden.

Facet 2.7. Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'Beoordeling en toetsing' voor de opleidingen bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect als goed.

De faculteit is verantwoordelijk voor de coördinatie en organisatie van de examens. Er zijn twee types evaluaties: periodegebonden en niet-periodegebonden evaluaties. De niet-periodegebonden evaluaties zijn evaluaties die in de loop van het academiejaar (buiten de examenperiodes) gebeuren. De periodegebonden evaluaties zijn de semestriële 'klassieke' examens. Er zijn per academiejaar twee examenperiodes. Herkansing is mogelijk in een examenperiode die plaatsvindt in augustus-september. De eindjury's voor de vakken Architectuurontwerp vinden in de regel plaats in de laatste lesweek van het semester.

De formele aspecten van het examen (zoals de examenvorm) worden jaarlijks door de lesgevers beschreven, en door de OCA waarin ook studenten zetelen goedgekeurd. De informatie hierover is terug te vinden in de studiefiches. De examenregelingen worden via de facultaire digitale studentenadministratie Plato aan de studenten meegedeeld, en zijn publiek raadpleegbaar via de facultaire website. Daarnaast worden de lesgevers geacht om ruim op voorhand inhoudelijke informatie te verschaffen over de evaluaties zodat de student zich optimaal kan voorbereiden. Dit gebeurt tijdens de colleges, en dikwijls ook via Minerva. De studenten lijken goed op de hoogte te zijn van de evaluatieprocedures, -vormen en -criteria, aldus de commissie. De opleidingen, en meer bepaald de OCA, trachten de kwaliteit van de beoordeling en toetsing te waarborgen.

De resultaten van de eerste examenperiode eerste semester worden ten laatste begin maart via Minerva aan de studenten bekendgemaakt. De resultaten van de eerste examenperiode tweede semester worden na de proclamatie van hun jaarresultaat in juli aan de studenten schriftelijk meegedeeld (idem voor de tweede examenperiode in september). Na de examens is er feedbackmogelijkheid met het oog op de verbetering van de prestatie in een volgende examenperiode.

Bij de vakken met de periodegebonden evaluatie stellen zich nauwelijks problemen. Naast de incidentele remediëring van conflicten met betrekking tot de examens is er de geregelde controle van de kwaliteit van de examens door de KwaliteitsCel Onderwijs (KCO). Indien de student van mening is dat hij op één of andere manier

benadeeld werd bij de evaluatie, kan hij of zij zich wenden tot één van de facultaire ombudspersonen. Uit de bevragingen en de gesprekken die de commissie had gedurende het bezoek blijkt een grote tevredenheid over de 'klassieke' examens.

De commissie heeft een aantal examenformulieren ingekeken en meent dat deze het niveau en de kwaliteit van de opleidingen adequaat reflecteren.

De tevredenheid van de studenten en afgestudeerden over de evaluatie van het ontwerpen ligt beduidend lager. In het bijzonder stellen ze dat de evaluatie van het atelier/ontwerpwerk niet altijd even transparant en fair is. De normale praktijk is dat het werk in de loop van het jaar beoordeeld wordt door een team van vaste begeleiders. Dit systeem heeft het voordeel dat de beoordelaars de student zeer goed kennen en garandeert dat experimenten die niet meteen leiden tot een 'evalueerbaar resultaat' toch kunnen gehonoreerd worden. Dit systeem heeft ook nadelen: verschillende begeleiderteams ontwikkelen immers een eigen beoordelingspraktijk. Dit systeem brengt ook met zich mee dat de begeleiders die, tijdens het jaar, de studenten moeten begeleiden, bij de jury van positie wisselen. Deze dubbele functie zorgt soms voor frustraties en een gevoel van onzekerheid bij de studenten. De begeleiding en de (eind)beoordeling worden wel, in zekere mate, gescheiden wanneer de jury van begeleiders voor de beoordeling van een belangrijke oefening of voor het eindwerk aangevuld wordt met externen of begeleiders uit andere jaren.

De relatieve ontevredenheid van de studenten en afgestudeerden over de beoordeling van de pijler ontwerpen heeft, zo meent ook de commissie, ongetwijfeld te maken met belangrijke inhoudelijke kwesties, namelijk de vraag hoe architectuur beoordeeld kan worden. Het is zowel voor de student als voor de begeleider niet gemakkelijk om de eigen mening betreffende de kwaliteit van een ontwerp te scheiden van de beoordeling van de manier waarop, en de mate waarin, de student met overtuiging een ontwerpvoorstel formuleert, uitwerkt, voorstelt en verdedigt. Bovendien identificeren studenten zich zeer sterk met hun eigen ontwerp, en een oordeel wordt al snel als een bijna persoonlijke afwijzing opgevat. De commissie onderschrijft echter het feit dat de studenten en afgestudeerden deze aanpak - die net de vrucht zijn van een 'harde' ontwerpropleiding - als één der grote 'sterktes' van de opleiding aanduiden.

De opleidingen moeten, aldus de commissie, er wel op blijven toezien dat de studenten afdoende tijd hebben om zich goed voor te bereiden op de 'klassieke' examens. Nu blijken de ontwerpjury's, die net voor de examenperiodes ingeroosterd zijn, soms te veel tijd van de studenten te vragen opdat zij zich altijd goed kunnen voorbereiden op de klassieke examens.

Wat de beoordeling en toetsing van het atelier/ontwerpwerk betreft meent de commissie dat de opleidingen de nodige inspanningen hebben geleverd om dit zo goed

mogelijk te laten verlopen. Een grotere inbreng van externen is evenwel gewenst. De commissie wil de opleidingen er op wijzen dat het jurysysteem adequaat is voor de gekozen onderwijsvisie, maar dat ze er moeten op blijven toezien dat deze vorm van beoordeling en toetsing fair en transparant verloopt. De studenten en afgestudeerden lieten ook verstaan dat ze meer tussentijdse feedback zouden willen krijgen, zeker wat hun atelier/ontwerpwerk betreft.

De beoordeling en toetsing van de masterproef verloopt transparant. Er zijn duidelijke evaluatiecriteria opgemaakt die garanderen dat elke masterproef op een gelijkwaardige wijze geëvalueerd wordt.

Desondanks een aantal kleinere tekortkomingen en aandachtspunten besluit de commissie dat de beoordeling en toetsing goed is afgestemd op de realisatie van de doelstellingen en competenties van de opleidingen.

Facet 2.8. Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'Masterproef' als goed voor de masteropleiding.

De masterproef is het belangrijkste opleidingsonderdeel in het tweede masterjaar. Met 24 Sp voldoet de masterproef aan de formele vereisten qua omvang.

De masterproef behelst een zelfstandig wetenschappelijk onderzoek. De masterproef, zo stelt het zelfevaluatierapport, legt de klemtoon op het aanbrengen van een intellectuele nieuwsgierigheid, kritisch denken, en een wetenschappelijke onderzoeksingesteldheid.

De docenten verbonden aan de opleiding stellen een lijst van onderwerpen voor masterproeven op die rond de paasvakantie aan de eerste masterjaar studenten wordt bekendgemaakt. In de maand die volgt op de bekendmaking is er een informatiesessie waar de promotoren informatie geven over de aangeboden onderwerpen. Gedurende de maand mei kunnen de studenten hun keuze maken. In de maand juni worden de onderwerpen toegewezen en bekrachtigd door de OCA. Eind juni kent de student zijn definitieve onderwerp. De studenten kunnen zich gedurende de zomer reeds voorbereiden, maar starten gewoonlijk in het begin van het eerste semester van hun tweede masterjaar. In het begin van het tweede semester van het tweede masterjaar is er een eerste presentatie van de voortgang van het onderzoek.

De studenten kiezen voor een theoretische masterproef ofwel voor een zogenaamde ontwerp masterproef. 'Mengvormen' zijn ook mogelijk. De commissie was wel enigszins verrast dat een aanzienlijk deel van de studenten een theoretische masterproef maken en geen ontwerp masterproef.

Veelal houden de onderwerpen van de masterproeven verband met het lopende onderzoek van de staf, en sluiten ze aan bij thematieken waarover ook in de Bijzondere Vraagstukken wordt gewerkt. Dit wordt gestimuleerd, zo stelde de commissie vast. Studenten kunnen ook zelf een onderwerp voorstellen en daar een promotor voor zoeken.

Uitgaande Erasmusstudenten worden sterk gestimuleerd om een masterproefonderwerp te kiezen waarvoor hun Erasmusverblijf een duidelijke meerwaarde inhoudt. Het gebeurt regelmatig dat studenten ook buiten het Erasmusprogramma voor hun onderzoek enige tijd in het buitenland verblijven. De commissie looft deze aanpak.

De begeleidingscommissie oordeelt over de student tijdens het jaar. Deze commissie bestaat uit drie personen, inclusief de promotor(en). De examencommissie (of beoordelingscommissie) bestaat uit minstens drie leden, waaronder één of twee promotoren en één tot drie commissarissen, waarvan er tenminste één niet betrokken is geweest bij de begeleiding van de student. Uitzonderlijk wordt de masterproef (ook) door een lezer die niet verbonden is aan de UGent beoordeeld. De beoordeling duurt een uur en bestaat uit een publieke presentatie van circa 20 minuten en een discussie van circa 30 minuten, met een korte nabespreking door de jury. Na de masterproefpresentaties vergaderen de promotoren en begeleiders van de Vakgroep informeel om indrukken over de masterproeven uit te wisselen en eventuele beloftevolle onderzoekers naar voren te schuiven.

Ongeveer de helft van de studenten kiest ervoor, of ziet zich verplicht, om het indienen van de masterproef te verschuiven naar de tweede zittijd. Dit gaat echter niet ten koste van de kwaliteit van de masterproeven. En de opleiding beschouwt dit niet als een probleem, zo stelde de commissie vast.

De studenten en afgestudeerden zijn, zo stelt de commissie vast, in het algemeen tevreden over de begeleiding die ze krijgen voor het uitvoeren van hun masterproef en zien de masterproef vooreerst als een inhoudelijke specialisatie, waar ze hun eigen interesses verder hebben kunnen uitdiepen.

De commissie besluit dat de ingekeken masterproeven getuigen van het feit dat de studenten een groot aantal vooropgezette competenties realiseren, met inbegrip van een groot analytisch en of synthetisch vermogen alsook zelfstandig werken, intellectuele nieuwsgierigheid, kritisch denken, en een wetenschappelijke onderzoeksingesteldheid.

De commissie meent ook te mogen stellen dat er voldoende mechanismen zijn ingebouwd om alle masterproeven op een gelijksoortige wijze te kunnen beoordelen. De beoordelingscriteria zijn duidelijk opgemaakt.

Facet 2.9. Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'Toelatingsvoorwaarden' voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

De belangstelling voor de studie burgerlijk ingenieur-architect is gedurende het laatste decennium sterk toegenomen. Dit heeft zeker te maken met het afschaffen van het toelatingsexamen.

De laatste jaren schreven er telkens meer mannen dan vrouwen zich in als generatiestudent. Toch is er een goede genderbalans, aldus de commissie.

De vooropleiding van de generatiestudenten burgerlijk ingenieur-architect is voor het overgrote deel het Algemeen Secundair Onderwijs. De voorbije 10 jaar steken 2 richtingen er bovenuit: Wiskunde-Wetenschappen, met een totaal van 52% en Latijn-Wiskunde, met een totaal van 29%. Quasi alle instromers komen uit sterk wiskundige richtingen.

Er wordt een voorbereidingscursus wiskunde voor de toekomstige studenten ingenieur-architect ingericht.

Niet-generatiestudenten kunnen voor eerder behaalde credits een vrijstelling aanvragen. Deze worden behandeld door de facultaire StudentenAangelegenheden-Commissie (SAC), na advies van de OCA. Er zijn door de OCA en de KCO (de KwalityeitsCel Onderwijs) voorbereidingsprogramma's vastgelegd voor instroom in de masteropleiding.³

Gezien een groot deel van de studenten met de nodige bagage wiskunde uit het secundair onderwijs de bacheloropleiding burgerlijk ingenieur-architect met succes vervolledigen en de overgang naar de master burgerlijk ingenieur-architect vlot verloopt besluit de commissie dat de aansluiting van de programma's qua vorm en inhoud bij de kwalificaties en competenties van de instromende studenten goed is.

Conclusie bij onderwerp 2: Programma

De bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur worden op alle facetten betreffende het programma als goed of voldoende beoordeeld. De commissie beoordeelt het onderwerp 'Programma' van de bachelor en master dan ook als positief.

3| Zie voor meer info: http://www.firw.ugent.be/studeren/brug/default.jsp?param=brug_arch

Onderwerp 3 Inzet van personeel

Facet 3.1. Kwaliteit Personeel

De commissie beoordeelt het facet 'Kwaliteit van het personeel' voor de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect als goed.

Het onderwijs in de opleiding bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect wordt hoofdzakelijk verzorgd door de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, welke de hoogste onderwijslast van de FEA heeft. De Vakgroep, zo stelt het zelfevaluatie-rapport, blijft volgens de belangrijkste indicatoren relatief onderbestaft.

Het gevoerde personeelsbeleid heeft zich de laatste jaren toegespitst op het remediëren van een toenemende begeleidingslast veroorzaakt door het groeiend aantal studenten. Gedurende de laatste jaren is gaandeweg ook geïnvesteerd in het consolideren van onderzoekscompetentie. Eveneens is getracht de relatieve zwakte inzake bouwtechniek te remediëren. De huidige prioriteit is het inhoudelijk versterken van het onderwijs in het gebied van Stadsontwerp (en Stedenbouw). De commissie meent dat de juiste keuzes gemaakt zijn.

Een zeer belangrijk personeelsprobleem voor de (nabije) toekomst is dat de nieuwe criteria van de UGent en de FEA voor het benoemen van AP het zelfs zeer eminente ontwerpers quasi onmogelijk maken om een volwaardige carrière aan de universiteit uit te bouwen.

Sinds 1998 wordt alle UGent-lesgevers de mogelijkheid geboden een docententaining te volgen, dit is een onderwijskundige training in de vorm van een workshop om lesgevers van de universiteit te ondersteunen. Meerdere docenten verbonden aan de Vakgroep hebben gedurende de laatste jaren de docententaining gevolgd.

De vakinhoudelijke deskundigheid van het AP is goed en de staf heeft de nodige vakdidactische deskundigheid, aldus de commissie. De studenten lieten de commissie weten dat ze de inzet van de lesgevers appreciëren, en dat ze de staf op een informele manier kunnen benaderen. De goede verhouding en samenwerking tussen stafleden en studenten zijn een grote troef van de opleidingen, zo stelt de commissie.

De lesgevers worden afdoende geëvalueerd wat hun onderwijstaken betreft. Nieuwe personeelsleden worden goed opgevangen en alle stafleden, zo stelde de commissie vast, zijn zeer begaan met de opleidingen.

Het aantal vrouwelijke stafleden is al bij al beperkt, desondanks het gelijkkansenbeleid dat uitgestippeld is, zo merkt de commissie op.

De commissie stipt aan dat de universiteit en FEA de specificiteit van de architectuuropleidingen onvoorwaardelijk dienen te blijven erkennen en het gevoerde personeelsbeleid moet dan ook gericht zijn op de realisatie van de doelstellingen van de opleidingen. De commissie stelt dat in het kader van aanstellingen en promoties en het toekennen van middelen er andere criteria van eenzelfde niveau, zoals bijvoorbeeld de publicatie van een boek, het winnen van een internationale prijs of het zetelen in een jury aan een gerenommeerde universiteit, gedefinieerd moeten worden.

Facet 3.2. Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'Professionele en academische gerichtheid' voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

De commissie stelt vast dat de onderzoeksoutput goed is. Binnen de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw zijn er drie onderzoeksgroepen: Geschiedenis en Theorie van de Architectuur en de Stedenbouw; Bouwfysica, Constructie en Klimaatbeheersing; Ontwerptheorie en Architectuurpraktijk. Leden van deze groepen werken ook in 'ad hoc' teams samen voor projecten van toegepast en/of ontwerpmatig onderzoek binnen het Labo S (labo Stedenbouw) en het pas opgerichte Labo A (labo Architectuurontwerp). De onderzoekscultuur binnen de Vakgroep, zo stelde de commissie vast, is jong maar dynamisch en internationaal gericht.

De opleiding is meer dan interdisciplinair, wat het resultaat is van de verschillende expertises die er binnen de Vakgroep bestaan. De onderzoeksdeskundigheid van de staf draagt dus rechtstreeks en onrechtstreeks bij tot de kwaliteit van de aangeboden opleidingen. De academische gerichtheid is hiermee aangetoond, aldus de commissie. Wat de professionele gerichtheid betreft zijn het vooral de ontwerpers die de nodige praktijkervaring aanbrengen. De verschuiving richting Bouwtechniek, ook binnen de ateliers, en de opmerkelijk grote tevredenheid van de studenten en afgestudeerden met hun studie geven aan dat de beleidskeuzes vrucht hebben afgevoerd, zo stelt de commissie vast.

Alle stafleden, zo stelt het zelfevaluatierapport, dienen in meer of mindere mate te participeren aan de (brede) architectuurcultuur. Het behoort tot de academische gerichtheid van de stafleden dat zij participeren aan de architectuurcultuur en deze binnenbrengen in hun onderwijs. Wat dit betreft doet de Vakgroep verschillende inspanningen om het contactvlak tussen de opleiding en de ruimere architectuurcultuur zo groot mogelijk te maken, dit door tal van initiatieven zoals gastlezingen, de Jokerweek, de publicatiereeksen Vlees & Beton en A&S/books. De studenten worden gestimuleerd hierin te participeren; De Loeiende Koe geeft reeds gedurende vele jaren twee- tot viermaal per jaar een eigen, geheel architectuur-inhoudelijk betrokken publicatie uit. De commissie looft deze initiatieven.

De commissie besluit dat de onderzoekskundigheid en praktijkervaring van de staf en de verschillende expertises die de stafleden hebben ondubbelzinnig bijdragen tot het niveau en de kwaliteit van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de UGent.

Facet 3.3. Kwantiteit personeel

De commissie beoordeelt het facet 'Kwantiteit personeel' voor beide opleidingen als onvoldoende.

De omvang van de studentenpopulatie en de specifieke aard van de courante onderwijsvorm aan de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect vereisen de inzet van een omvangrijk docentenkorps. Vooral de pijler ontwerpen heeft een grote, en binnen de universitaire logica geheel eigen, impact op het personeelsbestand.

Aan de opleiding (bachelor en master) burgerlijk ingenieur-architect werken 32 (9.5 FTE) ZAP-leden en 10 (2.1 FTE) gastprofessoren mee, bijgestaan door 4 assistenten, 35 praktijkassistenten en 4 doctorassistenten verbonden aan de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw.

Binnen hun aanstellingen aan de UGent, verdelen zij hun aandacht in theorie over onderwijs-, onderzoeks en dienstverleningstaken.

De opleiding burgerlijk ingenieur-architect is door haar specifieke onderwijsvorm, die quasi volledig rust op de staf van de Vakgroep, zeer onderwijsintensief. Vele stafleden (zoals de praktijkassistenten en gastprofessoren) zijn immers bijna voltijs met het onderwijs bezig. Dit betekent dat de ruimte voor onderzoek eerder klein is, en dat de groep onmogelijk dezelfde onderzoeksoutput kan realiseren als andere Ingenieursopleidingen.

Binnen alle personeelscategorieën worden de masterstudenten per hoofd, kwantitatief gezien, beduidend intensiever omringd dan de bachelorstudenten. Bepalende factoren in de omvang van de omringing zijn, enerzijds, de grote groep studenten in de eerste bachelor en, anderzijds, de intensieve onderwijsvorm die wordt gehanteerd.

De commissie stelt vast dat de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect met de huidige omvang van het personeelsbestand het zeer moeilijk hebben de programma's met de gewenste kwaliteit te blijven verzorgen. Er zijn te weinig garanties dat met de huidige omkadering en de aard hiervan de opleidingen de nodige kwaliteit in de toekomst zullen kunnen blijven garanderen, zeker als de vakgroep twee volwaardige afstudeerrichtingen in de master burgerlijk ingenieur-architect wil blijven organiseren.

De commissie besluit dat de belasting te groot is. Door het gekozen ateliersysteem staat het personeel onder grote druk. Een grotere omkadering is noodzakelijk, en dient vooral inhoudelijk de afstudeerrichtingen te versterken. De commissie beveelt alle belanghebbenden aan om snel de nodige maatregelen te nemen om de kwantiteit van het personeel te verhogen. De commissie kreeg het signaal dat al het nodige zal gedaan worden om de omkaderingsgraad te vergroten, en dat de faculteit deze materie tevens ter harte neemt.

Conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De facetten 'Kwaliteit personeel' en 'Eisen professionele en academische gerichtheid' worden door de commissie voor de bachelor en master als goed beoordeeld. Het facet 'Kwantiteit personeel' wordt voor beide opleidingen als onvoldoende beoordeeld door de commissie. Gegeven de kwaliteit van het personeel en hun grote inzet en motivatie, de signalen die de commissie kreeg dat al het nodige zal gedaan worden om de omkaderingsgraad te vergroten, en dat de faculteit, zo stelde de commissie vast tijdens haar bezoek, deze materie tevens ter harte neemt, beoordeelt de commissie het onderwerp 'Inzet van personeel' als positief voor de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1. Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'Materiële voorzieningen' voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als onvoldoende

De commissie stelt, na de materiële voorzieningen bezocht te hebben, dat de omvang en kwaliteit van de huisvesting en materiële voorzieningen onvoldoende is om de kwaliteit van de bachelor- en masteropleidingen burgerlijk ingenieur-architect te verankeren.

Het leeuwendeel van het onderwijs vindt plaats in het Plateaugebouw. Deze campus is centraal gelegen, goed te bereiken en heeft de nodige faciliteiten. De lesruimtes (waar de hoorcolleges plaats hebben) zijn goed uitgerust. Er is wel een gebrek aan seminarielokalen, welke op gepaste wijze opleidingsonderdelen zoals de Bijzondere Vraagstukken zouden moeten faciliteren.

Binnen het Plateaugebouw bevinden zich 5 atelierruimtes die gebruikt worden voor de atelier/ontwerpvakken. De ateliers zijn te klein voor het aantal studenten. Er zijn ook geen veilige opbergruimtes voorzien voor persoonlijke spullen, materialen of maquettes. Ook blijkt dat deze ateliers door andere opleidingen geclaimd kunnen worden, wat tot conflicten leidt. Uit de bevragingen en de gesprekken die de commissie had met de verschillende geledingen blijkt dat de materiële uitrus-

ting van de ateliers duidelijk onvoldoende is, en deze ruimtes veel te klein geworden zijn voor het sterk gegroeide aantal studenten. Ook de openingstijden zijn te beperkt, aldus de commissie. Deze problemen worden door alle geledingen erkend en in de mate van het mogelijke wordt er naar oplossingen gezocht. Er is wel het perspectief dat, na de geplande verhuis van de vakgroepbibliotheek naar het gelijkvloers van het Plateagebouw in 2012, de huidige bibliotheekruimte ook als atelierruimte gebruikt zal kunnen worden. Dat zou alvast het plaatsgebrek deels kunnen remediëren.

De werkomgeving van studenten, maar ook van onderzoekers en docenten moet beter. Kleinere seminarielokalen, voldoende materiaalkasten en maquette ruimtes, en een eigen tentoonstellingsplaats zijn aandachtspunten.

De onvolkomenheden in uitrusting en comfort van de ruimtes beletten echter niet dat de studenten zich wel 'thuis' lijken te voelen op de 'architectenzolder', en zich de ruimtes daadwerkelijk kunnen toe-eigenen.

In heel het Plateagebouw is er draadloze toegang tot het internet. Er zijn ook een aantal pc-klassen, waarvan pc-klas D een speciale uitrusting heeft voor de architectuurstudenten. De opleiding beschikt wel niet over een eigen pc-infrastructuur. Dit is een minpunt, aldus de commissie, zeker als de pc's met aangepaste software dikwijls onbeschikbaar zijn voor de studenten burgerlijk ingenieur-architect omdat ze door andere groepen gebruikt worden.

De studenten kunnen gebruik maken van de vakgroepbibliotheek, welke recent aanzienlijk uitgebreid is qua titels. De commissie stelt dat de catalogus voldoende actueel is opdat de studenten de nodige vakliteratuur kunnen raadplegen. De bibliotheek is echter te klein voor het groot aantal studenten die deze frequenteert.

De commissie heeft ook kennis gemaakt met de digitale platformen Minerva en Plato, en meent dat deze aan alle betrokkenen (inter)actieve ondersteuning biedt.

De commissie besluit dat de opleidingen dringend een duurzame oplossing moeten zoeken voor de huidige ondermaatse materiële voorzieningen. Alle niveaus (vakgroep, opleiding, faculteit, universiteit) dienen hun verantwoordelijkheid te nemen. De atelierruimtes dienen exclusief gereserveerd te zijn voor de studenten burgerlijk ingenieur-architect, 24u op 24u toegankelijk en een uitbreiding dringt zich op. De commissie stelde tijdens haar bezoek vast dat alle geledingen de intentie hebben om deze problemen in de mate van het mogelijke zo snel mogelijk te remediëren.

Facet 4.2. Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'Studiebegeleiding' voor de bachelor burgerlijk ingenieur-architect als voldoende en voor de master burgerlijk ingenieur-architect als goed.

Zowel op centraal als facultair niveau wordt aan potentiële studenten informatie aangeboden. Op centraal niveau gebeurt dit door het Adviescentrum voor Studenten (ACS) van DOWA (Directie Onderwijsaanlegingen). Dit centrum staat onder meer in voor de coördinatie van de informatieverstrekking op de SID-ins en het onderhoud van de website www.opleidingen.ugent.be. De FEA organiseert informatiedagen voor laatstejaarsstudenten secundair onderwijs.

Qua instroombegeleiding geeft op centraal niveau ACS de brochure 'Denk wijzer' uit en organiseert ze sessies 'Leren studeren'. Op facultair niveau wordt er een ontvangstdag georganiseerd en is het monitoraat het aanspreekpunt voor alle vragen over studiehouding, -planning en -methode. Het monitoraat staat ook in voor de vakinhoudelijke ondersteuning van een aantal bacheloropleidingsonderdelen. Op dit moment zijn er in de faculteit vijf studiebegeleiders die elk specifieke, doch overlappende clusters van opleidingsonderdelen begeleiden. Voor de bachelor burgerlijk ingenieur-architect gaat het om de vakken Wiskunde 1-2-3, Fysica 1, Statica van Constructies en Informatica. De trajectbegeleider staat in voor individueel advies aangaande de studievoortgang, -staking, -heroriëntering, -aanpak en dergelijke. Studenten met psychosociale problemen kunnen bij het ACS terecht.

Studenten met klachten over het onderwijs- en examengebeuren kunnen zich wenden tot de facultaire ombudspersonen.

De Afdeling Internationale Betrekkingen (ook onderdeel van DOWA) zorgt voor de begeleiding van de buitenlandse studenten. Binnen de FEA worden internationale initiatieven gecoördineerd door de Facultaire Commissie Internationalisering (FCI).

De Vakgroep zelf richt zich tot toekomstige studenten via de aanwezigheid van vakgroepleden op SID-ins, en door de inhoudelijke organisatie van de jaarlijkse infodag over de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect. De dag begint met een 'plenair' deel, met een toespraak door de decaan en een algemene introductie tot de studie. Daarop volgt een rondleiding door het gebouw en de atelierruimtes in kleinere groepen, met een traject van drie korte inhoudelijke uiteenzettingen door docenten over elk van de pijlers van de opleiding. Er is ook een tentoonstelling, en de mogelijkheid om te spreken met stafleden en studenten. De Loeiende Koe staat mee in voor de praktische organisatie van deze infodag.

Naast de infodag is er ook de vakgroepwebsite en zijn er de sociale sites van de vakgroep, die alle geïnteresseerden een 'inkijk' bieden. De eerste dag van het academie-

jaar is er een 'introductiedag' waarbij de nieuwe studenten kunnen kennismaken met oudere collega-studenten die hen wegwijzen helpen.

De commissie besluit dat de effectiviteit van de informatieverstrekking en de studiebegeleiding met het oog op de studievoortgang, en de aansluiting hiervan op de wensen en behoeften van de bachelorstudenten voldoende is. De commissie was niet onder de indruk van de begeleidingsmodaliteiten voor de eerstejaars bachelorstudenten. De opleiding moet onderzoeken hoe ze de begeleiding kan optimaliseren en hoe ze een meer proactieve aanpak kan ontwikkelen. Wat de master betreft beoordeelt de commissie de studiebegeleiding en informatieverstrekking als goed.

Conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

Voor beide opleidingen wordt het facet 'Materiële voorzieningen' als onvoldoende beoordeeld, voor het facet 'Studiebegeleiding' worden de opleidingen als voldoende en goed beoordeeld. Ondanks de negatieve beoordeling voor het facet 'Materiële voorzieningen' meent de commissie, zeker gezien de bezorgdheid die er leeft binnen de opleidingen betreffende de faciliteiten en de wil om snel actie te ondernemen, dat de opleidingen voldoen aan de basisvereisten. Het onderwerp 'Voorzieningen' wordt dan ook positief beoordeeld voor de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur van de UGent.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1. Evaluatie resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'Evaluatie resultaten' als goed voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect

De kwaliteitsbewaking van het onderwijs gebeurt op vijf manieren: (1) de evaluatie van individuele opleidingsonderdeel/lesgevercombinaties door studenten (georganiseerd door de KCO), (2) de studiejaarevaluaties door studenten (georganiseerd door de KCO), (3) de studietijdmeting (georganiseerd door de DOWA), (4) de curriculumbewaking (door de OCA, de KCO en de Faculteitsraad) en (5) de zelfevaluatie ter gelegenheid van een externe visitatie.

De eerste verantwoordelijke voor de kwaliteit van de opleiding is de OCA. De taak van de OCA omvat de voortdurende optimalisering van de kwaliteit van het onderwijs. In die zin zijn zij belast met de totale curriculumconstructie voor een of meerdere opleidingen. De OCA vergadert vier keer per jaar, met tussentijdse elektronische consultaties.

De Vakgroep staat in voor de invulling van de inhoud van het aangeboden onderwijs op het niveau van de opleidingsonderdelen. De vakgroepen leveren op uitnodiging

van en na overleg met de opleidingscommissies de gewenste lesgevers. Dit wordt vastgelegd door de Faculteitsraad.

Binnen de faculteit zijn de onderwijsdirecteur en zijn medewerkers en de Kwaliteits-Cel Onderwijs (KCO) verantwoordelijk voor de kwaliteitscontrole van de opleidingen, in het bijzonder voor de elektronische onderwijsbeoordelingen door de studenten (de zogenaamde studentenbeoordelingen). Deze betreft in hoofdzaak de 'vormgeving' van het onderwijs, zoals dit ervaren wordt door de student. De resultaten van deze evaluatie worden per opleidingsonderdeel na verwerking overgemaakt aan de onderwijsdirecteur en de KCO van de faculteit. Tegelijkertijd wordt iedere lesgever in kennis gesteld van de verwerkte resultaten van de evaluatie over die opleidingsonderdelen die hij doceert. De KCO analyseert de antwoorden van de studenten op de vragenlijsten en stelt per opleidingsonderdeel een syntheserapport op. Hierbij zijn ook studenten betrokken. Het syntheserapport bevat ook aanwijzingen voor bijstellingen en correcties.

De opleidingen worden periodiek geëvalueerd, zowel op het niveau van de opleidingsonderdelen als op het niveau van de studiejaren, zo stelt de commissie. Dit gebeurt vooral op basis van studentenbeoordelingen. Deze aanpak, samen met de vele informele evaluatiemomenten garandeert, aldus de commissie, dat de kwaliteit van de opleidingen bewaakt wordt en dat er tijdig, op basis van de door de studenten gesignaleerde problemen, verbeteracties gedefinieerd, geïnitieerd en geïmplementeerd kunnen worden.

De commissie besluit dat betreffende de IKZ er veel inspanningen worden geleverd, dit om de kwaliteit van het aangeboden onderwijs te bewaken en verbeteren. De commissie heeft echter wel vastgesteld dat de rol van de KCO en OCA nog te veel administratief/praktisch van aard is.

De commissie meent in het kader van het verbeterperspectief dat de OCA (ondersteund door de KCO) zich nog meer moet toeleggen op het uitwerken van een coherente en gedragen visie op de kwaliteit(szorg) van de aangeboden opleidingen.

Facet 5.2. Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt de 'Maatregelen ter verbetering' voor beide opleidingen als goed.

De commissie stelt vast dat de uitkomsten van de hierboven vernoemde evaluaties de basis vormen voor aantoonbare verbetermaatregelen. Ze merkt op dat diegenen die betrokken zijn bij de opleidingen de nodige inspanningen leveren om snel problemen op te lossen.

De commissie meent dat de bevindingen en aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie uitgebreid gevolg hebben gekregen. Zo zijn er inspanningen geleverd om de bouwtechnische aspecten beter te integreren in de ontwerppijler, is de bibliotheek gevoelig uitgebreid qua titels en is er meer aandacht gekomen in de programma's voor computervaardigheden. De commissie stelt dat de OCA en de Vakgroep vele verbeteringsuggesties ter harte genomen hebben. Het is voor de commissie duidelijk dat de staf grondig over het aangeboden onderwijs heeft gereflecteerd.

De commissie kreeg echter ook de indruk dat naar aanleiding van deze visitatie – en soms wat laattijdig – belangrijke inspanningen aangaande de IKZ gedaan zijn. De commissie hoopt dat de opleidingsverantwoordelijken hier verder alle aandacht aan zullen blijven besteden.

De commissie wil de opleidingen feliciteren met de kwaliteit van het zelfevaluatierapport, het is een vlot leesbaar, compleet en inzichtelijk document waarbij alle stakeholders uitgebreid geconsulteerd zijn.

Facet 5.3. Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld' als goed voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect

Alle geledingen van de medewerkers en vertegenwoordigers van de studenten zijn lid van adviescommissies en beslissingsorganen met bevoegdheid over het beleid en de kwaliteit (szorg) van het aangeboden onderwijs: de OCA, de Vakgroepraad (zonder studentenvertegenwoordiging evenwel), de KCO, de ad hoc- beoordelingscommissies voor aanstellingen, en de Faculteitsraad.

Naast de participatie door de studentenvertegenwoordigers in deze raden, is er zeer regelmatig informeel overleg over dagelijkse en meer principiële kwesties inzake het onderwijs tussen de Vakgroep en de architectuurstudentenvereniging De Loeiende Koe. Dit resulteert, zo stelt de commissie vast, in allerlei initiatieven en publieke discussies tussen studenten onderling, alsook tussen de studenten en de stafleden.

De opleidingen hebben contact met het beroepenveld via een 'resonantiegroep' van vertegenwoordigers van het beroepenveld die jaarlijks participeren aan een vergadering van de OCA. Op dagelijkse basis is het onderwijs direct betrokken op de beroepspraktijk via de participatie van gastdocenten en praktijkassistenten aan het atelier/ontwerponderwijs; deze hebben immers allen een hoofdberoepsbezigheid buiten de universiteit.

Een groot aantal afgestudeerden houdt regelmatig contact met de UGent en de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect. Ze ontvangen de nieuwsbrief van de Vakgroep en participeren aan alumniactiviteiten. Bij deze gelegenheden wordt er vaak over het reilen en zeilen van de opleiding gepraat, zo stelde de commissie vast. Deze betrokkenheid heeft er ook voor gezorgd dat de afgestudeerden massaal en uitgebreid geantwoord hebben op de alumni-enquête waarop het zelfevaluatierapport van de opleidingen mede steunt.

De commissie besluit dat wat de IKZ betreft de betrokkenheid van de medewerkers groot is, dat de studenten sterk betrokken zijn bij de besluitvorming en een grote inbreng hadden bij het opstellen van het zelfevaluatierapport, de alumniwerking voldoende uitgebouwd is, en dat de betrokkenheid van het beroepenveld groot is.

De commissie suggereert wel om de studenten sneller feedback te geven wat de uitkomsten van de IKZ-bevragingen betreft.

Conclusie bij Onderwerp 5: Interne Kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt alle facetten betreffende het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg' als goed. Als dusdanig beoordeelt de commissie beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als positief betreffende het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg'.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1. Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'Gerealiseerd niveau' als goed voor beide opleidingen.

Op basis van de gesprekken met de studenten en afgestudeerden over de programma's, het niveau van de masterproeven en examens en de tevredenheid van de afgestudeerden over de genoten opleidingen alsook hun tewerkstellingsprofielen komt de commissie tot de conclusie dat de opleidingen bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect hun doelstellingen goed realiseren.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden blijkt dat de programma's het leeuwendeel van de te verwerven competenties afdekken. Studenten en afgestudeerden schatten de verworven kenniscomponenten alsook het gepresteerde werk in de ateliers zeer hoog in.

De commissie stelt dat de kwaliteit van de masterproeven, ateliers, stages en examens ruimschoots voldoet, en dat deze als dusdanig een indicatie vormen dat de studenten de vooropgezette competenties goed realiseren.

De masterstudenten zijn in het algemeen positief over de keuze uit twee afstudeer-

richtingen maar stellen dat de afstudeerrichting Stadsontwerp en architectuur inhoudelijk wat licht uit valt en geen eigen profiel heeft. Zoals ook in het zelfevaluatierapport staat, gaat de opleiding hier werk van maken.

De alumni blijken zeer tevreden te zijn over de genoten opleiding. Ze zien de brede oriëntering en het ontwikkelen van een kritische geest als de grootste troeven van de opleiding. Ze signaleerden wel dat de opleiding te weinig aandacht schenkt aan de beroepspraktijk en vinden dat de samenhang tussen de pijlers en tussen de theorie en de praktijk nog beter kan.

De inhoud en niveau van tewerkstelling van de afgestudeerden is in overeenstemming met wat kan worden verwacht van een afgestudeerde burgerlijk ingenieur-architect. Over het algemeen zijn de afgestudeerden tevreden met hun tewerkstelling. Aan de hand van de ruime waaier aan tewerkstellingsprofielen mag geconcludeerd worden dat de opleiding voldoende aansluit bij de behoeften van het beroepenveld.

De commissie vindt dat er nog steeds te weinig studenten een buitenlandse ervaring opdoen. De communicatie hieromtrent kan nog beter, zo meent de commissie. Vele studenten lieten immers verstaan dat ze niet tijdig geïnformeerd werden en dat ze een uitwisseling in het laatste masterjaar niet aantrekkelijk vinden. De opleidingsverantwoordelijken hebben de commissie laten verstaan dat ze recent hier omtrent een conclaaf hebben georganiseerd en dat ze de nodige acties zullen ondernemen. Ook de instroom van buitenlandse studenten is beperkt. De opleidingsverantwoordelijken hebben daarom besloten een aantal opleidingsonderdelen in het Engels te verzorgen, zodat het voor anderstalige studenten makkelijker moet worden om aan de UGent een architectuuropleiding (of een deel ervan) te volgen.

De commissie wil ook vermelden dat, mede door de stimulerende leeromgeving en de gekozen onderwijsvisie, de opleidingen als het ware een soort vrijplaats zijn, de studenten zeer betrokken zijn bij de opleiding, getuige De Loeiende Koe die prachtig werk levert en integraal deel uitmaakt van wat de opleidingen trachten te realiseren.

Facet 6.2. Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'Onderwijsrendement' als goed voor beide opleidingen.

Wat de slaagcijfers betreft blijkt vooral het eerste bachelorjaar zeer selectief te zijn. De afgelopen 5 jaar behaalde ongeveer 20% van de generatiestudenten 100% van alle credits in het eerste bachelorjaar. De laatste 5 jaar behaalde 30% van de generatiestudenten meer dan 75% en minder dan 100% van alle credits in het eerste bachelorjaar. Ook in latere jaren zijn er studenten die hun studie staken, wat toch om verdere aandacht vraagt, aldus de commissie.

De slaagcijfers, zo meent de commissie, zijn echter niet dramatisch, en diegenen die het eerste jaar met succes afronden hebben een zeer grote kans om hun studies te vervolledigen. De commissie vraagt de opleidingsverantwoordelijken de oorzaken van studiestaking beter in kaart te brengen en indien nodig gepaste maatregelen te nemen.

Wat de studieduur betreft haalt een grote meerderheid van de afgestudeerde bachelorstudenten zijn of haar diploma in de normale studieduur van 3 jaar. Wat de master betreft blijken alle studenten hun diploma binnen de voorziene studieduur van twee jaar te behalen.

Conclusie bij Onderwerp 6: Resultaten

De facetten 'Gerealiseerde niveau' en 'Onderwijsrendement' van de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur worden als goed beoordeeld. Bijgevolg wordt het onderwerp 'Resultaten' positief beoordeeld voor beide opleidingen.

Integraal oordeel van de commissie

De commissie is van oordeel dat er binnen de bacheloropleiding voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn en heeft dus een positief eindoordeel over de bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur aan de UGent.

De commissie is van oordeel dat er binnen de masteropleiding voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn en heeft dus een positief eindoordeel over de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur aan de UGent.

Aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Doelstellingen

- De doorwerking van de actualiteit in de te realiseren competenties dient expliciet in de doelstellingen aan bod te komen.

Programma

- De inhoud van de keuzevakken moet voor alle studenten helder zijn.
- De afstudeerrichting Stadsontwerp en architectuur dient een meer eigen inhoudelijk profiel aangemeten te krijgen, ondersteund met aangepaste ateliers, Bijzondere Vraagstukken en meer ‘op maat’ zijnde plicht- en keuzevakken.
- Ga na hoe bepaalde thema’s (zoals duurzaamheid) beter verankerd kunnen worden in het curriculum.
- De positie van de architect in de samenleving dient meer aandacht te krijgen in de programma’s.
- Een grotere wisselwerking tussen de verschillende pijlers zal het succes van het ateliermodel alleen maar vergroten.
- De aansluiting van de programma’s bij de actuele beroepspraktijk en het maatschappelijk functioneren kan verder uitgewerkt worden.
- Tracht meer Engelstalige opleidingsonderdelen in te richten.
- De kennis opgedaan in de andere pijlers dient nog beter weerspiegeld te worden in de ontwerprijler.
- Het beheer van de studiefiches kan nog beter.
- De opleidingsverantwoordelijken dienen een grondige evaluatie te maken van de toegevoegde waarde van sommige opleidingsonderdelen in relatie met het gehele curriculum.
- Beloon de studenten (in Sp) meer voor het vele atelier/ontwerpwerk dat zij verrichten.

- De studeerbaarheid van het bachelorprogramma kan gevoelig verbeterd worden door een preciezere afstemming tussen en roostering van de klassieke examens en de jury's.
- De opleidingen moeten er op blijven toezien dat de studenten afdoende tijd hebben om zich goed voor te bereiden op de klassieke examens.
- Zie er op toe dat bij alle jury's er inbreng van externen is.
- De opleidingen moeten er op blijven toezien dat de beoordeling en toetsing van de ontwerprijler fair en transparant verloopt.
- Geef meer tussentijdse feedback aan de studenten wat hun atelier/ontwerpwerk betreft.

Personeel

- De universiteit en faculteit dienen de specificiteit van de architectuuropleidingen onvoorwaardelijk te blijven erkennen en het gevoerde personeelsbeleid moet dan ook gericht zijn op de realisatie van de doelstellingen van de opleidingen.
- In het kader van aanstellingen en promoties en het toekennen van middelen moeten er andere criteria van eenzelfde niveau, zoals bijvoorbeeld de publicatie van een boek, het winnen van een internationale prijs of het zetelen in een jury aan een gerenommeerde universiteit, gedefinieerd worden.
- Alle belanghebbenden dienen snel de nodige maatregelen te nemen om de kwantiteit van het personeel te verhogen.

Voorzieningen

- Werk een duurzame oplossing uit voor de huidige ondermaatse materiële voorzieningen. Alle niveaus (vakgroep, opleiding, faculteit, universiteit) dienen hun verantwoordelijkheid te nemen.
- De atelierruimtes dienen exclusief gereserveerd te zijn voor de studenten architectuur, 24u op 24u toegankelijk en een uitbreiding dringt zich op.
- De opleiding moet onderzoeken hoe ze de begeleiding in het eerste bachelorjaar kan optimaliseren en hoe ze een meer proactieve aanpak kan ontwikkelen.

Interne kwaliteitszorg

- De OCA (ondersteund door de KCO) moet zich meer toeleggen op het uitwerken van een coherente en gedragen visie op de kwaliteit(szorg) van de aangeboden opleidingen.
- Geef de studenten sneller feedback met betrekking tot de uitkomsten van de IKZ.

Resultaten

- Neem de gepaste maatregelen om een Erasmuservaring aantrekkelijker te maken.
- Breng de oorzaken van studiestaking beter in kaart en neem indien nodig gepaste maatregelen.

Universiteit Gent

Master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning

Inleiding

Dit opleidingsrapport behandelt de opleiding master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning (maSRP) die wordt verzorgd door de Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur (FEA) van de Universiteit Gent (UGent). De visitatiecommissie bezocht de opleiding van 26 tot en met 28 oktober 2010 en op 23 december 2010.

De maSRP is een tweejarige (120 Sp) master (master-na-bachelor) die valt onder de verantwoordelijkheid van de opleidingscommissie maSRP (OCmaSRP). Hoewel de maSRP ingericht wordt door de FEA leidt deze master niet tot een diploma burgerlijk ingenieur. Eveneens belangrijk te vermelden is dat deze master niet verder bouwt op één bepaalde bachelor en dat het programma van de maSRP interfacultair samengesteld is.

De maSRP startte in het academiejaar 2007-2008 en is geënt op de eenjarige aanvullende opleiding in de ruimtelijke planning (Gediplomeerde in de Aanvullende Studies van Ruimtelijke Planning). De opleiding maSRP wordt in het Nederlands aangeboden en kent een brede instroom.

De commissie heeft een duidelijk beeld gekregen van de maSRP van de UGent. Deze opleiding, zo stipt de commissie aan, staat nog in haar kinderschoenen en werd nog nooit eerder gevisiteerd. De commissie heeft haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie-rapport, de ingekeken masterproeven, handboeken, syllabi en examenvragen, de gesprekken met de verschillende geledingen binnen de opleiding en het overige ter inzage gelegde materiaal.

Per facet geeft de commissie aan of de opleiding hierop onvoldoende, voldoende, goed of excellent scoort. De beoordeling onvoldoende wijst er op dat de opleiding niet voldoet aan de basiseisen en dat beleidsaandacht op dit punt nodig is. De beoordeling voldoende houdt in dat de opleiding beantwoordt aan de basiseisen. De beoordeling goed houdt in dat de kwaliteit van de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven de basiseisen. De beoordeling excellent houdt in dat een niveau wordt gerealiseerd waardoor de opleiding (internationaal) als een voorbeeld van goede praktijk kan dienen. De commissie heeft daarbij inzichtelijk gemaakt hoe zij, rekening houdend met de bijbehorende criteria, tot een beoordeling per facet is gekomen, zodat duidelijk is waarop de beoordeling is gegrond. Op basis van de beoordelingen per facet geeft de commissie vervolgens een samenvattend oordeel op het niveau van de onderwerpen. Een positieve onderwerpscore houdt in dat voldaan is aan de minimumeisen voor basiskwaliteit. Een negatieve onderwerpscore houdt in dat niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit voldaan is. Ten slotte geeft de visitatiecommissie aan het eind van het rapport een eindoordeel over de basiskwaliteit van de opleiding.

Onderstaande oordelen hebben betrekking op de maSRP. De aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief zijn opgesomd aan het einde van dit opleidingsrapport.

Onderwerp 1 Doelstellingen

Het zelfevaluatie rapport stelt dat de maSRP als doel heeft het vormen van academisch breed geschoolde stedenbouwkundigen en ruimtelijk planners met een gecombineerde deskundigheid op het vlak van project, ontwerp en planning, onderzoek, procesmanagement en beleidsinstrumentarium in functie van de ruimtelijke organisatie.

Verder stelt het zelfevaluatie rapport dat het programma samen met de aangeboden leeromgeving als doel heeft het vormen van personen die kritisch en zelfstandig kunnen opereren in het vakgebied van de stedenbouw en de ruimtelijke planning met aandacht voor de integratie van theoretische en methodische kennis en vaardigheden en attitudes om deze in de praktijk toe te passen. Deze personen moeten over de nodige onderzoeksdiskundigheid beschikken om bij te dragen tot de vernieuwing in dit vakgebied, en in staat zijn interventies in de ruimtelijke organisatie van de samenleving te ontwerpen, via een houding van levenslang leren. Ze moeten eveneens een leidinggevende functie op zich kunnen nemen.

Eveneens belangrijk te vermelden is dat het vakgebied stedenbouw en ruimtelijke planning zeer ruim is, en dat bijgevolg interdisciplinariteit en teamwork sleutelwoorden zijn voor de maSRP die een brede opleiding nastreeft, gericht op een integrerende benadering van de ruimtelijke organisatie. De afgestudeerde stedenbouw-

kundige of ruimtelijk planner is dus een 'generalist', die evenwel de mogelijkheid heeft om gedurende zijn of haar studie een eigen profiel te ontwikkelen.

Net zoals de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur (die in een ander opleidingsrapport uitvoerig besproken wordt) wordt de maSRP gekenmerkt door een aanzienlijk pakket atelier/ontwerponderwijs.

De opleiding maSRP, zo stelt het zelfevaluatierapport, verzekert minimaal: een goede introductie en leerschool in de praktijk en de in te zetten middelen bij het project, het ontwerp en de planning in het stadsontwerp, de stedenbouw en de ruimtelijke planning; kennis van en inzicht in de juridische, bestuurlijke en instrumentele aspecten van de ruimtelijke ordening; besef van de betekenis en het maatschappelijk belang van de stedenbouw en de ruimtelijke planning middels historische en theoretische reflectie; kennismaking met de beroepspraktijk, en training in wetenschappelijk werk en in onderzoek.

De opleiding heeft bovenstaande opleidingsdoelstelling verder verfijnd door middel van het opstellen van opleidingscompetenties. Deze zijn gegroepeerd in (1) kenniscompetenties, (2) wetenschappelijke competenties, (3) intellectuele competenties, (4) competenties in samenwerken en communiceren en (5) maatschappelijke competenties. Deze competenties werden opgesteld rekening houdende met de Dublin-descriptoren, met artikel 58 van het Structuurdecreet voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen, met de onderwijsvisie en het competentiemodel van de UGent en met de generieke opleidingscompetenties van de ingenieursopleiding van de UGent.

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'Niveau en oriëntatie' van de maSRP als voldoende.

De maSRP heeft duidelijke doelstellingen geformuleerd, zo stelt de commissie, die zowel in de breedte als diepte toereikend zijn. Bovendien zijn de doelstellingen op een competentiegerichte wijze verder gespecificeerd.

De doelstellingen en competenties van de opleiding¹ zijn – aldus de commissie – concreet genoeg om alle betrokkenen een accuraat beeld te geven van de maSRP van de UGent. De commissie stelde echter vast dat de doelstellingen en competenties maar matig gekend zijn bij de studenten.

De doelstellingen en competenties sluiten voldoende aan bij het referentiekader van de commissie en stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen. Ze zijn tevens geïnspireerd op nationale en internationale standaarden en wettelijke bepalingen.

¹ | www.ugent.be/studiegids

De doelstellingen en competenties van de opleidingen zijn gericht op het beheersen van algemene en algemene wetenschappelijke competenties en dit op een academisch niveau. Ze leggen, aldus de commissie, tevens nadruk op de lokale context en op recente ontwikkelingen in het domein van de stedenbouw en ruimtelijke planning en stellen de studenten in staat om in een bepaald aspect van deze vakgebieden een originele bijdrage te leveren.

In de doelstellingen en competenties is er afdoende aandacht voor het verwerven van vaardigheden en attitudes die de nodige aansluiting hebben met een steeds veranderende maatschappelijke en professionele context (zowel binnen en buiten de academische wereld).

De opleiding besteedt in de doelstellingen en competenties maar in beperkte mate aandacht aan de internationale dimensie van de opleiding. De commissie stipt aan dat het interdisciplinaire karakter van de opleiding gereflecteerd wordt door de doelstellingen en competenties.

De commissie stelt vast dat de opzet van de opleiding nog beter (en misschien minder ambitieus gegeven) omschreven dient te worden. De commissie acht het dan ook noodzakelijk dat alle lesgevers (vanuit de verschillende faculteiten) die de maSRP verzorgen grondig reflecteren over de doelstellingen en competenties. De commissie gelooft dat een aantal keuzes zich opdringen.

De commissie besluit dat de maSRP voldoet aan de vereisten qua niveau en oriëntatie.

Facet 1.2. Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'Domeinspecifieke eisen' van de maSRP als voldoende.

De commissie stelt dat de afstemming van de doelstellingen en competenties op de eisen die worden gesteld door binnenlandse en buitenlandse vakgenoten en het beoogde beroepenveld voldoende aangetoond is.

De maSRP is opgelijst in het ministerieel besluit van 4 juni 2009 en geeft dus toegang tot de functies van gedelegeerd planologisch ambtenaar, gedelegeerd stedenbouwkundig ambtenaar en gewestelijk, provinciaal en gemeentelijk stedenbouwkundig ambtenaar en tot aanwijzing van de diploma's die voldoen om te kunnen worden geregistreerd als ruimtelijk planner.

Het zelfevaluatie rapport van de maSRP stelt dat in vergelijking met de master na master Urbanism and Strategic Planning (maUSP) die de K.U.Leuven aanbiedt er duidelijke verschillen zijn. De maUSP is een master-na-master en wordt in het Engels aangeboden. De maSRP legt meer de nadruk op de lokale (Vlaamse) context en focust op

een grotere schaal in vergelijking met de maUSP. Met de te 'academiseren' opleidingen Stedenbouw en Ruimtelijke Planning die door de hogescholen aangeboden worden in het kader van een associatie is er afdoende differentiatie, mede door de grote onderzoeksgerichtheid van het aangeboden onderwijs. Met de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur, afstudeerrichting Stadsontwerp en architectuur van de UGent is er dan weer niet afdoende differentiatie, aldus de commissie.

De commissie stelt dat er nog te weinig duidelijkheid is omtrent de profilering en eigenheid van de opleiding. De maSRP dient dringend een eigen profiel aangemeten te krijgen, zo benadrukt de commissie, en moet zich toespitsen op de regionale en urbane schaal, de Vlaamse en Noordwest-Europese (beleids)context, de integratie van verschillende disciplines en infrastructurele kwesties. Kortom, dit is een opleiding met veel potentieel, maar moet een inhoudelijk preciezer profiel aangemeten worden, welke het verschil moet accentueren met de opleiding Stadsontwerp.

De commissie vraagt aan de opleidingsverantwoordelijken na te gaan of het niet wenselijk is of de maSRP zich meer zou toeleggen op regional and urban (and city) planning, wat ook de wens is van een groot deel van de studenten en afgestudeerden die de commissie ontmoette gedurende het bezoek.

De commissie besluit dat de geformuleerde doelstellingen en competenties van de masteropleiding SRP van de UGent afdoende afstemming vertonen met de eisen die gesteld worden door het academische en professionele veld.

Conclusie bij Onderwerp 1: Doelstellingen

De facetten 'Niveau en oriëntatie' en 'Domeinspecifieke eisen' worden voor de maSRP als voldoende beoordeeld. Derhalve wordt het onderwerp 'Doelstellingen' van de opleiding maSRP als positief beoordeeld.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1. Relatie tussen doelstellingen en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'Relatie doelstellingen en inhoud' als onvoldoende voor de maSRP.

Het zelfevaluatierapport van de maSRP van de UGent beschrijft het programma. Het programma is eveneens raadpleegbaar op de studiekeizer-website van de UGent.² De begin- en eindcompetenties van de verschillende opleidingsonderdelen zijn opgenomen in de studiefiches. Dit laat de opleiding toe de volgtijdelijkheid te garanderen en na te gaan of de doelstellingen van de opleiding gerealiseerd worden.

2| <http://www.opleidingen.ugent.be/studiekeizer/nl/index.php>

Om de realisatie van de doelstellingen in het programma van de maSRP begrijpelijk weer te geven heeft de opleiding een matrix opgesteld waarbij voor de verschillende competenties wordt aangegeven welke opleidingsonderdelen deze realiseren. De commissie stelt vast dat de opleiding een verdienstelijke poging heeft ondernomen om de verbanden tussen de competenties en de verschillende opleidingsonderdelen helder weer te geven.

Het zelfevaluatierapport stelt dat het programma bestaat uit vijf evenwaardige componenten of pijlers: Ruimte, Theorie, Proces, Instrumentarium en Ontwerp. Ook de leeromgeving wordt gezien als essentieel om de doelstellingen van de maSRP te realiseren.

Het programma is opgebouwd rond een aantal basisvakken dat in functie van de vooropleiding van de instromende student aangevuld wordt met voorkennisaanvullende pakketten. Verder zijn er een aantal verkennende vakken, met enerzijds het atelier/ontwerponderwijs (de opleidingsonderdelen 'Ateliers') en anderzijds vakken die de onderzoeksgerichtheid van het programma moeten ondersteunen (de zogenaamde Bijzondere Vraagstukken).

Naast deze plichtvakken die de 5 pijlers zouden moeten afdekken bestaat het programma van de opleiding ook uit een aantal keuzevakken. De commissie is echter niet onder de indruk van het aanbod keuzevakken. Wat de basisvakken betreft dringt zich ook een inhoudelijke versterking op. De commissie meent te mogen stellen dat de vijf pijlers van de opleiding niet afdoende afgedekt worden door het aanbod van plicht- en of keuzevakken.

De commissie stelt dat er voldoende disciplineoverschrijdende elementen aanwezig zijn. Toch is hier ook nog ruimte voor verbetering. De opleiding moet nog meer dan nu het geval is multi-, inter-, of transdisciplinair worden, en een groot aantal domeinen (met inbegrip van de sociale en humane wetenschappen) echt integreren. De internationale dimensie van het programma maSRP is ook eerder beperkt.

De studenten en afgestudeerden toonden zich in het algemeen tevreden over de relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma, stelde de commissie vast. Toch lieten een aantal gesprekspartners duidelijk verstaan dat het voor niet-architecten zeer moeilijk is om in de Ateliers van toegevoegde waarde te zijn. Zij voelen zich een blok aan het been. Dit zou niet mogen voor een opleiding die een brede instroom juist als plus ziet.

De commissie stelt dat de inhoud van het programma van de maSRP en elk opleidingsonderdeel daarbinnen niet alle studenten de mogelijkheid biedt om alle geformuleerde doelstellingen en competenties te bereiken. De commissie steunt de ge-

kozen onderwijsvisie maar meent dat het atelier/ontwerp onderwijs meer afgestemd moet worden op de noden van de master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning die zich focust op de regionale en urbane schaal en de Vlaamse en Noordwest-Europese (beleids)context. Een andere inhoudelijke én didactische invulling van de Ateliers dringt zich op, aldus de commissie.

Het programma, zo besluit de commissie, is geen adequate concretisering van de doelstellingen en competenties van de opleiding. Qua niveau en oriëntatie voldoet het programma aan de vereisten, aan de domeinspecifieke eisen voldoet het programma echter niet. De opleidingsverantwoordelijken lieten tijdens het bezoek verstaan dat ze deze materie ter harte nemen en snel de opzet en programma van deze master grondig gaan evalueren en bijsturen. De commissie stelt in deze context dat er in Vlaanderen zeker ruimte is voor een multidisciplinaire master die zich richt op regional and urban (and city) planning.

Facet 2.2. Academische en professionele gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt de 'Academische en professionele gerichtheid van het programma' als voldoende voor de maSRP.

De onderwijsvisie, die zich vooreerst toespitst op kennisaccumulatie en het bijbrengen van onderzoekscompetenties vertaalt zich op voldoende wijze in het programma, aldus de commissie. Zelfstandig en in team werken worden eveneens afdoende ondersteund door het programma, aldus de commissie. De commissie wil tevens benadrukken dat het academisch karakter van het programma ook verzekerd wordt door de leeromgeving.

De commissie stelt dat de academische gerichtheid van het programma voldoet. Er is veel aandacht in het programma voor kennisontwikkeling (welke gradueel wordt opgebouwd), het bijbrengen van onderzoekscompetenties en voor de aansluiting bij de recente ontwikkelingen in het domein van de stedenbouw en ruimtelijke planning. De commissie meent dat bij het hertekenen van het programma van de maSRP nog meer inbreng van het gevoerde onderzoek gewenst is. De opleidingsverantwoordelijken lieten verstaan dat dit ook hun betrachting is. De opleiding zou wel een aantal domeinspecifieke vaardigheden nog meer moeten aanreiken.

De aansluiting van het programma bij de actuele beroepspraktijk en het maatschappelijk functioneren is afdoende. De professionele gerichtheid van het programma, zo meent de commissie, kan echter gevoelig verder uitgewerkt worden. De ontwerpers die de atelierbegeleiding verzorgen en die een sterke voeling hebben met de praktijk zouden nog meer vertrouwd moeten zijn met meer hedendaagse problematieken (zoals duurzaamheid en infrastructuur) en het stedenbouwkundige instrumentarium van de ruimtelijke organisatie.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden blijkt dat ze de academische en professionele gerichtheid van het programma goed vinden. De commissie besluit dat er voldoende garanties in het programma ingebouwd zijn wat haar academische en professionele gerichtheid betreft.

De commissie meent dat deze master nog sterker onderzoeksgericht en -gestuurd moet worden zodat ze ook zo een meer eigen profiel kan krijgen.

Facet 2.3. Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'Samenhang van het programma' voor de maSRP als onvoldoende.

Beschrijving

Het programma van de maSRP, zo stelt het zelfevaluatie rapport, is zo samengesteld dat de vijf pijlers evenwichtig over de hele master (120 Sp) worden onderbouwd. Om de pijlers te realiseren wordt elke pijler ondersteund door een aantal vakken. De eerste pijler, Ruimte, is de centrale pijler en het zwaartepunt van deze pijler valt in het eerste masterjaar. De tweede en derde pijler, Theorie en Proces, ondersteunen de Ruimte-pijler. De vierde pijler, Instrumentarium, is vooral naar de beroepspraktijk essentieel. De vijfde, en laatste, pijler bestaat uit drie Ateliers die op elkaar aansluiten qua schaalniveau en problematiek.

De opeenvolging van de drie schaalniveaus van de Ateliers blijkt bij de studenten evenwel niet als een logische en makkelijk vatbare volgorde over te komen. Ze pleiten ervoor te starten met het schaalniveau van de stad, en dan naar de regionale schaal over te schakelen. De OCmaSRP, zo vermeldt het zelfevaluatie rapport, zal zich in de komende maanden met deze problematiek bezighouden om een meer adequate regeling voor te stellen.

Het belangrijkste deel van het programma maSRP wordt opgenomen door de algemene plichtvakken (40 Sp) die de onderbouw van het programma vormen. De Ateliers nemen met 24 Sp eveneens een centrale plaats in. Alleen in het tweede semester van het tweede masterjaar is er geen atelier, de studenten dienen dan immers aan hun masterproef (24 Sp) te werken. De keuzevakken nemen 12 Sp in, de voorkennisaanvullende pakketten 9 Sp en de opleidingsonderdelen Bijzondere vraagstukken 8 Sp. Ten slotte is er een studiereis voorzien, die voor 3 Sp telt.

Een goed overzicht van de opbouw van het programma en de inhoudelijke samenhang is te vinden in de reeds vernoemde studiekiezer.

Beoordeling

Het programma van de maSRP vertoont op het eerste zicht een coherente en sequentiële opbouw, aldus de commissie, en kent weinig of geen inhoudelijke overlap.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden bleek dat ze tevreden zijn over het plichtgedeelte van het programma en dat, met uitzondering van de Ateliers, de opleidingsonderdelen van dit gedeelte goed op elkaar aansluiten. Het keuzege-deelte wordt als ondermaats omschreven door de studenten en afgestudeerden.

De relatie tussen de plicht- en keuzevakken is niet goed. De lijst van keuzevakken, en hun inhoudelijke invulling, dient beter afgestemd te worden op de wensen van de studenten van de maSRP, zo stelt de commissie. Keuzevakken moeten aantoonbaar een meerwaarde zijn voor het gehele curriculum.

De ontwerppijler dient inhoudelijk ook beter aan te sluiten bij de opzet van het programma. De Ateliers moeten anders opgebouwd worden, en specifiek opgezet voor een master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning. De opleiding dient de gekozen onderwijsvisie (met het vele atelier/ontwerponderwijs) niet te verlaten, maar moet zeer grondig nadenken over hoe deze pijler (die toch een groot deel van het programma in beslag neemt) van toegevoegde waarde kan zijn voor alle studenten die de maSRP aanvangen. De Bijzondere vraagstukken moeten specifiek voor de maSRP ontworpen worden, en een duidelijkere samenhang vertonen met het gehele curriculum.

De opleiding heeft de volgtijdelijkheid van de verschillende opleidingsonderdelen nagegaan. Dit garandeert dat studenten die kiezen voor een flexibele leerweg (een geïndividualiseerd leertraject) een samenhangend programma kunnen opnemen. De commissie meent wel dat de studiefiches beter beheerd moeten worden.

De commissie besluit dat het programma van de maSRP niet voldoet aan de basisvereisten wat haar samenhang betreft. De opleiding moet er alles aan doen om geen sprokkelmaster te worden, wat sommige studenten en afgestudeerden zo toch aanvoelen.

Facet 2.4. Studieomvang

De maSRP voldoet met 120 Sp aan de formele eisen met betrekking tot de 'Studieomvang'.

Facet 2.5. Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'Studietijd' voor de maSRP als goed.

De norm voor de totale studieomvang van deze masteropleiding bedraagt 120 Sp. De opleiding wordt opgedeeld in opeenvolgende modeltrajecten van 60 Sp. De begrote studietijd voor een gemiddelde student bedraagt maximaal 1800 uur per jaar.

Het programma is geconcipeerd met een gelijke verdeling van studietijd over de jaren en over de semesters heen. De vele geïndividualiseerde studietrajecten maken het echter niet vanzelfsprekend om de studietijd voor alle studenten goed in te schatten en of op te volgen.

Hoewel er nog geen formele studietijdmeting heeft plaatsgehad blijken er zich weinig problemen voor te doen. De studenten en afgestudeerden lieten de commissie immers weten dat ze hard moe(s)ten werken, maar dat de opleiding veel inspanningen doet om de studiedruk beheersbaar te houden.

De studenten en afgestudeerden die de commissie heeft gesproken lieten verstaan dat het programma studeerbaar is. De commissie besluit dat de programma's studeerbaar zijn, en dat de werkelijke studietijd min of meer aansluit bij de norm van 60 Sp per jaar.

De studenten en afgestudeerden lieten tijdens de gesprekken met de commissie verstaan dat hun vele werk niet altijd beloond wordt in een corresponderend aantal te verwerven studiepunten.

Facet 2.6. Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'Afstemming tussen vormgeving en inhoud' als onvoldoende voor de maSRP.

Binnen de opleiding wordt, aldus de commissie, een zekere variatie aan werkvormen gebruikt. Enkele van deze werkvormen zijn activerend. De gekozen werkvormen sluiten echter niet altijd even goed aan bij de vooropgezette doelstellingen en competenties, de inhoud van het programma en de karakteristieken van de studenteninstroom, zo stelt de commissie.

Hoorcolleges (al of niet aangevuld met werkcolleges) nemen een nog te grote plaats in in het geheel van aangeboden werkvormen, zo meent de commissie. Ook de vormgeving van de Bijzondere vraagstukken moet beter aansluiten bij de inhoudelijke uitwerking van de maSRP, aldus de commissie.

Voor de opleiding wordt het atelier/ontwerponderwijs als wezenlijk gezien. De commissie meent echter dat deze werkvorm zoals nu uitgetekend voor vele studenten weinig toegevoegde waarde heeft. De architecten leren te weinig bij, en de niet-architecten voelen zich een blok aan het been. De commissie meent dat qua vormgeving de Ateliers niet afdoende aansluiten bij de opzet van de maSRP, en dat de andere pijlers de Ontwerppijler maar matig ondersteunen. Bovendien, zo stelt de commissie, is het niet realistisch dat alle instromende studenten uitstekende ontwerpers zouden kunnen worden. Men kan immers niet verwachten van studenten

met geen of weinig ontwerpervaring dat zij zich in dezelfde mate bekwamen op dit vlak als studenten met een architectuurachtergrond. Het atelier/ontwerponderwijs dient ook meer onderzoekend te zijn, en zich meer toe te spitsen op de regionale en urbane schaal. De commissie gelooft dat ruimtelijke planning (toegesplitst op de regionale en urbane schaal) als een ontwerpende wetenschap een niche is die als integrerende wetenschap enorm veel potentie heeft. Dit zou kunnen betekenen dat het ateliermodel deels plaats maakt voor een projectmodel, waar teamwork onder studenten in een complexe dialoog met meerdere titularissen (architecten en niet-architecten) leidt tot meer conceptueel, analytisch en strategisch oplossingsgericht denken. Het atelier/ontwerponderwijs hoeft zo niet te verdwijnen maar zou alle studenten (met welke vooropleiding dan ook) de mogelijkheid moeten bieden om een bijdrage te leveren gedurende het atelierwerk. Zo alleen kan er sprake zijn van 'mutual learning', aldus de commissie. Nu blijken alleen niet-architecten te leren van architecten.

De studenten en afgestudeerden, zo stelde de commissie vast, zijn globaal tevreden over de onderwijsmiddelen. De elektronische leeromgeving (ELO) Minerva biedt de studenten de nodige ondersteuning in het leerproces, aldus de commissie.

De commissie besluit dat qua vormgeving, het programma onvoldoende aansluit bij de karakteristieken van de studenteninstroom alsook bij de te realiseren competenties en doelstellingen en inhoud van de opleiding.

De commissie stelt dat alle belanghebbenden zich dringend moeten beraden over de vormgeving van de maSRP en dat er naar een beter didactisch model gezocht moet worden dat garandeert dat het programma voor elke student (al of niet met een architectuur-vooropleiding) van toegevoegde waarde is.

Facet 2.7. Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'Beoordeling en toetsing' voor de maSRP als voldoende.

Voor de formele aspecten van het beoordeling- en toetsingbeleid verwijst de commissie naar het opleidingsrapport bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur van de UGent.

De commissie heeft een aantal examenformulieren ingekeken en stelt dat deze het niveau en de kwaliteit van de opleiding adequaat reflecteren.

De beoordeling en toetsing van de masterproef verloopt transparant. Er zijn duidelijke evaluatiecriteria opgemaakt die garanderen dat elke masterproef op een gelijkwaardige wijze geëvalueerd wordt.

De studenten zijn goed op de hoogte van de evaluatieprocedures, -vormen en -criteria, aldus de commissie. Ook op inhoudelijk vlak weten de studenten goed wat er van hen verwacht wordt tijdens de evaluaties. De opleiding tracht de kwaliteit van de beoordeling en toetsing te waarborgen. De studenten lieten zich ook lovend uit over de feedbackmogelijkheden betreffende de beoordeling en toetsing. Uit de bevragingen en de gesprekken die de commissie had gedurende het bezoek blijkt er onder de studenten een grote tevredenheid over de beoordeling en toetsing.

Wel blijken er grote verschillen te bestaan tussen de toegekende scores over de verschillende opleidingsonderdelen van de maSRP heen. Dit is deels het gevolg van de interfacultaire opbouw van het programma. De opleiding, zo meent de commissie, moet ook meer garanties inbouwen dat de evaluatiecriteria van de Ateliers goed gekend zijn. Ook het groepswork wordt gebrekkig geëvalueerd te worden, wat duidelijk tot frustraties onder de studenten leidt.

Ondanks deze tekortkomingen en aandachtspunten besluit de commissie dat de beoordeling en toetsing voldoende is afgestemd op de realisatie van de doelstellingen en competenties van de opleidingen.

Facet 2.8. Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'Masterproef' als goed voor de maSRP.

De masterproef is het belangrijkste opleidingsonderdeel in het tweede masterjaar van de maSRP. Met 24 Sp voldoet de masterproef aan de formele vereisten qua omvang.

De masterproef behelst een zelfstandig wetenschappelijk onderzoek. De masterproef, zo stelt het zelfevaluatierapport, legt de klemtoon op het aanbrengen van een intellectuele nieuwsgierigheid, kritisch denken, en een wetenschappelijke onderzoeksingesteldheid. Kortom, ze vormt een grondige kennismaking met het wetenschappelijk onderzoek in het domein van de stedenbouw en/of de ruimtelijke planning.

De docenten verbonden aan de opleiding maSRP stellen een lijst van onderwerpen voor masterproeven op die rond de paasvakantie aan de studenten van het eerste masterjaar wordt bekendgemaakt. Gedurende de maand mei kunnen de studenten hun keuze maken. In de maand juni worden de onderwerpen toegewezen en bekrachtigd door de OCmaSRP. Eind juni kent de student zijn definitieve onderwerp. De studenten kunnen zich gedurende de zomer reeds voorbereiden, maar starten gewoonlijk pas met hun masterproefwerk in het tweede masterjaar.

De studenten kiezen voor een theoretische masterproef ofwel voor een zogenaamde ontwerp masterproef. 'Mengvormen' zijn ook mogelijk. Veelal houden de onderwerpen van de masterproeven verband met het lopende onderzoek van de staf.

De begeleidingscommissie oordeelt over het werk dat de student tijdens het jaar uitvoert. De examencommissie (of beoordelingscommissie) bestaat uit minstens drie leden, waarvan er tenminste één niet betrokken is geweest bij de begeleiding van de student.

De studenten en afgestudeerden zijn, zo stelt de commissie vast, in het algemeen tevreden over de begeleiding die ze krijgen voor het uitvoeren van hun masterproef en zien het opleidingsonderdeel Masterproef vooreerst als een specialisatie, waar ze hun eigen interesses verder kunnen uitdiepen.

De commissie besluit dat de ingekeken masterproeven getuigen van het feit dat de studenten een groot aantal vooropgezette competenties realiseren, met inbegrip van een groot analytisch en/of synthetisch vermogen alsook zelfstandig werken, intellectuele nieuwsgierigheid, kritisch denken, en een wetenschappelijke onderzoeksingesteldheid.

De commissie meent te mogen concluderen dat er voldoende mechanismen zijn ingebouwd opdat alle masterproeven op een gelijksoortige wijze beoordeeld worden. De beoordelingscriteria zijn duidelijk opgemaakt.

Er bleek een groeiend aantal studenten te laat hun masterproefwerk aan te vangen. Dit heeft de opleiding snel geremedieerd, door een meer collectieve begeleiding op te zetten.

Facet 2.9. Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'Toelatingsvoorwaarden' voor de maSRP als voldoende.

De toelatingsvoorwaarden tot de maSRP voorzien een brede instroom. Een brede, en vooral diverse, instroom is zelfs één van de sterktes van deze opleiding, zo stelt de commissie.

Grosso modo kunnen de bachelors Ingenieurswetenschappen: Architectuur, bachelors Bio-ingenieurswetenschappen afstudeerrichting: Land- en bosbeheer, bachelors Geografie en Geomatica, bachelors Geografie, masters Ingenieurswetenschappen: Architectuur afstudeerrichting: Architectuurontwerp en bouwtechniek, masters Bio-ingenieurswetenschappen: Bos- en natuurbeheer, masters Geografie en Landmeetkunde, masters Geografie en masters Architectuur rechtstreeks instromen.

Voor bachelors of masters Ingenieurswetenschappen: Bouwkunde, voor masters Industriële Wetenschappen: Bouwkunde en voor houders van alle ander master- en master na masteropleidingen is een voorbereidingsprogramma van 21 studiepunten voorzien.

Voor houders van een diploma bachelor-na-bachelor Landschapsonwikkeling is een schakelprogramma van 60 studiepunten voorzien.

Houders van een diploma master Geografie (major: Landschapskunde en ruimtelijke planning) of een master Ingenieurswetenschappen: Architectuur (afstudeer richting Stadsontwerp en architectuur) hebben de mogelijkheid de maSRP in één jaar af te werken (studieduurverkortung op basis van vrijstellingen) wanneer ze een welbepaald traject van vakken hebben gevolgd voor hun masterdiploma.

De grootte van de instroom fluctueert momenteel nogal sterk, ook de vooropleiding van de instromende studenten varieert sterk, zo stelde de commissie vast. Dit maakt het zeker niet makkelijker om de opleiding te managen. Toch is deze diversiteit een grote troef van de opleiding, zonder deze zou ze immers haar 'interdisciplinariteit' voor een groot deel verliezen.

De commissie besluit dat het programma voldoende aansluit bij de kwalificaties van de instromende studenten.

De opleiding moet er wel op blijven toezien dat alle instromende studenten een meerwaarde kunnen vinden in de maSRP. Ze moet ook nagaan of er voor bepaalde groepen van instromende studenten niet meer vrijstellingen gegeven kunnen worden. Ook moet de opleiding de diversiteit bewaken, en duidelijker communiceren wat de opzet is van deze master naar de instromende studenten. Een kritische massa van architectuurstudenten blijft noodzakelijk.

Conclusie bij onderwerp 2: Programma

De maSRP wordt op alle facetten betreffende het programma als positief beoordeeld, met uitzondering van de facetten 2.1, 2.3 en 2.6 die als onvoldoende beoordeeld worden. Gegeven de intentie van de opleiding om de inhoud, samenhang en vormgeving van de maSRP grondig te herbekijken en meer in lijn te brengen met de opzet van de maSRP en dat het niveau en oriëntatie van het programma voldoet aan de vereisten, de academische en professionele gerichtheid van het programma gewaarborgd is en dat de masterproeven getuigen van het feit dat de studenten de vooropgezette competenties realiseren, beoordeelt de commissie het onderwerp 'Programma' van de maSRP als positief. De commissie wil met de onvoldoendes op facetten 2.1, 2.3 en 2.6 vooreerst een sterk signaal geven aan de opleiding om het programma verder te ontwikkelen. De commissie meent dat het potentieel aanwezig is om de maSRP tot een kwaliteitsvolle master uit te bouwen.

Onderwerp 3 Inzet van personeel

Facet 3.1. Kwaliteit personeel

De commissie beoordeelt het facet 'Kwaliteit van het personeel' voor de maSRP als goed.

Het onderwijs in de opleiding maSRP wordt hoofdzakelijk verzorgd door de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, welke de hoogste onderwijslast van de FEA heeft. Deze vakgroep, zo stelt het zelfevaluatie rapport, blijft volgens de belangrijkste indicatoren relatief onderbestaft. Daarnaast wordt de maSRP ook voor een groot deel gedragen door de Vakgroep Civiele Techniek (FEA). Ook vanuit de Vakgroep Geografie (Faculteit Wetenschappen) is er een aanzienlijke inbreng.

Wat het personeelsbeleid betreft, zo stelt het zelfevaluatie rapport, is de huidige prioriteit het inhoudelijk versterken van het onderwijs in het gebied van Stedenbouw.

Een zeer belangrijk personeelsprobleem voor de (nabije) toekomst is dat de nieuwe criteria van de UGent en de FEA voor het benoemen van AP het zelfs eminente ontwerpers quasi onmogelijk maken om een volwaardige carrière aan de universiteit uit te bouwen.

Sinds 1998 wordt alle UGent-lesgevers de mogelijkheid geboden een docententaining te volgen, dit is een onderwijskundige training in de vorm van een workshop om lesgevers van de universiteit te ondersteunen. Meerdere docenten verbonden aan de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw hebben gedurende de laatste jaren de docententaining gevolgd.

De commissie acht het gehanteerde personeelsbeleid afdoende. De commissie meent ook dat de universiteit en faculteit de specificiteit van de architectuuropleidingen met inbegrip van de maSRP onvoorwaardelijk moet blijven erkennen en dat het gevoerde personeelsbeleid gericht moet zijn op de realisatie van de doelstellingen van deze masteropleiding die toch uniek is in Vlaanderen.

De vakinhoudelijke deskundigheid van het AP is goed en de staf heeft de nodige vakdidactische deskundigheid, aldus de commissie. De studenten lieten de commissie weten dat ze de inzet van de lesgevers appreciëren, en dat ze de staf op een informele manier kunnen benaderen.

De lesgevers worden afdoende geëvalueerd wat hun onderwijstaken betreft. Nieuwe personeelsleden worden goed opgevangen.

De stafleden, zo stelde de commissie vast, zijn zeer begaan met de toekomst en het verder uitbouwen van de maSRP. De commissie gelooft dat de jonge, dynamische ploeg die de maSRP organiseert de opleiding meer 'body' zal kunnen geven en dat

deze master kan uitgroeien tot een internationaal erkende, transdisciplinaire en hoogkwalitatieve opleiding die een bepaalde niche afdekt.

Het aantal vrouwelijke stafleden is nog te beperkt, ondanks het gelijkheidsbeleid dat door de UGent uitgestippeld is, zo merkt de commissie op.

Ten slotte wil de commissie er op wijzen dat in het kader van aanstellingen, benoemingen en promoties en het toekennen van middelen er andere criteria van eenzelfde niveau, zoals bijvoorbeeld de publicatie van een boek, het winnen van een internationale prijs of het zetelen in een jury aan een gerenommeerde universiteit, gedefinieerd moeten worden.

Facet 3.2. Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'Professionele en academische gerichtheid' voor de maSRP als goed.

De commissie stelt vast dat de onderzoeksoutput goed is. De onderzoekscultuur binnen de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, zo stelde de commissie vast, is jong maar dynamisch en internationaal gericht.

De opleiding maSRP wordt door volgende onderzoeksgroepen geschraagd: Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke Planning (van de Vakgroep Civiele Techniek), Labo S (van de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw) Sociale en Economische Geografie (van de Vakgroep Geografie) en Landschapskunde (eveneens van de Vakgroep Geografie).

De opleiding is interdisciplinair, wat het resultaat is van de verschillende expertises die er binnen de verschillende onderzoeksgroepen aanwezig zijn. De onderzoekskundigheid van de staf draagt rechtstreeks en onrechtstreeks bij tot de kwaliteit van de maSRP. De academische gerichtheid is hiermee aangetoond, aldus de commissie. Wat de professionele gerichtheid betreft zijn het vooral de ontwerpers die de nodige praktijkervaring aanbrenen. De binding met de praktijk blijkt één van de troeven te zijn van de opleiding en vele studenten te motiveren.

De commissie besluit dat de onderzoekskundigheid en praktijkervaring van de staf en de verschillende expertises die de stafleden onubbelzinnig bijdragen tot het niveau en de kwaliteit van de opleiding.

De commissie vraagt de verschillende betrokkenen na te gaan of het niet opportuun is om een interfacultaire onderzoeksgroep Regional and Urban Planning op te zetten, die dan ook de maSRP zou kunnen aansturen. De commissie gelooft dat er ruimte is voor meer fundamenteel onderzoek in het domein ruimtelijke planning,

met een grotere nadruk op de beleidsmatige aspecten, en dat de maSRP hier alleen maar baat bij zou hebben.

Facet 3.3. Kwantiteit personeel

De commissie beoordeelt het facet 'Kwantiteit personeel' voor de maSRP als onvoldoende.

Binnen hun aanstellingen aan de UGent, verdelen ZAP-leden hun aandacht in theorie over onderwijs-, onderzoeks en dienstverleningstaken. Er zijn 23 ZAP-leden die les geven in de maSRP.

De commissie stelt vast dat de opleiding maSRP met de huidige omvang van het personeelsbestand die aangeleverd wordt vanuit de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw het moeilijk heeft het programma met de gewenste kwaliteit te blijven verzorgen. Er zijn te weinig garanties dat met de huidige omkadering en de aard hiervan de opleiding de nodige kwaliteit in de toekomst zal kunnen blijven garanderen.

De commissie besluit dat de belasting te groot is. Door het vele atelier/ontwerp-onderwijs staat het personeel onder grote druk. Dit verdient verdere aandacht. Een grotere omkadering is noodzakelijk, en dient vooral inhoudelijk de opleiding maSRP te versterken. De commissie beveelt alle belanghebbenden aan om snel de nodige maatregelen te nemen om de kwantiteit van het personeel te verhogen. De commissie kreeg tijdens haar bezoek het signaal dat al het nodige gedaan zal worden om de omkaderingsgraad te verhogen, en dat de faculteit deze materie ook ter harte neemt.

Conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De facetten 'Kwaliteit personeel' en 'Eisen professionele en academische gerichtheid' worden door de commissie voor de maSRP als goed beoordeeld. Het facet 'Kwantiteit personeel' wordt als onvoldoende beoordeeld door de commissie. Gegeven de kwaliteit van het personeel en hun grote inzet en motivatie, de signalen die de commissie kreeg dat al het nodige zal gedaan worden om de omkaderingsgraad te vergroten, en dat de faculteit, zo stelde de commissie vast tijdens haar bezoek, deze materie tevens ter harte neemt, beoordeelt de commissie het onderwerp 'Inzet van personeel' als positief voor de maSRP.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1. Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'Materiële voorzieningen' voor de maSRP als onvoldoende

De commissie stelt, na de materiële voorzieningen bezocht te hebben, dat de omvang en kwaliteit van de huisvesting en materiële voorzieningen onvoldoende is om de kwaliteit van de maSRP te verankeren.

De commissie verwijst naar het deelrapport van de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect van de UGent voor een meer gedetailleerde beschrijving.

De commissie stelt dat de studenten van de maSRP gebruik maken van de atelier-ruimtes waar ook de studenten burgerlijk ingenieur-architect hun ontwerp- en ontwerps-activiteiten verrichten. Deze ruimtes zijn te klein voor het aantal studenten. Er zijn ook geen veilige opbergruimtes voorzien voor persoonlijke spullen, materialen of maquettes. Ook blijkt dat deze ateliers door andere opleidingen geclaimd kunnen worden, wat tot conflicten leidt. Uit de bevestigingen en de gesprekken die de commissie had met de verschillende geledingen blijkt dat de materiële uitrusting van de ateliers duidelijk onvoldoende is, en deze ruimtes veel te klein geworden zijn voor het sterk gegroeide aantal studenten. Ook de openingstijden zijn te beperkt, aldus de commissie. Deze problemen worden door alle geledingen erkend en in de mate van het mogelijke wordt er naar oplossingen gezocht.

Wat de uitrusting van de lesruimtes, de pc-infrastructuur, bibliotheekvoorzieningen en -catalogi en de elektronische leeromgeving betreft is de situatie vergelijkbaar met die van de studenten burgerlijk ingenieur architect.

De commissie meent dat de studenten van de maSRP een eigen plek zouden moeten krijgen, dit opdat de maSRP-studenten tot een hechte groep kunnen uitgroeien, en niet langer zichzelf zouden zien als tweederangsburgers of buitenbeentjes binnen de FEA.

De commissie stelde tijdens haar bezoek vast dat er binnen de opleiding maSRP een grote bezorgdheid leeft betreffende de gebrekkige faciliteiten en dat er een grote wil is om acties op dit vlak te ondernemen.

Facet 4.2. Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'Studiebegeleiding' voor de maSRP als voldoende.

De commissie verwijst naar het deelrapport bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect voor een meer uitgebreide beschrijving van de initiatieven op het vlak van studiebegeleiding.

De commissie stelt dat de effectiviteit van de informatieverstrekking (er is een afzonderlijke informatiebrochure voor de maSRP) en de studiebegeleiding met het oog op de studievoortgang, en de aansluiting hiervan op de wensen en behoeften van de studenten voldoende is.

De commissie merkt wel op dat de begeleidingsmodaliteiten voor instromende studenten die nog geen of weinig atelier/ontwerponderwijs genoten hebben nog voor verbetering vatbaar is. Vele van de studenten zonder architectuurachtergrond hebben immers te weinig bagage om in deze opleidingsonderdelen een inbreng te kunnen hebben en/of uit te blinken. Deze studenten dienen intensiever begeleid te worden, met oog voor hun reeds verworven competenties. De opleiding moet onderzoeken hoe ze de begeleiding verder kan optimaliseren.

Conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

Voor de maSRP wordt het facet 'Materiële voorzieningen' als onvoldoende beoordeeld, voor het facet 'Studiebegeleiding' wordt de opleiding als voldoende beoordeeld. Desondanks de negatieve beoordeling voor het facet 'Materiële voorzieningen' meent de commissie, zeker gezien de bezorgdheid die er leeft binnen de opleiding betreffende de faciliteiten en de wil om snel actie te ondernemen, dat de maSRP voldoet aan de vereisten. Het onderwerp 'Voorzieningen' wordt dan ook positief beoordeeld voor de maSRP van de UGent.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1. Evaluatie resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'Evaluatie resultaten' als goed voor de opleiding maSRP.

Voor een uitgebreidere beschrijving van het interne kwaliteitszorgsysteem verwijst de commissie naar het opleidingsrapport van de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect van de UGent.

De commissie stelt dat de opleiding periodiek geëvalueerd wordt, zowel op het niveau van de opleidingsonderdelen als op het niveau van de studie jaren. Dit gebeurt op basis van studentenbevragingen. Deze aanpak, samen met de vele informele evaluatiemomenten en de goede werking van de OCmaSRP, garandeert, aldus de commissie, dat de kwaliteit van de maSRP bewaakt wordt en dat er tijdig, op basis van de door de studenten (formeel of informeel) gesignaleerde problemen, verbeteracties gedefinieerd, geïnitieerd en geïmplementeerd kunnen worden.

De commissie meent dat de OCmaSRP (ondersteund door de KCO) zich meer moet toeleggen op het uitwerken van een coherente visie op de kwaliteit (szorg). Ook dienen er in de schoot van de OCmaSRP, waar de studenten een grote inspraak hebben,

meer discussies plaats te hebben over de toekomstige (inhoudelijke en vormelijke) invulling van deze master, aldus de commissie.

Facet 5.2. Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt de 'Maatregelen ter verbetering' voor de maSRP als voldoende.

De commissie stelt vast dat de uitkomsten van de hierboven vernoemde evaluaties de basis vormen voor aantoonbare verbetermaatregelen. Ze merkt op dat diegenen betrokken bij de opleiding de nodige inspanningen leveren om snel problemen op te lossen.

De maSRP is een relatief nieuwe opleiding en nog nooit eerder gevisiteerd. Het is voor de commissie wel duidelijk dat alle stafleden grondig over het onderwijs hebben gereflecteerd en bereid zijn de opzet van de maSRP grondig te herontwikkelen.

De commissie wil de opleiding feliciteren met de kwaliteit van het zelfevaluatierapport, het is een vlot leesbaar, compleet en inzichtelijk document.

Facet 5.3. Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld' als goed voor de maSRP

Alle geledingen van de medewerkers en vertegenwoordigers van de studenten zijn lid van adviescommissies en beslissingsorganen met bevoegdheid over het beleid en de kwaliteit (zorg) van het aangeboden onderwijs: de OCmaSRP; de Vakgroepraad (zonder studentenvertegenwoordiging); de KCO; de ad hoc- beoordelingscommissies voor aanstellingen; en de Faculteitsraad. Naast de participatie door de studentenvertegenwoordigers in deze raden, is er zeer regelmatig informeel overleg.

Op dagelijkse basis is het onderwijs direct betrokken op de beroepspraktijk via het atelier/ontwerp- en onderwijs; vele stafleden hebben immers een hoofdberoepsbezigheid buiten de universiteit. Hoewel de betrokkenheid van het beroepenveld voldoet, zou een meer geformaliseerde aanpak, aldus de commissie, aangewezen zijn om de relatie met de beroepspraktijk te versterken.

De commissie besluit dat wat de IKZ betreft de betrokkenheid van de medewerkers en studenten groot is en dat de betrokkenheid van het beroepenveld voldoende is. Een alumniwerking moet echter nog uitgebouwd worden.

Conclusie bij Onderwerp 5: Interne Kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt alle facetten betreffende het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg' als goed of voldoende. Als dusdanig beoordeelt de commissie de maSRP als positief betreffende het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg'.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1. Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'Gerealiseerd niveau' als voldoende voor de maSRP.

Op basis van de gesprekken met de studenten en afgestudeerden over het programma, het niveau van de masterproeven, het atelier/ontwerpwerk en examens en de tevredenheid van de afgestudeerden over de genoten opleiding alsook hun tewerkstellingsprofielen komt de commissie tot de conclusie dat de maSRP haar doelstellingen grotendeels realiseert.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden blijkt dat het programma een groot aandeel van de te verwerven competenties afdekt.

De commissie stelt dat de kwaliteit van de masterproeven, Ateliers en examens voldoet, en dat deze als dusdanig een indicatie zijn van het feit dat de meeste studenten de vooropgezette competenties kunnen realiseren.

Sommige studenten vinden dat het programma wat 'body' mist en geen eigen profiel aangemeten heeft gekregen. De opleiding, zo heeft ze de commissie laten verstaan, gaat hier werk van maken.

De alumni blijken tevreden te zijn over de genoten opleiding. Ze vinden de veelzijdigheid van de maSRP de grootste troef van de opleiding. Ze signaleerden wel dat de opleiding sommige competenties nog te weinig invult. Er dienen, zo stelt de commissie, meer 'eigen' opleidingsonderdelen (met inbegrip van 'eigen' Ateliers en Bijzondere vraagstukken) aangeboden te worden die relevant zijn voor het gehele curriculum van de maSRP.

De inhoud en het niveau van tewerkstelling van de afgestudeerden is in overeenstemming met wat kan verwacht worden van de afgestudeerden. Over het algemeen zijn de afgestudeerden tevreden met hun tewerkstelling. Aan de hand van de ruime waaier aan tewerkstellingsprofielen mag geconcludeerd worden dat de opleiding voldoende aansluit bij de behoeften en wensen van het beroepsveld.

Vanaf 2011-2012 zou een Erasmusuitwisseling in het kader van de maSRP effectief moeten zijn. Vandaag zijn er geen mogelijkheden tot internationale mobiliteit.

De commissie gelooft dat als deze opleiding in het Engels aangeboden zou worden ze ook internationaal zou kunnen rekruteren. De opleidingsverantwoordelijken zouden moeten nagaan of het inrichten van een Engelstalige maSRP opportuun is.

De commissie wil ten slotte volgende suggestie formuleren: de afgestudeerden van de maSRP zouden in hun verdere loopbaan (zowel in de publieke als in de private sector) tal van brugfuncties moeten kunnen vervullen en moeten excelleren in transformatief denken. De commissie meent dat de opleiding moet nagaan of ze haar onderwijs niet meer op het onderzoek dient te enten, en minder op het ontwerpen, om dit te realiseren.

Facet 6.2. Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'Onderwijsrendement' als goed voor de maSRP.

Uit de gegevens blijkt dat de meeste studenten alle of bijna alle opgenomen studiepunten ook behalen. Zowel de voltijdse als de deeltijdse studenten slagen er in hun opgenomen credits te behalen. De gemiddelde studieduur van de studenten blijkt te sporen met de vooropgezette 2 jaar.

De commissie heeft geen enkele aanwijzing dat er zich problemen voordoen wat het onderwijsrendement betreft. De commissie stelt dat de opleiding de nodige inspanningen levert om het onderwijsrendement goed op te volgen, en indien nodig, gepaste maatregelen te nemen, en beoordeelt dit facet als goed voor de maSRP.

Conclusie bij Onderwerp 6: Resultaten

De facetten 'Gerealiseerd niveau' en 'Onderwijsrendement' van de opleiding maSRP worden respectievelijk als voldoende en goed beoordeeld. Bijgevolg wordt het onderwerp 'Resultaten' positief beoordeeld voor de maSRP.

Integraal oordeel van de commissie

De commissie is van oordeel dat er binnen de maSRP voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn en heeft dus een positief eindoordeel over de master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning aan de UGent.

Aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Doelstellingen

- De opzet van de maSRP moet beter omschreven en gecommuniceerd worden.
- De lesgevers dienen grondig te reflecteren over de nu opgemaakte doelstellingen en competenties.
- De opleiding dient een meer eigen profiel aangemeten te krijgen, dat zich nog beter toespitst op de regionale en urbane schaal, de Vlaamse en Noordwest-Europese (beleids)context, de integratie van de verschillende disciplines en infrastructuurle kwesties.
- De opleiding dient na te gaan of een grotere klemtoon op regional and urban (and city) planning al of niet wenselijk is.

Programma

- Versterk inhoudelijk zowel het plicht- als keuzegedeelte van het programma.
- Het programma moet nog beter de verschillende disciplines integreren.
- Zorg dat voor alle studenten de Ateliers van toegevoegde waarde zijn.
- Het atelier/ontwerponderwijs moet inhoudelijk meer afgestemd worden op de eigenheid en de opzet van de opleiding.
- Tracht een aantal vaardigheden, eigen aan het domein, nog meer aan te reiken.
- Meer hedendaagse problematieken van de ruimtelijke organisatie zouden via de Ateliers en de ontwerpers het programma verder kunnen versterken.
- Maak de maSRP nog meer onderzoeksgericht en -gestuurd.
- Verbeter de samenhang van het programma, dit door onder meer de Bijzondere vraagstukken beter in te passen in het gehele curriculum en de Ateliers onderling beter op elkaar aan te laten sluiten.
- Het beheer van de ECTS-fiches kan nog beter.
- Qua vormgeving dienen de Ateliers dringend herzien te worden. Het atelier/ontwerponderwijs moet meer onderzoekend zijn en kan de vorm aannemen van een project waarin 'mutual learning' voorop staat.
- Alle belanghebbenden moeten zich beraden over de vormgeving van de maSRP en een alternatief didactisch model ontwikkelen dat garandeert dat voor elke student het programma van toegevoegde waarde is, alsook dat elke student zelf van toegevoegde waarde kan zijn voor het programma.
- Zorg er voor dat de evaluatiecriteria van de Ateliers beter gekend zijn.
- Evalueer het groepswork op een transparantere wijze.
- Ga na of voor bepaalde groepen van instromende studenten niet meer vrijstellingen gegeven kunnen worden.
- Bewaak de diversiteit van instromende studenten en communiceer de opzet van de maSRP naar de verschillende doelgroepen beter.

Personeel

- De universiteit en faculteit dienen de specificiteit van de architectuuropleidingen, met inbegrip van de maSRP, onvoorwaardelijk te blijven erkennen. Het gevoerde personeelsbeleid moet dan ook gericht zijn op de realisatie van de doelstellingen van de opleiding.
- De commissie stelt dat in het kader van aanstellingen, benoemingen en promoties en het toekennen van middelen er andere criteria van eenzelfde niveau, zoals bijvoorbeeld de publicatie van een boek, het winnen van een internationale prijs of het zetelen in een jury aan een gerenommeerde universiteit, gedefinieerd moeten worden.
- Ga na of het niet opportuun is om een interfacultaire onderzoeksgroep Regionale and Urbane Planning op te zetten.
- Alle belanghebbenden dienen snel de nodige maatregelen te nemen om de kwantiteit van het personeel te verhogen.

Voorzieningen

- Werk een duurzame oplossing uit voor de ondermaatse materiële voorzieningen. Alle niveaus (vakgroep, opleiding, faculteit, universiteit) dienen hun verantwoordelijkheid te nemen.
- De opleiding moet meer een eigen plek verwerven zodat de studenten van de maSRP tot een hechte groep kunnen uitgroeien.
- De begeleiding voor de instromende studenten die nog geen of weinig atelier/ontwerponderwijs hebben genoten is voor verbetering vatbaar.

Interne kwaliteitszorg

- De OCmaSRP moet zich meer toeleggen op het uitwerken van een visie op kwaliteit (zorg) en een platform zijn waar alle geledingen kunnen discussiëren over de toekomst van de maSRP.
- Bouw de alumniwerking verder uit.

Resultaten

- Ga na of het niet opportuun is om de opleiding in het Engels te verzorgen.
- Zorg er voor dat de afgestudeerden later tal van brugfuncties kunnen vervullen en excelleren in transformatief denken. Ga na of de maSRP niet meer op het onderzoek en minder op het ontwerpen geënt moet zijn om dit te realiseren.

Vrije Universiteit Brussel

Bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur

Inleiding

Dit opleidingsrapport behandelt de opleidingen bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur die worden verzorgd door de Faculteit Ingenieurswetenschappen (FirW) van de Vrije Universiteit Brussel (VUB). De visitatiecommissie bezocht de opleidingen van 1 tot en met 3 december 2010.

De bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur bestaat uit een driejarige opleiding (180 Sp) en valt onder de verantwoordelijkheid van de opleidingsraad bachelor ingenieur-architect (ORBIA). De master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur is een tweejarige opleiding (120 Sp) en valt onder de verantwoordelijkheid van de opleidingsraad master architectuur en bouwkunde (ORMAB). De master wordt gekenmerkt door twee profielen: architectonisch ontwerp en bouwtechnisch ontwerp. De bachelor en master worden in het Nederlands aangeboden. Vanaf het academiejaar 2011-2012 zal er ook een Engelstalige master aangeboden worden, die deel uitmaakt van de BRUssels' FACulty of Engineering (BRUFACE), een samenwerking tussen de faculteiten Ingenieurswetenschappen van de VUB en de Université Libre de Bruxelles (ULB). Het onderwijs wordt voor het grootste deel verzorgd door de stafleden van de onderzoeksgroep ARCH (Architectural Engineering).¹

De commissie heeft een duidelijk beeld gekregen van de opleidingen bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur van de VUB. De commissie heeft haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatierapport, de ingekeken masterproeven, handboeken, syllabi en examenvragen, de gesprekken met de verschillende geledingen binnen de opleidingen en het overige ter inzage gelegde materiaal.

¹ <http://www.vub.ac.be/ARCH/onderzoek.php?display=ae-lab>

Per facet geeft de commissie aan of de opleiding hierop onvoldoende, voldoende, goed of excellent scoort. De beoordeling onvoldoende wijst er op dat de opleiding niet voldoet aan de basiseisen en dat beleidsaandacht op dit punt nodig is. De beoordeling voldoende houdt in dat de opleiding beantwoordt aan de basiseisen. De beoordeling goed houdt in dat de kwaliteit van de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven de basiseisen. De beoordeling excellent houdt in dat een niveau wordt gerealiseerd waardoor de opleiding (internationaal) als een voorbeeld van goede praktijk kan dienen. De commissie heeft daarbij inzichtelijk gemaakt hoe zij, rekening houdend met de bijbehorende criteria, tot een beoordeling per facet is gekomen, zodat duidelijk is waarop de beoordeling is gegrond. Op basis van de beoordelingen per facet geeft de commissie vervolgens een samenvattend oordeel op het niveau van de onderwerpen. Een positieve onderwerpscore houdt in dat voldaan is aan de minimumeisen voor basiskwaliteit. Een negatieve onderwerpscore houdt in dat niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit voldaan is. Ten slotte geeft de visitatiecommissie aan het eind van het rapport een eindoordeel over de basiskwaliteit van de opleiding.

Onderstaande oordelen hebben betrekking op de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur en beide profielen van de master, tenzij anders vermeld. De aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief zijn opgesomd aan het einde van dit opleidingsrapport.

Onderwerp 1 Doelstellingen

Het zelfevaluatie rapport stelt dat centraal binnen de onderwijsvisie van de huidige bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur aan de VUB de synergie tussen architectuur en engineering en een door de onderzoekspunten Re-use, Lightweight structures en 4D-design gevoed onderwijs staat. Het aangeboden onderwijs heeft als centrale ruggengraat de verschillende ontwerpstudios. De volgende doelstellingen zijn door de opleidingen geformuleerd:

1. een architectonisch project komt tot stand door een holistische aanpak waarbij verschillende disciplines gelijktijdig geïntegreerd worden;
2. brede algemene basis met als speerpunten de domeinen constructief ontwerp (ook in samenwerking met de opleiding master in de Ingenieurswetenschappen: Bouwkunde), installaties en technologie, en de onderzoeksthema's: Re-use, Lightweight Structures en 4D-design;
3. pedagogisch project waarbij de capaciteiten en de inbreng van de student mede het verloop van het onderwijs bepalen, hoge interactiviteit in de werkcolleges en een intense betrokkenheid van de staf;
4. de eigen opinie van de student, indien geargumenteed, wordt gerespecteerd; zijn of haar zelfstandigheid wordt aangescherpt;
5. het opnemen van maatschappelijke thema's;
6. meertaligheid, met actieve kennis van Nederlands, Engels en Frans.

Samengevat zijn voor de bachelor en de master of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur van de VUB volgende doelstellingen geformuleerd:

Een bachelor burgerlijk ingenieur-architect moet de competenties verwerven om door te stromen naar de master. De bacheloropleiding is een basisopleiding, waar vooreerst het verwerven van kennis op het gebied van de ingenieurs- en architectuurwetenschappen centraal staat. De symbiose tussen beide domeinen wordt toegepast in de ontwerpstudios. Ook de relatie met het gevoerde onderzoek wordt reeds belicht in de bachelor.

Een master burgerlijk ingenieur-architect moet een synergie kunnen realiseren tussen de twee domeinen in complexe opdrachten zodat hij of zij met visie de bouwtechnische en architectonische componenten weet te verweven in kwalitatieve projecten. Hij of zij moet verantwoordelijkheid kunnen nemen en duurzame oplossingen aanreiken. De masteropleiding wordt gekenmerkt door een verdere integratie van het gevoerde onderzoek in het onderwijs.

De doelstellingen van de opleidingen zijn verder gepreciseerd in eindtermen (of competenties) die in de volgende rubrieken ondergebracht zijn: (K&I) Kennis en Inzicht verwerven (TK&I) verworven Kennis en Inzicht Toepassen, (OV) een gefundeerd Oordeel kunnen Vormen, (COM), duidelijk kunnen Communiceren en (LV) over LeerVaardigheden beschikken. De doelstellingen en competenties van de opleidingsonderdelen (OO) zijn vermeld in de studiefiches en online te raadplegen.

Deze competenties werden opgesteld rekening houdende met de Dublin-descriptoren, met artikel 58 van het Structuurdecreet voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen, met de onderwijsvisie van de VUB en met de eisen geformuleerd door het beroepenveld, inclusief de Orde van Architecten.

Facet 1.1. Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'Niveau en oriëntatie' van de bachelor en de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur als goed.

De opleidingen hebben duidelijke en realistische doelstellingen geformuleerd, zo stelt de commissie, die zowel in de breedte als diepte toereikend zijn. Bovendien hebben de opleidingen hun doelstellingen op een competentiegerichte wijze verder gespecificeerd.

De doelstellingen en competenties sluiten goed aan bij het referentiekader van de commissie en stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet voor het Hoger Onderwijs in Vlaanderen. Ze zijn tevens geïnspireerd op nationale en internationale standaarden en wettelijke bepalingen zoals de Europese richtlijn betreffende de erkenning van beroepskwalificaties. De eindtermen zijn – aldus de commissie – concreet genoeg om alle betrokkenen een accuraat beeld te geven van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de VUB.

De doelstellingen en competenties van de opleidingen zijn gericht op het beheersen van algemene en algemene wetenschappelijke competenties en dit op een academisch niveau. Ze leggen, aldus de commissie, tevens de nodige nadruk op recente ontwikkelingen in het domein van de architectuur en stellen de studenten in staat om in een bepaald aspect van het vakgebied een originele bijdrage te leveren.

In de doelstellingen en competenties is er ook afdoende aandacht voor het verwerven van vaardigheden en attitudes die de nodige aansluiting hebben met een steeds veranderde maatschappelijke en professionele context, binnen of buiten de academische wereld.

De opleidingen besteden de nodige aandacht in de doelstellingen en competenties aan de internationale dimensie van de opleidingen. De commissie stipt aan dat het multidisciplinaire karakter van de opleidingen gegarandeerd is en dat de doelstellingen en competenties dit reflecteren.

De commissie besluit dat de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur van de VUB ruimschoots voldoen aan de vereisten qua niveau en oriëntatie.

Facet 1.2. Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'Domeinspecifieke eisen' van de bachelor en de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur als goed.

De commissie stelt dat de afstemming van de doelstellingen op de eisen die worden gesteld door binnenlandse en buitenlandse vakgenoten en de wensen en behoeften van het beoogde beroepenveld aangetoond is.

De eindtermen zijn ontleend aan de eisen vanuit het wetenschappelijke domein en de professionele realiteit. Contacten met het beroepenveld zijn legio. Meerdere stafleden hebben naast hun aanstelling op de universiteit ook een functie in een architectuurpraktijk.

Het gehele programma burgerlijk ingenieur-architect zet sterk in op de synergie tussen of integratie van de kunst en kunde van het bouwen. De commissie looft deze aanpak. De opleidingen trachten vooral de integratie van de verschillende pijlers (ontwerpen, architectuur- en ingenieurswetenschappen) en de doorwerking van het gevoerde onderzoek in het onderwijs te bewerkstelligen. Het is expliciet het opzet van de opleidingen dat de studenten een aantal onderzoekscompetenties realiseren.

De opleidingen zijn qua niveau en oriëntatie goed vergelijkbaar met andere architectuuropleidingen aan binnenlandse en buitenlandse universiteiten, aldus de com-

missie. De commissie meent wel dat de opleidingen van de VUB meer nadruk leggen op de bouwkundige aspecten van het architectuurgebeuren en dat andere aspecten minder aan bod komen. De commissie meent dat de VUB-opleidingen excelleren in het domein structuren, en hiermee een sterk eigen profiel hebben aangemeten. Met de zogenaamde te academiseren opleidingen Architectuur die door de hogescholen in het kader van een associatie aangeboden worden is er eveneens afdoende differentiatie, mede door de onderzoeksspeerpunten die gedefinieerd zijn.

De commissie besluit dat de geformuleerde doelstellingen en competenties van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de VUB een goede afstemming vertonen met de eisen die gesteld worden door het academische en professionele veld.

Het gevoerde inclusief beleid - bijvoorbeeld de relatie tussen onderzoeks- en ontwerp vragen binnen de masterproef, of tussen het ontwerp onderwijs en de theorie OO's, met oog voor de maatschappelijke en professionele context - vindt de commissie goed, maar dient conceptueel beter geformuleerd te worden.

Conclusie bij Onderwerp 1: Doelstellingen

De facetten 'Niveau en oriëntatie' en 'Domeinspecifieke eisen' worden voor de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur als goed beoordeeld. Derhalve wordt het onderwerp 'Doelstellingen' van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect aan de VUB als positief beoordeeld.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1. Relatie tussen doelstellingen en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'Relatie doelstellingen en inhoud' als goed voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Het zelfevaluatierapport van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de VUB beschrijft de programma's. De programma's zijn online raadpleegbaar.²

In de bachelorjaren zijn er alleen maar plichtvakken. Dit maakt de trajecten inzichtelijk. In totaal wordt er voor 36 Sp ontwerp onderwijs aangeboden in de bachelor. In de master kunnen de studenten naast een stam van 54 Sp, een masterproef van 24 Sp en twee profielgebonden OO-pakketten een aanzienlijk aandeel keuzevakken opnemen.

De programma's vertonen een goed evenwicht tussen de pakketten architectuur- en ingenieurswetenschappen, aldus de commissie. Daarnaast vormen de ontwerpstudio's - gekenmerkt door een intensieve begeleiding - de centrale ruggengraat van

2| <http://www.vub.ac.be/infoover/onderwijs/bama/of-architect.html>

de opleidingen, welke, zo stelt de commissie, de integratie van de harde en zachte wetenschappen en het toepassen van de kenniscomponenten realiseren.

Het programma biedt de studenten de mogelijkheid om een aantal onderzoekscompetenties te verwerven. De opleidingen trachten ook 'leiding geven', 'goed communiceren', 'disciplineoverschrijdend denken' en 'maatschappelijk engagement' in het programma te realiseren. Het aanbieden van een aantal plichtvakken in het Frans en Engels draagt bij tot de meertaligheid van de studenten.

Om de realisatie van de doelstellingen in de programma's burgerlijk ingenieur-architect begrijpelijk weer te geven hebben de opleidingen tevens een matrix opgesteld waarbij voor de verschillende competenties wordt aangegeven welke OO deze realiseren. De commissie stelt vast dat de opleidingen een verdienstelijke poging hebben ondernomen om de verbanden tussen de eindtermen en de opleidingsonderdelen van de opleidingen helder weer te geven. De commissie stelt dat deze matrices duidelijk maken dat nagenoeg alle competenties aan bod komen. De matrices tonen ook aan dat de verschillende opleidingsonderdelen een evenwichtig geheel van kennis en inzicht, vaardigheden en attitudes aanbrenge. Ook de verhouding plicht- en keuzevakken is goed, aldus de commissie.

De commissie meent tevens dat zowel in de bachelor als in de master voldoende disciplineoverschrijdende elementen aanwezig zijn. De samenwerking die er bestaat tussen de studenten Bouwkunde en Architectuur getuigt hiervan. De internationale dimensie van het programma bestaat vooreerst uit de mogelijkheid van het opnemen van een Erasmus-programma. Ook tal van andere initiatieven, zoals de Summer School on Construction History, versterken de internationale dimensie.

De studenten en afgestudeerden toonden een grote tevredenheid over de relatie tussen doelstellingen en inhoud van de programma's, aldus de commissie. Vooral de duidelijke link met de onderzoeksspeerpunten is een grote troef van de opleidingen, meent de commissie.

Sommige competenties zoals 'leiding geven' en de voorbereiding op het beroep van architect, dienen wel meer aandacht te krijgen binnen het programma, zo stelt de commissie.

De commissie stelt dat de inhoud van de programma's en elk opleidingsonderdeel daarbinnen de studenten de mogelijkheid biedt om de geformuleerde doelstellingen en eindtermen te bereiken.

Het programma, zo besluit de commissie, is een adequate concretisering van de doelstellingen en competenties van de opleidingen, alsook van de gekozen onder-

wijsvisie, en dit qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

De sterke band die er bestaat tussen de Ingenieursopleidingen Architectuur en Bouwkunde is uniek en excellent. De commissie meent echter dat dit nog meer uitgedragen kan worden, wat ook de eigenheid van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de VUB scherper in beeld kan brengen.

De samenwerking op het niveau van het programma tussen de VUB en ULB (BRU-FACE), en het oprichten van een Engelstalige master is een goeddoordachte keuze voor de toekomst, zo besluit de commissie.

Facet 2.2. Academische en professionele gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt de 'Academische en professionele gerichtheid van het programma' als goed voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Het zelfevaluatie-rapport stelt dat zowel in de bachelor als in de master veel nadruk ligt op kennisontwikkeling. Daarnaast leggen de opleidingen ook veel nadruk op het kunnen toepassen van de verworven kenniscomponenten in een multidisciplinaire context, en dit op basis van gefundeerde redeneringen.

De programma's trachten verder een aantal vaardigheden en attitudes die noodzakelijk zijn voor het functioneren van een burgerlijk ingenieur-architect aan te brengen, waarbij de capaciteit om de verschillende elementen die aan bod komen bij het ontwerpen van een bouwproject, zoals analyseren, modelleren, simuleren, synthetiseren en grafisch, schriftelijk en mondeling communiceren, centraal staat. Kritische reflectie, probleemoplossend denken en zelfstandig leren zijn hier sleutelbegrippen.

De bestaande onderzoeksexpertise binnen de vakgroep ARCH wordt vanuit drie invalshoeken: de architectuurwetenschappen, de ingenieurswetenschappen en het ontwerpen (zowel architectonisch als bouwtechnisch), aangebracht binnen het onderwijs, en gradueel over de jaren opgebouwd. Met het OO Onderzoeksgebonden capita selecta in aanloop van de Masterproef tracht de masteropleiding ook expliciet een aantal onderzoeksmethodes aan te leveren. De studenten, zo stelde de commissie vast, komen meermaals in contact met de verschillende onderzoeksspeerpunten en recente ontwikkelingen in het domein. De doorwerking onderzoek onderwijs is gegarandeerd, aldus de commissie. De Workshop Textielarchitectuur, de Summer School on Construction History en de opgaven van de ontwerpen en masterproeven getuigen hiervan.

De commissie wil benadrukken dat het academisch karakter van de programma's ook gegarandeerd wordt doordat de opleidingen inspelen op actuele maatschappelijke issues. Het maatschappelijk engagement dat vele studenten hebben bewijst dit.

De commissie stelt dat de academische gerichtheid van de programma's goed is. Er is veel aandacht in de programma's voor kennisontwikkeling, het bijbrengen van onderzoekscompetenties, voor de aansluiting bij de recente ontwikkelingen in het domein van de architectuur en voor het bijbrengen van specifieke vaardigheden en attitudes eigen aan het domein.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden blijkt dat ze de academische en professionele gerichtheid van de programma's goed vinden.

De commissie besluit dat er voldoende garanties in de programma's ingebouwd zijn wat hun academische en professionele gerichtheid betreft.

Zoals al aangestipt getuigen de opleidingen van een groot maatschappelijk engagement. De commissie vraagt aan de staf om dit engagement en de Brusselse en of grootstedelijke context nog een prominentere plaats te geven in het curriculum, alsook dat de staf een duidelijkere maatschappelijke positie innemen.

Facet 2.3. Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'Samenhang van het programma' voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

Beschrijving

In de Bachelorjaren wordt gestart met het aanleren van een brede kennis met betrekking tot de ingenieurswetenschappen en architectuurwetenschappen, die naarmate de jaren een coherent geheel vormt. De OO's zijn verticaal en horizontaal op elkaar afgestemd. Vertikaal kunnen zeven thematische blokken onderscheiden worden. In de derde bachelor wordt er een evenwichtig pakket aan bouwtechnische en architectonische vakken aangeboden zodat de studenten met kennis van zaken het profiel 'Architectonisch ontwerp' of 'Bouwtechnisch ontwerp' kunnen kiezen. Om de studenten in deze keuze te begeleiden wordt er na de derde bachelor een toelichting gehouden met bijkomende uitleg over beide profielen.

In de masterjaren hebben de studenten dus de keuze uit twee evenwaardige profielen. Deze profielen zijn verdiepend en worden omkaderd door een vaste stam, de Masterproef en de keuzevakken. Met het ruim aanbod aan keuzevakken kan de student zijn Masteropleiding kleuren. De keuzevakken kunnen vrij ingevuld worden door de student. De meeste studenten selecteren keuzevakken uit het andere profiel. Ook andere OO's binnen de opleidingen Ingenieurswetenschappen, uit andere opleidingen van de VUB of uit andere instellingen kunnen opgenomen worden. Dit laat toe dat studenten zich specialiseren.

Beoordeling

De programma's vertonen een coherente en sequentiële opbouw, aldus de commissie. Ze vertonen tevens weinig of geen inhoudelijke overlap.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden blijkt dat ze tevreden zijn over de samenhang van het programma; dat de opleidingsonderdelen goed op elkaar aansluiten, en dat de overgang van bachelor naar master vlot verloopt. De commissie spreekt zich lovend uit over de opeenvolging van de verschillende ontwerpvakken.

De studenten en afgestudeerden zijn in het algemeen tevreden over de samenhang binnen de 'pijlers' (ontwerpen, architectuurwetenschappen- en ingenieurswetenschappen) en de verhouding die er is tussen de plicht- en keuzevakken. De commissie meent ook dat de afstemming van het ontwerponderwijs met de andere vakken goed is en dat de verschillende stafleden hieromtrent een coherente visie (het 'integratief ontwerponderwijs') ontwikkeld hebben. Semester per semester, en met stijgende moeilijkheidsgraad, worden de theorievakken geïntegreerd in het ontwerponderwijs.

De opleidingen hebben de volgtijdelijkheid van de verschillende opleidingsonderdelen in detail nagegaan. Dit garandeert, aldus de commissie, dat studenten die kiezen voor een flexibele leerweg (een geïndividualiseerd leertraject) een samenhangend programma kunnen opnemen.

De commissie besluit dat wat hun samenhang betreft de programma's goed opgebouwd zijn.

Facet 2.4. Studieomvang

De bachelor- en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur voldoen met respectievelijk 180 Sp en 120 Sp aan de formele eisen met betrekking tot de 'Studieomvang'.

Facet 2.5. Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'Studietijd' goed voor beide opleidingen.

De norm voor de totale studieomvang van de bacheloropleiding bedraagt 180 Sp. Voor de masteropleiding is dit 120 Sp. 1 Sp bedraagt 27 uren studietijd. De opleidingen burgerlijk ingenieur-architect worden opgedeeld in opeenvolgende modeltrajecten van 60 Sp, waarbij er naar gestreefd wordt om de belasting zo goed mogelijk te verdelen over de semesters.

Uit de studietijdmetingen blijkt dat de reële studietijd ongeveer overeenstemt met de begrote studietijd. De studenten en afgestudeerden die de commissie heeft gesproken lieten verstaan dat de programma's studeerbaar zijn. De masterjaren wor-

den wel als zwaarder ervaren dan de bachelorjaren. De specificiteit van de werkvormen, eigen aan een architectuuropleiding, maakt dat de studiebelasting toch als hoog omschreven mag worden.

De commissie stelde vast dat de FirW en de Vakgroep ARCH het normale verloop van de studie trachten te stimuleren. De commissie stelde geen noemenswaardige studiebelemmerende factoren vast en meent dat mede door de grote aanspreekbaarheid van de staf problemen betreffende de studietijd goed opgevangen worden.

De commissie besluit dat de programma's studeerbaar zijn, en dat de werkelijke studietijd aansluit bij de norm van 60 Sp per jaar.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden maakte de commissie op dat de omvang van het ontwerpatelier en sommige theorievakken uitgedrukt in studiepunten niet altijd goed overeenstemt met de inspanningen die de studenten moeten leveren. De commissie stelt dat de opleidingen dienen na te gaan hoe ze dit kunnen remediëren.

Facet 2.6. Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'Afstemming tussen vormgeving en inhoud' als goed voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Binnen de opleidingen wordt, aldus de commissie, een brede waaier aan werkvormen gehanteerd. Velen van deze werkvormen zijn activerend, sluiten goed aan bij de vooropgezette doelstellingen en competenties en de inhoud van de programma's, zo stelt de commissie. De basisvakken worden meestal in de vorm van hoorcolleges aangeboden. De commissie laat zich positief uit over het feit dat deze theorieOO's worden aangevuld met oefeningen die de ontwerpcompetenties ondersteunen. Vele andere OO's nemen de vorm aan van projectonderwijs.

Voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect is het ontwerponderwijs cruciaal, en de uitgelezen vorm om het interdisciplinaire karakter van de opleidingen te bewerkstelligen. Het ontwerponderwijs is goed afgestemd op de inhoud van de programma's, aldus de commissie. De commissie stelde ook vast dat de begeleiding zeer intensief is, en goed georganiseerd. In de ontwerpateliers bedraagt de omkadering gemiddeld 1 begeleider per 10 studenten.

Andere werkvormen die in het oog springen zijn de stages, studiereizen, en plaatsbezoeken. Ook is er een projectweek.

De studenten en afgestudeerden, zo stelde de commissie vast, zijn globaal tevreden over de onderwijsmiddelen. De elektronische leeromgeving (ELO) PointCarré biedt de studenten de nodige ondersteuning in het leerproces, aldus de commissie.

De commissie besluit dat er voldoende verschillende en activerende werkvormen zijn, en dat deze goed aansluiten bij de te realiseren competenties en doelstellingen. De pedagogische aanpak is zeer goed afgestemd op het aantal studenten en de karakteristieken van de instromende studenten. De 'doorwerking' of integratie van de verschillende pijlers en of disciplines (zoals tussen de basisvakken en het ontwerpen, of tussen de bouwkunde en architectuur) wordt ondersteund door de gepaste werkvormen.

Facet 2.7. Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'Beoordeling en toetsing' voor de bacheloropleiding als goed en voor de masteropleiding als excellent.

De modaliteiten van beoordeling en toetsing worden centraal geregeld door het universitaire onderwijs- en examenreglement, aangevuld met een facultair examenreglement. De examens worden in twee zittijden georganiseerd. De eerste zittijd telt twee examenperiodes, namelijk op het einde van het eerste semester en op het einde van het tweede semester.

Studenten halen een creditbewijs voor elk OO waarvoor zij slagen. Studenten verwerven dus een bachelordiploma/masterdiploma indien zij voor het geheel van de opleiding (zijnde 180/120 Sp) geslaagd zijn.

De klassieke examens peilen ondermeer naar kennis en inzicht, verbanden kunnen leggen en kritisch denkvermogen. De niet-periodegebonden, evaluaties sporen met de inhoud en vorm van het gegeven onderwijs. Er zijn geen algemene evaluatiecriteria opgesteld. Voor het ontwerponderwijs worden de studenten beoordeeld op het product en proces. De jury's hebben tijdens de laatste lesweken plaats. Voor de beoordeling en toetsing van de ontwerpateliers wordt een competentiematrix gehanteerd.

De studenten zijn goed op de hoogte van de formele en inhoudelijke aspecten van het evaluatiegebeuren, aldus de commissie. Studenten kunnen op regelmatige wijze feedback bekomen omtrent hun beoordeling en toetsing, zo stelt de commissie.

De commissie stelde vast dat studenten en afgestudeerden zeer tevreden zijn over de examenroosters en dat er voldoende tijd is om zich goed voor te bereiden op de evaluaties.

De commissie heeft een aantal examenvragen bestudeerd en stelt dat deze het niveau en de kwaliteit van de opleidingen adequaat weerspiegelen.

De beoordeling en toetsing van de masterproef (*zie verder*) is excellent georganiseerd, aldus de commissie. Als dusdanig besluit de commissie dat voor de master

de beoordeling en toetsing excellent is afgestemd op de realisatie van de doelstellingen en competenties. Voor de bachelor kent de commissie een goed toe wat dit facet betreft.

Facet 2.8. Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'Masterproef' als goed voor de masteropleiding.

De masterproef is het belangrijkste opleidingsonderdeel in het tweede masterjaar burgerlijk ingenieur-architect. Met 24 Sp voldoet de masterproef aan de formele vereisten qua omvang.

Elke masterproef kent een onderzoeks- en ontwerpelijk. Bovendien dienen beide luiken gekoppeld te zijn, conform de onderwijsvisie van de opleidingen. De student moet dus aantonen dat hij of zij het meesterschap in het integratief denken bezit. De masterproef, welke vooreerst diepgang nastreeft, sluit goed aan bij de onderzoeksspeerpunten waarop de opleidingen steunen. Als dusdanig is er een goede wisselwerking of doorwerking tussen het ontwerpen (welke al een synthese is van de basiswetenschappen) en het onderzoek. De commissie vindt deze aanpak goed.

Ter voorbereiding van de masterproef wordt in het tweede semester van het eerste masterjaar het OO Onderzoeksgebonden capita selecta georganiseerd. Tijdens dit OO worden de studenten ook ingeleid in de masterproeftopics. De begeleiding van de masterproef wordt door een onderzoeks- en een ontwerppromotor (of hun assistenten) verzorgd. Daarnaast worden er ook seminaries en een proefverdediging georganiseerd.

De studenten en afgestudeerden zijn zeer tevreden over de voorbereiding en begeleiding van hun masterproef. De organisatie van de masterproef, met het aanstellen van een coördinator specifiek voor dit OO, wordt door de commissie geapprecieerd.

De verdediging bestaat uit een voordracht gevolgd door discussie. De beoordeling gebeurt door een jury, bestaande uit een kern- en themajury. De kernjury beoordeelt de masterproef zowel als een product als een proces. De themajury richt zich dan weer op het product en de communicatie. De criteria ter evaluatie van het masterproefwerk zijn nauwgezet vastgelegd.

De masterproef zorgt regelmatig voor een vertraging in het afstuderen. De opleidingsverantwoordelijken volgen dit probleem goed op, zo stelde de commissie vast.

De commissie besluit dat de ingekeken masterproeven getuigen van het feit dat de studenten een groot aantal vooropgezette competenties realiseren, met inbegrip van een groot analytisch en of synthetisch vermogen alsook zelfstandig werken, intel-

lectuele nieuwsgierigheid, kritisch denken, en een wetenschappelijke onderzoek-singesteldheid.

De commissie besluit dat het facet masterproef ruim voldoet aan de basisvereisten, en dat de invulling van de masterproef met de integratie van onderzoek en ontwerp goed is.

Facet 2.9. Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'Toelatingsvoorwaarden' voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

De bachelor Ingenieurswetenschappen: Architectuur richt zich naar studenten die, naast een interesse voor de wiskunde (en de wetenschappen) ook creatief onderlegd zijn. Het toelatingsexamen gold lange tijd als een peiling naar het vermogen van beide componenten. Met de afschaffing van het toelatingsexamen zag de VUB de instroom verhogen, maar de slaagcijfers in het eerste bachelorjaar daalden wel aanzienlijk, wegens de grote uitval tijdens de eerste maanden van het academiejaar. Op twee vlakken worden initiatieven genomen om de slaagcijfers te verhogen. Enerzijds het goed informeren van de toekomstige studenten, anderzijds het zo spoedig mogelijk heroriënteren van studenten.

De VUB organiseert tijdens het zomerverlof, voorafgaand aan het eerste bachelorjaar een 5-daagse brugcursus wiskunde, waarbij de wiskundestof uit het 5de en 6de middeljaar, die nodig is om de studies aan te vatten, opgefrist wordt. Op het einde van de week wordt er een vrijblijvende wiskundetest afgenomen, die de studenten toelaat hun slaagkansen in te schatten. Om de studenten beter te informeren over de creatieve component van de opleiding en het ruimtelijk inzicht van de studenten te toetsen, worden er lenteworkshops georganiseerd, die openstaan voor studenten uit het 5de en 6de jaar secundair onderwijs. In de krokusvakantie wordt er een 'openlesweek' georganiseerd, waarbij toekomstige studenten een begeleidingssessie van het ontwerpatelier bijwonen.

Alle studenten met een bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur kunnen rechtstreeks instromen in de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur. Voor verwante opleidingen is er een voorbereidingsprogramma voorzien.

Er zijn door de VUB drie doelgroepen van studenten geïdentificeerd die in aanmerking komen voor flexibiliseringsmaatregelen en specifieke begeleidingsmaatregelen: topsportstudenten, studenten met een handicap, en studentvertegenwoordigers in beleidsorganen van de VUB. Het grootste gebruik van flexibiliseringsmaatregelen en trajectbegeleiding wordt gemaakt door studenten die er niet in geslaagd zijn alle

studiepunten van het normtraject te verwerven. Voor deze studenten wordt een individueel leertraject uitgewerkt door de trajectbegeleider, dit in samenspraak met de desbetreffende student. Er is ook een beleid ten aanzien van Eerder Verworven Competenties en Kwalificaties (EVC/EVK).

Gezien een groot deel van de studenten met de nodige bagage wiskunde uit het secundair onderwijs de bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur met succes vervolledigen en de overgang naar de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur vlot verloopt besluit de commissie dat de aansluiting van de programma's qua vorm en inhoud bij de kwalificaties en competenties van de instromende studenten goed is.

Conclusie bij onderwerp 2: Programma

De bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur worden op alle facetten betreffende het programma minstens als goed beoordeeld. De commissie beoordeelt het onderwerp 'Programma' van de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect aan de VUB dan ook als positief.

Onderwerp 3 Inzet van personeel

Facet 3.1. Kwaliteit Personeel

De commissie beoordeelt het facet 'Kwaliteit van het personeel' voor de bachelor en master Architectuur als goed.

De opleidingen burgerlijk ingenieur-architect worden verzorgd door personeel verbonden aan de Faculteiten Ingenieurswetenschappen, Wetenschappen & Bio-ingenieurswetenschappen en Letteren & Wijsbegeerte.

De betrokken personeelsleden van de faculteit Ingenieurswetenschappen zijn voornamelijk verbonden aan de vakgroepen Architectonische Ingenieurswetenschappen (ARCH), Mechanica van Materialen en Constructies (MeMC), Materialen en Chemie (MACH), Toegepaste Mechanica (MECH), Elektrotechniek en Energietechniek (ETEC).

Het personeel van de vakgroepen ARCH en MeMC verzorgen een meerderheid van opleidingsonderdelen en vormen dus de kern van de opleiding. Deze kern voorziet in de bachelor 56% van de studiepunten en in het basiscurriculum van de master gemiddeld 85%.

In wat volgt wordt voornamelijk toegespitst op het personeel van de kern van de opleidingen, die ook actief de opleidingen organiseert vanuit de ORBIA en ORMAB en samen de onderzoeksgroep 'æ-lab' vormen.

Het personeelsbeleid van de opleiding tot bachelor/master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur kadert in het algemene personeelsbeleid van de VUB en het decreet voor het hoger onderwijs. Aanstellingen, promoties en dergelijke gebeuren op basis van verdiensten op onderwijs- en onderzoeksvlak en op het vlak van dienstverlening.

Het personeelsbeleid heeft zich de laatste jaren vooreerst toegelegd op het vergroten van het aantal voltijdse ZAP-leden (dat opgetrokken is van 1 naar 3) en het aantal voltijds equivalenten (dat uitgebreid is van 3,4 naar 5,1 bij het ZAP en van 3,5 naar 4,0 bij de praktijkassistentmandaten). De bijkomende VTE werden conform de bemerkingen van de vorige visitatiecommissie vooral ingezet om meer aandacht te besteden aan OO's met betrekking op HVAC en architectuurwetenschappen. De commissie steunt het uitgestippelde onderwijsbeleid.

Ondanks deze verruiming van het kader en het opstellen van een meerjarenplan blijft de omkadering van de vakgroep ARCH laag. Om dit tekort (gedeeltelijk) op te vangen werd hierop creatief ingespeeld door de samenwerkingsverbanden te intensifiëren met andere opleidingen aan de VUB en de ULB. Door het overnemen van weloverwogen opleidingsonderdelen en het organiseren van cursussen in cotitulatuur is de onderwijsbelasting van het ZAP verminderd.

Alle docenten hebben de mogelijkheid om onderwijskundige trainingen, workshops, cursussen en seminaries te volgen. Dit wordt aangemoedigd. De meeste van de docenten hebben aan één of meerdere van deze activiteiten deelgenomen.

De vakinhoudelijke deskundigheid van het AP is goed en de staf heeft de nodige vakdidactische deskundigheid, aldus de commissie. De studenten lieten de commissie weten dat ze de inzet van de stafleden appreciëren, en dat ze de staf op een informele manier kunnen benaderen. De intense samenwerking tussen stafleden en studenten is een grote troef van de opleidingen, zo stelt de commissie.

De docenten worden afdoende geëvalueerd wat hun onderwijstaken betreft. Nieuwe personeelsleden worden goed opgevangen en alle stafleden, zo stelde de commissie vast, zijn zeer begaan met de opleidingen.

Het aantal vrouwelijke stafleden is groot, en de opleiding wordt gedragen door een jonge dynamische ploeg. De opbouw en samenstelling van de staf worden geapprecieerd door de commissie.

De stafleden vormen een hechte groep, gekenmerkt door een duidelijke en gedeelde onderwijsvisie, wat de kwaliteit van de opleidingen ten goede komt.

De universiteit en faculteit dienen er blijven op toe te zien dat de specificiteit van de architectuuropleidingen onvoorwaardelijk erkend wordt. De commissie stelt dat in het kader van aanstellingen en promoties en het toekennen van middelen er andere criteria van eenzelfde niveau, zoals bijvoorbeeld de publicatie van een boek, het winnen van een internationale prijs of het zetelen in een jury aan een gerenommeerde universiteit, gedefinieerd moeten worden.

Facet 3.2. Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'Professionele en academische gerichtheid' voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

De commissie stelt vast dat de onderzoeksoutput goed is. Het onderwijzend personeel wordt zo veel mogelijk belast met onderwijs dat verband houdt met hun specialisatie op het gebied van hun onderzoeksactiviteiten of beroepssituatie.

De stafleden die de kern van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect verzorgen worden gekenmerkt door een grote waaier aan onderzoeksexpertises en beroepservaringen, zo stelt de commissie. Dankzij de grote vertegenwoordiging van stafleden die zelf actief zijn in de beroepswereld behoudt de opleiding voeling met het beroepenveld. Op regelmatige basis worden ook gastlezingen en -colleges ingericht. Dit gebeurt op initiatief van de docenten die een beroep doen op hun eigen netwerk. Stages leveren in dit opzicht eveneens een belangrijke bijdrage.

Er zijn tal van internationale contacten, veelal onderzoeksmatig, die rechtstreeks en of onrechtstreeks een impact hebben op het onderwijs. Zo kunnen de studenten de twee weken durende Summer school on Construction History via keuzevakken in hun curriculum opnemen. In samenwerking met de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie (VVIA) werd dan weer recent de internationale workshop 'Herbestemming van industriële gebouwen' georganiseerd.

De commissie stelt dat de onderzoeksdeskundigheid en praktijkervaring van de staf en de verschillende expertises die de stafleden hebben ondubbelzinnig bijdragen tot het niveau en de kwaliteit van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de VUB.

De commissie meent dat de inbreng van de architectuurtheorie en -geschiedenis een grote meerwaarde is voor de opleiding. Ze wil dan ook dat de Vakgroep ARCH nagaat of een vierde onderzoeksgroep, gesteund op deze inbreng, opportuun zou zijn.

Facet 3.3. Kwantiteit personeel

De commissie beoordeelt het facet 'Kwantiteit personeel' voor beide opleidingen als onvoldoende.

Het totale aantal personeelsleden betrokken bij de opleiding tot bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur, met inbegrip van de administratieve en technische krachten bedraagt 78, waarvan 36 ZAP, 29 AAP, 11 BAP en 2 ATP (uitgedrukt in aantal personen).

Indien enkel de ZAP-leden uit de kern worden beschouwd, dan bedraagt het aantal ZAP-leden 13. Deze 13 personen komen overeen met 5,1 VTE.

Op 1 februari 2010 bedraagt het aantal studenten in de drie bachelorjaren 84, en in de twee masterjaren 54 (36 in het bouwtechnisch profiel en 18 in het architectonisch profiel). Voor de opleidingen werd de balans gemaakt van de onderwijsbelasting van de betrokken ZAP-leden. Gemiddeld komen de ZAP-leden aan ongeveer 35 Sp/VTE. Ondanks de samenwerking met de ULB blijft deze verhouding hoger dan het gemiddelde van andere opleidingen aan de VUB.

De commissie stelt vast dat de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect met de huidige omvang van het personeelsbestand het zeer moeilijk hebben de programma's met de gewenste kwaliteit te blijven verzorgen. Er zijn te weinig garanties, zo meent de commissie, dat met de huidige omkadering de opleidingen de nodige kwaliteit in de toekomst zullen kunnen blijven garanderen.

De commissie besluit dat de belasting nog te groot is. Het aantal voltijdse stafleden is nog te beperkt, aldus de commissie. Door het gekozen onderwijsmodel waar doorwerking en integratie centraal staan staat het personeel onder grote druk. Een grotere omkadering is dus noodzakelijk. De commissie beveelt alle belanghebbenden aan om snel de nodige maatregelen te nemen om de kwantiteit van het personeel te verhogen. De commissie kreeg tijdens haar bezoek duidelijke signalen dat al het nodige zal gedaan worden om de omkaderingsgraad te vergroten, en dat de faculteit, zo stelde de commissie vast, deze materie tevens ter harte neemt.

Conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De facetten 'Kwaliteit personeel' en 'Eisen professionele en academische gerichtheid' worden door de commissie voor de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect als goed beoordeeld. Het facet 'Kwantiteit personeel' wordt als onvoldoende beoordeeld door de commissie. Gegeven de kwaliteit van het personeel en hun grote inzet en motivatie, de signalen die de commissie kreeg dat al het nodige zal gedaan worden om de omkaderingsgraad te vergroten, en dat de faculteit, zo stelde de commissie vast tijdens haar bezoek, deze materie tevens ter harte neemt, beoordeelt de commissie het onderwerp 'Inzet van personeel' als positief.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1. Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'Materiële voorzieningen' als goed voor de bachelor en de master burgerlijk ingenieur-architect.

De commissie stelt, na de materiële voorzieningen bezocht te hebben, dat de omvang en kwaliteit van de huisvesting en materiële voorzieningen goed zijn.

Het onderwijs heeft plaats op de Campus Etterbeek van de VUB, hoofdzakelijk in gebouwen K, F, G, D en E. Deze campus is centraal gelegen, goed te bereiken en heeft de nodige faciliteiten. De lesruimtes zijn goed uitgerust.

Sinds september 2009 is de vakgroep ARCH integraal gehuisvest in gebouw K. Hier heeft ook het ontwerpopleiding plaats. Ook het seminarielokaal, de bibliotheek van de Vakgroep, het æ-lab en de maquettekamer bevinden zich daar. De studenten en afgestudeerden zijn zeer te spreken over deze nieuwe accommodatie. De ontwerp-ruimte is van maandag tot zaterdag van 7u tot 24u toegankelijk voor de studenten. De ontwerp-ruimtes zijn groot genoeg voor het aantal studenten en zijn goed uitgerust.

Op de campus is er draadloze toegang tot het internet. In het gebouw K staan een aantal computers ter beschikking van de studenten. De opleiding gaat er van uit dat de studenten zelf over een laptop beschikken. Het aanbod van software, specifiek voor de architectuurstudenten is adequaat, aldus de commissie.

De studenten kunnen gebruik maken van de vakgroepbibliotheek. De commissie stelt dat de catalogus nog te beperkt is. De centrale bibliotheek is dan weer geen aantrekkelijke plek zo stelde de commissie vast. Digitaal is het aanbod goed.

De commissie heeft ook kennis gemaakt met de ELO PointCarré, en meent dat deze aan alle betrokkenen (inter)actieve ondersteuning biedt.

De commissie besluit dat de materiële voorzieningen goed zijn. Wat de bibliotheekvoorzieningen en -catalogi betreft blijft een inhaalslag hoognodig.

Facet 4.2. Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'Studiebegeleiding' voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

Zowel op centraal als facultair niveau als op het niveau van de vakgroep wordt aan potentiële studenten informatie aangeboden. SID-in's, infodagen en de website zijn de belangrijkste informatiekanalen. Het Jaarboek Architectuur van de Vakgroep ARCH is op infodagen en SID-in's in te kijken. Een studiegids is online raadpleegbaar.

De dienst studieadvies staat de studenten ondermeer bij met advies bij heroriëntering en het zoeken naar een geschikte studiemethode. Voor medische en psychologische begeleiding kunnen de studenten terecht bij verschillende centrale diensten. De begeleiding van de flexibele leerwegen in de FirW wordt waargenomen door een studietrajectbegeleider.

Vakoverstijgende begeleiding wordt in het eerste bachelorjaar verzorgd door de onderwijsbegeleider. Vakspecifieke begeleiding gebeurt meestal via PointCarré of groepsessies. Zoals al aangehaald kunnen de studenten ook een brugcursus wiskunde volgen. In de loop van de maand november wordt er een workshop 'examenvaardigheden' georganiseerd.

Studenten met klachten over het onderwijs- en examengebeuren kunnen zich wenden tot de facultaire ombudspersonen.

Het is vooreerst het verstrekken van onderwijs in kleine groepen en de intensieve begeleiding die een gunstige leersituatie creëert, aldus de commissie.

De commissie besluit dat de effectiviteit van de informatieverstrekking en de studiebegeleiding met het oog op de studievoortgang, en de aansluiting hiervan op de wensen en behoeften van de studenten goed is. Vooral het klein aantal studenten garandeert dat studenten die vakspecifieke problemen hebben goed begeleid worden. De commissie stelde vast dat alle stafleden een grote inzet tonen om studiege-relateerde problemen snel te detecteren en te remediëren.

Conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

Voor de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur wordt het facet 'Materiële voorzieningen' als goed beoordeeld. Wat het facet 'Studiebegeleiding' betreft worden beide opleidingen ook als goed beoordeeld. Het onderwerp 'Voorzieningen' wordt dan ook positief beoordeeld voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de VUB.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1. Evaluatie resultaten

De commissie beoordeelt het facet 'Evaluatie resultaten' als goed voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Centraal, op institutioneel niveau, wordt de kwaliteit van het onderwijs nagegaan door middel van bevragingen op korte (de centrale onderwijs-e-evaluaties) en lange termijn (de centrale alumni-enquête). De onderwijs-e-evaluaties peilen per opleidingsonderdeel naar de didactische kwaliteiten van de docent, de kwaliteit van het

studiemateriaal, de kwaliteit van de gehanteerde werkvormen en de kwaliteit van de examinering. Deze evaluatie peilt ook naar de studietijd. Deze vorm van evaluatie heeft vooreerst een signaalfunctie. Daarnaast zijn er ook nog de subenquêtes Opleidingsprogramma en Opleidingsfaciliteiten. De alumni-enquêtes worden georganiseerd in functie van het visitatiegebeuren en peilen ondermeer naar het al of niet bereiken van de doelstellingen en eindkwalificaties en de waarde van het diploma op de arbeidsmarkt.

Het zijn de faculteiten en de opleidingsraden die instaan voor het opvolgen van de resultaten van bovenstaande bevragingen en dus ook voor het initiëren en implementeren van verbetermaatregelen. De ORBIA en ORMAB hebben ook een opleidings specifieke studenten- en alumni-enquête uitgevoerd. De resultaten van deze enquêtes tonen aan dat de studenten en alumni de kwaliteit van de opleidingen goed vinden.

De opleidingen, zo besluit de commissie, worden periodiek geëvalueerd, zowel op het niveau van de opleidingsonderdelen als op het niveau van het programma. Dit gebeurt vooral op basis van studentenbevragingen. Deze aanpak, samen met de informele evaluatiemomenten garandeert, aldus de commissie, dat de kwaliteit van de opleidingen bewaakt wordt en dat er tijdig verbeteracties gedefinieerd, geïnitieerd en geïmplementeerd kunnen worden.

Facet 5.2. Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt de 'Maatregelen ter verbetering' voor beide opleidingen als goed.

De commissie stelt vast dat de uitkomsten van de hierboven vernoemde evaluaties de basis vormen voor aantoonbare verbetermaatregelen. Ze merkt op dat diegenen betrokken bij de opleidingen de nodige inspanningen leveren om snel en gericht problemen op te lossen. Alle stafleden tonen een groot engagement en een grote bereidheid om de opleidingen permanent te verbeteren.

De commissie meent dat vele van de bevindingen en aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie uitgebreid gevolg hebben gekregen. Zo zijn er grote inspanningen geleverd om de materiële voorzieningen te verbeteren, het personeelskader uit te breiden, de doorwerking tussen onderzoek en onderwijs te versterken, de samenwerking tussen de VUB en de ULB te intensifiëren en een aantal noodzakelijke curriculumwijzigingen door te voeren. De commissie stelt dat de ORBIA en ORMAB en de Vakgroep ARCH vele verbeter suggesties ter harte genomen hebben. Het is voor de commissie duidelijk dat de staf grondig over het aangeboden onderwijs heeft gereflecteerd.

De commissie wil ook aanstippen dat de opleidingen kwetsbaar blijven. Gegeven de kleinschaligheid van de opleidingen hun grote troef is, kan een sterke toename van het aantal studenten de aantrekkingskracht van de opleidingen in gevaar brengen.

De commissie stelt dat het zelfevaluatie-rapport een beknopt, goed, synthetisch document is. De commissie stelde vast dat dit document door alle belanghebbenden gedragen wordt en een accuraat beeld geeft van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de VUB. De profilering van de opleidingen kwam echter niet altijd even goed naar voor in het zelfevaluatie-rapport. Maar de gesprekken gaven de nodige verduidelijking.

Facet 5.3. Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld' als goed voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Via de opleidingsraden (ORBIA en ORMAB) worden stafleden, studenten en alumni vertegenwoordigd. Deze raden staan in voor de curriculumopbouw. Tevens staan ze in voor de bewaking en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Deze raden vergaderen regelmatig en zijn de spil van de opleidingen wat kwaliteitszorg betreft. Zij staan immers in voor het opvolgen van de formele IKZ-processen. Daarnaast maken de vele informele contacten tussen studenten en stafleden het mogelijk om het onderwijs blijvend te verbeteren, ook al worden er formeel geen problemen signaleerd.

De studenten, zo stelde de commissie vast, hebben via de ORBIA en ORMAB afdoende inspraak in het onderwijsgebeuren. De studenten hebben tevens een eigen orgaan, de studentenraad. Ook op het facultaire en institutionele niveau zijn de studenten betrokken bij het IKZ-beleid. De studenten, zo stelde de commissie vast tijdens haar bezoek, hebben wel weinig zicht op de meer beleidsmatige aspecten van de opleidingen.

Zoals al vermeld zetelen er alumni in de ORBIA en ORMAB. Dit gebeurt echter maar sporadisch. De contacten met de alumni kunnen, aldus de commissie, nog gevoelig geïntensifieerd worden. Het beroepenveld is eerder informeel betrokken bij het onderwijsbeleid. Dit wordt echter ruimschoots opgevangen door het feit dat vele stafleden zelf in de praktijk staan en door de vele activiteiten die worden georganiseerd waar het beroepenveld aanwezig is.

De commissie besluit dat wat de IKZ betreft de betrokkenheid van de medewerkers groot is, dat de studenten goed betrokken zijn bij de besluitvorming, de alumniwerking nog verder uitgebouwd kan worden, en dat de betrokkenheid van het beroepenveld, zij het op informele basis, goed is.

De commissie suggereert wel om de studenten sneller feedback te geven wat de uitkomsten van de IKZ-bevragingen betreft. Zij hebben het gevoel dat deze enquêtes een verplicht nummertje zijn en zien er dus niet altijd de meerwaarde van in.

Conclusie bij Onderwerp 5: Interne Kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt alle facetten betreffende het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg' als goed. Als dusdanig beoordeelt de commissie beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als positief betreffende het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg'.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1. Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'Gerealiseerd niveau' als goed voor beide architectuuropleidingen.

Op basis van de gesprekken met de studenten en alumni over het programma, het niveau van de masterproeven en examens en de tevredenheid van de afgestudeerden over de genoten opleidingen alsook hun tewerkstellingsprofielen komt de commissie tot de conclusie dat de opleidingen bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur hun doelstellingen goed realiseren.

Uit de gesprekken met de studenten en alumni blijkt dat de programma's het leeuwendeel van de te verwerven competenties afdekt. Vooral het ontwerponderwijs wordt hoog ingeschat door de studenten en afgestudeerden. Daarnaast blijken de kleinschaligheid en laagdrempeligheid de grote troeven te zijn van de Architectuuropleidingen van de VUB.

De commissie stelt dat de kwaliteit van de masterproeven, ateliers, stages en examens ruimschoots voldoet, en dat deze als dusdanig een indicatie vormen dat de studenten de vooropgezette competenties behalen.

De alumni blijken zeer tevreden te zijn over de genoten opleiding. Ze signaleerden wel dat hun economische (bedrijfskundige) bagage en hun leidinggevende capaciteiten beperkt zijn.

De inhoud en het niveau van tewerkstelling van de afgestudeerden is in overeenstemming met wat kan worden verwacht van een afgestudeerde burgerlijk ingenieur-architect. Over het algemeen zijn de afgestudeerden tevreden met hun tewerkstelling. Aan de hand van de ruime waaier aan tewerkstellingsprofielen mag geconcludeerd worden dat de opleiding voldoende aansluit bij de behoeften van het beroepenveld.

De commissie stelde vast dat qua internationalisering de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect de VUB goed scoren. Studenten worden duidelijk aangespoord om een langere buitenlandse ervaring op te doen. Om en bij de 50% van de afgestudeerden van de laatste 10 jaar hebben een Erasmusuitwisseling achter de rug. Ook het aantal inkomende studenten is goed. De commissie vraagt aan de opleidingsverantwoordelijken om meer kwalitatieve (Erasmus-)overeenkomsten te sluiten, en dit met de beste buitenlandse universiteiten.

Andere initiatieven, zoals de Summer school on Construction History, dragen bij tot het internationale karakter van de opleidingen. De verdere samenwerking tussen de VUB en ULB (BRUFACE) zal het 'internationale' karakter van de opleidingen alleen nog maar versterken.

Facet 6.2. Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'Onderwijsrendement' als goed voor beide opleidingen.

Wat de slaagcijfers betreft blijkt vooral het eerste bachelorjaar selectief te zijn. Ongeveer 50% van de studenten slaagt voor het normtraject eerste bachelor. De slaagcijfers, zo stelt de commissie, zijn geenszins dramatisch, en diegenen die het eerste jaar met succes afronden hebben een zeer grote kans om hun studies te vervolledigen. De commissie vraagt de opleidingsverantwoordelijken de oorzaken van studiestaking nog beter in kaart te brengen en indien nodig gepaste maatregelen te nemen.

Wat de studieduur betreft haalt een grote meerderheid van de afgestudeerde bachelorstudenten zijn of haar diploma in de normale studieduur van 3 jaar. De gemiddelde studieduur is 3 jaar en 2 maanden. Wat de master betreft blijken alle studenten hun diploma binnen de voorziene studieduur van twee jaar te behalen.

Conclusie bij Onderwerp 6: Resultaten

De facetten 'Gerealiseerde niveau' en 'Onderwijsrendement' van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect worden als goed beoordeeld. Bijgevolg wordt het onderwerp 'Resultaten' positief beoordeeld voor beide opleidingen.

Integraal oordeel van de commissie

De commissie is van oordeel dat er binnen de bacheloropleiding voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn en heeft dus een positief eindoordeel over de bachelor of Science in de ingenieurswetenschappen: Architectuur aan de VUB

De commissie is van oordeel dat er binnen de masteropleiding voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn en heeft dus een positief eindoordeel over de master of Science in de ingenieurswetenschappen: Architectuur aan de VUB

Aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Doelstellingen

- Het gevoerde 'inclusief' beleid dient nog beter geconceptualiseerd te worden.

Programma

- Competenties zoals leiding geven en de voorbereiding op het beroep van architect dienen nog meer aandacht te krijgen binnen de programma's.
- De sterke band die er bestaat tussen de Ingenieursopleidingen Architectuur en Bouwkunde kan nog meer uitgedragen worden.
- Tracht de Brusselse en of grootstedelijke context een prominenter plaats te geven in het curriculum.
- De staf dient een duidelijkere maatschappelijke positie in te durven nemen.
- Tracht een betere overeenstemming te vinden tussen de inspanningen die de studenten leveren in de ontwerp ateliers en sommige theorievakken en de studiepunten die ze kunnen verwerven.

Personeel

- De universiteit en faculteit dienen de specificiteit van de architectuuropleidingen onvoorwaardelijk te blijven erkennen.
- In het kader van aanstellingen en promoties en het toekennen van middelen moeten er andere criteria van eenzelfde niveau, zoals bijvoorbeeld de publicatie van een boek, het winnen van een internationale prijs of het zetelen in een jury aan een gerenommeerde universiteit, gedefinieerd worden.
- Ga na of een vierde onderzoeksgroep die steunt op de inbreng van de architectuurtheorie en -geschiedenis niet opportuun zou zijn.
- Alle belanghebbenden dienen snel de nodige maatregelen te nemen om de kwantiteit van het personeel te verhogen.

Voorzieningen

- De bibliotheekvoorzieningen en -catalogi dienen een inhaalslag te maken.

Interne kwaliteitszorg

- Tracht de studenten nauwer te betrekken bij de beleidsmatige aspecten van de opleidingen.
- Bouw de contacten met de alumni verder uit.
- Geef de studenten sneller feedback met betrekking tot de uitkomsten van de IKZ.

Resultaten

- De economische (bedrijfskundige) bagage van de studenten kan nog aanzienlijk vergroot worden.
- Sluit meer kwalitatieve Erasmusovereenkomsten af, en dit met de beste buitenlandse universiteiten.
- Breng de oorzaken van studiestaking beter in kaart en neem indien nodig gepaste maatregelen.

IV

Katholieke Universiteit Leuven
Bachelor en master of Science
in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur

Inleiding

Dit opleidingsrapport behandelt de opleidingen bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur die worden verzorgd door de Faculteit Ingenieurswetenschappen die zich situeert binnen de groep Wetenschap en Technologie van de Katholieke Universiteit Leuven (K.U.Leuven). De visitatiecommissie bezocht de opleidingen van 6 tot en met 9 december 2010.

De bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur bestaat uit een driejarige opleiding (180 Sp). De master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur bestaat uit een tweejarige opleiding (120 Sp). De master wordt gekenmerkt door drie opties: Architectuur Ontwerp (AO), Stedelijk Project (SP) en Bouwtechnisch Ontwerp (BO). Beide opleidingen ressorteren onder de Permanente OnderwijsCommissie (POC) Architectuur en gebeuren in de schoot van het departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening (ASRO).¹ De bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect worden in het Nederlands aangeboden.

De commissie heeft een duidelijk beeld gekregen van de opleidingen bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven. De commissie heeft haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatierapport, de ingekeken masterproeven, handboeken, syllabi en examenvragen, de gesprekken met de verschillende geledingen binnen de opleidingen en het overige ter inzage gelegde materiaal.

Per facet geeft de commissie aan of de opleiding hierop onvoldoende, voldoende, goed of excellent scoort. De beoordeling onvoldoende wijst er op dat de opleiding

1| Zie www.asro.kuleuven.be/

niet voldoet aan de basiseisen en dat beleidsaandacht op dit punt nodig is. De beoordeling voldoende houdt in dat de opleiding beantwoordt aan de basiseisen. De beoordeling goed houdt in dat de kwaliteit van de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven de basiseisen. De beoordeling excellent houdt in dat een niveau wordt generaliseerd waardoor de opleiding (internationaal) als een voorbeeld van goede praktijk kan dienen. De commissie heeft daarbij inzichtelijk gemaakt hoe zij, rekening houdend met de bijbehorende criteria, tot een beoordeling per facet is gekomen, zodat duidelijk is waarop de beoordeling is gegrond. Op basis van de beoordelingen per facet geeft de commissie vervolgens een samenvattend oordeel op het niveau van de onderwerpen. Een positieve onderwerpscore houdt in dat voldaan is aan de minimumeisen voor basiskwaliteit. Een negatieve onderwerpscore houdt in dat niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit voldaan is. Ten slotte geeft de visitatiecommissie aan het eind van het rapport een eindoordeel over de basiskwaliteit van de opleiding.

Onderstaande oordelen hebben betrekking op de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect en de drie opties van de master, tenzij anders vermeld. De aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief zijn opgesomd aan het einde van dit opleidingsrapport.

Onderwerp 1 Doelstellingen

Het zelfevaluatierapport vermeldt een visietekst die als ‘inhoudelijke stellingname’ begrepen moet worden. Deze visietekst behelst 10 standpunten over architectuur als discipline en over de Ingenieursopleidingen in de Architectuur.

Deze visietekst bouwt verder op de Onderwijskundige Referentiekaders van de bachelor- en masteropleidingen burgerlijk ingenieur-architect. Samengevat kunnen deze 10 standpunten (welke tevens als de doelstellingen van de opleidingen beschouwd kunnen worden) als volgt weergegeven worden:

1. Het programma bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect beoogt een hoogwaardige vorming in de architectuur als discipline in de ruime betekenis en bereidt voor op talrijke beroepsprofielen.
2. Het uitgangspunt is een brede visie op architectuur als een discipline van de gebouwde ruimte. De opleidingen vormen all-round deskundigen van de gebouwde ruimte; of strikter omschreven: deskundigen van ontwerpen en bouwen.
3. Eigen aan een architectuuropleiding binnen de universiteit is dat uiteenlopende velden, zoals het onderzoeks- en onderwijsveld, en domeinen, zoals de exacte en humane wetenschappen interageren.
4. Als één van de pioniers van de burgerlijk ingenieursopleiding wordt een architectuuropleiding gekenmerkt door een merkwaardig mengsel van risico en ratio, innovatie en pragmatiek, en de rusteloze confrontatie tussen wetenschap en praktijk.

5. Haar doel is veelvoudig: specialistische deskundigheid en generalistische deskundigheid aan de ene, wetenschap en praktijk aan de andere kant. Het ontwerpen en bouwen dienen begrepen te worden als horizontale polen van integratie die een tegenspel bieden aan 'verticale' specialisatie.
6. De opleidingen bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect zijn tegelijk één samenhangend geheel en twee afzonderlijke leerfasen. In de bachelorjaren worden een brede reeks van basiscompetenties aangereikt, en dit in de drie subdisciplines of pijlers: (7) de bouwtechnische en exacte wetenschappen, (8) de architectuur- en humane wetenschappen en (9) het (onderzoekend) ontwerpen, welke op creatieve manier beide vorige pijlers integreert. Deze subdisciplines zorgen voor divergentie, tegelijkertijd wordt er, vooral door de subdiscipline ontwerpen die een dubbelrol speelt, gestreefd naar synthese. In de masterjaren is er meer ruimte voor specialisatie met de drie opties. De integratie wordt gerealiseerd door de vakkenstammen en gemeenschappelijke vakken.
10. Naast een wetenschappelijke en praktische opleiding wil het programma ook maatschappelijke en persoonlijke vorming aanbieden. Als dusdanig wil het programma maatschappelijke kwesties niet uit de weg gaan.

De bovenstaande standpunten of 'doelstellingen' van de opleidingen zijn verder gepreciseerd in competenties, gegroepeerd in vier competentiedomeinen: algemene competenties, competenties omtrent disciplinaire kennis, ontwerpvaardigheden en onderzoeksvaardigheden. Deze competentiedomeinen zijn geïnspireerd op de Opdrachtverklaring van de K.U.Leuven, de Dublin-descriptoren, het ACQUA-systeem van de Technische Universiteiten van Nederland en het VLIR/VLHORA-kader. Ook de Europese richtlijn betreffende de erkenning van beroepskwalificaties en het Voorstel van lijst van te verwerven competenties van de Nationale Raad van de Orde van Architecten dienden als uitgangsbasis.

Het zelfevaluatierapport stelt verder dat bovenstaande visie geenszins een evangelie is, maar voortdurende aanpassing vraagt aan de veranderende condities van de gebouwde ruimte, het onderzoek en de praktijk.

Facet 1.1. Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het facet 'Niveau en oriëntatie' van de bachelor en de master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur als goed.

De opleidingen hebben duidelijke en realistische doelstellingen geformuleerd, zo stelt de commissie, die zowel in de breedte als diepte toereikend zijn. Bovendien hebben de opleidingen hun doelstellingen op een competentiegerichte wijze verder gespecificeerd.

De doelstellingen en competenties sluiten goed aan bij het referentiekader van de commissie en stroken met artikel 58 van het Structuurdecreet voor het Hoger On-

derwijs in Vlaanderen. Ze zijn tevens geïnspireerd op nationale en internationale standaarden en wettelijke bepalingen zoals de Europese richtlijn betreffende de erkenning van beroepskwalificaties. De eindtermen zijn – aldus de commissie – concreet genoeg om alle betrokkenen een accuraat beeld te geven van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven.

De doelstellingen en competenties van de opleidingen zijn gericht op het beheersen van algemene en algemene wetenschappelijke competenties en dit op een academisch niveau. Ze leggen, aldus de commissie, tevens de nodige nadruk op recente ontwikkelingen in het domein van de architectuur en stellen de studenten in staat om in een bepaald aspect van het vakgebied een originele bijdrage te leveren. Algemeen getuigen de doelstellingen van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven van een duidelijke betrokkenheid op de praktijk, aldus de commissie.

In de doelstellingen en competenties is er ook afdoende aandacht voor het verwerven van vaardigheden en attitudes die de nodige aansluiting hebben met een steeds veranderde maatschappelijke en professionele context, binnen of buiten de academische wereld.

De opleidingen besteden de nodige aandacht in de doelstellingen en competenties aan de internationale dimensie van de opleidingen. De commissie stipt aan dat het multidisciplinaire karakter van de opleidingen gegarandeerd is en dat de doelstellingen en competenties dit reflecteren.

De commissie besluit dat de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur van de K.U.Leuven ruimschoots voldoen aan de vereisten qua niveau en oriëntatie.

In het kader van het verbeterperspectief wil de commissie opmerken dat het belangrijk is dat de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven een pragmatisch realistisch profiel hebben, maar dat ze hiermee niet de 'poëzie van de architectuur' mogen vergeten. De opleidingen moeten, aldus de commissie, meer vanuit een kritisch oogpunt naar architectuur kijken, daar waar de opleidingen nu soms wat sterk praktijkgericht zijn.

Facet 1.2. Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt het facet 'Domeinspecifieke eisen' van de bachelor en de master burgerlijk ingenieur-architect als goed.

De commissie stelt dat de afstemming van de doelstellingen op de eisen die worden gesteld door binnenlandse en buitenlandse vakgenoten en de wensen en behoeften van het beoogde beroepenveld aangetoond is.

De eindtermen zijn ontleend aan de eisen vanuit het wetenschappelijke domein en de professionele realiteit. Contacten met het beroepenveld zijn legio. Meerdere stafleden hebben naast hun aanstelling op de universiteit ook een functie in een architectuurpraktijk.

Het gehele programma burgerlijk ingenieur-architect zet sterk in op zowel integratie en specialisatie, als op wetenschap en praktijk. De commissie steunt deze aanpak en stelt vast dat deze visie zeer ambitieus is. De opleidingen trachten, zo stelde de commissie vast, de interactie tussen de subdisciplines te bewerkstelligen, met het ontwerpen als centrale spil, en de theoretische diepgang die de opleidingen kenmerken te stoelen op een uitgesproken onderzoeksbasis. De wisselwerking die de programma's ambiëren wordt het meest duidelijk geambieerd door het 'ontwerpend onderzoek', wat echter nog in haar kinderschoenen staat, zo meent de commissie.

De opleidingen zijn qua niveau en oriëntatie goed vergelijkbaar met andere architectuuropleidingen aan binnenlandse en buitenlandse universiteiten, aldus de commissie. Met de zogenaamde te academiseren opleidingen Architectuur die door de hogescholen in het kader van een associatie aangeboden worden is er eveneens afdoende differentiatie, mede door de uitgesproken onderzoeksbasis en de sterk uitgebouwde pijler bouwtechnische en exacte wetenschappen. De commissie stelt vast dat de opleidingen in detail de verschillen met aanverwante opleidingen nagegaan hebben.

De commissie besluit dat de geformuleerde doelstellingen en competenties van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven een goede afstemming vertonen met de eisen die gesteld worden door het academische en professionele veld.

Conclusie bij Onderwerp 1: Doelstellingen

De facetten 'Niveau en oriëntatie' en 'Domeinspecifieke eisen' worden voor de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur als goed beoordeeld. Derhalve wordt het onderwerp 'Doelstellingen' van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect aan de K.U.Leuven als positief beoordeeld.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1. Relatie tussen doelstellingen en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'Relatie doelstellingen en inhoud' als goed voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Het zelfevaluatie-rapport van de opleidingen Ingenieur Architectuur van de K.U.Leuven beschrijft de programma's. De programma's zijn online raadpleegbaar.²

2 | Zie http://onderwijsaanbod.kuleuven.be/opleidingen/n/F_50000486.htm

Over de bachelor- en masteropleidingen heen zijn de vakken (zowel de plichtvakken, de optievakken en de keuzevakken) gegroepeerd in vakkenstammen die zich situeren in de drie reeds vernoemde subdisciplines architectuurwetenschappen, bouwtechnische wetenschappen en ontwerpen. Deze subdisciplines en hun interacties reflecteren duidelijk de vooropgezette competentiedomeinen, aldus de commissie

De programma's vertonen een goed evenwicht tussen de verschillende subdisciplines en vakkenstammen, aldus de commissie. Ook de verhouding tussen plicht-, optie-, en keuzeopleidingsonderdelen (OPOs) is goed.

De bacheloropleiding burgerlijk ingenieur-architect legt de nadruk op kennisopbouw binnen de subdisciplines, op het toepassen ervan en op de synthese ervan in het ontwerpen. Probleemoplossende competenties worden expliciet aangebracht. Onderzoekcompetenties worden in beperktere mate aangereikt. Het programma, zo stelt de commissie, is een polyvalent programma waarbij het ontwerpen de hoeksteen vormt.

De masteropleiding burgerlijk ingenieur-architect wordt gekenmerkt door specialisatie en kent drie opties: Architectuur Ontwerp (AO), Stedelijk Project (SP) en Bouwtechnisch Ontwerp (BO) met elk hun eigen ontwerponderwijs. Onderzoekcompetenties worden expliciet aangereikt. De commissie stelt dat het masterprogramma voldoende specialisatie aanbiedt zonder evenwel het integratieve karakter uit het oog te verliezen.

De sterke en hoog-kwalitatieve band die er bestaat tussen de Ingenieursopleidingen Architectuur en Bouwkunde is een van de troeven van de opleidingen. Aspecten van duurzaamheid, als een geïntegreerd deel van de curricula, komen weinig aan bod, aldus de commissie.

De commissie meent dat de studenten voldoende onderzoekscompetenties kunnen verwerven. Er is tevens, conform de visie van de opleidingen, voldoende aandacht voor meer algemene vormende maatschappelijke en persoonlijke competenties, zoals 'leren werken in team', aldus de commissie. De studenten appreciëren tevens de sterke inbreng van de humane wetenschappen.

De opleidingen hebben geen instrument ontwikkeld om de relatie tussen de verschillende OPOs en de competenties in detail na te gaan. De commissie meent echter, en zoals reeds aangehaald, dat de subdisciplines de verschillende te verwerven competenties duidelijk realiseren in het programma. Voor het ontwerponderwijs, dat geflankeerd wordt door seminars, is er wel een 'matrix' opgesteld.

Het ontwerponderwijs, dat gekenmerkt wordt door een 'opend ended' karakter, kent een tweeledige finaliteit. Enerzijds houdt het rationeel, argumenterend en probleemoplossend denken in dat niet enkel gericht is op de wetenschap maar ook op de praktijk. Anderzijds is het vormgevend, creatief en artistiek. De ontwerpateliers worden gekenmerkt door een graduele opbouw (van eenvoudig naar complex) en vertonen een thematische inzet per jaar. De opleidingen willen het ontwerpen ook aanwenden als een vorm van onderzoek, het zogenaamde 'ontwerpend onderzoek' dat zich richt op het mogelijke. De 'Geïntegreerde seminaries' vormen de brug tussen de theorie en het ontwerpen. De commissie heeft een sterke waardering voor de integratie van analyse in het ontwerpproces. Het exploratieve dat eigen is aan het ontwerpen zou echter wel meer aandacht moeten krijgen in het programma. De commissie meent ook dat de opleidingen 'omgaan met precedenten' zoals aangebracht in diverse lessen en seminaries, explicieter moeten inbrengen in de verschillende ontwerpOPOs.

De commissie meent dat zowel in de bachelor als in de master voldoende disciplineoverschrijdende elementen aanwezig zijn. De internationale dimensie van het programma bestaat vooreerst uit de mogelijkheid van het opnemen van een Erasmus-programma. Ook tal van andere initiatieven versterken de internationale dimensie.

De studenten en afgestudeerden toonden een grote tevredenheid over de relatie tussen doelstellingen en inhoud van de programma's, aldus de commissie. Sommige studenten lieten wel verstaan dat de masteropties nog te weinig specialistisch van aard zijn.

De commissie stelt dat de inhoud van de programma's en elk opleidingsonderdeel (OPO) daarbinnen de studenten de mogelijkheid biedt om de geformuleerde doelstellingen en competenties te bereiken. De programma's burgerlijk ingenieur-architect, zo besluit de commissie, zijn een adequate concretisering van de doelstellingen en competenties van de opleidingen, alsook van de gekozen onderwijsvisie, en dit qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Facet 2.2. Academische en professionele gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt de 'Academische en professionele gerichtheid van het programma' als goed voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

De commissie stelt vast dat de programma's de nodige nadruk leggen op het verwerven van praktijkgerichte en onderzoekgerichte competenties.

De programma's trachten een aantal vaardigheden en attitudes die noodzakelijk zijn voor het functioneren van een burgerlijk ingenieur-architect aan te brengen. De professionele gerichtheid van de programma's wordt onder meer gerealiseerd

door het feit dat vele ontwerpbegeleiders part time in een architectuurpraktijk staan, en dat vele leden van de staf regelmatig deelnemen aan ontwerpjury's of aan het maatschappelijk debat. Er is ook een Adviesraad in het leven geroepen opdat de opleidingen de vinger aan de pols zouden houden van wat er in het werkveld gebeurt. De studenten kunnen ook een stage uitvoeren in een bedrijf, welke voor 3 Sp telt.

De bestaande onderzoeksexpertise binnen het departement ASRO wordt veelvuldig aangebracht binnen het onderwijs, en gradueel over de jaren opgebouwd. Vele OPOs worden gevoed vanuit recent onderzoek. Onderzoekscapaciteiten (zoals 'leren opzoeken, citeren en refereren') worden in verschillende OPO's gerealiseerd. In de ontwerpateliers komen de studenten meer direct in contact met het gevoerde onderzoek. Ook zijn sommige keuzevakken expliciet methodologisch gericht. Tijdens het uitvoeren van de masterproef sluiten de studenten frequent aan bij een onderzoeksafdeling.

De commissie stelt dat de academische en professionele gerichtheid van de programma's goed is. Er is veel aandacht in de programma's voor kennisontwikkeling, het bijbrengen van onderzoekscapaciteiten, voor de aansluiting bij de recente ontwikkelingen in het brede domein van de architectuur en voor het bijbrengen van specifieke vaardigheden en attitudes eigen aan het domein.

Wetenschappelijke vorming is een prioriteit voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect, aldus de commissie. Bovendien trachten de opleidingen deze ook aan te laten sluiten bij een meer algemene vorming, getuige hiervan de projectweek Existenzmaximum. De commissie heeft veel appreciatie voor de studenten die als gepassioneerde architecten in wording zelf heel wat presteren, bijvoorbeeld gedurende het Existenzmaximum evenement. De commissie gaat er van uit dat de faculteit en universiteit blijvend ruimte bieden voor dit soort initiatieven. Meer algemeen beveelt de commissie aan om de creatieve inbreng en eigen initiatieven van de studenten meer te ondersteunen en te valoriseren.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden blijkt dat ze de academische en professionele gerichtheid van de programma's goed vinden.

De commissie besluit dat er voldoende garanties in de programma's ingebouwd zijn wat hun academische en professionele gerichtheid betreft. Ze beoordeelt dit facet als goed voor beide opleidingen.

Facet 2.3. Samenhang van het programma

De commissie beoordeelt het facet 'Samenhang van het programma' voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

Beschrijving

De opleidingen, zo stelt het zelfevaluatie-rapport, besteden veel energie aan de organisatie van het ontwerpcurriculum, en de plaats hiervan in het gehele programma, dat haar coherentie in grote mate ontleent aan de samenhang van het ontwerptraject (vertikaal) en aan de integratie van de vakken met het ontwerp (horizontaal).

Het bachelorprogramma biedt geen keuzemogelijkheden. In het masterprogramma volgt elke optie voor 54 Sp van de 120 Sp gezamenlijke plichtvakken. Per optierichting zijn de ontwerpen specifiek en dient de student bepaalde vakken verplicht te volgen (de 'optievakken'). Daarenboven heeft de student de mogelijkheid keuzevakken op te nemen uit een gemeenschappelijke lijst of deze te kiezen uit de optievakken van een andere optie. Vooral via de masterproef kan de student een eigen klemtoon leggen.

De optierichtingen bieden de student dus de mogelijkheid van een variabele 'kleuring' van het eigen studieprogramma, maar blijven leiden tot eenzelfde diploma. Binnen elke optie wordt gezocht naar een duidelijke 'kwalitatieve sprong' ten overstaan van het ontwerpen op bachelorniveau. De opties worden ondersteund door het onderzoek uit diverse onderzoeksafdelingen.

Beoordeling

De programma's vertonen een coherente en sequentiële opbouw, aldus de commissie. Ze vertonen tevens weinig of geen inhoudelijke overlap.

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden blijkt dat ze tevreden zijn over de samenhang van het programma; dat de opleidingsonderdelen goed op elkaar aansluiten, en dat de overgang van bachelor naar master vlot verloopt. De commissie spreekt zich lovend uit over de openvolging van de verschillende ontwerpOPOs.

De studenten en afgestudeerden zijn in het algemeen tevreden over de samenhang binnen de subdisciplines en de verhouding die er is tussen de plicht, optie- en keuzevakken. Ze lieten wel optekenen dat er te weinig lijn zit in de software die aangeleerd wordt in de verschillende jaren. De commissie meent ook dat de afstemming van het ontwerp-onderricht met de andere OPO's goed is, vooral dan in het domein Constructie, en dat de verschillende stafleden hieromtrent een duidelijke visie ontwikkeld hebben. De vele seminars flankeren het ontwerp-onderricht en leggen duidelijke linken met de theoretische OPOs, aldus de commissie.

De opleidingen hebben de volgtijdelijkheid van de verschillende opleidingsonderdelen in detail nagegaan. Dit garandeert, aldus de commissie, dat studenten die kiezen voor een flexibele leerweg (een geïndividualiseerd leertraject) een samenhangend programma kunnen opnemen.

Ondanks de goede samenhang wil de commissie in het kader van het verbeterperspectief alle docenten aansporen om gezamenlijk de samenhang van de programma's beter te monitoren. Tijdens het bezoek bleek dat vele docenten elkaars OPO-inhouden niet kenden. Ook wat betreft de deadlines van papers, ontwerpen en werkjes is er meer overleg tussen de staf nodig.

Facet 2.4. Studieomvang

De bachelor- en masteropleidingen burgerlijk ingenieur-architect voldoen met respectievelijk 180 Sp en 120 Sp aan de formele eisen met betrekking tot de 'Stodieomvang'.

Facet 2.5. Studietijd

De commissie beoordeelt het facet 'Studietijd' voldoende voor beide opleidingen.

In het zelfevaluatie rapport staat dat een hoge studiebelasting een aandachtspunt is voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect. In de aanloop naar de vorige visitatie bleek immers dat de studenten burgerlijk ingenieur-architect de hoogste waarden van heel de universiteit lieten optekenen: gemiddeld 2200 uren per jaar, terwijl de begrote tijd 1800 uren bedroeg. Dit gaf, zo stelt het zelfevaluatie rapport, aanleiding tot bezorgdheid en een uitgebreid pakket remediëringmaatregelen werd voorgesteld. De voornaamste ingreep heeft te maken met een reductie van de begrote studietijd naar 1650 uren. Deze reductie werd doorgevoerd bij de BaMa hervorming.

Verskillende studietijdmetingen zijn recent uitgevoerd. De resultaten ervan worden uitvoerig in het zelfevaluatie rapport besproken. Uit deze studietijdmetingen blijkt dat wat de bachelorjaren betreft de reële studietijd min of meer aansluit bij begrote studietijd. Voor het eerste bachelorjaar is er een goede match. Voor het tweede en derde jaar is de reële studietijd lichtjes groter dan de begrote studietijd, zo stelt de commissie vast. Dit komt vooreerst door de vele tijd die de studenten spenderen aan de vele tussentijdse opdrachten. In de masterjaren is er een grotere discrepantie, welke veroorzaakt wordt door de vele tijd dat de studenten steken in hun ontwerpOPOs (1ste masterjaar) en de masterproef (2de masterjaar).

De studenten en afgestudeerden die de commissie heeft gesproken lieten verstaan dat de programma's studeerbaar zijn. De masterjaren worden wel beduidend zwaarder ervaren dan de bachelorjaren. Tegelijkertijd blijken de masterstudenten minder problemen te hebben dan de bachelorstudenten met de grote studiedruk, mede doordat ze hun werk al beter hebben leren plannen. De specificiteit van de werkvormen, eigen aan een architectuuropleiding, maakt dat de studiebelasting toch als hoog omschreven mag worden. De studenten, zo stelde de commissie vast, overinvesteren in het ontwerponderwijs, wat a priori nooit af is, gegeven het 'open ended' karakter ervan.

De opleidingen zijn zich bewust van dit probleem en zien er dan ook op toe dat de studenten afdoende tijd hebben om zich goed voor te bereiden op de examens. De commissie stelde geen noemenswaardige studiebelemmerende factoren vast.

De commissie besluit dat de programma's studeerbaar zijn, en dat de werkelijke studietijd algemeen genomen voldoende aansluit bij de norm van 60 Sp per jaar. De opleidingen, en zeker de master, moet er op blijven toezien dat de studietijd beheersbaar blijft.

In het kader van het verbeterperspectief stelt de commissie dat de opleidingsverantwoordelijken het aantal te verwerven studiepunten beter in lijn moet brengen met het vele werk dat de studenten moeten uitvoeren in sommige van de OPOs. Ook de hoge studiedruk moet blijvend in het oog gehouden worden. Het beter afstemmen van de deadlines kan piekbelastingen vermijden.

Facet 2.6. Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt het facet 'Afstemming tussen vormgeving en inhoud' als voldoende voor de bachelor burgerlijk ingenieur-architect en als goed voor de master burgerlijk ingenieur-architect.

De opleidingen worden, aldus de commissie, gekenmerkt door een variatie aan gehanteerde werkvormen. De gekozen werkvormen sluiten respectievelijk voldoende en goed aan bij de vooropgezette doelstellingen en competenties en de inhoud van het bachelor- en masterprogramma, zo stelt de commissie.

De niet-ontwerpOPOs van de bachelor worden meestal in de vorm van hoorcolleges aangeboden. Vele van deze OPOs worden aangevuld met oefeningen. Sporadisch dienen de studenten in groep te werken, wat essentieel is voor de latere beroepspraktijk. Het ontwerponderwijs is een geheel eigen werkvorm, gekenmerkt door een intensieve begeleiding.

In de master zijn de studentenaantallen gevoelig kleiner per OPO, wat resulteert in meer activerende werkvormen, die ook beter aansluiten bij de inhoud en het opzet van de OPOs. Hier worden vaker OPOs in seminarievorm gegeven. Groepswerk blijft een belangrijke werkvorm in de ontwerpOPOs. Andere werkvormen die in het oog springen zijn stages, papers, studiereizen, en plaatsbezoeken.

De studenten en afgestudeerden, zo stelde de commissie vast, zijn globaal tevreden over de onderwijsmiddelen. De commissie stelde echter vast dat vele OPOs geen cursus hebben, maar PPTs die op TOLEDO raadpleegbaar zijn. De commissie meent ook dat de studenten meer aangespoord moeten worden om de DYNAMO-databank te gebruiken.

De elektronische leeromgeving (ELO) TOLEDO biedt de studenten de nodige ondersteuning in het leerproces, aldus de commissie.

De commissie stelde tot haar grote tevredenheid vast dat vele van de stafleden nauw betrokken zijn bij een aantal onderwijsinnovatieprojecten.

De commissie besluit dat er afdoende verschillende en activerende werkvormen zijn, en dat deze voldoende voor de bachelor en goed voor de master aansluiten bij de te realiseren competenties en doelstellingen. De commissie heeft veel waardering voor de door de opleiding gehanteerde werkvormen en meent dat de opleidingen moeten blijven trachten hun eigenheid te bewaren. De commissie stelt dat het ateliermodel door de universiteit gekoesterd moet worden.

Facet 2.7. Beoordeling en toetsing

De commissie beoordeelt het facet 'Beoordeling en toetsing' voor beide opleidingen als goed.

Aan de K.U.Leuven geldt een semesterexamensysteem. Er zijn twee zittingen. De eerste zitting telt twee examenperiodes. Voor alle stafleden betrokken bij de beoordeling en toetsing is er een vademecum ter beschikking.

Studenten halen een creditbewijs voor elk OPO waarvoor zij slagen. Studenten verwerven dus een bachelordiploma/masterdiploma indien zij voor het geheel van de opleiding (zijnde 180/120 Sp) geslaagd zijn.

De studenten zijn goed op de hoogte van de formele en inhoudelijke aspecten van het evaluatiegebeuren, aldus de commissie. De commissie stelde vast dat ze tevreden zijn over de examenroosters en dat ze voldoende tijd hebben om zich voor te bereiden op de examens.

De evaluatievorm wordt naast een aantal praktische of organisatorische beperkingen bepaald door de vooropgestelde doelstellingen en gehanteerde werkvormen van het desbetreffende OPO. De standaard evaluatievorm bestaat uit een mondeling examen met schriftelijke voorbereiding. Als dit praktisch of organisatorisch niet haalbaar is wordt een andere evaluatievorm gekozen. Sommige OPOs worden dan weer beoordeeld en getoetst aan de hand van een paper. Er zijn geen algemeen geldende evaluatiecriteria opgesteld. Studenten kunnen, in principe, regelmatig feedback bekomen.

De examenvragen die de commissie bestudeerd heeft weerspiegelen het niveau en de kwaliteit van de opleidingen op een adequate wijze.

Voor het ontwerponderwijs worden de studenten beoordeeld op het product en het proces, steunend op schriftelijke, grafische en mondelinge presentaties, door een jury. Dit is in duidelijke overeenstemming met de gehanteerde werkvormen en vooropgestelde doelstellingen van de ontwerpOPOs. De commissie stelde wel vast dat betreffende de beoordeling en toetsing van het ontwerpwerk de studenten sneller, uitvoeriger en duidelijker feedback wensen en dat de evaluaties naar hun gevoel nog niet altijd afdoende transparant zijn. De opleidingen hebben hier reeds een aantal verbeteracties genomen, zoals het opstellen van evaluatiefiches voor het ontwerpwerk en het organiseren van formele feedbackmomenten tijdens de examensessies.

Er worden tevens een aantal formatieve tussentijdse evaluaties georganiseerd, welke passen in het instroombeleid.

De kwaliteit van de examens wordt gecontroleerd door de didactische teams en de POC. Voor geschillen en problemen kunnen de studenten terecht bij de examenombuds.

De beoordeling en toetsing van de masterproef (*zie verder*) is goed georganiseerd, aldus de commissie.

De commissie besluit dat voor beide opleidingen de beoordeling en toetsing goed is afgestemd op de realisatie van de doelstellingen en competenties.

In het kader van het verbeterperspectief stelt de commissie dat de feedback nog beter georganiseerd moet worden en dat de studenten recht hebben op de 'deelpunten' van hun geleverde ontwerpwerk.

Facet 2.8. Masterproef

De commissie beoordeelt het facet 'Masterproef' als goed voor de masteropleiding.

De masterproef is het belangrijkste OPO van het tweede masterjaar burgerlijk ingenieur-architect. Met 24 Sp voldoet de masterproef aan de formele vereisten qua omvang.

De masterproef kan ofwel een 'ontwerp' zijn ofwel een 'verhandeling'. Een 'ontwerp' sluit aan bij de vakkenstam ontwerpen. Bij een 'verhandeling' sluit men aan bij één van de andere vakkenstammen. De masterproef, welke vooreerst diepgang nastreeft, sluit goed aan bij de onderzoek- of ontwerpexpertises van de staf. Er wordt ook steeds meer geijverd voor een meer intense samenwerking tussen de onderzoekers en ontwerpers in het kader van een masterproef, wat de commissie alleen maar toejuicht

In de loop van januari van het eerste masterjaar wordt de studenten een bundel met voorstellen (masterproeftopics) ter beschikking gesteld. Op een thesisbeurs worden de voorstellen toegelicht en hebben de studenten de mogelijkheid om met potentiële promotoren één of meerder topics verder te bespreken. Studenten geven een eerste, tweede en derde keus op. Na de proclamatie van het eerste masterjaar is er een contactmoment voorzien tussen promotoren en studenten. Op dat moment worden er afspraken gemaakt in verband met het opstarten van de masterproef. Bij het begin van het tweede masterjaar krijgen de studenten een seminarie met verdere richtlijnen. Een eerste tussentijdse presentatie wordt voorzien rond de Kerstperiode van het tweede masterjaar, een tweede tussentijdse evaluatie voor de Paasvakantie. Dit biedt de mogelijkheid om bij te sturen waar nodig.

Eindpresentaties zijn voorzien einde juni. De studenten stellen hun werk voor en krijgen commentaar en vragen vanwege promotor en lezers. De beoordeling gebeurt voor verhandelingen door de promotor en twee lezers. Voor de ontwerpen wordt gestreefd naar een vijfköppige jury, zodat alle relevante aspecten aan de orde kunnen gesteld worden. Deze sessies zijn bij uitstek bedoeld als feedbackmomenten.

Vanaf 2009-2010 is er, onder leiding van de masterproefcoördinator geëxperimenteerd met een nieuwe formule waarbij de masterproeven niet meer in afzonderlijke sessies gepresenteerd worden, maar waarbij er gemengde sessies zijn die zowel eindverhandelingen als ontwerpen omvatten. Deze formule ligt in het verlengde van de hoger vermelde doelstelling om het ontwerpen en het onderzoek nauwer bij elkaar te brengen.

De voorzitters van de masterproefsessies waken over de consistentie van de quoterings voor de masterproeven. Behulpzaam daarbij is een waarderingsschaal opgesteld door de faculteit, door het departement aangevuld met ontwerp-specifieke criteria.

De studenten en afgestudeerden zijn in het algemeen tevreden over de voorbereiding, begeleiding en evaluatie van hun masterproef. De kwaliteit van de begeleiding die door de studenten als variabel wordt omschreven dient meer gestroomlijnd te worden. De organisatie van de masterproef, met het aanstellen van een coördinator specifiek voor dit OPO, wordt door de commissie geapprecieerd.

De masterproef zorgt regelmatig voor een vertraging in het afstuderen. De opleidingsverantwoordelijken volgen dit probleem goed op, zo stelde de commissie vast.

De commissie stelt dat de ingekeken masterproeven getuigen van het feit dat de studenten een groot aantal vooropgezette competenties realiseren, met inbegrip van een groot analytisch en of synthetisch vermogen alsook zelfstandig werken, intel-

lectuele nieuwsgierigheid, kritisch denken, en een wetenschappelijke onderzoeksgesteldheid.

De commissie beoordeelt dit facet als goed voor de masteropleiding burgerlijk ingenieur-architect.

Facet 2.9. Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt het facet 'Toelatingsvoorwaarden' voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

Om aan de K.U.Leuven een bacheloropleiding te kunnen starten, is een diploma secundair onderwijs vereist. De algemene toelatingsvoorwaarden voor zowel de bachelor- als de masteropleiding zijn geformuleerd in het Algemeen Onderwijsreglement van de K.U.Leuven, dat terug te vinden is op de algemene webpagina's. Verder heeft de K.U.Leuven ook een aantal algemene begintermen geformuleerd, die gelden voor alle bacheloropleidingen. De afschaffing van het toelatingsexamen heeft wel tot een grotere instroom geleid, maar niet tot een grotere uitstroom.

De opleiding bachelor of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur is gericht op studenten die in het secundair onderwijs een programma met 6u tot 8u wiskunde gevolgd hebben. Gemiddeld komt 92% van de generatiestudenten uit het ASO, 4% uit het TSO en 5% uit andere richtingen (waaronder buitenlandse diploma's en KSO). De overgrote meerderheid van de groep generatiestudenten uit het ASO komt uit de sterke wiskunde-richtingen. Studenten die twijfelen aan hun voorkennis, kunnen deze testen via online zelftesten. Ook kunnen zij deelnemen aan zomercursussen. Het grote aantal 'drop-outs' in het eerste bachelorjaar is vooral te wijten aan de gebrekkige voorkennis op het vlak van wiskunde en de wetenschappen.

De POC, zo stelde de commissie vast, besteedt veel aandacht aan de instroombegeleiding. Het vroegtijdig opsporen en aanpakken van problemen bij studenten van de eerste fase van de bacheloropleiding is, zeker sinds de afschaffing van het toelatingsexamen, één van de prioriteiten. Ook individuele docenten leveren inspanningen om hun OPOs aan te passen aan de nu meer heterogene studentenpopulatie.

Nagenoeg alle afgestudeerde bachelorstudenten burgerlijk ingenieur-architect stromen door naar de master burgerlijk ingenieur-architect. Specifieke instapvragen wat de master betreft worden geval per geval behandeld.

Een geïndividualiseerd traject (voor bepaalde groepen) kan door een assessmentcommissie toegekend worden. Een studietrajectbegeleider staat deze studenten bij. Ook kunnen zij terecht bij de programmadirecteur. Er is ook een beleid ten aanzien van Eerder Verworven Competenties en Kwalificaties (EVC/EVK).

Gezien een groot deel van de studenten met de nodige bagage wiskunde en wetenschappen uit het secundair onderwijs de bacheloropleiding burgerlijk ingenieur-architect met succes vervolledigen en de overgang naar de master burgerlijk ingenieur-architect vlot verloopt besluit de commissie dat de aansluiting van de programma's qua vorm en inhoud bij de kwalificaties en competenties van de instromende studenten goed is.

Conclusie bij onderwerp 2: Programma

De bachelor en master Ingenieur of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur worden op alle facetten betreffende het programma als goed of voldoende beoordeeld. De commissie beoordeelt het onderwerp 'Programma' van de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect aan de K.U.Leuven dan ook als positief.

Onderwerp 3 Inzet van personeel

Facet 3.1. Kwaliteit Personeel

De commissie beoordeelt het facet 'Kwaliteit van het personeel' voor de bachelor als goed en voor de master als excellent.

De opleidingen burgerlijk ingenieur-architect worden verzorgd door personeel verbonden aan verschillende departementen. De meerderheid behoort tot het departement ASRO, een kleinere fractie tot het departement Bouwkunde, de overigen komen uit andere departementen van de faculteit Ingenieurswetenschappen of uit een andere faculteit. In wat volgt zal vooral ingegaan worden op de staf verbonden aan het departement ASRO.

Samengevat zijn er twee geledingen die de opleidingen dragen. Enerzijds de (voltijds) ZAP-leden die de onderwijsvisie en de uitwerking daarvan per OPO bepalen. Zij zijn de titularissen van de niet-ontwerpOPOs. Zij spelen een cruciale rol in de POC en zijn verbonden aan de vier onderzoeksafdelingen van het departement ASRO, namelijk de Afdeling Architectuurgeschiedenis en Monumentenzorg, de Afdeling OSA (Onderzoeksgroep Stedenbouw en Architectuur), de Afdeling CAAD, Ontwerp- en Bouwmethodiek en de Afdeling Planning en Ontwikkeling. Anderzijds zijn er de (deeltijds) ZAP-leden die mede op basis van hun praktijkervaring samen met de POC verantwoordelijk zijn voor het uittekenen van het ontwerpcurriculum. Zij zijn de titularissen van de ontwerpOPOs. Beide geledingen vormen de spil van de opleidingen. Daarnaast zijn ook een aantal ZAP-leden van het departement Bouwkunde nauw betrokken bij de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect. De inzet van de niet-ASRO professoren gaat verder dan enkel het geven van hun OPO. Ze zijn ook sterk betrokken op de werking van de POC en nemen deel aan speciale POC-sessies met betrekking tot hun vakkenstam.

Aanstellingen, benoemingen en promoties gebeuren op basis van verdiensten op onderwijs- en onderzoeksvlak en op het vlak van dienstverlening.

Het personeelsbeleid heeft zich het laatste decennium vooreerst toegelegd op het versterken van de architectuurwetenschappelijke poot. Dit heeft haar vruchten afgeworpen in termen van onderzoeksoutput. Momenteel bevindt het departement zich in een overgangssituatie wat aanleiding geeft tot herprofilering. Zo zal de ZAP-bestaffing architectuurwetenschappen met één voltijds ZAP-mandaat worden teruggebracht. Dit wordt grotendeels gecompenseerd door het omzetten van twee deeltijdse ZAP-mandaten in twee voltijdse. Tegelijkertijd wordt er één voltijds ZAP-mandaat 'Constructief ontwerpen' gecreëerd, en zullen er in de toekomst profielvacatures 'Duurzaam bouwen' en 'Integratie van Bouwtechnische aspecten in het ontwerp' uitgeschreven worden. De bouwtechnische poot zal versterkt worden en men zal zich dus meer kunnen profileren als een echt 'Ingenieursdepartement', zonder de verworvenheden van architectuurwetenschappen af te bouwen.

Het departement ASRO is één van de kleinere departementen binnen de groep Wetenschap en Technologie. Mede door de keuze om een grote groep ontwerpbegeleiders in te zetten heeft het departement, in vergelijking met andere departementen, weinig staf om het onderzoek te dragen. Een ander pijnpunt is dat deze groep van stafleden weinig carrièremogelijkheden heeft. Meer algemeen is er een incompatibiliteit tussen enerzijds de verwachtingen van de universiteit ten aanzien van de onderzoeksoutput van ZAP-leden en anderzijds de noodzaak om voor het ontwerp-onderwijs ervaren praktijkmensen aan te trekken.

Alle ZAP-leden hebben de mogelijkheid om zich op het vlak van onderwijs te professionaliseren, en dit via een uitgebreid vormingsaanbod. Toch hebben weinig docenten gebruik gemaakt van deze mogelijkheid, mede omdat het aanbod weinig toegespitst is op de eigenheid van het architectuuronderwijs.

De vakinhoudelijke deskundigheid van het AP is goed voor de bachelor en excellent voor de master en de staf heeft een grote vakdidactische deskundigheid, aldus de commissie. Gegeven de uiteenlopende expertises van de docenten die de master verzorgen is het opzet van drie opties aan te bieden een uitstekende keuze geweest. De grote inbreng van de ontwerpdocenten en hun specifieke deskundigheid zijn de grote troeven van de masteropleidingen, zo stelt de commissie.

De docenten worden afdoende geëvalueerd wat hun onderwijstaken betreft. Nieuwe personeelsleden worden goed opgevangen en alle stafleden, zo stelde de commissie vast, zijn zeer begaan met de opleidingen. De stafleden vormen een groep, gekenmerkt door een duidelijke en gedeelde onderwijsvisie, wat de kwaliteit van de oplei-

dingen ten goede komt. De studenten lieten de commissie weten dat ze de inzet van de stafleden appreciëren.

De universiteit en faculteit dienen er blijven op toe te zien dat de specificiteit van de architectuuropleidingen onvoorwaardelijk erkend wordt. De commissie stelt dat in het kader van aanstellingen, benoemingen en promoties en het toekennen van middelen er andere criteria van eenzelfde niveau, zoals bijvoorbeeld de publicatie van een boek, het winnen van een internationale prijs of het zetelen in een jury aan een gerenommeerde universiteit, gedefinieerd moeten worden.

Facet 3.2. Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt het facet 'Professionele en academische gerichtheid' voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als goed.

De commissie stelt vast dat de onderzoeksoutput goed is. De bachelor- en masteropleidingen burgerlijk ingenieur-architect worden verzorgd door ZAP-leden die een uitgesproken onderzoeksoriëntatie hebben. De onderzoeksbasis is zeer stevig (een zestigtal doctorandi en een tiental postdocs) en het departement draagt transdisciplinair onderzoek hoog in het vaandel. In de toekomst zal er binnen het departement ASRO vooral ingezet worden op het uitbouwen van het bouwtechnisch en het ontwerpend onderzoek, zonder architectuurwetenschappen af te bouwen.

De staf die de spil van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect vormt wordt gekenmerkt door een grote waaier aan onderzoeksexpertises zo stelt de commissie. Dankzij de grote vertegenwoordiging van stafleden die in een architectuurpraktijk staan behouden de opleidingen tevens voeling met het beroepenveld. Deze stafleden verzorgen ook een aantal plaatsbezoeken.

Er zijn veel internationale contacten, veelal onderzoeksmatig, die rechtstreeks en of onrechtstreeks impact hebben op het onderwijs. Studenten die dat willen kunnen in het teken van hun masterproef een buitenlandse ervaring opdoen. Daarnaast is er jaarlijks ook minstens één thematische studio die gericht is op het buitenland. Ook worden internationale contacten regelmatig aangesproken om gastlezingen en -colleges te geven. Toch denkt de commissie dat de vele internationale contacten nog meer aangesproken kunnen worden om het onderwijs op een nog hoger niveau te tillen.

De commissie benadrukt dat het niveau van wat er in het departement ASRO gepresteerd wordt zeer hoog is, zowel qua onderwijs als onderzoek, alsook op het vlak van maatschappelijke dienstverlening. De commissie meent dat deze laatste 'pijler' geenszins uit het oog verloren mag worden en dat de K.U.Leuven als universiteit ook deze inspanningen moet honoreren.

De commissie stelt dat de onderzoekskundigheid en praktijkervaring van de staf en de verschillende expertises die de staffleden hebben ondubbelzinnig bijdragen tot het niveau en de kwaliteit van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven.

Als een verbeterpunt meent de commissie dat de beïnvloeding van het (ontwerp) onderwijs door het onderzoek nog sterker tot haar recht zou mogen komen, dit kan alleen maar wanneer ook ontwerpers en onderzoekers zelf meer interageren.

Facet 3.3. Kwantiteit personeel

De commissie beoordeelt het facet 'Kwantiteit personeel' voor beide opleidingen als onvoldoende.

De opleidingen worden vooral gedragen door het departement ASRO, met een zware input vanuit het departement Bouwkunde.

Het departement ASRO telt 10 voltijdse en 17 deeltijdse ZAP-leden die rechtstreeks betrokken zijn bij de bachelor- en masteropleidingen burgerlijk ingenieur-architect. Zij staan in voor 103 studiepunten in de bachelor en voor 127 studiepunten in de master. De 7 ZAP-leden van het departement Bouwkunde verzorgen 31 studiepunten in de bachelor en 98 studiepunten in de master.

Voor het doceren van de niet-ontwerpOPOs is er geen fundamenteel probleem qua bestaffing, alhoewel sommige professoren een zware onderwijsbelasting dragen, zo stelde de commissie vast. Voor het geven van oefeningen bij deze vakken doen de professoren vaak een beroep op het assiserend en onderzoekend personeel. Het grootste bestaffingsprobleem treedt op bij de ontwerpOPOs. Het ontwerponderwijs is een zeer arbeidsintensieve en daardoor ook dure vorm van onderwijs, maar dit is nu eenmaal eigen aan het architectuuronderwijs. De studiepunten die op deze manier gedoceerd worden kosten vele malen meer dan die van de theoretische OPOs. Bovendien is er nagenoeg geen inbreng mogelijk vanuit het overige personeel, mits zij weinig of geen praktijkervaring hebben.

In de lopende onderhandelingen voor het nieuwe allocatiemodel in de groep Wetenschap en Technologie wordt met deze realiteit echter maar gedeeltelijk rekening gehouden, zodat het ernaar uitziet dat in de toekomst het departement ASRO zal moeten inleveren op omkadering. Dit verlies zal in de eerste plaats gedragen moeten worden door besparingen in de master na master-opleidingen³, maar het zal afwachten worden of de bachelor- en masteropleidingen de dans volledig zullen kunnen ontspringen, zo kreeg de commissie te horen tijdens het bezoek.

3| Het gaat hier om de master na master-opleidingen Human Settlements, Urbanism & Strategic Planning en Conservation of Monuments and Sites.

Qua leeftijd zijn er nagenoeg geen personen onder de 30 die hun medewerking verlenen aan het onderwijs. De genderverhoudingen in de verschillende personeels-categorieën zijn geen afspiegeling van deze bij de studenten. Vrouwelijke stafleden blijven een uitzondering.

De commissie stelt vast dat de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect met de huidige omvang van het personeelsbestand het moeilijk hebben de programma's met de gewenste kwaliteit te blijven verzorgen. Er zijn te weinig garanties dat het departement ASRO de opleidingen met de nodige kwaliteit zullen kunnen blijven aanbieden. De commissie besluit dat de belasting te groot is.

Door het gekozen onderwijsmodel, wat de commissie steunt, staat het personeel onder te grote druk. De commissie beveelt alle belanghebbenden aan om snel de nodige maatregelen te nemen om de kwantiteit van het personeel te verhogen. De commissie kreeg tijdens haar bezoek duidelijke signalen dat al het nodige zal gedaan worden om de omkaderingsgraad te behouden en of te vergroten, en dat de faculteit, zo stelde de commissie vast, deze materie tevens ter harte wil nemen.

Conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De facetten 'Kwaliteit personeel' en 'Eisen professionele en academische gerichtheid' worden door de commissie voor de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect minstens als goed beoordeeld. Het facet 'Kwantiteit personeel' wordt als onvoldoende beoordeeld door de commissie. Gegeven de kwaliteit van het personeel en hun grote inzet en motivatie, de signalen die de commissie kreeg dat al het nodige zal gedaan worden om de omkaderingsgraad te behouden en of te vergroten, en dat de faculteit, zo stelde de commissie vast tijdens haar bezoek, deze materie tevens ter harte neemt, beoordeelt de commissie het onderwerp 'Inzet van personeel' als positief.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1. Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt het facet 'Materiële voorzieningen' als goed voor de bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect.

De commissie stelt, na de materiële voorzieningen bezocht te hebben, dat de omvang en kwaliteit van de huisvesting en materiële voorzieningen goed is om de kwaliteit van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect te verzekeren.

Het departement ASRO is gehuisvest in het Kasteel van Arenberg te Heverlee, enkele kilometers van het centrum van Leuven. Het Arenbergkasteel maakt deel uit van de Campus Arenberg, die alle gebouwen van de groep Wetenschap en Technologie

omvat, en waar de studenten burgerlijk ingenieur-architect les hebben. Deze campus is goed bereikbaar met wagen, fiets of openbaar vervoer, zo stelt de commissie.

Het dubbel gebruik van de ontwerpruimtes is een pijnpunt, zo stelt de commissie. De studenten moeten immers hun ontwerpwerk ten alle tijden snel ongedaan kunnen maken, gegeven dat deze ruimtes ook voor andere activiteiten gereserveerd kunnen worden. Wel is er een grote archiefruimte voorzien. De print-, scan-, kopieer- en snijfaciliteiten zijn net toereikend voor het aantal studenten. De opleidingen en het departement proberen deze faciliteiten te verbeteren door te investeren in het nieuwe FabLab.

Op de Campus Arenberg is er draadloze toegang tot het internet. Op de campus staan er computerfaciliteiten ter beschikking voor de studenten. Deze zijn 24u op 24u toegankelijk. In het Arenbergkasteel zijn er twee computerklassen. Hier zijn de openingsuren wel beperkter. Het aanbod van software, specifiek voor de architectuurstudenten is adequaat, aldus de commissie.

De studenten kunnen gebruik maken van de Campusbibliotheek Arenberg. De commissie stelt dat de catalogus zeer goed is en de bib een zeer aangename plek is. Ook digitaal is het aanbod uitstekend.

De commissie heeft ook kennis gemaakt met TOLEDO, en meent dat deze aan alle betrokkenen (inter)actieve ondersteuning biedt.

In het kader van het verbeterperspectief meent de commissie dat het teamwerk dat de studenten moeten uitvoeren beter ondersteund moet worden door meer gepaste ruimtes ter beschikking te stellen.

Facet 4.2. Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt het facet 'Studiebegeleiding' voor de bacheloropleiding als excellent en voor de masteropleiding als goed.

Zowel op centraal als facultair en departementeel niveau wordt aan potentiële studenten informatie aangeboden. Centraal zijn daar zowel de Cel Onderwijscommunicatie als de Dienst Studietoelichting bij betrokken. SID-in's, de facultaire infodag en de website 'Word ingenieur'⁴ zijn belangrijke informatiekanaalen. Ook de ASRO-website geeft een goed beeld van de opleidingen. Facultair en departementeel wordt er instroombegeleiding georganiseerd, met inbegrip van de zomercursus en de voorkennistest Wiskunde. De studentenvereniging VTK organiseert dan weer een kennismakingsweekend. Dit alles maakt dat de studenten zeer goed geïnformeerd aan de studie kunnen beginnen.

4| Zie <http://wordingenieur.asro.kuleuven.be>

In het eerste bachelorjaar wordt er uitvoerig in begeleiding voorzien. Zo is er een onthaaldag en verduidelijkt de ombuds een aantal onderwijsgerelateerde zaken. Voor extra studiebegeleiding kunnen de studenten terecht op het monitoraat. Om mogelijke problemen vroegtijdig op te kunnen sporen organiseert de ombuds, in opdracht van het monitoraat, halverwege elk semester een gesprek met een aantal afgevaardigden van de studenten. Ook worden er tussentijdse toetsen ingericht. De begeleidingsmodaliteiten, met inbegrip van de begeleiding door de ontwerpdocenten en praktijkassistenten, zijn voor de eerstejaarsbachelorstudenten uitstekend, zo stelt de commissie. Voor de latere jaren is er duidelijk minder begeleiding voorzien.

Voor alle studenten is er op centraal niveau door de Dienst Studiebegeleiding een uitvoerig systeem van leerproces- en trajectbegeleiding voorzien. Ook facultair en departementeel zijn er de nodige begeleidingsmodaliteiten. Voor de laatstejaars wordt er een Beroepenbeurs georganiseerd. Zij kunnen op de Dienst Studieadvies ook terecht voor loopbaanbegeleiding en verdere informatie betreffende opleidingsmogelijkheden in binnen- en buitenland.

Tijdens de evaluatiemomenten wordt er door verschillende actoren advies verstrekt. De examenombuds en ontwerpombuds nemen hier een centrale plaats in.

Studenten met een functiebeperking kunnen terecht bij de Cel Studeren met een Functiebeperking. Studenten met psychologische problemen kunnen terecht bij het Psychotherapeutisch Centrum.

Ondanks vele stafleden een grote inzet tonen om studiegerelateerde problemen snel te detecteren en te remediëren blijft de afstand tussen studenten en docenten soms groot. De commissie stelde vast dat de ombudspersoon een cruciale rol vervult wat de dagdagelijkse relatie tussen studenten en docenten betreft. Een meer directe relatie tussen studenten en docenten geniet de voorkeur, zo stelt de commissie.

De commissie besluit dat de effectiviteit van de informatieverstrekking en de studiebegeleiding met het oog op de studievoortgang, en de aansluiting hiervan op de wensen en behoeften van de bachelorstudenten excellent is. Voor de masterstudenten beoordeelt de commissie dit facet als goed.

Conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

Voor de bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur wordt het facet 'Materiële voorzieningen' als goed beoordeeld. Wat het facet 'Studiebegeleiding' betreft wordt de bacheloropleiding als excellent beoordeeld, de masteropleiding als goed. Het onderwerp 'Voorzieningen' wordt dan ook positief beoordeeld voor beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1. Evaluatie resultaten

De commissie beoordeelt dit facet als goed voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Op de verschillende niveaus wordt de kwaliteit van het onderwijs nagegaan door tal van organen. Aandacht voor de kwaliteit van het verstrekte onderwijs krijgt gestalte in vier fasen, die een cyclisch proces vormen. De eerste fase is de Onderwijsvisie, gevolgd door de Implementatiefase, de Evaluatiefase en de Opvolgingsfase. Geijkte instrumenten zijn hierbij de studenten- en alumnibevragingen, studietijdmetingen en de curriculumevaluatie.

Het is echter op het niveau van het departement dat de belangrijkste IKZ-procesen zich afspelen. De Permanente OnderwijsCommissie (POC) Architectuur speelt hierbij een sleutelrol. De POC vergadert regelmatig en kent een uitgebreide studentenvertegenwoordiging. Ze heeft ondermeer volgende taken: het opstellen van de onderwijskundige referentiekaders, de curriculumontwikkeling en de opvolging van de verschillende evaluaties. Kortom, de POC staat in voor de dagelijkse zorg om de kwaliteit van de opleidingen. Andere organen, zoals het Ontwerpersoverleg, staan de POC bij. De ombuds, in samenspraak met het departement en het monitoraat, organiseert ten slotte frequent hearings met de studenten.

De opleidingen, zo besluit de commissie, worden periodiek geëvalueerd, zowel op het niveau van de opleidingsonderdelen als op het niveau van de curricula. Dit gebeurt vooral op basis van bevragingen. Deze aanpak, samen met de hearings, de goede werking van de POC en de vergaderingen van de ontwerpbegeleiders, garandeert, aldus de commissie, dat de kwaliteit van de opleidingen bewaakt wordt en dat er tijdig verbeteracties gedefinieerd, geïnitieerd en geïmplementeerd kunnen worden.

Facet 5.2. Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt de 'Maatregelen ter verbetering' voor beide opleidingen als goed.

De commissie stelt vast dat de uitkomsten van de hierboven vernoemde evaluaties de basis vormen voor aantoonbare verbetermaatregelen. Ze merkt op dat diegenen betrokken bij de opleidingen de nodige inspanningen leveren om snel en gericht problemen op te lossen. Alle stafleden tonen een groot engagement om de opleidingen permanent te verbeteren.

De commissie meent dat vele van de bevindingen en aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie uitgebreid gevolg hebben gekregen. Zo zijn er grote inspanningen geleverd om de doelstellingen beknopter en helderder te formuleren, de studiedruk

terug te brengen tot 1650 uren (wat echter maar gedeeltelijk gelukt is), het inrichten van seminaries die de brug vormen tussen het ontwerpen en de andere subdisciplines, extra begeleidingsmodaliteiten aan te bieden, de kwaliteitszorg verder te optimaliseren, een nauwere samenwerking tussen ontwerpers en onderzoekers te realiseren en de samenwerking met het departement Bouwkunde te vergroten. De commissie stelt dat de POC Architectuur en het departement ASRO vele verbeter-suggesties ter harte genomen hebben. Het is voor de commissie duidelijk dat de staf grondig over het aangeboden onderwijs heeft gereflecteerd.

Het zijn toch vooral de verschillende bevragingen, de hearings, het AP-conclaf en de overlegmomenten met het beroepenveld die te opleidingen in staat stellen om permanent maatregelen ter verbetering te nemen, getuige hiervan het groot aantal acties die in de steigers staan. De SWOT-analyse op het einde van het zelfevaluatierapport, illustreert de reflexieve houding van de opleidingsverantwoordelijken, aldus de commissie.

De commissie stelt dat het zelfevaluatierapport zeer consciëntieus werd opgesteld. Het is een uitvoerig document dat evenwel de onderwijsvisie die gehanteerd wordt binnen de opleidingen onderbelichtte. De gesprekken maakten veel duidelijk.

Facet 5.3. Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt het facet 'Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld' als goed voor de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect.

Via de POC Architectuur en een aantal subcommissies binnen de schoot van de POC zijn stafleden en studenten nauw betrokken bij het IKZ-gebeuren. De POC vergadert op regelmatige basis en staat in voor het opvolgen van de formele IKZ-processen.

De studenten, zo stelde de commissie vast, hebben via de POC afdoende inspraak in het onderwijsgebeuren. Ook op het facultaire en institutionele niveau zijn de studenten betrokken bij het IKZ-beleid. De studenten, zo stelde de commissie vast tijdens haar bezoek, voelen zich echter te weinig betrokken bij de meer beleidsmatige aspecten van de opleidingen en krijgen te weinig feedback betreffende de bevragingen.

De alumni zijn formeel niet betrokken bij het IKZ-beleid. De contacten met de alumni kunnen, aldus de commissie, nog gevoelig geïntensifieerd worden. Het beroepenveld is ook eerder informeel betrokken bij het onderwijsbeleid, afgezien van de ontwerpdocenten en praktijkassistenten die instaan voor het ontwerpcurriculum en 'afnemers' zijn van afgestudeerden.

De commissie besluit dat wat de IKZ betreft de betrokkenheid van de medewerkers groot is, dat de studenten afdoende betrokken zijn bij de besluitvorming, dat de

alumniwerking nog verder uitgebouwd kan worden, en dat de betrokkenheid van het beroepenveld, zij het misschien wat eenzijdig, goed is. Alle geledingen, met inbegrip van een aantal stakeholders uit het beroepenveld, zijn geconsulteerd ter voorbereiding van deze visitatie.

De commissie deelt de bekommernis van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect dat de toenemende nadruk op onderzoeksprestaties en de vele evoluties in het onderwijslandschap het laatste decennium een hypotheek hebben gelegd op de meer 'inhoudelijke' aspecten van de IKZ.

De commissie suggereert om de studenten sneller feedback te geven wat de uitkomsten van de bevragingen betreft. Ook dienen de studenten meer betrokken te worden bij de meer beleidsmatige aspecten van het onderwijsgebeuren.

Conclusie bij Onderwerp 5: Interne Kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt alle facetten betreffende het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg' als goed. Als dusdanig beoordeelt de commissie beide opleidingen burgerlijk ingenieur-architect als positief betreffende het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg'.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1. Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het facet 'Gerealiseerd niveau' als goed voor beide architectuuropleidingen.

Op basis van de gesprekken met de studenten en alumni over het programma, het niveau van de masterproeven en examens en de tevredenheid van de afgestudeerden over de genoten opleidingen alsook hun tewerkstellingsprofielen komt de commissie tot de conclusie dat de opleidingen bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur hun doelstellingen goed realiseren.

Uit de gesprekken met de studenten en alumni blijkt dat de programma's het leeuwendeel van de te verwerven competenties afdekken. Vooral het ontwerponderwijs wordt hoog ingeschat door de studenten en afgestudeerden. Ook het 'all-round' karakter van de opleidingen en het vermogen om snel veel bij te kunnen leren zijn sterktes van de opleidingen. De commissie kon zelf vaststellen dat de studenten en afgestudeerden op het vlak van constructies een zeer hoog niveau bereiken.

De commissie stelt dat de kwaliteit van de masterproeven, ontwerpen, stages en examens ruimschoots voldoet, en dat deze als dusdanig een indicatie vormen dat de studenten de vooropgezette competenties behalen. De tendens om meer hybride

masterproeven (waarin het ontwerpend onderzoek centraal staat) in te richten zal alleen de kwaliteit van de opleiding nog vergroten, aldus de commissie. De commissie wil tevens aanstippen dat ze de indruk heeft gekregen dat de ontwerpen soms mild gequoteerd worden.

De alumni blijken zeer tevreden te zijn over de genoten opleiding. Ze lieten wel verstaan dat een aantal praktijkgerichte competenties onderbelicht bleven tijdens hun studie. Het aanbieden van meer permanente vorming, zoals het zelfevaluatierapport vermeldt, zou een oplossing kunnen bieden, zo meent de commissie.

De inhoud en het niveau van tewerkstelling van de afgestudeerden is in overeenstemming met wat kan worden verwacht van een afgestudeerde burgerlijk ingenieur-architect. Over het algemeen zijn de afgestudeerden tevreden met hun tewerkstelling. Aan de hand van de ruime waaier aan tewerkstellingsprofielen mag geconcludeerd worden dat de opleiding voldoende aansluit bij de behoeften van het beroepenveld.

De commissie stelde vast dat qua internationalisering de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect van de K.U.Leuven eerder matig scoren. Ongeveer één op tien van de afgestudeerden heeft een Erasmusuitwisseling achter de rug. Daarnaast gaan jaarlijks een 15-tal studenten met IRO-reisbeurzen naar landen van de Global South voor veldwerk ter voorbereiding van hun masterproef. Studenten worden nog te weinig aangespoord om een langere buitenlandse ervaring op te doen, zo meent de commissie. De opleiding moet er ook op toezien dat studenten in het buitenland meer OPOs naar eigen keuze kunnen opnemen, zonder afbreuk te doen aan de eindtermen.

Facet 6.2. Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het facet 'Onderwijsrendement' als goed voor beide opleidingen.

Wat de slaagcijfers betreft blijkt vooral het eerste bachelorjaar selectief te zijn. Het feit dat de filtering nu in het eerste jaar plaats heeft, en dus niet langer aan 'de poort', leidt ertoe dat de begeleidingslast in dat jaar alleen maar is toegenomen. Ongeveer 50% van de studenten slaagt voor het normtraject eerste bachelor. De slaagcijfers, zo stelt de commissie, zijn geenszins dramatisch, en diegenen die het eerste jaar met succes afronden hebben een zeer grote kans om hun studies te vervolledigen. In het tweede bachelorjaar slaagt ongeveer 70%, in de volgende jaren 90%, van de studenten. Desondanks deze cijfers rond het gewenste streefniveau liggen vraagt de commissie de POC de oorzaken van studiestaking nog beter in kaart te brengen en indien nodig gepaste maatregelen te nemen.

Wat de studieduur betreft haalt een grote meerderheid van de afgestudeerde studenten zijn of haar diploma (bachelor en master) in de normale studieduur van 5 jaar. De gemiddelde studieduur over het gehele traject is vijf en een half jaar. Stu-

dieduurvertraging doet zich vooral voor in de bachelor. In de master is dit meestal te wijten aan de moeizame afwerking van de masterproef.

Conclusie bij Onderwerp 6: Resultaten

De facetten 'Gerealiseerde niveau' en 'Onderwijsrendement' van de opleidingen burgerlijk ingenieur-architect worden als goed beoordeeld. Bijgevolg wordt het onderwerp 'Resultaten' positief beoordeeld voor beide opleidingen.

Integraal oordeel van de commissie

De commissie is van oordeel dat er binnen de bacheloropleiding voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn en heeft dus een positief eindoordeel over de bachelor of Science in de ingenieurswetenschappen: Architectuur aan de K.U.Leuven

De commissie is van oordeel dat er binnen de masteropleiding voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn en heeft dus een positief eindoordeel over de master of Science in de ingenieurswetenschappen: Architectuur aan de K.U.Leuven

Aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Doelstellingen

- Zie er op toe dat de 'poëzie van de architectuur' niet verloren gaat.

Programma

- Laat het aspect duurzaamheid meer aan bod komen.
- Het exploratieve, eigen aan het ontwerpen, zou nog versterkt kunnen worden
- Tracht 'omgaan met precedentes' nog explicieter naar voren te brengen in de ontwerpOPOs.
- De creatieve inbreng en eigen initiatieven van de studenten dienen meer gesteund en gevaloriseerd te worden.
- Ga na hoe de samenhang van de programma's beter gemonitord kan worden.
- Deadlines moeten nog beter op elkaar afgestemd worden zodat piekbelastingen vermeden worden.
- Tracht voor sommige OPOs tot een betere afstemming te komen tussen het aantal studiepunten en de reële vereiste inspanning.
- Spoor de studenten aan om de DYNAMO-databank frequenter te raadplegen.
- Tracht de eigenheid van de opleidingen qua werkvormen te bewaren.

- Geef sneller, uitvoeriger en duidelijker feedback wat de studenten hun ontwerpwerk betreft.
- Ook de verschillende 'deelpunten' moeten meegedeeld worden, dit om de evaluaties van de ontwerpOPOs transparanter te maken.
- Stroomlijn de masterproefbegeleiding.

Personeel

- De universiteit en faculteit dienen de specificiteit van de architectuuropleidingen onvoorwaardelijk te blijven erkennen.
- In het kader van aanstellingen, benoemingen en promoties en het toekennen van middelen moeten er andere criteria van eenzelfde niveau, zoals bijvoorbeeld de publicatie van een boek, het winnen van een internationale prijs of het zetelen in een jury aan een gerenommeerde universiteit, gedefinieerd worden.
- Spreek de vele internationale contacten nog meer aan om de kwaliteit van het onderwijs naar een nog hoger niveau te tillen.
- Onderzoekers en ontwerpers zouden nog meer moeten samenwerken.
- Alle belanghebbenden dienen snel de nodige maatregelen te nemen om de kwantiteit van het personeel te verhogen.

Voorzieningen

- Voorzie in ruimtes die het teamwerk van de studenten beter ondersteunen.

Interne kwaliteitszorg

- Tracht de studenten nauwer te betrekken bij de beleidsmatige aspecten van de opleidingen.
- Bouw de contacten met de alumni verder uit.
- Geef de studenten sneller feedback met betrekking tot de uitkomsten van de IKZ.

Resultaten

- Zie er op toe dat de studenten in het buitenland OPOs van hun keuze kunnen opnemen, zonder afbreuk te doen aan de eindtermen.
- Breng de oorzaken van studiestaking nog beter in kaart en neem indien nodig gepaste maatregelen.

V

K.U.Leuven

Master of Science in Human Settlements,
master of Science in Urbanism & Strategic Planning
and master of Science in Conservation of
Monuments and Sites

Introduction

In accordance with its mission, the assessment panel (henceforth: the panel) presents in this program report the evaluation of the advanced master programs of Science in Human Settlements (maHS), Urbanism & Strategic Planning (maUSP) and Conservation of Monuments and Sites (mCMS) of the Catholic University of Leuven (K.U.Leuven).

As defined in the protocol¹, the panel assessed 6 themes and 21 aspects, which correspond to the criteria used by the NVAO for the accreditation of the programs.

At the aspect level, the panel is asked to grant one of the following scores: unsatisfactory, satisfactory, good or excellent. The score 'unsatisfactory' indicates that the program does not comply with the generic quality demands for that aspect. The score 'satisfactory' implies that the generic quality demands are met. The score 'good' indicates that the quality of the program stands above the generic quality demands related to that aspect. The score 'excellent' implies that the quality of the program can be seen both nationally and internationally as an example of best practice. The panel has tried as much as possible to motivate every score given, taking in account the assessment criteria as formulated in the protocol.

On the basis of the aspect scores, the panel has given a summarising, binary evaluation at the theme level. A 'positive' evaluation means that the generic quality demands of a specific theme are met, whereas a 'negative' evaluation indicates that they are not.

¹ VLIR/VLHORA Handleiding Onderwijsvisitaties, Brussel – 2008.

Lastly, the panel made a judgement on the overall quality of the program at the end of the report. At the end of this report, some recommendations for further improvement are formulated too.

The three assessed advanced master programs (so called ‘master after master programs’) are all organized by the Faculty of Engineering of the K.U.Leuven. The Department of Architecture, Urbanism and Planning (ASRO) is responsible for the programs. In the case of the mCMS this is done together with the Department Civil Engineering. The maHS program is a one-year program for a total of 60 ECTS-credits. The maUSP and mCMS are both two-year programs, counting 120 ECTS-credits. The first two programs, maHS and maUSP, work closely together and are under the supervision of one Permanent Education Committee (POC). The mCMS has its own POC.

The maHS is recognized as an International Cooperation Program (ICP) by the VLIR-UOS. The maUSP is part of a European collaboration – known as EMU (European Master of Urbanism) between K.U.Leuven, UPC Barcelona, TUDelft and IUAV Venice. Finally, the mCMS is supported by the Raymond Lemaire International Center for Conservation (RLICC) and works closely together with a number of international bodies, including UNESCO.²

All programs are taught in English, attracting both native and foreign students with various educational backgrounds. Besides their strong international character, these programs are highly interdisciplinary too. The panel visited the programs from the 6th till the 9th of December 2010 and the 22nd of December 2010.

The panel’s findings are based on the self-evaluation report, the different meetings during the visit, the consultation of master’s theses, study materials and examination forms, and numerous other documents. Every theme and aspect of the different programs has been evaluated and scored ‘individually’, albeit some of the judgements and motivations count for all of the programs assessed.

The panel decided to present this report in English, to make it accessible to staff, students, alumni and stakeholders. The panel also decided to write one report for all these advanced master programs, this in accordance with the structure of the self-evaluation report and to reduce overlap as much as possible.

2] See www.vliu.be, <http://www.emurbanism.eu> and <http://sprecomah.eu/rlicc/>

Theme 1 Goals

The self-evaluation report states that the three advanced master programs are intended for junior or senior professionals who want to specialize in one particular field. All three programs are highly internationally and interdisciplinary oriented, and the Design Studios are developed to foster the integration of very different bodies of knowledge. The programs also aim to train students in research skills. Each of the programs focuses on different aspects of the 'built environment'. The following 'orientations' or general objectives of the programs are formulated:

- The maHS (60 ECTS) is oriented towards the built environment in developing countries and related problems. It aims at deepening the understanding of the dynamics of rapid change through critical analysis of approaches in architecture, construction, urban design and planning, thereby transcending conventional professional boundaries, and accentuating concepts of sustainable development.
- The maUSP (120 ECTS) is oriented towards different forms of contemporary urbanization. It aims at forming alumni who can independently and critically operate by designing and planning spatial interventions and strategies that can impact upon actual urban developments, thereby manifesting a critical vision on the spatial organization of today's society.
- The mCMS (120 ECTS) organized in conjunction with the Department of Civil Engineering) is oriented towards built heritage conservation (monuments and sites). It aims at forming alumni in conservation and restoration studies who understand the history of concepts and practices in this field as well as its current contribution to sustainable, architectural and urban development. The education contributes to the development of a proper interdisciplinary attitude within an international perspective.

In order to get a better picture of the above mentioned general objectives or 'orientations' the following learning outcomes have been defined:

For the maHS the following learning outcomes are defined:

1. Graduates of the program have gained a deep understanding of the dynamic and multi-functional aspects of the built environment through critical analysis of scientific and design approaches in urban design and spatial planning, complemented with approaches in architecture and construction, thereby transcending conventional professional boundaries, and accentuating concepts of sustainable development.
2. Graduates of the program understand the approaches and possibilities of related disciplines such as urban geography, social and cultural anthropology, material culture, urban sociology and can relate these disciplines to Human Settlements.
3. Graduates have strengthened their capacity to deal with problems of Human Settlements as related to modernization. Hence, graduates will be familiar with specialized methods and skills for intervention which reflect context-responsive concepts of sustainable development deal with the different levels of the built environment (from individual buildings to entire cities) and use design as a medium to address the resourcefulness of space.

4. Through exposing students to stimulating exchanges and feedback between academic theory and day-to-day practice, graduates have acquired the ability to operate as a 'reflective practitioner', meaning promoting approaches that include reflection (theory, history, and critique), action (in the form of designerly research and strategy development) but also self-reflection (self-criticism and reorientation, personal development through communication and co-learning).
5. Graduates will have acquired and deepened their scientific knowledge in Human Settlements and gained the experience necessary for mastering research methodologies and practices in the field of Human Settlements. Consequently, they have learned to use literature sources and approach problems in a scientific way and acknowledge the potential of design.
6. Graduates will be able to apply basic up-to-date techniques (GIS, cost control at different scale levels) that are required for relevant professional involvement in urban development.
7. Graduates will have experience in interdisciplinary research and studio work in team in order to prepare them to act/work constructively in a multilevel, multisectoral environment.
8. Graduates can operate both at the local level and at the international level in the field of Human Settlements, having the necessary international and intercultural background.

For the maUSP the following learning outcomes are defined:

1. Graduates will master both state of the art academic theory and day-to-day methods and practice of urbanism and strategic planning.
2. Graduates will have acquired the ability to conceive and design spatial interventions and strategies that have the capacity of positively affecting the nature of complex developments such as contemporary urbanization and that give expression to a critical vision on the spatial organisation of today's society. This implies that graduates will have gained a deep understanding of the dynamic and multifunctional aspects of the built environment through critical analysis design approaches.
3. Therefore, graduates will master the research methods, planning tools and state of the art design practices in urbanism and strategic planning.
4. Graduates will also be able to combine creatively the research and design driven natures of their disciplines.
5. maUSP graduates will, like the maHS graduates, have experience in team-based interdisciplinary research and studio work in order to prepare them to constructively act and work in a multilevel and multisectoral environment which often involves partaking in multidisciplinary task-forces.
6. By exposing students to stimulating exchanges and interactive feedback between academic analysis and day-to-day practice, graduates have acquired the ability to operate as 'reflective practitioners', which means promoting approaches that include reflection (theory, history and critique) as well as action (in the form of design research and strategy development) but also self-reflection (self-criticism and reorientation, personal development through communication and co-learning).
7. Graduates will be familiar with methods and have acquired skills for intervention which reflect context-responsive concepts of sustainable development at different scale levels.

For the mCMS the following learning outcomes are defined:

1. Graduates have acquired and developed more specialized scientific knowledge in those conservation and restoration subjects which are closest to their field, covered by their previous degree(s). Effectively, those who play a designer's role in a conservation project (architects, engineers, interior designers), further develop their proper design skills in a broader context and perspective of heritage conservation; and indeed the same can be said for the (art) historian or archaeologist who all of them become conservation specialists within their own initial discipline.
2. Moreover, graduates will have acquired and developed sufficient skills in conservation and restoration aspects belonging to fields which are complementary to their previous degree(s), enabling close collaboration with other disciplines. This means that graduates have acquired and developed sufficient scientific knowledge in history and theory of conservation, urban conservation, documentation and analysis, techniques of conservation and repair, social, legal and economic aspects of conservation and restoration within an international context;
3. Graduates have experience in interdisciplinary research and studio work in team, the result of which is a common vision on the values, problems and possible future of the research object, gained from a broad spectrum of insights and disciplines, and a common project resulting from the creative input on the architectural and urban level. This, the backbone of the program, conforms to the concept of 'Guided Independent Learning' developed at K.U. Leuven (research-led learning which prepares students for lifelong learning).
4. Finally, they understand and are able to apply the theories and concepts of heritage conservation in their own cultural context taking into account the international guidelines applicable in the field.
5. Graduates can operate at the local (national or regional) level and have the necessary international background to operate at the international level.
6. They are able to analyze the built heritage in its urban and landscape context, taking into account all relevant aspects on the theoretical, aesthetic, technical, legal, organizational and programmatic level – regardless of its particular origin or location.
7. They are able to survey and document heritage values of the built fabric (including archaeological sites), which include understanding the development of heritage inventories, choose and use tools for surveying and proper presentation of the outcome of documentation.
8. They understand the properties of the most commonly used materials in historic buildings and sites and their vulnerability, and they are able to develop conservation and maintenance strategies appropriate to their problems.
9. They are able to develop heritage preservation strategies at the urban and cultural landscape level, which conform with all relevant criteria (nationally and internationally).

The programs, according to the self-evaluation report, pay much attention to the communication of the goals and learning outcomes of the programs. Different brochures, leaflets and newsletters are distributed.

Aspect 1.1. Level and orientation

The panel assesses the aspect 'Level and orientation' for the maHS, maUSP and mCMS as good.

The panel observes that the goals of all three programs are clearly formulated and provide good guidelines for both students and teachers. The general objectives can be found on the programs' websites.³ The general objectives have been translated into learning outcomes. According to the various meetings held by the panel, students and teachers seem sufficiently familiar with the general objectives to be met. The panel finds that the learning outcomes, often clustered in competence domains, are in accordance with the panel's own reference framework, the Dublin Descriptors and with article 58 of the Flemish Higher Education Act.

For all programs counts that they offer an in-depth training in one of the domains on a post-graduate, or advanced master, level. The panel considers that all the programs are based upon the research performed by the staff. It is also important to note that none of the programs provide training geared towards one particular professional profile. The goal of the programs is to train junior and senior professionals with a large variety of backgrounds.

The panel states that the goals focus as well on general and general academic competences at an advanced level as on competences needed to conduct research and to make an original contribution to the domains of Human Settlements, Urbanism & Strategic Planning and Conservation. In fact, a vast number of graduates start a PhD program, at the K.U.Leuven or elsewhere. The objectives stress the necessary knowledge and skills, insight and attitudes which are indispensable - according to the panel - to be in tune with new developments within the mentioned areas. To summarize, all the programs deliver a profound deepening of competences with respect to the student's prior master degrees. As such, these advanced master programs are clearly of added value for both junior and senior professionals enrolling the programs.

The goals also explicitly stress a number of international dimensions, such as the use of the English language and the opportunity to participate in international exchange programs. The objectives also show sufficient attention to competence-oriented learning. The panel is also impressed by the interdisciplinary character of the programs.

To conclude, the panel finds that the goals are well defined, and in accordance with what one could expect from advanced master programs. As such the panel assesses the aspect 'Level and orientation' as good for the three advanced master programs of the K.U.Leuven.

3| See for more details: <http://www.asro.kuleuven.be/new/asro.aspx?culture=nl-be&site=asro&tabid=310>

The panel wants to emphasise that these programs are under severe pressure in terms of staffing and funding, and that the K.U.Leuven must cherish these internationally renowned programs. The university must ensure their existence, especially in a context of growing competition between universities worldwide.

Aspect 1.2. Domain-specific requirements

The panel evaluates the 'Domain-specific requirements' of the maHS as good and of the maUSP and mCMS as satisfactory.

The panel values the profiles of the different programs. The panel also observes that the three programs have aligned their goals with the requirements set by international academic peers and the needs and expectations of the professional field.

All advanced master programs are internationally and interdisciplinary oriented and exhibit a practical profile. The maHS and maUSP share some domain-specific requirements. Both are for example centred on sustainable urban development and integrate approaches from construction, architecture, urbanism and planning. More specifically, while the maHS focuses on the South the maUSP focuses on Europe. The domain-specific requirements of the mCMS and the other two advanced masters have, thus far, not much in common. The panel suggests that more exchange could be established between staff on development, design and conservation issues and their (local) contexts.

The maHS explicitly focuses on human settlements. This 'discipline' emerged from concerns about the built environment formulated at the World Urban Forums, the Rio Earth Summit and the Millennium Development Goals. The maHS does not respond to a singular professional or academic demand. The program rather responds to a general challenge of sustainable urban development in the South. As such, it is a research-oriented master. The program tries to conciliate two ambitions; on the one hand it wants to train professionals working in very different situations, both from the private and the public sector; on the other hand, it tries to deal with a wide variety of issues in an integrated way, stemming from limited resources, rapid urbanization, environmental constraints and social tensions. This entails, as the goals show, an interdisciplinary approach putting emphasis on capacity building.

The maUSP aims at training professionals in the domains and interplay between the domains of urbanism and strategic planning. In contrast with the maHS it focuses more on the European context, and it is more practice-oriented. The intense exchange with the other EMU partners (which grants a certificate) guarantees the European dimension and entails incorporating developments like the interplay between strategic urban projects and strategic spatial planning. The program is very

similar to the post-graduate program at the Berlage Institute. This is not to say that this program is not research-oriented. It rather tries to train the students in 'research by design' or 'designerly research'. In the end, graduates must be well prepared to take responsibility in urban (re)developing policies.

The mCMS has defined its domain-specific requirements in close relationship with international organizations such as ICOMOS and the World Heritage Centre of UNESCO. The mCMS holds an UNESCO chair in conservation, and the program is part of the vanguard in the heritage world. It focuses explicitly on the conservation of the 'built heritage' (monuments and sites) in a European context. Again, and very similar with the maHS and maUSP, the program focuses on the ability to work within an interdisciplinary context. In effect, the ability to work with stakeholders in the field is crucial to the training offered, hence the importance of projects and internships during the program. At the same time, the program is also research-oriented. In fact, this makes the program unique in Europe, since much other conservation programs are very practice-oriented.

The maHS claims that it has a high relevance for the South. To the panel, it is clear that the goals are well in tune with the specific conditions of developing countries. The maHS puts high emphasis on research and is broader in scope than the maUSP. The maUSP offers an in-depth training, based on design, and is much like the mCMS more practice-oriented, however without neglecting research.

The panel finds that for both the maUSP and the mCMS incoming students are not always well informed about the 'scope' of these two programs. The panel also states that the goals of the maUSP and mCMS must pay more attention to addressing different contexts (and needs).

The panel finds that all three programs are very ambitious internationally and interdisciplinary oriented programs, in which design studios and/or case studies are the backbone. In Flanders, these post-graduate programs are unique and have proved successful. The panel believes that these advanced master programs bring an added value to the participants' professional life. The students and alumni the panel met clearly supported this view.

To summarise, the panel evaluates the 'Domain-specific requirements' of the maHS as good and of the maUSP and mCMS as satisfactory.

The panel wants to stress, as a point of attention, that these advanced master programs must dare to innovate and must address issues like sustainability in a more profound way. The initial avant-garde character of the programs must be reinitiated. They have to become more explorative in nature, with an open mind. In sum, their

'practical' profile is without doubt one of their strengths, but the 'poetic' dimension of the programs may not be neglected, nor a critical reflection on basic concepts of theory and practice in development, design and conservation.

Conclusion theme 1: Goals

The aspects 'Level and orientation' and 'Domain-specific requirements' are evaluated as positive for all three advanced master programs by the panel; hence the theme Goals of the maHS, maUSP and mCMS is assessed positively too.

Theme 2 Program

This theme comprises three chapters, one for each of the advanced master programs. This allows the reader to have a good insight in the coherence between the different aspects of the programs. As a consequence, overlap may occur, especially between the maHS and the maUSP which are interwoven at numerous points. In this context, the panel wants to suggest that a more systematic collaboration between the maHS and the maUSP would be of added value for both programs. The panel questions whether the division between the maHS and maUSP is viable in the long term, since the curricula and goals of both programs have much in common. Also between these two programs and the mCMS synergies should be established, the panel recommends.

2.1. Program of the maHS

The one-year maHS program, which counts for 60 ECTS-credits, consists of 7 ECTS Base Courses, a minimum of 10 ECTS Core Courses, 20 ECTS Design Studios and Relevant Practice Courses, a Master's Thesis and a maximum of 10 ECTS Optional Courses. Either the student chooses for a 'research' Master's Thesis (18 ECTS) or for a 'design' Master's Thesis (15 ECTS) which also envelops a Research Paper. The Core Courses are designed as baskets, allowing in-depth training in one of the following sub-domains: Architecture and Urban Studies, Rational Design and Construction or Urbanism and Strategic Spatial Planning.

Aspect 2.1.1. Correspondence between the goals and the contents of the program

The panel assesses the 'Correspondence between the goals and the contents of the program' of the maHS as good.

As noted earlier, the goals of the program are accurately translated into learning outcomes. In the panel's opinion, the table which links the different courses with the learning outcomes, proves that all goals and learning outcomes the program is aiming at are adequately addressed throughout the curriculum.

The panel remarks that there is a good balance between the theoretical and the practical components of the maHS program. The balance between design and research, and technique and inquiry, is also valued by the panel.

The program offers a broad training in the domain of human settlements and allows an in-depth exploration of one of the above cited sub-domains. The Optional Courses offer flexibility and may relate to fields like geography or anthropology. In effect, the program, the panel says, trains students adequately to identify and analyse problems and to formulate and implement solutions to particular human settlements issues in different contexts, with a clear focus on the South and sustainable urban development. Social, economic, political and cultural issues are well addressed in the Design Studio(s). The process of interpretation from analysis to solution, however, must be made more explicit, the panel says.

The panel applauds both the multidisciplinary and international character of the maHS program, which is guaranteed because both teachers and students have diversified backgrounds. Since the program attracts an international audience, all courses are taught in English. International collaborations (like with Vietnam) and partnerships (like with UN Habitat) contribute to the international nature of the program. Above all, the courses are inherently internationally oriented because they deal with various themes like migration, globalization or colonialism. Guest lecturers from abroad often visit the program as well. In addition, two international study trips are compulsory components of the program.

Curriculum revisions are considered if a need is identified by one or more of the parties involved in the program. There has been one, rather marginal, reform in the last 5 years, in 2008.

The panel states that the program adequately matches the listed learning outcomes both with respect to the level and orientation and to the domain-specific requirements. The panel observed that the contents of the program enable students to achieve the goals. In sum, the panel finds that the coherence of the contents of the program with the goals is good.

The panel suggests, in order to improve the program, to develop a clearer view on spatial interpretations of social, economic, political and cultural issues, and that this view must be integrated in the 'instrumental' aspects of the program. The program must also focus more on recent developments and contemporary urban constraints in the broader domain of HS. This should enable participants to develop more innovative solutions from the analysis conducted.

Aspect 2.1.2. Requirements for professional and academic orientation

The panel assesses the 'Requirements for professional and academic orientation' of the program as good.

Three competence domains are identified: knowledge, skills and attitudes. According to the panel, the program pays much attention to knowledge accumulation. The Base, Core and Optional Courses are of crucial importance here. The contents of each of these courses, and the related learning outcomes, are summarized in the ECTS-descriptions.

The panel is very pleased with the attention the program devotes to research skills and attitudes. Courses like Relevant Practice and Research Methodology are specifically designed to obtain research skills and attitudes. A Design Studio is developed to allow synergies between the knowledge component and the other two on the one hand, and between theory and practice on the other hand. Also field and study trips contribute to this. Professional skills are addressed as well, like GIS and project management. The panel observed that some of the foreign students have difficulties with the computer programs. Finally, the thesis plays a crucial role in making students acquainted with all phases of research.

Important to note is that students (junior professionals) and teachers (senior professionals) learn from each other. The diverse backgrounds of the students enable mutual learning, mainly because of the teamwork that they have to conduct. The mix of students with very different nationalities is one of the strong points of the program, the panel says. This too enhances the interdisciplinary outlook of the maHS. The panel believes that this program also enhances lifelong learning and capacity building in the South. As such, the panel stresses that the program is well in line with the 'demands' of developing countries.

To summarize, the program explicitly transcends the conventional (undergraduate) separation of scales and domains. The program, as the panel observed, is also soundly interwoven with the research performed at the ASRO department, especially in the research units OSA (Urbanism and Architecture) and P&O (Planning and Development). This, according to the panel, makes that the academic and professional requirements of the maHS are met well.

Aspect 2.1.3. Consistency of the program

The panel assesses the 'Consistency of the program' as satisfactory.

The panel observes that the consistency of the program is satisfactory, and that its coherence is adequately monitored.

There is a good balance between different types of courses which are rather well distributed among the semesters. The first semester starts with a Base Course on Human Settlements and introduces the participants to some of the most relevant human settlements issues. These issues are dealt with intensively in a Design Studio. The Design Studio is supported by the course 'Relevant Practice, Introduction to Research Methodology, Study Trip'. These two mentioned components (the Base Course and Design Studio) are accompanied with Core Courses in which participants gain insight in the sub-domains. For participants who opt for a research-driven Master's Thesis a course 'Research Methodologies' is a prerequisite. Optional Courses finally complement the first semester. Participants who want to enter the second year of the maUSP take maUSP courses as Optional Courses. MaHS participants with a good performance in the Design Studio can be accepted to the second year of maUSP. Other students, opting for a research-driven Master's Thesis see the program of the maHS as a pre-doc training.

The second semester has a similar structure and starts with a Complementary Course in Human Settlements. In addition, the participants start to work at their Master's Thesis, which can be a research-driven or a design-driven thesis. The first one is a classical written thesis. In this case, another course Research Methodologies offers a solid research base. Participants who opt for a design-oriented thesis must write a research paper. Students must select at least one Design Studio which deals with the South. Often, the design-driven Master's Thesis and the Research Paper show a clear link with the development context of the student. There is one Core Course in the second semester and Optional Courses allow participants to get the necessary specialization.

The fine tuning of relationships between the Design Studio and the 'regular' courses is a continuous and difficult process. In general, such relationships exist but are far from perfect, the panel says. The maHS program also takes advantage of the broad variety of domains in which the department ASRO excels and of courses organized at other Faculties. This, on the one hand, results often - as the panel observed - in too much flexibility, which is not necessarily strengthening the identity of the program. On the other hand, the panel believes that the interdisciplinary character of the maHS program may be jeopardized if the program tightens the list of Optional Courses.

Finally, with the ongoing process of integration between maHS and maUSP a number of overlaps between courses have occurred. This has been swiftly addressed.

In general, the panel found that students are quite happy about the program's consistency and that the maHS program meets their expectations in this respect.

As a point of attention, the panel remarks that the consistency of the program can be endangered by too much flexibility offered to the students. At the same time, the panel believes that the interdisciplinary character of the maHS must be assured.

Aspect 2.1.4. Size of the program

The advanced master Human Settlements counts for 60 ECTS-credits. The program complies thus with the formal requirements regarding the 'Size of the program', as described in the Flemish Higher Education Act.

Aspect 2.1.5. Study time

The panel assesses the 'Study time' of the program as satisfactory.

Each course numbers an amount of credits according to the rules used within the Faculty of Engineering and the K.U.Leuven in general. This means that 1 ECTS roughly corresponds with minimal 25 hours and maximal 30 hours of study time. The maHS counts 60 ECTS-credits, with a minimum of 1500 and a maximum of 1800 hours of study time.

The students and alumni consider the maHS as an intensive program. Especially the Design Studies are considered as requiring much study time, often more than the ECTS-credits awarded. This also has negative implications for writing papers or the completion of the Master's Thesis. As the self-evaluation report says, this must be addressed thoroughly with the next curriculum revision. Increasing the synergy, or exchange between the regular courses and Design Studios could reduce the study time.

The teaching periods are considered more intensive than the exam periods by students and alumni.

One should also be aware that most Human Settlements programs at other universities offer a 12-month program, and not a 9-month program like at the K.U.Leuven. In a certain way, the participants already push the staff to organize a 12-month program by postponing their Master's Thesis presentation to the September exam period.

The panel concludes that the actual study time is in accordance with the standard of 60 ECTS-credits per year, that the workload is rather well distributed, and that the program can be completed within one year, that is de facto 12 months. The panel observed that the program representatives are fully aware of the 'heavy' study time and that they have taken the necessary actions to reduce the study time.

Aspect 2.1.6. Program format

The panel assesses the 'Program format' of the maHS as satisfactory.

Under the banner of 'Guided Independent Learning' the K.U.Leuven has defined a pedagogical concept. The maHS has implemented this format to a certain extent. The program of the maHS exhibits a variety of learning and teaching formats. These formats stimulate interaction and are sufficiently in accordance with the contents and the goals of the program, according to the panel.

Most regular courses combine ex-cathedra classes with seminars. Most technical courses are accompanied with exercises. Also discussions and presentations are part of the program format. Besides this, study and field trips as well as the Design Studio work guarantee a balanced program format.

Generally speaking, the program shows a good mix of theoretical and practical courses, and individual and group work. The students and alumni told the panel that the program format enables them to reach the objectives of the program.

There is sufficient variation in study materials too, which are of good quality, the panel observed.

The Electronic Learning Environment, TOLEDO, offers both teachers and students an interactive platform, which enhances teaching and learning activities.

The panel concludes that the program format is in accordance with the objectives of the program. The panel, however, remarks that the program format is still rather 'classical', and that the pedagogical concept is largely underdeveloped. The panel states that more efforts should be made to organize the teaching and learning activities in order to reach the goals of the maHS more effectively and efficiently.

Aspect 2.1.7. Learning assessment

The panel assesses the aspect 'Learning assessment' as good.

The learning assessment consists of both continuous and periodic evaluations. There are different assessment formats, ranging from exams, papers and presentations. The choice of assessment format is in accordance with the objectives of the courses, the panel says. This allows the program representatives to monitor all competences (knowledge, skills and attitudes) the students must realize. Research skills and attitudes are explicitly assessed. There is also a good balance between evaluations which target the product, and which target the process. The work carried out during the Design Studio is evaluated by a jury.

Teachers take in account the particular background of the participants during the assessments. This seems appropriate to the panel given the heterogeneity among the participants. In general the students are well informed about the assessment formats, procedures and contents. The assessments are well organized.

Generally speaking, the panel is satisfied by the mix of assessment formats. Students and alumni told the panel that the assessments adequately test their knowledge, skills and attitudes and that they have a clear view on what is expected from them during the learning assessments.

If problems occur regarding the learning assessments the ombudsperson is always available. Feedback opportunities do exist, but students seem not very eager to make use of them. Some students and alumni, however, told the panel that more feedback opportunities must be organized.

After consulting some of the exams, the panel finds that these reflect the quality of the program and that the assessments are in agreement with the learning outcomes of the different courses.

Aspect 2.1.8. Master's thesis

The panel assesses the aspect 'Master's thesis' as good.

The Master's Thesis counts for 18 (research thesis) or 12+3 (design thesis) ECTS-credits of the 60 ECTS-credits of the maHS program. As such, the master's thesis complies with the formal requirements.

According to the self-evaluation report the Master's Thesis must be based on original and individual research work, realized in an international and interdisciplinary context. One conducts a research-oriented thesis or a design-oriented thesis. Many of the topics are directly related with developing countries problematiques and enable students from the South to address issues of high relevance for their own country.

MaHS students conducting a research thesis are often amongst the group which intends to start a PhD. These students are expected to work quite independently. As such, the Master's Thesis is a kind of pre-doc. MaHS students conducting a design thesis must finalize a design project elaborated during the second semester Design Studio and a research paper. Conversely maHS students involved in such a research-oriented thesis often consider entering the maUSP.

There are clear guidelines about the organization, elaboration, submission, presentation and evaluation of the Master's Thesis.

The panel, after consulting some of the master's theses, believes that the master's thesis adequately reflects the student's analytical and synthetical competences at an advanced academic level. The master's thesis reveals the student's general critical-reflecting orientation and their research skills and attitudes. On the basis of the discussions with the students and alumni the panel is convinced that the work progress of the students is well monitored by the supervisors and that most students are well prepared to complete their master's thesis.

Aspect 2.1.9. Admission requirements

The panel assesses the aspect 'Admission requirements' as excellent.

The program is intended for highly motivated professionals with relevant experience. The following target groups are enlisted in the self-evaluation report of the maHS:

- Professionals in governmental and non-governmental organizations for human settlements, housing, neighborhood development, urban and rural planning and design, spatial planning;
- Policy, program and project advisers of local and national governments addressing sustainable urban development issues;
- Professionals in consultancy, agency or private offices dealing with human settlements development, implementation and follow-up;
- Researchers, academics and trainers operating at high level universities, research and training institutes dealing with human settlements.

The participants in the program come from a variety of professional contexts and countries, the majority from so-called developing countries. Graduates of the program are generally expected to return to their original professional contexts. Formal admission criteria, as listed in the self-evaluation report of the maHS, are:

- Be a graduate (with a minimum of 5 years of university education, exceptionally 4 if complemented with proven relevant and outstanding experience) in Architecture, Architectural Engineering, Civil Engineering, Urban/Physical Planning with a good academic record (normal level of 70%, or GPA 2.8/3.0, second class upper). The relevance of the academic record will be compared for each university and/or country of origin.
- Be a graduate with a university diploma in a related field (Geography, Social Sciences, etc. minimum 4 years, preferably 5 years of university studies) with a good academic record and a proven relevant experience in Human Settlements can be considered for admission upon individual evaluation of the applicants' motivation, CV and eventual portfolio.

- Have a good command of English, certified by a TOEFL score of minimum 550 (electronic 213) or a IELTS of 7.5. Candidates who can prove that their entire university education was taken in English (for example in a Commonwealth country) can be exempted from this requirement.
- Submit a letter of motivation and eventually a portfolio which clearly demonstrate their sound professional intentions and relevant experience.
- Admission will be based upon evaluation of a complete application file.

Most of the admitted participants have a degree in Architecture. In general the level of the admitted participants meets the expectations. Occasionally participants are accepted with another master's degree, on the condition that they have experience in a relevant field.

The admission requirements are rigorous and inclusive, the program attracts applicants from all over the world with an emphasis on developing contexts. The profiles of the participants seem exceptionally well structured in terms of gender and class, cultural and educational background, and this contributes significant value to the quality of the program and its international position.

The panel concludes that the admission requirements are excellent, clear defined, and very well attuned to the qualifications and competences of the incoming students, particularly those from the South. In order to improve the program, the staff members of the maHS must be more aware of the different backgrounds of the entering students, especially during the design courses.

Conclusion theme 2: Program of the maHS

Given the fact that all aspects of theme 2 are assessed positively by the panel, the panel assesses the theme Program as positive too for the maHS.

2.2. Program of the maUSP

The two-year maUSP program, which counts for 120 ECTS-credits, consists of 24 ECTS Core Courses, 44 ECTS Design Studios and Relevant Practice Courses, a Master's Thesis of 24 ECTS and 28 ECTS Optional Courses. The entire program is based on a clear succession of modules. Each module highlights a precise type of training, including Design Studios, in combination with dealing with different scales: (1) Conceptualizing and analyzing urban contexts towards the design of tissues instead of objects, (2) Defining strategic policies and interventions to structure the territory of conglomerate urbanization, and (3) Learning to apply processes of strategic spatial planning and/or defining strategic interventions with a structural impact on the built urban environment.

Aspect 2.2.1. Correspondence between the goals and the contents of the program

The panel assesses the 'Correspondence between the goals and the contents of the program' of the maUSP as good.

In the panel's opinion, the program proves that all goals and learning outcomes the program is aiming at are adequately addressed throughout the program. A table illustrates how the different learning outcomes are realized in the different modules, or courses.

The maUSP could be described as a design-oriented program in which the Design Studios and the Relevant Practice Courses function as interdisciplinary forums in which both the urbanism and the strategic planning component are integrated. This runs in parallel with the Core Courses which familiarize the participants with additional expertise in these two domains and the different scales. Moreover, the sequence of the studios and the other courses follow a clear learning path: (1) concepts and analysis, (2) strategy development, and (3) project management in various contexts of urbanization. Optional Courses offer the necessary flexibility, which enables students a deepening and/or widening of the scope of their program.

The panel remarks that there is a good balance between the theoretical and the practical components of the maUSP program. The balance between design and research is also highly valued by the panel. The program offers an in-depth training in design and research, focusing on spatial analyses. Many courses entail teamwork or the input of stakeholders, which underscore the interdisciplinary character of the program as well as enhances the students' ability to bring (often conflicting) interests closer together in order to develop a coherent vision.

As a point of criticism, the panel observed that the program focuses mainly on spatial analyses, and that the methods and tools of other disciplines are not sufficiently integrated. The interdisciplinary aspects of the program are not fully deployed, and in order to remain an internationally renowned program, this should be addressed thoroughly, the panel says.

The panel applauds the international character of the maUSP program. It is inherently internationally oriented in terms of students, staff and contents. Since the program attracts an international audience, all courses are taught in English. Teachers and students' mobility are encouraged. Being part of the European Master of Urbanism – a collaboration between the K.U.Leuven, UPC Barcelona, TUDelft and IUAV Venice – clearly contributes to the overall quality of the program, the panel says. The contents of the courses (like case studies) are also internationally oriented and study trips abroad are compulsory.

Curriculum revisions are considered if a need is identified by one or more of the parties involved in the program. There has been one reform in the last 5 years, in 2008.

The panel states that the program adequately matches the listed learning outcomes both with respect to the level and orientation and to the domain-specific requirements. The panel observed that the contents of the program enable students to achieve the goals. In sum, the panel finds that the coherence of the contents of the program with the goals is good.

Aspect 2.2.2. Requirements for professional and academic orientation

The panel assesses the 'Requirements for professional and academic orientation' of the program as good.

The maUSP program is clearly based on the research performed at the research units OSA and P&O of the ASRO department. Case study based research is very useful in many of the studios and courses, the panel observed. This guarantees the academic orientation of the maUSP, which is taken all together a highly practical program. The ASRO department is also intensively involved with the scientific underpinning of the Flemish government's Urban Policy.

The panel is very pleased with the attention the program devotes to research skills and attitudes. Courses like Relevant Practice and Research Methodology are specifically designed to obtain research skills and attitudes. The Design Studios also try to make students familiar with research and planning methods and tools.

Regarding the professional orientation of the maUSP, it is important that the students become familiar with the professional field. This is explicitly addressed during the program. Day-to-day practices are addressed in the Design Studios and Core Courses. Also study trips and guest lectures contribute to this. Professional skills are addressed as well, like GIS and project management. Presentation and communication competences are also intensively trained, the panel observed.

The panel believes that the program meets labour market requirements and the expectations of society. Through the succession of the studios and courses participants acquire the ability to design and plan feasible urban interventions. The intensive interaction between students, staff and stakeholders stimulate students to develop a critical attitude.

As a point of attention, the panel thinks that the program should be clearer about whether it puts the realization of professional and/or academic skills in the spotlights, this in order to reduce confusion among incoming students.

The panel concludes that the maUSP fulfils the requirements for academic and professional orientation.

Aspect 2.2.3. Consistency of the program

The panel assesses the 'Consistency of the program' as satisfactory.

The panel observes that the consistency of the program is satisfactory, and that its coherence is adequately monitored.

There is a good balance between different types of courses which are rather well distributed among the semesters. The succession of the modules is assessed by the panel as satisfactory. Some changes, regarding the themes and scales, are however needed, the panel says. Given this program is rather new, further 'experimentation' is needed to increase the consistency of the program.

The fine tuning of relationships between Design Studio and 'regular' theoretical courses is a continuous and difficult process. In general, such relationships exist but are far from perfect, the panel says. The teachers of the regular, or theoretical, courses must be more involved in the Design Studios. The panel also observed that every Design Studio has its own methodology, which makes it for students not always obvious what is expected from them during the Design Studios.

The maUSP program also takes advantage of the broad variety of domains in which the department ASRO excels (including the domain of Human Settlements) and of courses organized at other Faculties. This offers a high level of flexibility to the students.

Given that roughly 70% of the maUSP participants opt for an EMU-trajectory, EMU can be evaluated as an effective instrument to broaden the scope of the program. This, however, often also jeopardizes the coherence of the program. The idea to optimize the trajectories of the different EMU programs must be taken seriously.

In general, the broadness of the maUSP is both its strength and weakness. The panel finds that the program lacks, mainly because of its broad scope, a clear profile.

Finally, with the ongoing process of integration between MaHS and MaUSP a number of overlaps between courses have occurred. This has been swiftly addressed.

As a point of attention, the panel remarks that the themes and scales must be re-evaluated by the program representatives and that the teachers from the theoretical courses and Design Studios must collaborate more.

Aspect 2.2.4. Size of the program

The advanced master Urbanism & Strategic Planning counts for 120 ECTS-credits. The program complies thus with the formal requirements regarding the 'Size of the program', as described in the Flemish Higher Education Act.

Aspect 2.2.5. Study time

The panel assesses the 'Study time' of the program as satisfactory.

Each course numbers an amount of credits according to the rules used within the Faculty of Engineering and the K.U.Leuven in general. This means that 1 ECTS corresponds with minimum 25 hours and maximum 30 hours of study time. The maUSP counts 120 ECTS-credits, with a minimum of 3000 hours and a maximum of 3600 hours of study time.

The students and alumni consider the maUSP as an intensive program. Especially the Design Studies are considered as requiring much study time, often more than the ECTS-credits that have been awarded. This must be addressed thoroughly with the next curriculum revision, according to the panel. Increasing the synergy, or exchange, between the 'regular' courses and Design Studios could reduce the study time, the panel says.

As mentioned earlier, maUSP students have the possibility to obtain the EMU-certificate on top of their maUSP diploma. To obtain such a certificate one or two semesters (30 or 60 ECTS-credits) must be attended abroad. The partner institutions also use the ECTS system. However, there seems a mismatch between the ECTS-credits the K.U.Leuven awards for the Design Studios and other institutions do. Many of the EMU participants say that the maUSP is more severe regarding the study time than the other programs organized in the EMU.

The teaching periods are considered more intensive than the exam periods by students and alumni. This may seem a bit odd, but given the focus on the work carried out during the Design Studios and the Master's Thesis this is not problematic, according to the panel.

The panel concludes that the actual study time is in accordance with the standard of 60 ECTS-credits per year, that the workload is rather well distributed, and that the program can be completed within two years. The panel observed that the program representatives are fully aware of the 'heavy' study time and that they have taken some actions to reduce the study time.

Aspect 2.2.6. Program format

The panel assesses the 'Program format' of the maUSP as good.

Under the banner of 'Guided Independent Learning' the K.U.Leuven has defined a pedagogical concept. The maUSP has implemented this format to a certain extent. The program of the maUSP exhibits a variety of learning and teaching formats. These formats stimulate interaction and are in accordance with the contents and the goals of the program, according to the panel.

The Design Studios are the core of the maUSP program. Most regular courses combine ex-cathedra classes with seminars. Most technical courses are accompanied with exercises. Also discussions and presentations are part of the program format. Study trips as well as the work done in the Design Studios guarantee a balanced format.

Generally speaking, the program shows a good mix of theoretical and practical courses, individual and group work. The students and alumni told the panel that the program format enables them to reach the goals of the program. They all highly appreciate the Design Studios and see this format as essential to reach the goals of the program. To integrate research and planning tools and methods in a more systematic way in the studios is of great importance to maintain the quality of the program.

There is sufficient variation in study materials too, which are of good quality, the panel observed.

The Electronic Learning Environment, TOLEDO, offers both teachers and students an interactive platform, which enhances teaching and learning activities.

The panel concludes that the program format is well attuned at the objectives of the program. The panel assesses this aspect as good for the maUSP.

Aspect 2.2.7. Learning assessment

The panel assesses the aspect 'Learning assessment' as good.

The learning assessment consists of both continuous and periodic evaluations. There are different assessment formats, ranging from exams, papers and presentations. The choice of assessment format is in accordance with the goals of the courses, the panel says. Research skills and attitudes are explicitly assessed. There is also a good balance between evaluations which target the product, and which target the process. The work carried out during the Design Studios is evaluated by a jury. Often staff from the EMU partner universities is invited to join the juries of the Design Studios. Partners use a set of common criteria to evaluate the Design Studios.

In general the students are well informed about the assessment formats, procedures and contents. The assessments are well organized.

Generally speaking, the panel is satisfied by the mix of assessment formats. Students and alumni told the panel that the assessments adequately test their knowledge, skills and attitudes and that they have a clear view on what is expected from them during the learning assessments.

If problems occur regarding the learning assessments the ombudsperson is always available. Feedback opportunities do exist, but participants seem not very eager to make use of them. Some students and alumni, however, told the panel that more feedback opportunities must be organized.

After consulting some of the exams, the panel finds that these reflect the quality of the program and that the assessments are in tune with the goals of the courses.

Aspect 2.2.8. Master's thesis

The panel assesses the aspect 'Master's thesis' as good.

The Master's Thesis counts for 24 ECTS-credits of the 120 ECTS-credits of the maUSP program. As such, the master's thesis complies with the formal requirements.

According to the self-evaluation report the Master's Thesis must be based on original and individual research work, realized in an international and interdisciplinary context. Participants conduct a design (or planning) thesis. MaUSP students must finalize a design project elaborated during the second semester Design Studio and a research paper.

There are clear guidelines about the organization, elaboration, submission, presentation and evaluation of the Master's Thesis.

For EMU-trajectories a co-promoter can be appointed from a partner institution. And the choice of readers will be such that minimum three of the four international partners are represented.

The panel, after consulting some of the master's theses, believes that the master's thesis adequately reflects the student's analytical and synthetical competences at an advanced academic level. The master's thesis reveals the student's general critical-reflecting orientation and their research skills and attitudes. On the basis of the discussions with the students and alumni the panel is convinced that the work progress of the students is well monitored by the supervisors and that most students are well prepared to complete their master's thesis.

As a point of attention the panel believes that students must have more opportunities to integrate different aspects in their master's thesis research, like for example value systems or cultural paradigms.

Aspect 2.2.9. Admission requirements

The panel assesses the aspect 'Admission requirements' as good.

The following admission requirements, or entry conditions, are defined:

- Applicants need to have obtained either a Master of Science or Engineering in Architecture, Landscape Architecture, Spatial Planning or in Urban/ Regional Planning and Design; or Human Settlements or they should have successfully accomplished another five-year study program (possibly also a five year Bachelor) with strong emphasis on spatial analysis and design.
- Applicants need a good academic record (minimum normal level of 70%, of GPA 2.8/3.0, second class upper). The relevance of the academic record will be compared for each university and/or country of origin.
- Practical experience in design offices, consultancy firms, planning or policymaking councils, clearly serves as reference. Extensive and highly evaluated proven personal experience can eventually compensate for certain deficiencies in academic qualification.
- Good command of English is required. Certification by a score on a language test is necessary. A minimal score of 550 on the TOEFL-test (electronic 213 or a IELTS of 6.0; a C-1 level on the Common European Framework of the Council of Europe) is mandatory for all applicants whose native language is not English or who have not accomplished at least two years of their earlier academic studies in English.
- Candidates have to submit a letter of motivation and a portfolio which clearly demonstrate their sound professional intentions and relevant experience.

Fulfilling these conditions however, is not in itself sufficient to be accepted. A selection committee - headed by the program director - grants final admission on the basis of a personal portfolio and after consultation.

The vast majority of applicants have a background in architecture. The program has difficulties in attracting more applicants with a background in planning.

The panel states that, in general, participants meet the expectations of the program, although it seems very difficult to select 'good' international students. The program does not have sufficient reliable information of the level of all institutions where applicants are coming from. Consequently sometimes mistakes in the selection are made. The program is confident that it will overcome this pitfall.

The maUSP is recruiting few Flemish (or Belgian) students, a fair amount of European students, but predominantly non-European students. Given the close link between maUSP and EMU the strong presence of European students is quite logic. Given the long standing international reputation of the maHS, the great amount of non-European students entering the program may not come as a surprise either. In a certain way the maUSP is recruiting non-European participants that in the past would have chosen the maHS.

The only really critical element is the suboptimal presence of Flemish (or Belgian) students; certainly given the high demand for highly skilled professionals in urbanism and strategic planning. This is only slightly improving. The high tuition fee partly may explain this unfortunate situation.

The panel concludes that the admission requirements are clearly defined, and well attuned to the qualifications and competences of the incoming students; hence, the panel assesses this aspect as good.

As a point of further improvement the panel suggests to take specific action to attract more Belgian students.

Conclusion theme 2: Program of the maUSP

Given the fact that all aspects of theme 2 are assessed positively by the panel, the panel assesses the theme Program as positive too for the maUSP.

2.3. Program of the mCMS

The two-year mCMS program, which counts for 120 ECTS-credits, consists of 48 ECTS Main Courses, 12 ECTS Integrated Project Work, 15 ECTS Professional Internship, a Master's Thesis of 30 ECTS and 15 ECTS Activities supporting the Master's Thesis work. The main components of the first year of the mCMS are on the one hand, the Main Courses or modules 1 to 5 and, on the other, the Integrated Project Work or module 6. The main components of the second year of the mCMS are the Professional Internship (Apprenticeship) and the Master's Thesis and its supporting activities. Much like the maHS and maUSP this advanced master is internationally and interdisciplinary oriented too.

Aspect 2.3.1. Correspondence between the goals and the contents of the program

The panel assesses the 'Correspondence between the goals and the contents of the program' of the mCMS as satisfactory.

In the panel's opinion, the program proves that all goals and learning outcomes the program is aiming at are sufficiently addressed throughout the program. A table illustrates how the different learning outcomes are realized in the different modules.

The mCMS builds upon the initial master degree of the participants, which shows a variety of educational and or professional backgrounds. The first year (modules 1 to 6) the program is common to all students and offers the participants a basic training in the conservation of heritage. The first year tries to train a common language regarding the conservation of heritage, and to share information and knowledge in a collaborative interdisciplinary context. The Integrated Project Work is clearly designed to fulfil these demands and comprises an Introductory Seminar, three Projects and a Study Trip.

The second year focuses on the individual development of each of the students as an independent researcher. The main object is the Master's Thesis and the supporting activities. In this stage, the student's development usually reconnects with his or her original background. Besides this, an introduction to the professional field is offered, achieved through the Internship. The program promotes the student's reflection upon how his or her background can be integrated in conservation projects and how, as a conservation specialist, he or she teams up with other specialists.

The panel states that the mCMS entails a large number of issues and topics related with the (traditional) conservation of the material heritage (monuments and sites) and that the program tries to promote an interdisciplinary and even a holistic view. Also the focus on landscapes is one of the strong points of the program. The same time the panel believes that the program focuses too much on conservation (including restoration) and too less on renovation, (re)design and (re)use and immaterial (or intangible) values. Also the conservation of 20th century monuments and sites is not addressed thoroughly.

Students are well trained in conservation skills, which are highly valued by the panel. The panel however believes that the program must spend more energy in offering students more critical approaches. To put it differently, the program must focus more on the philosophical and anthropological aspects of conservation and valorisation in changing societies. The program must also introduce to the students recent paradigms which go beyond the conservation of the material remains, and thus addressing the impact of innovation, globalization and various other types of transformation more profoundly.

In terms of internationalization, both students and staff, as well as the contents of the program portray an international character. Since the program attracts an international audience, all courses are taught in English. There are close ties with international organizations like UNESCO. The panel, however, remarks that the international dimension is still, as the staff admits too, overall Eurocentric.

The panel remarks that there is a good balance between the theoretical and the practical components of the mCMS program. The balance between obtaining knowledge, academic and professional skills and attitudes is also valued by the panel. Many courses entail teamwork, which fosters the interdisciplinary character of the program.

Curriculum revisions are considered by the POC Conservation if a need is identified. Fundamental revisions have not been made during the last five years.

The panel states that the program sufficiently matches the listed learning outcomes both with respect to the level and orientation and to the domain-specific requirements. The panel observed that the contents of the program enable students to achieve the lion's share of the goals. In sum, the panel finds that the coherence of the contents of the program with the goals is satisfactory.

The panel suggests, in order to improve the program, to attune the various courses more with their intended learning outcomes and to investigate how issues of (re)use and (re)design could be introduced in a more profound manner. The panel states that offering students more critical approaches will result in a more consistent program, covering the goals of the mCMS. The panel believes that a critical assessment of the design methods and instruments will enhance the academic profile of the curriculum and that a clear, and critical architectural vision on conservation must be developed in order to enforce the curriculum.

Aspect 2.3.2. Requirements for professional and academic orientation

The panel assesses the 'Requirements for professional and academic orientation' of the program as satisfactory.

The self-evaluation report states that each course serves more than one professional and or academic requirement.

The panel is pleased with the attention the program devotes to training research skills and attitudes. The Integrated Project Work and the Master's Thesis are in this regard crucial. It is clear to the panel that the research performed by some of the staff members or guest lecturers contributes to the academic orientation of the mCMS. Although students and alumni find the existing link between research and education one of the strengths of the program, the panel suggests that this link must be made more explicitly during the participants' training and must entail a clear coherence. Also, more attention could be paid to design issues.

Regarding the professional orientation the mCMS program builds up essential professional skills and attitudes too. It is the Integrated Project Work, which is very

much practice-based, and the Professional Internship which realize the professional orientation of the mCMS. Participants are very pleased with the work carried out during their Apprenticeship and say that they have obtained a clear picture of the 'real world' of heritage conservation. The panel, however, states that students must be more confronted with the limits of conservation in a professional context. Also, more critical reflection is needed towards the institutionalization of conservation and related policies.

In general, the panel is happy with the balance between practice and theory and the multidisciplinary outlook of the mCMS. The panel concludes that the mCMS adequately fulfils the requirements for academic and professional orientation.

Aspect 2.3.3. Consistency of the program

The panel assesses the 'Consistency of the program' as good.

The panel observes that the consistency of the program is good, and that its coherence is thoroughly monitored by the POC Conservation.

The fact that the first year is common to all students makes the program very transparent. There is a good balance between different types of courses which are rather well distributed among the whole year. The succession of the modules is assessed by the panel as good. The Integrated Project work serves as a platform of integration, while the other modules build up competences gradually. Also the thematic coherence between the modules of the first year is good, the panel states.

The second year focuses on the professional and academic dimensions of heritage conservation. The second year is perceived by both students and alumni as a bit too individual, and it would be appropriate to organize more collective teaching and learning activities during the second year, the panel suggests.

Taken the two years together, overlap is minimal, and the students and alumni are pleased with the design of the program, the panel states. To some of the participants the mCMS lacks chronology or clarity because of the many guest lectures.

Given the fact that many guest lecturers contribute to the program, the coordination of the consistency of the program is not easy, but so far, the POC Conservation has done a wonderful job, the panel concludes. In effect, the panel assesses this aspect as good.

Aspect 2.3.4. Size of the program

The advanced master Conservation of Monuments and Sites counts for 120 ECTS-credits. The program complies thus with the formal requirements regarding the 'Size of the program', as described in the Flemish Higher Education Act.

Aspect 2.3.5. Study time

The panel assesses the 'Study time' of the program as satisfactory.

Each course numbers an amount of credits according to the rules used within the Faculty of Engineering and the K.U.Leuven in general. This means that 1 ECTS corresponds with minimum 25 hours and maximum 30 hours of study time. The maUSP counts 120 ECTS-credits, with a minimum of 3000 hours and a maximum of 3600 hours of study time.

The students and alumni consider the mCMS as an intensive program, especially the Integrated Project Work is perceived as heavy in terms of study time, certainly given the 'low' weight in terms of ECTS-credits given to this module. Overall, the first year's study time seems acceptable. Both students and alumni say that the study time builds up nicely. The POC Conservation has made some improvement measures to distribute the work load better among the two semesters of the first year. The study time of the second year seems acceptable too. Nevertheless, many participants opt for spreading this second year over two years; most of them do this because they want to combine work and study.

The panel concludes that the actual study time is in accordance with the standard of 60 ECTS-credits per year, that the workload is rather well distributed, and that the program can be completed within the foreseen two years.

Aspect 2.3.6. Program format

The panel assesses the 'Program format' of the mCMS as good.

Under the banner of 'Guided Independent Learning' the K.U.Leuven has defined a pedagogical concept. The mCMS has implemented this format to a large extent. The program portrays a variety of learning and teaching formats. These formats stimulate both interaction and independence and are in accordance with the contents and the goals of the program, according to the panel.

In the first year there are three formats: ex-cathedra classes to generate a common understanding amongst the students, seminars which promote interaction and finally, the projects, including a study trip. All regular modules combine ex-cathedra classes with seminars. Generally speaking, the program of the first semester shows a good mix of theoretical and practical courses, individual and group work. The students and alumni told the panel that the program format enables them to reach the objectives of the program. They all highly appreciate the Integrated Project Work and see this format as essential to reach the goals of the program, and more specifically their ability to think and act interdisciplinary.

The second year is even more in line with the pedagogical concept of the K.U.Leuven as students learn to work independently. The program format clearly supports the academic and professional orientation of the program, the panel states. While the Master's Thesis focuses on the academic orientation, the Professional Internship, one of the cornerstones of the program, is specifically designed to get experience in the field, or the 'real world', of heritage conservation. This Apprenticeship can be carried out in an architect, urbanist or engineer's office, or in an (international) organization which is responsible for heritage conservation.

There is sufficient variation in study materials too, the panel says. The study materials are of good quality, the panel observed. Specific conservation tools are available.

The Electronic Learning Environment, TOLEDO, offers both teachers and students an interactive platform, which enhances the teaching and learning activities.

The panel concludes that the program format is well attuned at the goals of the program. Hence, the panel assesses this aspect as good for the mCMS.

Aspect 2.3.7. Learning assessment

The panel assesses the aspect 'Learning assessment' as satisfactory.

There are different assessment formats, ranging from exams, papers, discussions, juries and presentations. The Integrated Project Work is assessed on the basis of the group work carried out. The choice of assessment format, or that the evaluation is periodically or non-periodically, is in accordance with the goals of the courses, the panel says.

Generally speaking, the panel is satisfied by the mix of assessment formats. Students and alumni told the panel that the assessments adequately test their knowledge, skills and attitudes. Most participants seem sufficiently informed about the assessment formats, procedures and contents. Some alumni and students however signalled that the objectives and practicalities of the assessments were not always clear and that they wish to receive more feedback about their learning assessments.

The Internships are evaluated on a written report and on the comments the supervisor made.

Important to note is that the mCMS does not follow the semester system. There are only two exam periods: June and September. This allows guest lecturers to come from abroad during January and February. Most students of the first year pass all their exams in June.

If problems occur regarding the learning assessments the ombudsperson is always available.

After consulting some of the exams, the panel finds that they reflect the quality of the program and that the assessments are in agreement with the learning outcomes of the different courses. Given this, and the fact that not all students are well informed about the objectives and practicalities of the assessments, the panel assesses this fact as satisfactory.

Aspect 2.3.8. Master's thesis

The panel assesses the aspect 'Master's thesis' as good.

The Master's Thesis is based on an original and individual research work, realized in an international and interdisciplinary context. A wide variety of topics is possible, as long as they are related with the conservation of heritage.

With its weight of 30 ECTS-credits out of a total of 120 ECTS-credits (or 50% of the total study time of the second year), the Master's Thesis is one of the corner stones of the whole mCMS program.

Due to the wide variety of topics compared to many other master programs and because many students conduct their thesis work abroad, students are expected to work quite independently, with (remote) supervision from a promoter (or promoters). This independence, which may be compared with that of a PhD program, contrasts quite strongly with the teaching and learning situation of the first year, the panel observes. The panel suggests to organize more collective activities during the second year of the mCMS. Some participants also remarked that it is not always easy to contact their promoter(s) regarding their Master's Thesis.

There are clear guidelines about the organization, elaboration, submission, presentation and evaluation of the Master's Thesis.

The panel, after consulting some of the master's theses, believes that the master's thesis adequately reflects the student's analytical and synthetical competences at an advanced academic level. The master's thesis reveals the student's general critical-reflecting orientation and his or her research skills and attitudes. On the basis of the discussions with the students and alumni the panel is convinced that in general the work progress of the students is well monitored by the promoters and that most students are well prepared to complete their master's thesis.

The panel states in order to improve the program, that the staff of the mCMS must monitor the quality of the (remote) guidance more thoroughly and that, in order

to introduce more collective learning and teaching activities in the second year, a collective and interactive Master's Thesis workshop must be organized in which students are able to learn from each other's research and benefit from introduced theoretical concepts that stimulate critical reflection.

The fact that many of the participants have the opportunity to contribute (a whole year long) to the conservation of monuments and sites in their homeland during their thesis work is of added value for many of them.

Aspect 2.3.9. Admission requirements

The panel assesses the aspect 'Admission requirements' as good.

The following admission requirements are defined:

- To be admitted to the mCMS, candidates must have a master's degree in one of the following fields: Architecture, Interior architecture, Civil engineering, Urbanism, Art history and History.
- Graduates from other fields may be admitted in special circumstances (such as a relevant specialization and/or experience).
- Holders of a five-year bachelor diploma in architecture may be admitted only if in their country such a degree gives direct access to the profession of architect.
- Candidates (unless English native speakers) must deliver proof of sufficient knowledge of the English language, as required by K.U. Leuven.

Candidates who comply with the above conditions, must in addition have distinguished themselves, e.g. through study results; through relevant experience, or through additional training. In all cases, particular attention is paid to the written motivation the candidates must submit.

In approving candidates, the staff of RLICC also pays attention to the proportion of Belgians (Flanders, Wallonia, Brussels) to other nationalities (ideally 1:1), and to the balance of disciplines necessary to guarantee interdisciplinary exchange.

All admitted students must present themselves to the staff and other students during the first weeks of the first semester. This enables the staff to confirm, or correct, their first impressions of the participants.

The panel concludes that the admission requirements are clearly defined, and well attuned to the qualifications and competences of the incoming students.

Conclusion theme 2: Program of the mCMS

Given the fact that all aspects of theme 2 are assessed positively by the panel, the panel assesses the theme Program as positive too for the mCMS.

Theme 3 Staff

Aspect 3.1. Quality of the staff

The panel assesses the aspect 'Quality of the Staff' as good for the maHS and mCMS and as excellent for the maUSP.

The programs maHS and maUSP are carried by the Department ASRO, the mCMS by both the Department ASRO and the Department Civil Engineering.

The K.U.Leuven, as well as the Faculty, aims to develop a sound HR policy for all staff involved in teaching. Appointments and promotions are based upon research, teaching and other competences. A diversity policy is adopted as well.

The courses of the maHS and maUSP are almost integrally taught by K.U.Leuven academic staff members. There is also one administrative coordinator for both programs. Synergies between teaching and research, as well as between design and research are promoted. For the Design Studios and some other courses there is substantial input from highly regarded practitioners (architects, urbanists, engineers, planners).

The panel observed that the quality of the staff involved in the maHS is good, but, and in order to develop the interdisciplinary character of the program further, that specific expertises must be attracted. To put it otherwise, a strategic HR policy must be developed to make sure that a critical array of disciplines is represented throughout the maHS program.

The substantial input from practitioners with excellent records and the wide variety of expertises among the senior and junior academic staff is especially of great added value for the maUSP. The panel believes that the goals and contents of the program are very well attuned to the composition of the staff. Hence, the panel assesses aspect 3.1 as excellent for the maUSP.

The courses of the mCMS are carried out by a limited number of senior academic staff members of the K.U.Leuven. A large share of the program is provided by a group of renowned guest lecturers from very different countries and with very different backgrounds. The fact that these guest lecturers are so dominant in, and substantial to, the program has some practical disadvantages. An administrative coordinator is assigned as well for the mCMS.

Regarding the professionalization of the staff the K.U.Leuven provides a wide range of training opportunities. Some of the staff members have followed such training, but in general, they are seen by the different staff members as too generic, and not tailored towards the specificities of the programs.

The panel observes that all three programs have in terms of staff composition an international profile. The involvement of junior staff members (especially regarding the Design Studios) is high in both the HS and USP programs. The panel suggests to enforce the commitment of senior staff members in the design courses of both master programs. The number of female staff members is, however, rather limited.

Based on the discussions with the staff, students and alumni, on the self evaluation report, and on several other documents available during the visit, it is clear to the panel that the staff and its commitments to the programs are of outstanding quality. Both the domain-specific and domain-pedagogical expertises of the staff are good, the panel says. The research performed by most senior academic staff members is recognized internationally.

Aspect 3.2. Requirements for professional and academic orientation

The panel assesses the aspect 'Requirements for professional and academic orientation' as good for all programs.

The advanced master programs HS, USP and CMS of ASRO are clearly interwoven with ongoing research. As noted earlier, the panel stresses that most staff members involved in the programs perform research at high international standards. The research output is good, the panel says, and contributes to significant bodies of knowledge in the domains of Human Settlements, Urbanism & Strategic Planning, and Conservation. The research strengths of the different staff members clearly contribute to the quality of the programs. Moreover, the many international contacts related with the research performed are often used to invite guest lecturers. Many of these visiting lecturers have a good academic record. Hence, the panel states that the academic orientation of the staff is good.

Regarding the professional orientation of the staff, the maHS, the maUSP and the mCMS have staff members with professional expertises in various domains. This is of added value to all assessed programs, the panel says. Numerous international contacts also give the necessary input in terms of professional orientation. In effect, the professional orientation of the staff is assessed good as well.

The panel suggests that the RLICC, the unit which organizes the mCMS and which maintains many relationships with policy-making bodies, like for example UN-ESCO, should also develop ties with less 'established' institutions which offer alternative views on heritage and conservation. The panel finds that the mCMS must guard its academic independence.

The panel also observed that that some staff members involved in the maHS and maUSP are too much personally (or 'biographically') involved in some of the research projects. A 'critical distance' has to be maintained, the panel believes.

As a point of attention, the panel believes that the staff has to be more aware of the complexity generated by very different (cultural) backgrounds of the entering students.

The panel concludes that the professional and academic requirements are met adequately, and assesses this aspect as good for all masters.

Aspect 3.3. Staff quantity

The panel assesses the aspect 'Staff quantity' as good for all the programs.

For the three advanced master programs the conditions regarding the quantity of the staff are under pressure. Since the students in these programs are not among those for which the university receives financing, the ASRO Department is being pushed towards diminishing the support for these programs.

Given this pressure, ASRO is asking the programs to rationalize. A number of strategies are defined to do so, like a more intense collaboration between the maHS, maUSP and mCMS programs. The question is also raised whether tuition fees should be increased or not. Lastly, it is suggested that the programs should find more external funding.

As far as the actual staff numbers go, the current situation for the three programs is as follows: the maHS and maUSP are carried by 20 senior academic staff members. It is estimated that the support for these programs amounts 3 FTE senior academic staff, 1,5 FTE junior academic staff and 1FTE administrative staff. The input of guest lecturers can be estimated as the equivalence of 0,5 FTE, bringing the total on 6 FTE carrying the maHS and the maUSP, counting 40 students in total. Regarding the mCMS the number of staff members part of the RLICC is limited and allows many guest lecturers to be involved in the program. The mCMS program is officially carried by 8 senior academic staff members. Most academic staff members are part-time involved in the program. It is estimated that the FTE for the support of the program is 2.3 academic staff (senior + junior) and 0,85 administrative staff. The input of the guest lecturers can be estimated as the equivalent of 1,6 FTE, bringing the total on 4,8 FTE carrying the mCMS, counting an average of 40 students.

The panel finds that the staff quantity is adequate to organize the programs. The teaching load is substantial but not problematic, mainly because of the limited

number of students and the many guest lecturers. The panel, however, finds that the fact that many of the senior academic staff members are only part-time involved in the different programs is not optimal. If these programs (continue to) grow in terms of student numbers, there will be a clear need for staff members who are on a full-time basis in charge of the programs.

The panel stresses that there should be a real commitment of the university authorities regarding the long term support of these advanced master programs. The panel is highly concerned about the future of the programs as no firm commitment of the K.U.Leuven exists to guarantee the maHS, maUSP and mCMS their existence.

The panel asks all stakeholders to make a profound analysis of the current status of the programs. Alternatives should be investigated.

Conclusion theme 3: Staff

The panel assesses all aspects related with staff as being positive, hence, theme 3 Staff is assessed positively too for the maHS, maUSP and mCMS.

Theme 4 Services

Aspect 4.1. Facilities

The panel assesses the 'Facilities' as unsatisfactory for the three programs.

The panel finds that the size and quality (that is the degree to which the material facilities are adapted to the goals of the programs) of the visited facilities are not in every respect sufficient to guarantee the quality of the programs. The facilities provided at the K.U.Leuven are considered as to be below the standard.

Most of the courses take place at the Castle and the Mill located both at the Arenberg campus, Heverlee, a couple of miles away from the city centre of Leuven. This campus can be easily reached by public transport. The campus offers the students a unique historic environment, which is of added value for the programs.

The visited auditoria are well-equipped. However, the rooms to conduct designs, teamwork and projects do not meet all demands. They are too small and do only partly facilitate the work students must carry out. In fact, many of these rooms are 'pooled rooms' and the opening hours are also limited. Students and alumni told the panel that the limited technical infrastructure is one of the programs' major setbacks. This is for internationally oriented programs, aiming to attract junior professionals, unsatisfactory, the panel states. This clearly and severely compromises the programs' international standing.

Computer facilities are available and wireless internet access is provided. Financial resources to maintain these facilities are on hand. The campus library Arenberg has an outstanding collection. Also online databases and journals are easily accessible.

Given the fact that many students come from abroad, supporting services to welcome and help these students are very important. The International Office of the K.U.Leuven is in charge for the admission procedure, while, Vesta, part of the International Office, organizes orientation days and an international week as well as it manages the 'buddy system'. Housing Service is provided for students from abroad and a Job Office assists participants in finding a job. The alumni and students are satisfied with these supporting services but told the panel that they did not always find the necessary information about their stay and study at the K.U.Leuven and that the admission procedures at the central level of the university are not fully transparent.

Aspect 4.2. Student guidance

The panel assesses the aspect 'Student guidance' as good for the three programs.

The panel states that the student's guidance meets the needs of the students, and that it, in large, effectively supports their learning progress.

At the central level, both the Education Communication Unit and Study Advice Unit provide information to possible students. Guidance for specific groups, like students with disabilities, is also provided at the central level.

At faculty and program level, for all programs, information is provided through websites and brochures. Additionally, the mCMS organises every year an 'Open House' day in the spring period to provide possible students more information. The maHS and the maUSP on the one hand, and the mCMS on the other hand, organize a welcome session, which provides extensive information about each of the master programs. This event is followed by a jointly organized guided tour, an opening lecture and a general reception.

During the first week of the academic year students receive help to fill in their individual study programs. For further study guidance, including guidance during the learning assessment moments, the program secretariats and program directors are in charge. The participants of the different masters told the panel during the meetings that are very pleased with the study guidance they received. Sometimes problems arise about the flexibility that is offered in the maHS and maUSP programs, but the different staff members try to solve them as swiftly as possible.

The panel concludes that the information provision and the student's guidance are well organized. The panel observes that the staff does its best to help solve prob-

lems as fast as possible. The students and alumni confirmed this during the various meetings with the panel. Hence, the panel assesses this aspect as good for all master programs. In order to improve the program, the panel suggests making sure that the Master's Thesis supervisors are available during the summer period.

Conclusion theme 4: Services

The panel assesses the aspect 'Facilities' as unsatisfactory and the aspect 'Student guidance' as good for all programs. As said, the unsatisfactory score on aspect 4.1. is the result of the inadequate facilities for the Design Studio work. Given the fact that the other facilities (like the library and the auditoria are adequate, and that the programs will initiate and implement a number of improvement measures regarding the facilities in the near future, and, in addition, that the study guidance is well organized, the panel assesses the theme Services positively.

Theme 5 Internal quality assurance

The K.U.Leuven places great emphasis on the assurance of quality of the programs it offers. The quality assurance process envelops 4 phases, constituting a cycle which must monitor and improve the quality of the programs. These four phases are: definition of the educational frameworks, the development and implementation of the curricula, the internal and external evaluation of the education provided and the follow-up of these evaluations. On a daily basis, the POCs, headed by the program director, are responsible for the quality of the programs. The maHS and the maUSP have a joint POC, given the intertwining of both programs. The mCMS has its own POC.

Aspect 5.1. Evaluations of results

The panel assesses the aspect 'Evaluation of results' as good for the three programs.

Every program is evaluated by means of two-yearly 'course questionnaires'. The main characteristics are that students must complete these questionnaires, developed by the faculty to take in account the specific characteristics of the programs, addressing different aspects of the educational processes, including 'objectives', 'assessments', 'format', 'guidance' and 'materials'. Also the programs as a whole are reviewed electronically. In effect, the programs as a whole are also periodically evaluated.

Besides the questionnaires to be completed by the students, also hearings with students, alumni and lecturers' surveys and interviews with the professional field were conducted. The POCs are in charge to innovate the curricula, to address the concerns of the students and to define improvement measures on the information received from the different questionnaires, hearings and interviews.

The panel observes that the three programs are subject to formal periodic evaluations. The programs, and more specifically the POC HS/USP and the POC Conservation pay sufficient attention to the assurance of the quality of the educational processes. The formal evaluation of the results, the working of the POCs, together with the many informal contacts between students and staff and the outstanding work of the ombudspersons and coordinators, must enable the maHS, maUSP and mCMS to take well-targeted improvement measures. Overall, the figures of the formal evaluations (the questionnaires) show that the students are satisfied with the programs.

As a point of attention the panel suggests to measure the actual study time of all programs in a more systematic way.

The self-evaluation report provides a realistic view of the programs and shows a critical attitude towards the results of the maHS, maUSP and mCMS.

Aspect 5.2. Improvement measures

The panel assesses the aspect 'Improvement measures' as satisfactory for the maHS and maUSP. The mCMS is assessed as unsatisfactory on this aspect.

The POC HS/USP made several – albeit rather minor – programs' changes. Most of these changes are the result of the student's or alumni's input, and were initiated at the POC's meetings. Through this route, the programs are able to act swiftly, the panel says. Examples of improvement measures are, the further integration of Core and Optional Courses, the reduction of overlap between the maHS and maUSP, better electronic access to course materials, more effective and efficient provision of information to incoming participants, up-dating the syllabi, streamlining the advice regarding the individual study programs, a better balance between theory and practice etcetera. There is clear evidence of critical reflection throughout the HS and USP programs, the panel says.

The maHS has been subject of an external evaluation before. The panel states that the program has paid limited, but sufficient attention to the formulated recommendations and suggestions of the panel that visited the program in 2005. The maUSP was not subject to an external evaluation yet.

The panel believes that the maHS and maUSP have taken sufficient improvement measures. The results of the evaluations (formal and informal) are the basis for improvement measures that contribute to the realization of the objectives of the program, the panel concludes. This is particularly important because of the wide variety of incoming students with regard to their educational, professional and cultural backgrounds.

Regarding the mCMS the panel states that it is not proven that the POC Conservation has taken sufficient improvement measures. Some 'practical' issues have been addressed, like streamlining the Master's Thesis guidance and better information provision to entering students, but recently developed heritage approaches have been largely ignored by the POC, the panel says. The last couple of years no substantial changes have been made. The panel states that the staff of the mCMS must dare to innovate in order to make sure that the program remains a vanguard in the world of heritage. The panel suggests to develop a 'strategic action plan' and to increase the input from guest lecturers in defining, initiating and implementing improvement measures. The panel witnessed that the POC Conservation and the main actors involved in the mCMS are willing to set up improvement measures in the near future.

Aspect 5.3. Involvement of staff, students, alumni and professional field

The panel assesses the aspect 'Involvement of staff, students, alumni and professional field' as good for the three programs.

As said before, the internal quality assurance of the programs is mainly carried out by the POCs. The POCs meet approximately 4 to 5 times every year, and contain junior and senior academic staff members, some of the guest lecturers, and representatives of the students. The information gathered from the student questionnaires, together with the informal feedback are the basis for discussions on proposed adjustments. The involvement of the students in the POCs is satisfactory, but needs to be encouraged more, the panel observes. The students seemed also quite familiar with the self-evaluation reports of the maHS, maUSP and mCMS programs.

There are many contacts between the maHS, maUSP and mCMS programs and the alumni and the professional field. Symposia and newsletters are in this respect of great importance. Both alumni and the professional field were consulted in order to deliver input for the self-evaluation report. Many staff members also maintain contacts with policy bodies. Through the input from guest lecturers from (international) organizations and part time visiting professors (architects, urbanists, engineers, planners) which have their own offices, the staff members of the programs have a clear view on the labour market and the societal needs.

The panel concludes that, with respect to the internal quality assurance, the involvement of staff members and students is adequate. They play an active and important role in adjusting the program. The involvement of the alumni and professional field has been up to now rather informally organized but both stakeholders are sufficiently involved in the different programs of the K.U.Leuven, the panel concludes.

As a point of attention the panel wants to say that the aims of co-production with non-academic partners are innovative, but also present a concern shared across the panel, particularly because these will entail competing priorities regarding learning contents and teaching formats.

Conclusion theme 5: Internal quality assurance

Since aspects 5.1., 5.2. and 5.3. are assessed positively by the panel for the maHS and maUSP, the panel assesses the theme Internal quality assurance as positive too. The mCMS is assessed unsatisfactory on aspect 5.2., this because the panel wants to give a clear signal, but, given the positive scores on the other two aspects, the fact that some improvement measures will be carried out soon, and the willingness of the mCMS to improve the program, the panel assesses this theme positively for the mCMS too.

Theme 6 Results

Aspect 6.1. Achieved learning outcomes

The panel assesses the aspect 'Achieved learning outcomes' of all programs as satisfactory.

Based on the quality of the master's thesis, the programs' international and interdisciplinary character, the high level of the exam forms, the student's general appreciation of the programs' contents and their future employment profile, the panel concludes that the learning outcomes, and in effect, the goals of the programs maHS, maUSP and mCMS are sufficiently realized.

During the meeting with the students and alumni, they explicitly stated that all the programs meet their expectations. The balance between theory and practice, research and design is praised. The alumni stressed that the programs added great value to their careers and stimulated life-long learning. They also remarked that they were very well prepared to (re)enter the labour market. Some of the alumni started a PhD program at the K.U.Leuven or elsewhere.

Participants state that the three programs realize additional competences, which enforce the competences they have achieved before. Graduates seem well prepared to enter a renowned (international) organization in conservation, urbanization or Human Settlements. There are a number of indicators which highlight the fact that the students are able to reach the proposed levels of knowledge, skills and attitudes which are seen as crucial for society at large. This is certainly the case for the maHS which pays much attention to the needs of the South. For the maHS counts that the program entails capacity building for developing countries.

The results of all programs suggest that these international renowned programs have their proper place in the Flemish higher education area. The panel, however, says that for all programs counts that the results are a bit disappointing, and that the goals of the programs could be met more effectively and efficiently. Up to now, the difference in terms of quality of the results between these advanced master programs and the regular master is too limited, the panel states. The panel believes that there is still plenty of room to increase the quality of the programs.

As a point of attention, all programs must check the results in a more systematic fashion. To put otherwise, more efforts should be made to get a better picture of the realization of the learning outcomes by the different groups of students.

Aspect 6.2. Study efficiency

The panel assesses the aspect 'Study efficiency' as good for all programs.

Generally speaking all three programs are quite attractive, and have satisfying numbers of participants. All programs show stabilising or rising student numbers.

For the maHS counts that at least 75% of the students acquire all the credits that they have taken up, this illustrates the good study efficiency. 89% of the students graduate within the intended 12 month timeframe. The maUSP shows similar results in terms of study efficiency, though a slightly lower percentage of students acquire all the credits they have taken up and a slightly smaller number of students complete their studies in the intended timeframe. Regarding the mCMS, it is important to stress that quite some students do not finish the program within two years. Most (approximately 95%) of students finish the first year's program within one year. In the second year, however, many students combine their master thesis and professional internship with other activities in their homeland. Overall, the study efficiency is good, and many students are able to finish their study in the intended timeframe.

To conclude, the panel finds the study efficiency of all programs in tune with what can be expected and assesses this aspect as good.

Conclusion theme 6: Results

Since the aspects 'Achieved learning outcomes' and 'Study efficiency' are assessed positively for all programs, the panel assesses theme 6 Results as positive too for the maHS, maUSP and mCMS.

General assessment by the panel

The panel concludes that the advanced master Human Settlements shows enough guarantees for the generic quality requirements since all six themes are assessed positively. The general assessment of the maHS of the K.U.Leuven is therefore positive.

The panel concludes that the advanced master Urbanism & Strategic Planning shows enough guarantees for the generic quality requirements since all six themes are assessed positively. The general assessment of the maUSP of the K.U.Leuven is therefore positive.

The panel concludes that the advanced master Conservation of Monuments and Sites shows enough guarantees for the generic quality requirements since all six themes are assessed positively. The general assessment of the mCMS of the K.U.Leuven is therefore positive.

Recommendations for further improvement

Goals

- The scope of the maUSP and mCMS programs should be better communicated to enrolling students.
- Reinitiate the avant-garde character of the maHS, maUSP and mCMS programs.

Program maHS

- The process of interpretation from analysis to solution must be made more explicit throughout the program.
- Develop a clearer view on the spatial interpretation of social, economic, political and cultural issues as well as the local context and integrate that view in the instrumental aspects of the program.
- Focus on recent developments and contemporary urban constraints in the broader domain of HS, this in order to enable participants to apply more innovative design methods based on the 'problem analysis' conducted.
- Make foreign students faster acquainted with computer programs.
- Assure the interdisciplinary character of the program without generating too much flexibility.
- The relationship between Design Studios and regular courses should be more systematic.
- Increasing the synergy between regular courses and Design Studios could reduce the 'heavy' study time.
- Investigate how the organization of teaching and learning activities realizes the goals of the program more effectively and efficiently.
- Organize more feedback moments regarding the learning assessments.
- Consider if more synergy could be developed with the other advanced master programs.
- Staff members must be more aware of the different backgrounds of entering students, especially during the design courses.
- Critically evaluate the co-production of Design Studio's with non-academic partners.

Program maUSP

- Integrate the tools and methods of other disciplines in the analysis.
- Be more clear about the program's profile.
- Experiment further with the themes and scales to increase the consistency of the program.
- The relationships between the Design Studios and regular courses should be more systematic.
- The teachers of the theoretical matters, or regular courses, should be more involved in the Design Studios.

- Make sure that the students know what is expected from them during the different Design Studios.
- Increasing the synergy between regular courses and Design Studios could reduce the 'heavy' study time.
- A further integration of research and planning tools and methods in the Design Studios will increase the quality of the program.
- Organize more feedback moments regarding the learning assessments.
- More opportunities should be created for students to integrate different aspects in their master's thesis research, like for example value systems or cultural paradigms.
- Take action to attract more Belgian students.
- Consider if more synergy could be developed with the other advanced master programs.

Program mCMS

- The philosophical and anthropological aspects of conservation should be addressed more profoundly as well as architectural design issues.
- Curb the overall Eurocentric outlook of the program.
- Try to attune the various courses more with their intended learning outcomes and investigate how issues of (re)use and (re)design could be introduced.
- Offering students a more integrated and critical perspective will result in a more consistent program.
- Pay more attention to the critical assessment of design methods and instruments.
- A clear, and critical architectural vision on conservation must be developed.
- The link between research and education should be made more explicit to the participants.
- More critical reflection is needed towards the institutionalization of conservation and related policies.
- The participants must be more confronted with the limitations of conservation and restoration in a professional context.
- Be more clear about the program's profile.
- Organize more collective and interactive learning and teaching activities during the second year.
- Organize more feedback moments regarding the learning assessments.
- The quality of the (remote) Master's Thesis guidance should become more streamlined.
- Consider if more synergy could be developed with the other advanced master programs.

Staff

- Senior staff members should be more involved in the design courses of the maHS en maUSP.
- A 'critical distance' towards some of the projects of some of the staff members of the maHS and maUSP should be maintained.
- The staff should be more aware of the complexity generated by the very different backgrounds of the participants.
- All stakeholders should question the status of advanced master of the programs. Alternatives should be investigated.

Services

- Make sure that the material facilities to conduct designs, teamwork and projects are adequate.
- Increase the quality of the technical infrastructure.
- Take action to guarantee that all students receive the necessary information about their study and stay in Leuven.
- Make the admission procedure more transparent.

Internal Quality Assurance

- Try to measure the actual study time in a more systematic way.
- The mCMS must develop a 'strategic action plan' and consult all stakeholders more in depth in order to set up improvement measures.
- Students should be more actively involved in quality assurance processes and the POCs.
- More formal contacts with the professional field and with the alumni should be set up.

Results

- All programs must check the results in a more systematic fashion.

Bijlage 1

Personalia van de leden
van de visitatiecommissie

André De Herde (1949) is burgerlijk ingenieur-architect van opleiding, gewoon hoogleraar aan de *Faculté d'architecture, d'ingénierie architecturale, d'urbanisme* (LOCI) van de *Université catholique de Louvain* (UCL) en decaan van deze faculteit. Hij is verantwoordelijk voor alle opleidingen architectuur, energie, klimaat en duurzame ontwikkeling; sinds 1980 hoofd van het onderzoeksteam *Architecture et Climat* dat bestaat uit 18 onderzoekers en promotor van 17 voorgestelde doctoraten. In het verleden was André De Herde voorzitter van het Uitvoerend Comité “Solar Heating and Cooling Programme” van het IEA van 1996 tot 1998; gewoon hoogleraar CLUSTER van het EPFL voor het academie jaar 1998-1999; voorzitter van de internationale vereniging “Passive and Low Energy Architecture - PLEA” van 1999 tot 2004, decaan van de polytechnische faculteit van de UCL van 2000 tot 2003; en voorzitter van CLUSTER - Consortium Linking Universities of Science and Technology for Education and Research - van 2003 tot 2005.

Dirk Jaspaert (1957) is burgerlijk ingenieur-architect en behaalde zijn diploma aan de Universiteit Gent. Hij is oprichter en zaakvoerder van BAS, Bureau voor Architectuur en Stabiliteit, te Leuven, een adviesbureau voor ‘architectural structural engineering’. In 2003 werd Dirk Jaspaert genomineerd voor de *Architectuurprijs* van de Vlaamse Gemeenschap. Dirk Jaspaert heeft als stabiliteitsexpert meegewerkt aan enkele belangrijke recente architectuuropdrachten in Vlaanderen. Sinds 1992 is hij ook docent structuurontwerp en bouwtechnieken aan het Hoger Architectuurinstituut Sint-Lucas. Hij is tevens lid geweest van de Stuurgroep Kwaliteitszorg van het Hoger Architectuurinstituut Sint-Lucas.

Dirk Sijmons (1949), landschapsarchitect, studeerde Bouwkunde aan de TU-Delft. Van 1977 tot 1981 werkte hij bij de natuurbeschermingsdirectie van het toenmalige ministerie van CRM. Van 1981 tot 1984 was hij hoofd van de afdeling Strategische Beleidsontwikkeling en Onderzoekscoördinatie bij het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Daarna komt hij in dienst bij het Staatsbosbeheer als hoofd van de afdeling Landschapsarchitectuur. (1984-1990). Hij is coördinator van de landschapsarchitectuuropleiding van de Academie van Bouwkunst in Amsterdam van 1990-1994. In 1990 is hij een van de drie grondleggers van H+N+S Landschapsarchitecten. Binnen het bureau is hij vooral verantwoordelijk voor het regionaal ontwerp. H+N+S ontving in 2001 de Prins Bernhard Cultuurprijs voor toegepaste kunst. Dirk Sijmons ontving in 2002 de Rotterdam Maaskantprijs. Ter gelegenheid daarvan verscheen het boek *Landkaartmos en andere beschouwingen over het landschap*. Andere boekpublicaties zijn *=Landschap* (1998, dat in 2002 als *=Landscape* ook in het Engels verscheen), *Oorden van Onthouding, over vormgeven aan natuurontwikkeling* (ook uit 1998) en *Een Plan dat Werkt* dat in 2006 verscheen en handelt over de relatie tussen beleid en ontwerpen. Zijn meest recente boek is *Greetings from Europe* (2008) over de onderlinge wisselwerking van toerisme en de Europese Landschappen. Hij was 1992-2010 tevens voorzitter van de Stichting OASE die het gelijknamige Nederlands-Vlaamse tijdschrift op het gebied van de architectuurtheorie uitgeeft. In 2004 werd Dirk Sijmons door de minister van LNV

benoemd tot Rijksadviseur voor het Landschap. In 2007 ontving hij de prestigieuze Edgar Donckerprijs voor zijn bijdrage aan de 'waarachtig Nederlandse cultuur'. Per 1 oktober 2008 is hij voor 1 dag in de week aangesteld als hoogleraar Environmental Design aan de TU-Delft.

Esma Islamaj (1988) is student Burgerlijk Ingenieur-Architect aan de Vrije Universiteit Brussel. Zij is momenteel bezig met het schrijven van haar masterproef. De masterproef houdt een thesis in, met als onderwerp 'Duurzame gebouwschil in de gezondheidssector', en een ontwerp 'Een duurzaam rust- en verzorgingstehuis'. Deze masterproef zou een aanleiding moeten zijn naar een verder specialisatie in het bouwen van duurzame ziekenhuizen. Haar werkervaring beperkt zich voorlopig tot haar stage gedurende de zomermaanden bij VK Studio, een architecten- en ingenieursbureau actief in de gezondheidssector. Zij toont in haar vrije tijd interesse voor het theater en is gedurende vier jaar lid geweest van de polytechnische kring, drie jaar als cultuurverantwoordelijke en één jaar als coördinator voor de eerste bachelor. Verder heeft zij ook twee maal deelgenomen aan buitenlandse uitwisselingsprojecten, uitgaande van de Europese Unie.

Eva Beuselinck (1978) is Licentiaat in de Sociale en Culturele Antropologie (2001), Master in Project Evaluation and Management (2001) en Gediplomeerde in de Aanvullende Studies Beleidseconomie (2004). Van 2004 tot 2008 werkte zij als onderzoeker aan het Instituut voor de Overheid (K.U.Leuven) waar zij doctoreerde op een proefschrift getiteld 'Public sector coordination and the underlying drivers of change: a neo-institutional perspective'. In de periode 2001-2003 en sinds 2008 werkt(e) zij voor de Belgische Technische Coöperatie (BTC), zowel op de hoofdzetel, als op het terrein. Momenteel is zij als vrijwillig medewerker verbonden aan het Instituut voor de Overheid en werkt als beleidsadviseur voor BTC in Mozambique.

Iain Low (1954) is professor at the University of Cape Town where he convenes post-graduate programs in architecture. He lectures in the Bachelor of Architectural Studies (Hons.) and Master of Architecture (Prof.) programs. He was Fulbright scholar at the University of Pennsylvania and visiting scholar at the American Academy in Rome. As a practitioner he was Project Architect for the World Bank/GoL where he researched and designed schools for the Training for Self Reliance Project throughout Lesotho, and has designed an award winning reinstallation of Iziko SA Museum's San Rock Art collection in Cape Town. Currently his research area is '*space and transformation*' and the spatialisation in the contemporary (post-apartheid) city, with particular focus on authorship and agency in the re-writing of architectural type by both designers and occupants. He is published in a number of local and international journals, notably *AD|Architectural Design*, the *Journal of South African Architecture* and most recently the chapter on Africa in *Non Western Modern* for AA Asia and Singapore Institute of Architects, as well as the Project entry on Housing in the forthcoming *Sage Handbook of Architectural Theory*. He is editor of the *Digest of South African Architecture* and the *Digest of African Architecture*.

Jan Masschelein (1956) studeerde pedagogische wetenschappen en filosofie te Leuven van 1974-1979. In 1983 studeerde hij filosofie bij Jürgen Habermas aan het Institut für Sozialforschung in Frankfurt/Main en promoveerde in 1987 op het proefschrift 'Pedagogisch handelen en communicatief handelen'. Hij werd daarna docent aan de K.U.Leuven en verbleef in 1993-1994 als Research Fellow van de *Alexander von Humboldt-Stiftung* voor een jaar aan het Institute of Educational Studies in Hamburg. Vanaf 2000 doceert hij als gewoon hoogleraar 'wijsgerige pedagogiek' aan de K.U.Leuven. Hij had opdrachten als gasthoogleraar aan de universiteiten van Caen, Zürich en Bern, werd in 2005 diensthoofd van het Centrum voor wijsgerige pedagogiek, en vanaf 2010 diensthoofd van de onderzoeksgroep Educatie, Cultuur en Samenleving en directeur van het Laboratorium voor Educatie en Samenleving. Hij is sinds jaren lid van de Beoordelingscommissie van de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen en van beoordelingscommissies binnen de VLIR-UOS. Vanaf 2009 is hij programmadirecteur voor de Master Pedagogische Wetenschappen en de Master Educatieve Studies. Hij gaf leiding aan verschillende door FWO gefinancierde onderzoeksprojecten, o.a. op het terrein van de participatieve strategieën en van de publieke betekenis van het (hoger) onderwijs. Zijn huidige onderzoek richt zich voornamelijk op ontwikkelingen en transformaties binnen het hoger onderwijs en spitsen zich toe op de publieke betekenis van de universiteit (en op de eigenheid van academisch onderwijs).

Koos Bosma (1952) studeerde kunst- en architectuurgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij doceert sinds 1991, en vanaf 2004 als hoogleraar Architectuurgeschiedenis en Erfgoedstudies, geschiedenis van de moderne architectuur en stedenbouw bij de opleiding Kunstgeschiedenis van de Vrije Universiteit te Amsterdam. In de periode 1982-1991 verrichtte hij uitvoerig onderzoek naar de planning van de architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur van de IJsselmeerpolders, de wederopbouw en de regionale planning van Nederland en Europa na de Tweede Wereldoorlog. Sindsdien publiceert hij regelmatig over grootschalige planningsexperimenten en projecten op het terrein van de woningbouw, stedenbouw en infrastructurele planning, zoals de Kanaaltunnel, de TGV-netwerken in Europa, de grote Europese luchthavens en grensoverschrijdende erfgoedrelicten zoals de *Atlantic Wall*. Van 2004-2009 was hij bij VU-faculteit der Letteren hoofd van de Afdeling Kunst en Cultuur en als zodanig medeauteur van de nieuwe Research-master 'Visual Arts, Media and Architecture' en medeoprichter van het interfacultaire VU-erfgoed-onderzoeksinstituut CLUE. Hij was lid van verschillende programmacommissies van de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) op het terrein van de archeologie en van de stadscultuur. Daarnaast was hij lid van diverse selectiecommissies die individuele bij NWO ingediende onderzoeksvorstellen beoordeelde. Ook schreef hij (mee aan) diverse zelfstudies van de VU-Letteren-faculteit en onderdelen daarvan. In 2007 was hij commissielid voor de Onderzoeksvisiting van de TU-Delft en de TU-Eindhoven. Sinds 2006 is hij lid van het Algemeen Bestuur van de Onderzoekschool Kunstgeschiedenis en sinds 2007 lid van het NWO-Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen.

Marieke Kuipers (1951) studeerde kunstgeschiedenis en archeologie (Leiden, 1977) en promoveerde in 1987 (RU Groningen). Sinds 1977 is zij werkzaam als onderzoeker bij achtereenvolgens de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Rijksdienst voor Archeologie, Monuementen en Cultuurlandschap te Zeist, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te Amersfoort. Sinds 2000 combineert zij haar functie als senior-specialist Jongere Bouwkunst met een hoogleraarschap in Cultureel Erfgoed, eerst bij de Faculteit Cultuurwetenschappen van de Universiteit Maastricht (tot 2008) en tegenwoordig bij de Faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Delft (met als bijzondere leeropdracht de architectuur van de 20ste eeuw). Haar onderzoeksgebied reikt van de sociaal-culturele processen van erfgoedvorming en -waardering tot de moderne materialiteit in cultuurhistorische context, met name de opkomst van niet-traditionele bouwmaterialen en de verwerking daarvan in het architectonisch denken en handelen in heden en verleden. Zij is auteur van vele (inter)nationale publicaties, actief in diverse internationale onderzoeksgroepen, redactielid van het *Bulletin* van de KNOB, adviseur voor ICOMOS bij Werelderfgoednominaties, en vice-voorzitter van het Internationale Specialisten Comité van Registers van DOCOMOMO.

Michiel Riedijk (1964) studeerde in 1989 af aan de TU Delft en startte direct zijn eigen bureau met Juliette Bekkering. Sinds 1992 leidt hij samen met Willem Jan Neutelings het in Rotterdam gevestigde bureau Neutelings Riedijk Architecten. Bekende projecten van het bureau zijn o.a. het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid in Hilversum, het Scheepvaart en Transportcollege in Rotterdam, het Walterboscomplex in Apeldoorn en het MAS | Museum aan de Stroom in Antwerpen. Michiel Riedijk geeft lezingen en workshops aan universiteiten, musea en architectuurinstituten wereldwijd, waaronder Peking, Moskou, Los Angeles, Londen, Quito en Seattle. Michiel Riedijk was gastprofessor aan de RWTH in Aken in 2002. In september 2007 accepteerde hij een professorschap aan de TU Delft. Sinds 2009 is hij als hoogleraar aan deze universiteit verbonden en is leerstoelhouder van de sectie Opengbare Gebouwen en Architectonische Compositie.

Sam Lanckriet (1987) is burgerlijk ingenieur-architect. Hij studeerde in 2010 af aan de Universiteit Gent met een masterproef over de University of the Western Cape (UWC, Kaapstad) waarin hij, samen met Daan De Vree en Sietse Van Doorslaer, een ruimtelijke mapping van de campus presenteerde en scenario's voorstelde voor de toekomstige ontwikkeling van de UWC. Hij was drie jaar voorzitter van de loeiende koe, een vereniging van architectuurstudenten aan de Universiteit Gent die drie-maal per jaar een architectuurtijdschrift publiceert. In 2010 kwam een nummer uit die het architectuuronderwijs binnen en buiten de vakgroep Architectuur en Stedenbouw (UGent) onder de loep nam. Momenteel is hij verbonden het Labo S van de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, Universiteit Gent.

Bijlage 2

Bezoekschema's

UGent	
bachelor en master of Science in de Ingenieurwetenschappen: Architectuur	
master of Science in de Stedenbouw en de Ruimtelijke Planning (maSRP)	
Dinsdag 26 oktober 2010	
08:45 - 09:00	verwelkoming commissie
09:00 - 11:30	intern beraad commissie
11:30 - 13:00	inleidend gesprek faculteitsbestuur, facultair coördinator, opstellers ZERs en opleidingsverantwoordelijken (alle opleidingen)
13:00 - 14:00	middagmaal
14:00 - 15:00	gesprek studenten (alle opleidingen) betrokken bij het onderwijskundig overleg
15:00 - 16:00	gesprek staf (alle opleidingen) betrokken bij het onderwijskundig overleg
16:00 - 17:30	bezoek en toelichting ateliers (alle opleidingen)
17:30 - 18:30	gesprek studenten bachelor burgerlijk ingenieur-architect
18:30 - 19:30	gesprek studenten master burgerlijk ingenieur-architect
19:45	avondmaal
Woensdag 27 oktober 2010	
09:00 - 09:45	gesprek assistenten bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect
09:45 - 10:30	gesprek docenten bachelor burgerlijk ingenieur-architect
10:30 - 11:15	gesprek docenten master burgerlijk ingenieur-architect
11:15 - 11:45	pauze en inkijken materiaal
11:45 - 12:45	gesprek studenten maSRP
12:45 - 13:45	middagmaal
13:45 - 15:00	gesprek staf maSRP
15:00 - 15:30	pauze en inkijken materiaal
15:30 - 16:45	bezoek infrastructuur
16:45 - 17:45	gesprek vertegenwoordigers studieadvies en -begeleiding, internationalisering, interne kwaliteitszorg, ombudsdienst, monitoraat
17:45 - 18:15	gesprek alumni maSRP
18:15 - 19:15	gesprek alumni burgerlijk ingenieur-architect
19:15 - 20:00	informele ontmoeting
20:15	avondmaal

Donderdag 28 oktober 2010

09:00- 09:45	spreekuur
09:45 - 10:15	pauze en inkijken materiaal
10:15 - 11:00	afsluitend gesprek faculteitsbestuur, facultair coördinator en opleidingsverantwoordelijken (alle opleidingen)
11:00 - 12:00	intern beraad commissie
12:00 - 13:00	middagmaal
13:00 - 15:00	intern beraad commissie
15:00 - 15:30	mondelinge rapportering

Donderdag 23 december 2010

13:00	verwelkoming commissie
13:00 - 13:45	ntern beraad visitatiecommissie
13:45 - 14:30	gesprek faculteitsbestuur, facultair coördinator, opstellers ZER en opleidingsverantwoordelijken maSRP
14:30 - 15:15	inkijken materiaal en bezoek atelier
15:15 - 16:00	gesprek studenten maSRP
16:00 - 16:45	gesprek staf maSRP
16:45 - 17:15	intern beraad visitatiecommissie
17:15 - 17:45	terugkoppelmoment maSRP

K.U.Leuven

bachelor en master of Science in de Ingenieurswetenschappen: Architectuur

master of Science in Human Settlements (maHS)

master of Science in Urbanism & Strategic Planning (maUSP)

master of Science in Conservation of Monuments and Sites (mCMS)

Maandag 6 december 2010

10:00 - 10:30	verwelkoming commissie
10:30 - 12:30	intern beraad commissie
12:30 - 13:30	middagmaal
13:30 - 14:45	gesprek groeps- en faculteitsbestuur, facultair coördinator, opstellers ZERs en opleidingsverantwoordelijken (alle opleidingen)
14:45 - 15:15	pauze en inkijken materiaal
15:15 - 16:00	gesprek studenten maUSP
16:00 - 16:45	gesprek assistenten maUSP
16:45 - 17:45	bezoek en toelichting atelier maUSP
17:45 - 18:30	gesprek docenten maUSP
18:30 - 19:30	intern beraad commissie maUSP
19:30 - 20:00	terugkoppelmoment maUSP
20:00	avondmaal

Dinsdag 7 december 2010

09:00 - 10:00	gesprek studenten bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect betrokken bij onderwijskundig overleg
10:00 - 11:00	gesprek staf bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect betrokken onderwijskundig overleg
11:00 - 12:00	gesprek studenten bachelorburgerlijk ingenieur-architect
12:00 - 13:00	gesprek studenten master burgerlijk ingenieur-architect
13:00 - 14:00	middagmaal
14:00 - 15:00	gesprek assistenten burgerlijk ingenieur-architect
15:00 - 17:00	bezoek en toelichting atelier burgerlijk ingenieur-architect
17:00 - 17:30	pauze en inkijken materiaal
17:30 - 18:15	gesprek docenten bachelor burgerlijk ingenieur-architect
18:15 - 19:00	gesprek docenten master burgerlijk ingenieur-architect
19:00 - 19:45	gesprek alumni burgerlijk ingenieur-architect

19:45	avondmaal
Woensdag 8 december 2010	
09:00 - 09:45	gesprek studenten mCMS
09:45 - 10:30	gesprek mCMS
10:30 - 11:30	bezoek en toelichting atelier mCMS
11:30 - 12:15	gesprek docenten mCMS
12:15 - 13:15	middagmaal
13:15 - 15:15	bezoek infrastructuur alle opleidingen
15:15 - 16:00	gesprek studenten maHS
16:00 - 16:45	gesprek assistenten maHS
16:45 - 17:45	bezoek en toelichting atelier maHS
17:45 - 18:30	gesprek docenten maHS
18:30 - 19:30	gesprek alumni maHS, maUSP en mCMS
19:30 - 20:15	informele ontmoeting
20:15	avondmaal
Donderdag 9 december 2010	
09:00 - 10:00	gesprek vertegenwoordigers studieadvies en -begeleiding, internationalisering, interne kwaliteitszorg, ombudsdienst, monitoraat
10:00 - 11:00	spreekuur
11:00 - 12:00	intern beraad commissie
12:00 - 13:00	middagmaal
13:00 - 13:45	afsluitend gesprek bestuur groep en faculteit opleidingsverantwoordelijken en facultair coördinator
13:45 - 16:00	intern beraad commissie
16:00 - 16:30	mondelinge rapportering
Woensdag 22 december 2010	
16:00 - 16:30	intern beraad commissie
16:30 - 17:00	gesprek bestuur faculteit, facultair coördinator, opstellers ZER en opleidingsverantwoordelijken maUSP
17:00 - 17:30	gesprek staf maUSP
17:30 - 18:45	bezoek en toelichting atelier maUSP
18:45 - 19:15	intern beraad commissie
19:15 - 19:45	terugkoppelmoment maUSP

Woensdag 1 december

20:00	intern beraad commissie
-------	-------------------------

Donderdag 2 december

09:00 - 09:15	verwelkoming commissie
---------------	------------------------

09:15 - 10:45	gesprek faculteitsbestuur, facultair coördinator, opstellers ZER en opleidingsverantwoordelijken (alle opleidingen)
---------------	---

10:45 - 11:15	pauze en inkijken materiaal
---------------	-----------------------------

11:15 - 12:00	gesprek studenten bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect betrokken bij onderwijskundig overleg
---------------	---

12:00 - 12:45	gesprek staf bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect betrokken onderwijskundig overleg
---------------	--

12:45 - 13:45	middagmaal
---------------	------------

13:45 - 14:30	gesprek studenten bachelor burgerlijk ingenieur-architect
---------------	---

14:30 - 15:15	gesprek studenten master burgerlijk ingenieur-architect
---------------	---

15:45 - 16:45	bezoek en toelichting atelier burgerlijk ingenieur-architect
---------------	--

16:45 - 17:30	gesprek assistenten bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect
---------------	---

17:30 - 18:45	gesprek docenten bachelor en master burgerlijk ingenieur-architect
---------------	--

18:45 - 19:30	gesprek alumni burgerlijk ingenieur-architect
---------------	---

19:30 - 20:15	informele ontmoeting
---------------	----------------------

20:15	avondmaal
-------	-----------

Vrijdag 3 december

09:00 - 10:30	bezoek infrastructuur
---------------	-----------------------

10:30 - 11:30	gesprek vertegenwoordigers studieadvies en -begeleiding, internationalisering, interne kwaliteitszorg, ombudsdienst, monitoraat
---------------	---

11:30 - 12:15	spreekuur
---------------	-----------

12:15 - 13:15	middagmaal
---------------	------------

13:15 - 14:00	afsluitend gesprek faculteitsbestuur, opleidingsverantwoordelijken en facultair coördinator
---------------	---

14:00 - 17:00	intern beraad commissie
---------------	-------------------------

17:00 - 17:30	mondelinge rapportering
---------------	-------------------------

Ravensteingalerij 27
B - 1000 Brussel

T +32 (0)2 792 55 00

F +32 (0)2 211 41 99

www.vlir.be

administratie@vlir.be